

Hain 3697

Abt. a) Hebel 3. Handschrift
(Hain Handschrift)

1) Handschrift mittelalt. Zeit
p. 104
Hain p. 104

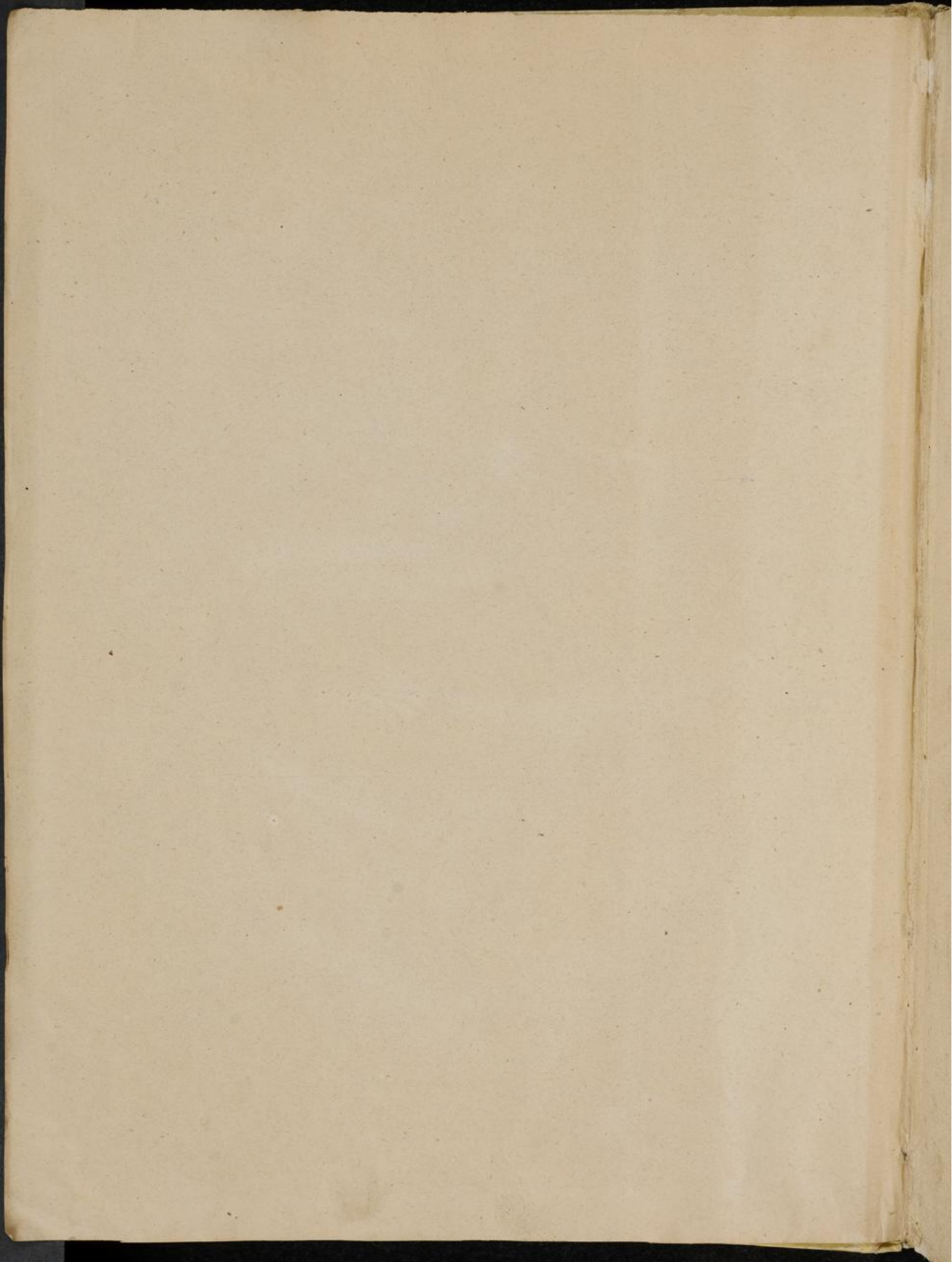
Cent. Mitt. Mus. I, p. 104

[Straßburg, Göttingen ca. 1486]

GW 4986

Ling No 31

Acc-Def. Nr. 2001

7803

Vocabularius rerum.
Breuia de mō epistolādi
Didascalō hu. de san. vi.

7803

Tabula super voca.

Incipit tabula Vocabularij

De celo z eius partibus	iiij	De mensuris	xxi
De nominibus dei	v	De mensura agrorum	xxii
De filio dei	vi	De eccis	xxiii
De sancto spiritu	vii	De portibus	xxiiii
De angelis z choris	viii	De singulis vasorum generibus z primo	xxv
De tempore	ix	De escarijs	xxvi
De die z eius partibus	x	De vasis vinarijs z aquarijs	xxvii
De nocte z suis partibus	xi	De vasis olearijs	xxviii
De ebdomada	xii	De vasis coquinarijs z pistorijs	xxix
De mensibus	xiii	De vasis repositorijs	xxx
De anni partibus	xiiii	De vasis luminariorum	xxxi
De impressionibus	xv	De lectis z sellis	xxxii
De homine z ei ⁹ origine atqz sexa	xvi	De vehiculis	xxxiii
De proprietatibus hominis interioris z de	xvii	De clericis z episcopis	xxxiiii
affectionibus	xviii	De monachis	xxxv
De integralib ⁹ z corporalib ⁹ partib ⁹ hois	xix	Nomina fidelium	xxxvi
De sanguine	xx	De philosophis	xxxvii
De complexionibus	xxi	De poetis	xxxviii
De affinitatibus z gradibus	xxii	De magis	xxxix
De partibus	xxiii	De rusticis z eorum instrumentis	xl
De amicitis	xxiiii	De agris	xli
De amicalis	xxv	De culturis agrorum	xlii
De matereris	xxvi	De frumentis	xliiii
De nuptijs z ex his contractis amicitijs z	xxvii	De leguminibus	xliiiii
appendicij	xxviii	De stabulis	xlv
Etius z populi z vocabula senioz	xxix	De pastoribus	xlvi
Milicie z belli vocabula	xxx	De equis z eorum ornamentis	xlvii
De panno z tela materia siue instrumentis	xxxi	De scriptorib ⁹ z eoz instrumentis	xlviii
eorum	xxxii	De fabris z eoz instrumentis	xlix
De vestimentorum nominibus	xxxiii	De metallis	l
De indumentis sacerdotalsibus.	xxxiiii	De fabris lignarijs	li
De indumentis pedum z crurum capitis z	xxxv	De murarijs z eoz instrumentis	lii
ceterorum	xxxvi	De his que in ecclesia fiunt	liiii
De ornamentis hominum	xxxvii	De libris ecclesie	liiiii
De lectisternijs	xxxviii	De festis z officiis sacris	lii
De nauigio	xxxix	De officiis sacris	liiii
Nauigium genera	xl	De musica z speciebus eius	liiiii
De domo z eius partibus	xli	De ludis	liii
De edificijs sacris	xlii	Loca penalia	liiii
De sepulcris	xliiii	De venatione aucupio, piscatura z captura a	liiiii
De publicis edificijs	xliiiii	nimalium z ceterorum in genere	liii
De terre vocabulis	xlv	De molitore z pstore	liii
De locis terre	xlvi	De carnifice	liii
Loca terre inferiora	xlvii	De sutores	liii
De itineribus	xlviii	De his q ⁹ mercatorz z similia sunt	liii
De ponderibus	xlviiii	De rasoribus z balneatoribus	liii
		Ad iudices spectantia	liii
		Instrumenta legalia	liii
		De rebus	liii
		De medicis	liii
		De vineatore	liii

Tabula super vo.

De animalibus in genere	xxvi
De pecudibus in specie	xxvi
De minoribus animalibus	xxvii
De serpentibus	xxvii
De vermibus	xxvii
De piscibus	xxviii
De avibus	xxviii
De volucrum vocali proprietate	xxviii
De quadrupedū vocali proprietate	xxviii
De arboribus in generali	xxix
De arboribus in specialibus	xxix
De herbis	xxx
De oleis	xxx
De lapidibus et gemmis	xxx

Ethimologie no.

minū quorūdam et est liber decimus ysidori
in ethimologiis ordine alphabeti

De verbis paruu

la positio ob tabule paruitatem

Tractatus de mo

do epistolandi sibi ordinem	xi
Precepta scribendis epistolis suanda	xvi
De punctis	xvi
De figuris talium punctorum	xvii
De diebus mensium	xvii
Januarius quot dies habet	xviii
De amore quomodo exprimat	xviii
Crederet secreta quomodo exprimit	xviii
Retinere et tacere secreta	xviii
Quomodo prosperitate eloquemur	xviii
Aduersitatem edicemus	xviii
Risum aut leticiam proloquemur	xviii
Serium efferemus	xviii
Tristitiam et metorem proloquit	ii
De irato animo exprimendo	ii
De peste et febribus exprimendis	ii
De morte	ii
Quomodo amenitate loci et temporis describemus	ii
Hyemis et loci importunitas atque infecunditas	ii
Studium nostrum exprimemus	ii
Petitionis precepta	ii
Exemplum desuper	ii

Petico ad amicum pro studio emolumento	i
Petico filii ad patrem pro studio suffragio	i
Petico filii ad matrem. ut pro filio apud durum patrem intercedat	i
Petico famularum quocumque aut puerosiam aut adiutoriam etc. h. mo. et ple.	i
Idem idem singulariter	i
Exemplum desuper	i
Aliud exemplum	ii
De amico exemplum	ii
Pro filio apud inclementem patrem	ii
Aliud in simili genere	ii
Est aliud genus epistolae consolatorum	ii
Exemplum	ii
Aliud exemplum	ii
Aliud ad eum qui spoliatus est	ii
Exemplum	ii
Aliud exemplum	ii
Sunt etiam epistolae quales gratiarum relatione	ii
Exemplum	ii
Aliud simile	ii
Pro cenobitis in parulis et dedicatis etc. sa is ad doctos sic gratie aguntur	ii
Aliud ad idem	ii
Aliud ad idem	ii
In primis ad clericos aguntur gratias	ii
Familiarissima Epistola de felici economia pre positi in Hoffen	ii
Item, Sequitur prologus in didascalicon Dugonis de Sancto victore	ii

Tabula super dida.

Item liber

Primus hugonis	lvij
Ad studium sapiencie philosophia fit	lvij
De triplici anime vi z solum hominem rati- one predestinat	lvij
Que res ad philosophiam ptineat	lvij
De omni theorice pactice z mechanicę	lvij
De tribus rerum materiis.	lvij
De mundo suplanari z sublunari.	lvij
In quo homo sit similis deo	lvij
De tribus operibus	lix
Quid sit natura	lix
De ortu loyce	lix
Epilogus prescriptorum	lx

Liber secundus

Didascalicon de discretione artium	lx
Diuisio philosophie	lx
De theologia	lx
De mathematica	lx
De quaternario anime	lx
De quaternario corporis	lxi
De quadrumio	lxi
De arismetica	lxi
De musica	lxi
De geometria	lxi
De astronomia	lxi
Arismetica	lxi
Musica	lxi
Geometria	lxi
De astronomia	lxi
Diffinitio quadrumii	lxij
De phisica	lxij
Quis sit vnuscuusqz artis terminus?	lxij
Collectio supradictorum	lxij
Diuisio practice	lxij
Diuisio mechanicę	lxij
Prima lanificium	lxij
Secunda atnatura	lxij
De nauigatione	lxij
De agricultura	lxij
De venatione	lxij
Sexta medicina	lxij
Septima theatrica	lxij
Logica que est quarta phie pars	lxij
De gramatica	lxij
De ratione differendi	lxij
Supradictorum recapitulatio	lxij

Liber tertius

Didascalicon hugonis de modo z ordine legendi z disciplina z autoribus artium ac de primis inuentoribus artium	lxij
De inuentoribus singularum artium	lxij
Unde inicitia linguarum hebreorum	lxv
Que artes pcpue legede sunt	lxv
De duobus scripturarum generibus?	lxv
De coherentia artium	lxv
Vnicuique arti quod suum est tribuendum est	lxv
Quid sit necessarium studensibus	lxvi
De introductione	lxvi
De ordine legendi	lxvi
De modo legendi	lxvi
De meditatione	lxvi
De memoria	lxvi
De disciplina	lxvi
De humilitate	lxvi
De studio quodammodo necesse de vita philosophorum	lxvi
Permenides	lxvi
Democenes	lxvi
Plato	lxvi
Socrates	lxvi
Ad poetasyeniso	lxvi
Sophocles	lxvi
De reliquis quatuor preceptis	lxvi
De quiete	lxvi
De scrutatio	lxvi
De paupertate	lxvi
De exilio	lxvi

Liber quartus

Hugonis didascalicon de studio diuinarum scripturarum	lxvii
Scripture diuine	lxvii
De triplici ordine veteris testamenti	lxvii
De triplici ordine noui testamenti	lxvii
De autoribus diuinorum librorum	lxix
De bibliotheca	lxix
De interpretibus	lxix
De autoribus noui testamenti	lxix
Quod alia preter hec sunt apocrypha	lxix
Ratio de vocabulis diuinorum librorum	lxix
De nouo testamento	lxix
De canonibus euangeliorum	lxix
De canonibus consiliorum	lxix
De quatuor principalibus psalmis	lxix
Qui bibliothecas fecerunt	lxix

Quorū scripturę sūt autentice	lxxi
Quę scripturę sūt apocriphe	lxxi
Edimolose qđā ad lectōes p̄sētū	lxxi

Liber quintus

Discalicon Hugonis de quibusdā sacre scripturę p̄teritib⁹ z modo legēdi	lxxii
De triplici intelligentia	lxxii
Quod res etiā significēt idivina scripta	lxxii
De septē regulis sacre scripturę	lxxii
Prima regula	lxxii
Secunda regula	lxxii
Tercia regula	lxxii
Quarta regula	lxxii
Quinta regula	lxxii
Sexta regula	lxxii
Septima regula	lxxii
Quid studium impediāt	lxxiii
Quis sit fruct⁹ diuine intelligētie	lxxiii
De exemplo z doctrina	lxxiii
Quomodo legēda sit sacra scriptura ad cor rectionem morum	lxxiii
De lectōne incipiētū z ope p̄cedōz	lxxiii
De quatuor qđib⁹ exercitiis spiritalis	lxxiii
De tribus generibus legentium	lxxiii

Liber sextus

Hugonis in discalico. Qui est de modo studendi z ordine legendi	lxxiiii
De ordine qui est in disciplinis	lxxv
De allegoria	lxxv
De tropologia id est mortalitate	lxxvi
De ordine librorum	lxxvi
De ordine narrationis	lxxvi
De ordine expositionis	lxxvi
De littera	lxxvi
De sensu	lxxvi
De sententia	lxxvi
De modo legendi	lxxvi
De meditatione	lxxvi
Diuisio plene consentium	lxxvi
De arte magica	lxxvi

Enceflaus

w

Brach arcis pfflor. z exa-
minator i Konftan. fuis feo-
liperis falutem plurimā di-
cit. Multa ad te pftans iu-
uenta. z affidua erudicōe z
beniuolētia afficior ea qua soleo. vtpote me
a tuis longe plerūqz pofthabuerim. Sic est
profecō. boni viri manus. porenter idēz qd
tuetur. obqz nomē fufceptū nedū vendicare
veretiam tueri qua optime poftit. Hac ipfe
impulfus occasione tuis pdeffe tū votis cū
rudimentis quo ad potui induxi animū. E-
fto qd optumū adolefcentulū ad me iam prece-
nō paca declinaftis. z qd veretūde expetere
voluiftis intulū defixo filenter indice turbo
re fatis explodiftis. Quid enī enernacius te
fepenumero feolasticis armis egenem nihil
fua appropacōne auis lingue pmittit. Ele-
nit pifcorū vicō id in folentē pceptū gen?
aut multa (fi qñ deniqz fit) barbarice. ftre-
pitu efferre canoro. Non obfecute feuerim
decretis maternum obtinet elogium. Ego ve-
ro qui ab hifce inuoluoꝝ fudoribus. eam pa-
leſtrā nolens. fequi cogor. in mediū nil noui
dare potui. Sed ne tū iuftis te abigam ora-
tionib⁹ q̄ ex autenticis vidi acceptiora. ne te
ex plurib⁹ obtūderē. teneritati tue. fub ſcrip-
tis pſignauī modicis puerili pgreffu tabel-
los. vale.

**De celo z eius
partibus**

Celum

Firmamentū

Polus

Olimpus

Aether

Der himel

Differunt tñ. Quia celū dz aut qz omnia ce-
lat. vel qz est ſtellis tāq̄ vas celatis. i. iſculp-
tis ſignis imprefſū. Aliqñ celū p aere poſitū
Et est illud vīrgiliū in ſexto. In nīmū celo
pſiſe ſereno Firmamentum dz. Quz ſuis legi-
b⁹ z curſu est firmatum. Polus vero a pun-
tō dicit qui terminat axem. talis vero pun-
tus est duplex ſez articus z antarcticus
Olimpus a monte ſicilie vt credo altiffimo
Aether vero locus dz in quo ſūt ſidera. Et

reuerſa aeth er modo p ignē modo pro aere
vare accipitur.

Spera die ſper. cozp⁹ ſolidum rotundum z
in h differt a circulo qui est in plano. Itēz
theologi diſſentiunt z philoſophi de nume-
ro celoz. Nā vltra octauā ſperam quā voca-
m⁹ primū mobile poſitū celoz. trinitatis. em-
pīrēū. crīſtallinū. Empīrēū qd quali ignitū
ſonat. Spere planetaz ſūt ſeptem. prima ſa-
turni. Secda iouis. Tercia martis. Quarta
ſolis. Quinta veneris. Sexta mercurij. Et
tima lune ſub qua. est perpetuum bellū qua-
litatū pmax in elementis ad ſe pūno repu-
gnantib⁹. Est enī ſub luna ignis qui est ſum-
me calidus z remiſſe ſicc⁹ ſub quo aer qui ē
ſumme humid⁹ z imperfecēte calidus. ergo i-
gnis z aer in calido ſimboſant id est pueni-
unt. ideo facilior in ſe est tranſit⁹ id est muta-
tio talū elementoz. Aqua ſub aere est niſi
in locis vbi deus terra ppter reſpirāta in ea
aquis voluit. eſſe diſcooperta. Est enī aqua
ſumme frigida. imperfecēte humida. igni ma-
xime p̄traria. Ideo de⁹ vtriuſqz ſimboſas
puta aere tāq̄ bonū arbitū in medio poſuit
Terra inſimū est elementoz. ſumme ſicca z
imperfecēte frigida. Aeri p̄traria. voluit p̄-
dēs deus aquā eſſe in medio. z hoc totū vo-
cam⁹ mūdū z qdlibet ſeorū partem mūdū.
Ideo quia ſūt in pūno motu. z ſibi nulla ē
quies. Nā ſpere planetaz ferūtur cōtra oca-
uā ſperā. licet per eā rapiūtur. Elementa ve-
ro perpetuo pugnant in ſe. non vt primū ſe
temptāt corrumpere. ſed quātū qd qz poſſet
alter in ſe. hoc est in ſui naturam p̄ueterere.
Ideo mūd⁹ dz. qz est ſp in motu z h quo ad
ſperas. vel alterationē z h quo ad elementa
Janūe celi ſūt due. vna ex qua ſol p̄cedit ſic
est oriens. Alia in quā ſol recipitur. z est oc-
plaga. Q̄ma. ē ps celi. idē ſūt
Oriens. auffgang der ſonnen
Occidens. nydergang
Sept emtro. gen mitternacht. a ſeptem ſtel-
lis que illic rotantur.
Meridies. mittag. quia media d̄ies. vel qz
ſol in meridie meri id est puz diem facit
Emiſperius. id est media ſpera. halb hymel
Orizon. id terminator viſus halb hymel.
Lenit. punct⁹ qui ymaginatur in celo lineaz
ſupra caput noſtram terminari
Zodiac⁹ est circū animalium quē Ateſto-
tiles vocat obliquum. quia oblique p oca-

nam speram constat. Alii eundem vocant si
gniferam. qz fert signa que sunt duod ecim.
Pactens, circulus quem philoso. vocat gala
xiam. z vulgo dz der w yf weg
Circuli celi sunt quinqz scz articus ab arctu
ris signis que in septentrione esse. circulo ve
ro huic directe oppositus antarcticus est. ab anti
qz est ptra. qz artico ptra posita. Secundus
circulus dz tropic. id est revolutionis. qz in
eo sol aquilonis finibz estatem faciens vlti
tra eum no transit. sed statim reuertit. Ter
cius circulus est equinoctialis. in quo sol fa
cit equinoctium. id est equat noctem diei. qd
fit in arietis z libra. Facinai z die scia gre
gorij. Quartus circulus est antarcticus vt sup
Quintus est tropicus hyemalis. Nam sol
ad eum peruenit facit dies qui sunt ad aquil
lionem hyeme. z hys q ad austru sunt esta
tem. In secdo circulo solsticia sunt. quoz vnu
est estiuale in cancro die vlti z modesti. Ali
ud hyemale. qd est in capricorno die lucie
Ei ipsis est luminis defectio
Stella. stern. a stando dicta. qz no nisi p spe
ram cui est infixa mouet. Dicunt em philo
sophi Stella est densior pars orbis Ideo
recipit illuminationem
Astru. ein grosser stern. vt sut. orion. boetes.
Hydus. ein gestirn. a phiderado. Nam abula
tes in mari z tepoz obsuatores ea phiderat
Planeta. planet. a planon qd e errare. Nam
abusio est planetas stellas dicere. nisi adda
mus erraticas stellas dicendo
Cometa. pfebensch wantz an de hymel. qua
si stella caumata vel crinita
Sol. sunne. qui a solus lucens
Luna. mon. quia luce nstet aliena pata lu
ce solis. hac. z lucinam poete vocat eo q pa
rientibus fert lucem zc. Virgilius in bucol
Easta faue lucina. The. in andria. Diuino
o lucina fer opem zc. Item lunam in celo.
dyaram in terris venationi pelle vero pro
serpenti inferis dicant trime hinc orit nome
Phebus. appollo. sunne
Phebe. phebes. mone. Singunt poete so
tium concubuisse latone. z ex ea in delos in
sula phebum genuisse z phebe
Arcton (signoz primus) septem stellis cit
ca apem iuxta polumarriam rotatur vrsaz
vocamus. quod in fabulis liquet outdianis
in metamorpha. Vocamus z septentrionez
quasi septem tetionem Nam triones quasi

teriones boies aratorij dicunt. qz tetra tetu
quia tales stelle in plaustru modu vertuntur
vocamus planstrum
Arcturus. hydus post caudam maioris vrle
in sinno boetes
Orion astrum ante thauri vestigia quo mo
aburina orion fabule testantur
Hyades stelle septem in fronte thauri. z teo
pore yernali oriuntur. p nuasqz colligunt.
Phebes a pluralitate orite. septem sut stel
le ante genua thauri easdem dicimus vengi
lias. qz tempore veris oriuntur z occasu suo
yemem ortu estatem. primeqz nauigationis
tempus ostendunt
Lancula. der hund stern. Sirion eandem
vocant. Lanculares dies inde venire. Nam
tunc sol calorem suum duplicat. quo corpo
ra dissoluit euaporando. tempus medicine
prohibitum
Lucifer mane. El sper aut hesperus in sero
Venus idem semper.
Signa celi sunt duodecim. scz
Aries. der wider.
Taurus. der ochf
Gemini. z wyling
Cancer. krebs Leo. le we
Virgo. iunchkra w Libra. wag
Scorpio vel scorpisus. scorpion
Sagittarius. der schutz.
Capricornus. steynbock
Aquarius. wasserman Piscis. visch
Hec signa. aut quia ab effectibus diuersis a
celo mortalibus infusis sortita sut huiusmo
di appellatorem variam. Aut gentiliu in
credulitas. hec celo in suoz diuini memo
riam intulit z colit. Nam arietem ob iunis
hamonis memoriam qui in arietis ymagi
ne. aut cornutus vt artes ab egyptijs adora
batur signum celi constituerunt. Pariter io
nem cretensem. thaurum. qz cum Europa a
genoris filia thauri habitu mudum pertra
uit. Gemini. quod signum propter castoz
z pollucem fratres z cetera in fabulis poe
tarum.
Planete similiter a gentilibus Cvt fabule
ferit) in celum translati hominum nomi
bus. Saturnum regem crete. Iouem eius
filium. similiter martem iouis adulterio p
creatum zc. Nostra fides ea licet obseruat
sine tamen non vt gentes superstitione.

De nominibus dei.

El, hebraice deus dicitur latine
 Iſchyros id est fortis
 Athanathos id est immortalis
 Sabaoth, id est exercituum dominus
 Elion, id est excelsus
 Adonai id est dominus
 Ia idem optima ſyllaba alleluia dicitur id est laudate omnes dominum.
 Tebagramaron, id est ineffabile et glorioſum nomen dei.
 Sattan, id est omnipotens
 Eternus, id est immortalis
 Incorruptibilis, incommutabilis, omnipotens dicitur deus

De filio dei

Chriſtus, quaſi criſmate vnctus, hoc est deo no gratie,
 Mellis, id est criſtus.
 Dieſus, id est ſaluator
 Emanuel, id est nobiſcum deus
 Unigenitus, quaſi nullus ſibi frater fuit, diuinitatis excellentia
 Primogenitus, humanitatis ſuſceptione, in qua per gratie adoptionem fratres digni natus eſt habere
 Principium, quaſi ab ipſo ſunt omnia
 Finis, quaſi in fine temporum humiliter voluit in carne naſci. Et quia vitra ipſum quod querimus aliud nll eſt
 Os dei, quaſi verbum eius eſt
 Verbum, quaſi per ipſam pater omnia tanquam per nuncium iuſſit et reuelauit.
 Veritas, quaſi non fallit
 Vita, quaſi creauit omnia. Aut ſua paſſioe vitam nobis dedit
 Ymago dei dicitur propter patris ſimilitudinem
 Figura, quia in forma ſerui patris immenſam deſignauit magnitudinem
 Manus dei, quia per ipſum omnia facta ſunt
 Dextra, dicitur propter effectum operis totius creature
 Brachium, quaſi omnia continet.
 Virtus, quaſi patris in ſe habet poteſtatem
 Sapientia, quaſi ſecreta reuelat
 Splendor, propter quod manifeſtat.

Lumen, quaſi illuminat
 Lux, quaſi ad veritatem oculos cordis aperit
 Fons, quaſi omnium fontale principium
 Alpha et Omega, principium et finis
 Mediator, inter patrem et hominem
 Miſus, quaſi huic mundo apparuit.
 Homo, quaſi natus ex virgine
 Propheteta, quaſi futura reuelauit
 Sacerdos, quia ſe hoſtiam obtulit pro nobis
 Paſtor, quaſi nos oues eius
 Vitis, quaſi nos eius palmites
 Panis vitus, nam viuificat
 Magiſter, quaſi ſuos docuit
 Mirabiliu opator, quia deum ſe oſtendit
 Nazarenus quaſi de nazareth loco
 Nazareus, id est ſanctus
 Elia, quaſi per ipſum ad patrem gradum
 Hoſtium, per quod ad deum eſt iter
 Mons, quaſi eſt fortis
 Petra, quaſi credentium firmitas
 Lapis angularis, quaſi pacem angelis et hominibus in ſe fecit
 Fundamentum quaſi in eo firmiſſima fides

De ſanctiſpiritu.

Spirituſanctus, quaſi patris et filij
 Spūs, eo quod inſpirat, eſt cum vno modo generale et ſic incorporea creatura omniſpūs me
 Spirituſanctus non eſt genitus, ſicut dicitur quia ſic duo eſſent in trinitate filij. Neque eſt in genitus, quia ſic duo eſſent in trinitate patres quod eſt hereticum, ſed ab vtroque eſt proceſſio.
 Paracletus, id eſt ſolator, quia apoſtolos lugentes criſtus per ipſum conſolatus eſt
 Septiformis propter ſeptem eius dona, quae meritis tribuit, puta ſpirituſapientie et intellectus, ſcilicet et fortitudinis, ſcientie et pietatis et timoris domini.
 Donum, quaſi datur dignis.
 Caritas, quaſi naturaliter eoſ, a quibus vel ad quos procedit, coniungit
 Vita, quia gratis a deo datur filio ſignificet
 Digtus dei, ut creatoris virtus cum patre et
 Ignis, quia ignitus, vel in ignis forma cuius apoſtoliſ inſedit
 Lingua, quia eoſ, qui loquerentur, docuit.
 Spirituſ vnctio, propter ſimilitudinem, quia ſic oleum naturale fert ſuper omne liquoratum permixtum, ita ſpūs dñi ferebat ſuper aquas, vtz in exo. d.
 Trinitas, quaſi trium perſonarum vnitas, patris et filij et ſpūſancti.

De angelis et choris

Angelus, id est nuncius, nomen officii quod naturaliter spiritus sunt. Admittunt enim de celo hominibus ad annunciandum aliquid. Archangelus quasi archa angelorum, quasi summus angelus et nuncius et regentel.

Michael quasi quis ut deus interpretatur quia ultra alios micat.

Gabriel, id est fortitudo dei.

Raphael, quasi medicina dei per ipsum nunciat.

Uriel interpretatur ignis dei, veluti moysi in rubo apparuit.

Chori, vel ordines spirituum novem scilicet, angelorum, archangelorum, throni, dominaciones, virtutes, principatus, potestates, cherubin, et seraphin. Virtutes quedam ministeria angelica sunt per que fiunt signa et miracula mundo.

Potestates dicuntur quod sua potestate spiritus magnos coercet ne nobis nocent quantum cupiunt.

Principatus sunt quod agminibus angelorum prestant iubeo explere quod deus vult per ipsos fieri.

Dominaciones quia potestatibus et virtutibus preeminent, et ipsis dominantur.

Throni sunt angelorum agmina qui quasi sedes dicuntur, eis deus presidet, et per eos sua iudicia decernit.

Cherubin, id est sublimes potestates angelorum, et plenitudo scientie dicuntur.

Seraphin angelorum multitudo.

De tempore

Tempus, zeit.

Momentum, augenblick, minimum tempus.

Horas, stund.

Annus, ior, quia renouatur in septem annis.

Dies, tag, a dyan, id est clarus. In solis presentia et claritas diem, absentia vero noctem facit.

Aut quod gentiles suis diebus dies sacrarunt.

Dies naturalis pertinet viginti quatuor horas, puta noctem et diem artificialem. Artificialis vero solum, xvij, pertinet. Qui est dies noster, quo sol ab oriente movetur in occidentem.

Dicitur enim dies, quod pagani suis diebus eos sacrarunt, ut dies solis sumentag.

Dies lune, mentag. Dies martis, zinstag.

Dies mercurii, mitwoch. Dies iouis, donnstag.

Dies veneris, freitag. Dies saturni, samstag. Licet in celo alius eorum quasi in septemane diebus sit ordo, Tamen quod sol

qui facit diem, occupat primam dominice diei et horam, tanquam princeps planetarum. Et sic per tinuando a sole, secundum ordinem celi, tunc venit sibi adaptabit secundam horam diei, Mercurius tertiam, Luna quartam, Saturnus quintam, Jupiter sextam, Mars septimam, Sol octavam. Et sic putando per omnes horas, diei naturalis, habemus primam horam secundae ferie, lune venire, et sic de aliis planetis.

Item egyptii inchoant dies ab occasu solis.

Perthi et populi greci ab ortu solis. Athenenses a sexta hora diei. Romani, et nos a media nocte. Hebrei a vesperarum hora.

Serie dicte sunt a fado quod in eis nobis sit tempus diuino, id est in diuino vel humano officio fieri.

De diebus eius partibus

Dane, fruh, nam mane a manu partibus id est bonum, nihil enim melius luce estimatur.

Meridies quod sit medius vel purus et clarus dies. Est enim merum purum, quia tunc sol micat e celo medio.

Suprema, id est vltima quod in die pars superest.

Sero, vel Serum, spoet, quia prope est nox et sere sunt clausa.

Hodie quia hoc die.

Quotidie, id est quot diebus.

Eras, quod est sequentis diei.

Hestemum, et Hest aduerbium, gestern.

Hidie, vor gestern, quod sit prior die.

Postridie, quod sit posterior die.

Perendie, est, id est par ante die, vel in antecessu, id est prius.

Indies aduerbium indeterminati temporis significatum, nisi addamus numerum, horarum, vel dierum, ut Indies tertius, Indies quartus.

De nocte et suis partibus.

Nox, nacht, quia nocet oculis. Partes noctis sunt septem. Vesperum prima pars, a stella occidentis que solem occiduum sequitur.

Unde Virgilius in bucolicis. Ante diem clauso opponet vesper olimpo.

Tenebre quia teneant umbram.

Repusculum dubia lux, hoc est medium inter lucem et tenebras.

Conticinium, tempus quo omnia silent.

Intempus medium noctis dicitur, quia

si inactosum, qz tunc q̄tesant omnia
 Gallicius, qz galli tunc die nunciāt futurū
 Maratium est tempus inter abcessum te
 nebray, z ad uentum auroram, Diluculum,
 qz iam incipiat lux diei ydērl

De ebdomada

Ebdomada, a numero dierum dicitur
 Septimana, qz septem sunt in ea mane id ē
 uc es, z sol septies in ea oritur

De mensibus

Mensis, a mene id est luna vel defecto.
 Nam omni mense luna deficit cuz incēdit
 Ianuarius, quia est ianua anni, Et a iano
 deo difronti ad signandum introitum z exi
 tum anni z hunc romani coluerūt z supetis
 sacrarunt

Febrarius, a februo id est plutoe, qui infer
 ni ydolum cui hunc menses sacrarunt roma
 ni gentiles.

Martius a marre romanoy auctore Et qz
 animantia suos mares vocāt ad coeundi o
 pus quod sit in martio

Aprilis quasi apozillis qz poros terre aper
 it ad germinandum, Et a frodis id est ve
 nere cui aprilē sacrarunt

Mayus, a maya mercurij matre, Et a ma
 ioribus z principibus reipublice, quibus ē
 factatus.

Junius similiter a iuniorib⁹ nati vel a iu
 none, Nam antea populus romanus diuis⁹
 sus erat in centurias senioy z iuniorum.

Julius z Augustus a cesaribus nominati
 qui pri⁹ erant quin tiliis z sextilis, quasi qui
 tus z sextus a martio. Qui tunc a romanis
 primus mensis anni erat, Ceteri inde a nu
 mero dicti sunt September, October, No
 uember, December, quia a martio, septim⁹
 octauus, nonus, z decimus fuerunt. Item
 cuiuslibet mensis tres sūt dies festi a roma
 nis instituti scilicet kal, non e, z ydus, quia
 hys diebus officia magistratuum aut alie
 rabantur aut elegebantur.

Kale a colendo primi dies mensiuz quos z
 romani z hebrei coluerunt.

None dies post palmum, qui fuit hlay qua
 tuor vel sex proximi a nundinis nomen sup
 serūt, qz hys nūctine erāt in populo romano

Idus vero sunt proximi dies octo post no
 nas, aut ab yduo id est seperatione nūctina

rum, aut ab edendo, qz etant apud veteres
 dies epulay vt patent in kalendario.
 Tempus bimestre, id est duoy mensium
 Trimestre, i. triam mensiuz, z sic de singulis;
 Bimatus tul, z wci ior zeyt
 Trimatus tul, drey ior zeyt

De anni partibus

Ver qz viret, das glentz
 Estus, der summer, ab estu
 Autumnus der herbst, a tempestate
 Hyems, der winter

Inicia tempoy anni

Ver petro datur, estas exinde sequetur
 Hanc dat vrbanus, autimū simphorianus,
 Sertum clemētis caput est hyemis venientis

De impressiōibus

Conitans, dunner, klapff schlag

Fulgur, fulgor z fulmen, wetter glast oder
 Jctus celestis saculi dicitur a feriendo id est
 percutiendo, Dicit tamen fulgur qz tangit,
 fulgor qz incendit, fulmen qz findit.

Lunens, est lapis qui fulmine dscēdit, sttal.

Jris, regenbogen

Diglo, circulus apparēs abite sydera in mo
 Pluua, regen idū corone

Nimbus, ein grosser schneller regen

Zimber z pluua z nimbū signat dicit⁹ eo qz
 Labrocera, gros regentopff tertā febrer

Persecada, kleyn regen tropfflin

Butta, tropff Stilla nachtropff

Grando, bagel, a granoy similitudine

Nix, schnee, Ningo gfo, schneyen

Glacies, eyf, Belu helthim

Pruna, ryff, a putēdo arbores, Ros, ta w

Nebula, nebel, Hor⁹ terre erodidung

Eclipsis solis, linē schines yndzug vl linē
 finster.

Eclipsis lune, mons finster od vorleschung

Cauma, icēsto scā i aere apparēs, q z ipercau

Uer⁹, wind, qz et⁹ flat⁹ vebe, ma dz
 mēs ē z violēt⁹, Trahūt em̄ vērī noia aut a
 locis a quib⁹ flat, vt affric⁹ ab affrica, Sub
 solanus, qz sub sole oritur Aut a p̄dicatione
 vt vulturinus qz nocet vultui

Zephir⁹ qz facit virere gramina &c. Unde
 autem quilibet flat p̄ adiunctos sibi collate
 rales patet in figura

Turbo, wyn d̄sbraut, Elentus in se reflex⁹
 turbo dicitur, Et aliquando ex plurib⁹ vca
 tis cōtra se motis turbo est

De homine reius origine atqz sexu.

Homo, mensch, ab humo, id est terra
 Antropos, grece, hō, latine Nam ana surū
 z tropos reuolutio, qz solus homo celū spe
 at, Vñ Quidius pmo methamor, Prona
 qz cum cetera spectent animalia terram Os
 homini sublime, dedit celumqz videre
 Homuncio menschlīn, Homunculus, idem
 Diminutiuā quātitatīs hūane nō nature
 Hnanus, 3 werglin Pigneus idem
 Humanitas, menscheit
 Humanus, ior, illimus, menschlich
 Humanitas, Humaniter, aduerbia, idem
 Adam pma creatura, nomen a quātuor pla
 gis, aut qz forte ab agro damasceno, Vñ qz
 ab eo nobis damnū vēit, Adā, a quo dānū
 Prothoplastus, der erste vatter
 Prothoplasma, tis, die erst schepffung.
 Plasma, schepffung oder geburt
 Eua quia cum effectu ve Inde Eua, iter,
 lectio dolentis
 Adā creatus, Eua fca Xps pcept, nos gēti
 Eua eduxit, Adāria reduxit, Adā pecca
 uit, Xps liberauit
 Chr. man a virtute
 Virunculus, mendlin
 Virum, aduerbium, von man zu man, per
 singulos viros
 Viriliter, mannlich
 Mulier, w eyb, quia mollis animi, aut qz
 inconstans vt mola, Vñ thē, Ymmo certe
 nomi ingenium mulier, vbi tu velis; nolant
 vbi tu nolis; cupiunt, vitro Et virgilius de
 Dydone, ait, Clarū sp z mutabile femina
 Mulieris, weyplich,
 Mulieritas, weyplichkeit
 Muliebriter, weyplich
 Femina, fca w, a femine,
 Virgo, iunckfra w Et virginē ab etate viri
 di, Virgilius dixit in bucol, de Pasiphe, in
 felix virgo que te dementia cepit
 Virguncula, iunckfrculin
 Adolefcens, iungling
 Puer, qz non parit, aut quia putus est
 Infans, vnredent, quia non fatut
 Infanticulus, tula, iungling
 Remostoditas, ta, aliquis vel aliqua in q
 vel in qua vtriusqz sexus mēbra apparent

Hemodaillus, zytlofen,
 Hibbus, hoofet Hibbosus, hoofetet
 Struma, ktopff Strumofus, ktopffet,
 Colica, dz grūmmē passio ipsius Colon
 des grossen darms,
 Iliaca, passio ilium, der cleinen demlin,
 Clariola, die bapeln oder vrschlachten
 Clarioli, a colore vario
 Adorbillus eius species est, Adorbilli fo
 cū saniescit, z post et eadē sanici stigmata
 reinquantur

De proprietatibz hōinis interioris, z de affectibus

Homo interior, die seel Anima, idem
 Spiritus, geyst
 Intellectus, verstantus
 Ratio, vernunft,
 Ingenium, senn, quasi intus gentam
 Voluntas, der wille
 Voluntas, willung,
 Conceptus, vermerkung
 Affectus, gyllichkeit
 Affectio, be wegung
 Ira, zorn Bandium, freid
 Letitia, frelichkeit Letus, frelich
 Hilaris, muosam Hylaritas, iocūditas
 Hylariter, vel Hylariter, iocunditer
 Spes, hoffnung Expes, onhoffnung
 Tristis, traurig Tristitia, traurigkeit,
 Lugubr's, w einber Luctus, weinung,
 Dolor, schmertz Timor, forcht
 Tremor, erschrekung Titubatio, zitterung
 Ostentatio, auffgynug Suspiriu, seufftz
 Inspirum, ynsufftz Spiritus, attem
 Respiro as, are, attem zeben,
 Hemo, is, etc, seufftzen
 Hemitus, seufftz, vel idem quod dolor
 Ingero, ynbynessen Digerio, deuen
 Adasticare, widhūn Digerio, daung
 Egero, außwerffen z hoc nature superfluū
 Somnus, schlauff qd digestū dicitur
 Somnium, traum, Somnolent, schleferig
 Sopor, naffzung Vigilia, wacht
 Memoria Differēt, me
 Recordatio dechnūf moria est p
 Reminiscētia teritorz nō ob

utorum, Reminiscencia, fo obliuorum, Re
 codatio est genus illorum
 Apercitus, begyrde Desiderium, idem,
 Synderisis, hymnellisch seelen krafft

**De integralibus et
 corporalibus par
 tibus hominis.**

Exterior homo, der kerper
 Corpus, leyb
 Caput, haupt Cephas, idem
 Acephas, onhaupt
 Occiput, der nache
 Sinciput, anterior pars
 Inteciput, media pars,
 Cerebrum, scheytel
 Cranium, hürnschal Cranella, idem
 Durameter, vsserhürnschale
 Cerebrum, hürn
 Lesaries Differunt, Lesa
 Crinis rics a cedendo et
 Coma Dat rondenno vitoru
 Pilius est. Crinis eo q
 vitis discrimatur, z proprie mulier est,
 Comae sunt peri crines, Inde Comate stre
 len, vel ornare, Ein theren, in beaurgan, Et
 nosti mulierum mores dum molliuntur duz
 comantur annus est, Pili dicit a pelle qz ex
 Capillus, barloch sea pdeut
 Citrus, borschopff
 Citra, zopff
 Caluicium, glatz, Caluicles, idem
 Caluus, a. u. glatzig
 Caluaria, tottenschedel,
 Tempus, der schlaff, Fronsis, stren
 Vultus, antlit, Facies, idem
 Faciem natura, Vultum dat hominis volu
 ras, Vultus mutatur, Facies non
 Vultus, gesichte Auditus, gebert
 Oloratus, ryeche, Olesatus, ides,
 Gustus, schmack, Latus, beguffung
 Sensus, empfindnas, Oculus, aug
 Ocellus, englin Talmus, aug
 Monocul, einegig Othalmia, augewee
 Pupilla, augenapffel, Cinea, idem
 Palpebra, augenbra, vel sinus oculorum
 Alcies, gesichte pillam
 Corona, der mittel circhel inter albus z pu

Cornea, qz vt cornu datum, albugine disc,
 Lacrima, treber, Trena idem, Hippus oculus vt
 Cilium, bra w cui fluunt oculi
 Supercilium, oberbra w
 Intercilium est medium inter cilia z super
 cilia, quod sine pilis est
 Vitreus, augen winckel, Ein vitreus in
 ducol, Et quo te trasuersa tuetib? h ytrquis
 Bene partes ista oculos vsqz quo barba se e
 Mala, wenglin oder bechlin Ein licit
 Maxilla eminentior sub oculis pars
 Nasus, nas, Pollipus, fetoz nass
 Naris, nassloch
 Nasellus
 Nasculus kiezn nasslin
 Nascellus
 Simus, est qui nasum habet recursum sursum
 Aquilus, langnas, hrum nas
 Pinna, nassspitz, Pstula idem
 Interfinium, das mittel in der nas, die tra
 Os oris, mund, spet
 Osedo, mund stanch
 Oculum e dia inaco q fit in aptione oris
 Labium, das ober lefftzlin
 Labrum, das vnder lefftzlin
 Labia mulierum, labra vitorum dicitur
 Lingua, zung, Glossa, idem Dens, zahn
 Dentes praeciores, vorder zen
 Dentes molares, stoch zen, qz quid illi mo
 lant hoc aliq praecidunt
 Dentes canini, sunt acuti medij inter mola
 res z praeciores ex stultro z leuo ordine, duo
 superius z duo inferius oppositi
 Gingina, zanfleyssch
 Mandibula, biler ode r hynback
 Salina, spaychel, Sputum, idem
 Palati, rache, coeuitas est sup linguam
 Fauz, quia effundit voces, quom
 Arterie, vene arte per quas a pulmone sp
 ritus ad vocis mittitur generationem
 Vena
 Vula, attem blat
 Epiglottis
 Vel nodus guttureus, est calumcula q cadit
 supra meatum anhelitus, aut arterie officio
 um ne quid in viam anhelitus decidat
 Guttur, hel, Collum, bals,
 Gula, vorderbals
 Leat, hinderbals
 Gurgulio, schlund, Dentium, kyn
 Thorus, seyfte an dem kun, Palear idem
 Allio mo thorus p lecto dz, Ein Lontbora,

lis, ein beylyget, vt. de lectisternijs.
 Barba, bart.
 Ephebus, onbart.
 Lanugo, iungbart.
 Rumen, ein druck, Ruma idem. Vel in gu-
 ture nodulus, eyris, Erumna ind. i. miseria.
 Sublinguium, operculum est gurgulionis
 Alio modo est humor naturalis frigidus
 humidus in corpore humano, rotz
 Catarrus, schnupff oder pnyffel
 Cannapulmonis, das langentoz, vt. s. voca
 Ysophagus, schlundroz   lis arteria
 Trachea, lungentoz
 Auris, ore Auricula, ozleppel Aures ho-
 minū, Auriculas asmoz vel brutoz dicas
 Carilago, krullpei, Weichbein, sicut in au-
 riculis z similibus
 Brachium, arm   Armus, idem
 Ulna, vorder arm, oder eelci
 Racertus, hynder arm, quia lateri infixus.
 Cubit⁹, elbog, qz eo flexo incubant⁹ sup spo
 Adanus, hand, Et potestas dicitur, vt ara-
 mata manus, id est potestas
 Callus est duricies manus
 Cyrus, hand, In Citoteca bentbuoch, qz
 regit citam
 Digitus, finger
 Pollex, daum
 Index, der zeyger finger
 Medius, der mittelfinger
 Vr, das mittel in der hand
 Dextra, die rechthand   Sinistra, idem
 Leua, die lingshand
 Pugnus, faust
 Palma gestreckt hand oder spann
 Pugillus, feüßlin
 Unguis, nagel   Ungula, idem
 Ungues, hominum, Ungule brutorum
 Artus, glaych
 Articulus, gleychlin
 Musculus, musbrat
 Ala, achsel oder arm, oder fligel
 Ascella, vnder üchßlen
 Subbracis, vel Subbracium, idem. Na-
 cilleo id est moueo, p ascellam em brachia
 mouentur, Et quia sibi semper sudoris e fe-
 tor, ideo subbracis dicitur: Et hircus a fetore,
 animal est quod multum fetet
 Titillus, kützelsteych,
 Titillo, as, are, kützeln
 Blandula, drüßelz

Humerus, achsel   Annus, idem, Differunt
 tamen, Nam humeri hominum, armū
 vero brutorum
 Scapula, schulter
 Interscapulum, z wischung d schultern
 Pale, arum, sunt dorzi dexera, leuaqz mem-
 bra eminentia
 Truncus, a collo ad inguem
 Pectus, prust   Torax idem, Differunt
 tamen, Nam Pectus est inter eminentes
 mamillarum partes, quasi pexum. Torax
 vero a collo ad stomachum tenditur
 Cutis, haut,
 Pellis, feel oder haut
 Corium, leder, Differunt tamen, Cutis car-
 nem tegit, Pellis quia iniurias tegit, Co-
 rium quia ea caro tegatur, Item cutis ho-
 minis vel dum est in animali, Pellis dum
 est in abstracta, Corium dum est in vltz de-
 positum, Et Cutis bouis, Pellis ceruicis
 Corium futoris
 Adamma, brust, dicitur a mala, quia rotū-
 da est vt mala, Inde mamilla, le, dimini-
 uum, Et sunt mamme mulierum, Adamil-
 le virorum, vbera peccorum
 Papille, sunt capita mammarum, que sugē-
 tes comprehendunt a papo as, dnt wertzli
 Eber brust, oder eytter, Et vbera pro eo si-
 gnificato solum dici pluraliter,
 Lac, mülch   Porus, sch weisloch,
 Sudor, sch weis   Aruina, schmer
 Pingue, faist, Pinguedo, idem, Differunt
 tñ, Ar. Ysi, in, xi, ethymo, Aruinā dicit cuti
 adherere, Pingue vō qdlibet corpus dicit
 Serui, pmo geof, virgili dicit, qz neqz pig-
 uedo neqz pignitudo liceat dicere, s. nos sic
 Adacer a, um, mager   vsurpamus
 Adacie s. magerung, Adaciler⁹, garmager
 Crassus, feist   Crassitudo, feiste
 Corpulentus, grofleybig
 Caro, fleysch   Caruncula, fleyschlin
 Pulpa, magerfleisch, Item caro qz cecidit
 i. mortua est In cadaver, schelm Pulpa ve-
 ro qz pullata z pcilla, vt in maccello, Dō-
 tus in pncipalius thet, qz palpas homines
 carnes vō bruta vt lupi aut canes pmedūe
 Et caro qsi cado, qz mortua nate aut suori
 Metu⁹, geeder, barwachs, sic carilago cō-
 Os ossis, bein, Os oris mund opaci
 Rōpagina capita ossiū sūt, qz nerui his sūt
 Adedulla, march   Costa, ripp

Latiss. scilicet quia later dū super eo iacemas
Dorsum,
Tergum, **Rach**
Terg^o oris, **Differūt tamen Dorsū**
 quia dūrū ad labores z ad portandū, **Terg^o**
gum, quia supini in terra super tergo soli ho
 mines iacent, **Tergus** brutorum. **Ind.** vir
 gilius primo eneid, **Tergora** diripiunt co
 stūqz viscera nudant; **Tergora** quasi terra
 apparent
Mucha, ruckenmark
Spina dorsī, ruckenpagn
Spondilla, sunt iuncture dorsī
Venter
Aluus **bauch**
Uterus. **Differunt tamen Venter.** qz
 cibum digerit acceptum, **Aluus** quia cibum
 recipit z solet purgari ab ablundo dicit **U**
terus mulierum est, quia in eo piciunt,
Umbilicus, nabel
Ulia, kleyen deimlyn
Ulnis, arzbach. **Uates,** idem. **Differunt**
 quia a clavo id est defendo, quia sedēris of
 sa defendunt. **Uates** vero quia dum sede
 mus eis innititur, **Ulia** vero quia obuol
 uamus nos. Est em̄ ilios grece obuolucere.
Venitalia, gemecht
Inguina idem
Inguem z mulier z virōz potest esse
Priapus
Uaculus,
Ramex
Uirga virilis, **Zagel,**
Uerectum, **qz vir^o emittit,**
Uretris
Udentula,
Urepuum, zagel dechli
Testis hod, oder tzeug, quia sicut quilibet
 mas perfectus habet duos testes ita in ore
 dnum vel trium stet omne verbum id est te
 stamentum,
Testiculus, bodlin
Uulna, quia ventris valua
Aurea porta, hec idem significant
Uudenda, scham
Posteriora, quia natura recto posuit. **Ne**
 dum illa purgantur, inquinemur aspectu
 Semur quia ea parte sex^o viri z femine dis
 crepant. Est ea pars que est ab inguinibus
 ad genia, huff,
Sperma tis, mansanten
Uenstruum, frauenkranchbeyt, **Quia**

omni mense sanguis fluit lūidus per spina
 dorsī
Ypomenes, venenum stillans ex vulua
Uatrix, pellicula que post cōceptum seme
 statim attractum clauditur z continet in se
 decem cellulas,
Uatrix, b ermutet
Umbrio, ein yngehorn kindt
Uborius, vnzertig kindt,
Secundina dicit pellicula in qua puer ro
 luitur in vtero matris. Et dicitur a sequor,
 quia sequitur in mundum, kindsburdlin,
Uerda, drech **Stercus** idem
Urina, barn,
Uritides sunt pori vesice per quos desill
 lat vrina, **Uz** dicitur vrina quia fit ex diges
 tionis vrina. Nam medici dicunt qz vrina
 est calamentum sanguinis z omnium humo
 rum naturalium,
Urinale, barenglas
Uadala, brunz kachel od brunz winckel
Sipharius, idem, z proprie mulierum, **Uā**
 siphon onis, est sibilus quem mulieres
 mingendo faciunt
Uindura brunz
Uinus, arf, **Lulus,** idem
Lora, geschlof
Lrus, bayn, quia in eo currimus, sed sub ge
 nubus illa pars cras est
Venu knye, **Veniculo** las, are, knye diegen
Poples itis, knyescheyb
Suffragies knyeblege, oder knye weyche
 quia subhis franguntur z inclinantur sic su
 pra in brachijs.
Tibia, schinbeyn, ad similitudinem **Tude**
Sura, wad
Talus, knod, sub sura
Pes, fuos, quasi poda, quia a greco nomine
 tractum **Inde** calopes vel calopodiu, boltz
 schuch, quasi ligneus pes,
Solea, sool, quia solum id est terra impri
Calz, **simias,**
Calcalneis **sool,**
Planta,
Differunt tamen, quia a calcando calz. **A**
 planicie planta, **Solea** a solo imprimendo,
Subtellus, fuosbyln, quia est sub talo,
Pedica, zebe oder fuosbyfen qz pedē caput,
Pedor, fuosstanch
Alluz, gros zebe, cetera vt supra digitus,
Angina, balgesch wulf
Drexis vomitus etiens ex ore

Oxya, infirmitas ex nimia comestione.
Coz, hertz
Recordia, hertz wee
Cordiaca, hertz ader, z est aliquando cordis passio
Vena, ader quia per eam sanguis venit id e fluit per corpus z iuncturas
Precordium, vorhertze
Pulsus, schlag
Pulsatilis, schlagader
Splen, miltz
Splenetica, miltzader
Hecur, leber. Epar idem
Colon, bodler der grobdarm. a quo venit
Colica passio. vt infra patebit
Illa, kleyn detmsh
Spanica, l. betader
Sibre, iecoris extremitates. Et sunt quedaz vene dicte fibre quia ab anolis ad phebi a rras pro ozaculis captadis ferebantur
Bills, gallenbster. humor fellis, z aliquando pro ira ponitur
Sel, gall.
Cistifellis, gallenblater, quasi cista fellis in declinabile

Effectus talium

Coz sapit. **Pulmo** loquitur. **Sel** commouet irā. **Splen** rtere facit. **Hecur** cogit amare.
Vesica, blatter. quasi vas aque
Vitridis, blatterlochlin
Lumbus inebriat, qz in lūbis p̄sistit libido
Ren nyet
Lien, maß darm
Lienteria infirmitas lientis
Podex cis, arß darm
Reticulum, netzlin
Stomachus, mag
Intestinum ange weyde. **Viscus** id e. Etp̄t maxime pro hoc significato reperitur Sūt em̄ viscera fm̄ Ysid. xi. etbi. circūfusa cordis loca quasi vistora, z ab alijs viscera dicuntur omnia interiora sub cute z maxime solide carnes. **Hec Serui?** **Extra**, plerūqz p̄ eodē **Omētum**, wamm oder gedarm, z continet intestinorū maiorem partem fm̄ Ysid.
Cecum, intestinum quod est sine foramine, z vere hoc est impossibile, nam habet anum per quod recipit, z aliud per quod expellit, sed alia foramina respectu aliorū intestinorū non sunt directe opposita, sed iuxta se posita
Ideo cecum dicitur
Ieiunum, tenue intestinum, **Inde** tenantiū

quia extennat ventrem
Emasum, kuttlen
Colus, krumerdarm, oder hüdler, quia digestum per ipsum colatur
Colica, passio coli
Lapus, w aych in dē bauch
Konstipatus, hert in dē bauch
Konstipacō, hertung
Eructatio, v̄werffung, pronenit em̄ ex cibi superfluitate
Tactus, schlag oder guor. **Appoplexia**, id e.
Spasmus, kramppfe
Paralisis, membrorum resolutio
Paraliticus, gelitbruchig.
Stranguitea, vrine constriktio
Dysenteria, blutischys
Dyaria, die ruor
Epilensis.
Morbus caducus, fallentstechttag
Morbus comicialis
Epilenticus, qui patitur epilenticam
Clerruca, w artz
Emorrois idis, fluxus sanguinis, z forte daz per os expulsum. Et qz dñs sanauit in Euāgelio Emorroisam mulierem vocatam a sanguinis fluxu
Podagra pedū. **Etrogra** ē manuū infirmitas
Idropisis, wasserfucht
Idropicus, wasserfuchtig
Singultus idis, anhelitus difficilis attractio
Vel medicorū dicunt, singultus est sonus et olente commocōis oris, ex fumosa stomachi dispositōe pueniens. Et dicitur forte die p̄nuffit oder der nelch
Sebris, haltstechttag.
Terciana, dryteggig
Quartana, viertteggig
Cortidiana febris reglich tye
Lepra, feltstechttag
Leptosus, miltzig oder feltstecht
Epidemia, pestilentz. **Pestilentia** idem
Calculus, geyen. Etiam calculus paruus lapillus cadens in calcem ledit calcem **Etiam** calculus lapis quo calculatur id est computatur
Letargia, obliuionis infirmitas. **Alere** flumine inferni, v̄z. vi. cncid.
Scabies.
Prurigo raude, ex ardore.
Pruritus tul.
Prurigo quasi peturigo. quia ex ardore ad scalpēdum impellit z peturic membra

Folium. VIII.

Patiginosus
Phanaticus   menig raudig
Scabiosus
Crispus hirse
Crinis passus; brei; hare
Lentigo; tubea faciei macula ad modum
 lentis; rylen; oder rosmen
Lentiginosus; rylfemet
Lecus; plind
Surdus; taube
Mutus; stumm
Edentulus; on zen; oder zanluchet
Mancus; on hand; quia carens manu
Claudus; lam oder bynchet
Lozipes; stelzter
Contractus; lam zusamen gezogen
Mutilatio; membrorum pziuatio
Vertigo; haupf sch windel

Banguis

Sanguis pluuor; in corpore; q; sagiat corp⁹
Emoz; sch weis
Santes; eyter;   Tabi idem
Putris; tre
Putridus; da; dum   faul
Maridus; a; um
Tabidus; a; um
Captiosus; byrnig; eigensynnig
Lunaticus; menig; quia mutatur fm lunam
Ulcus vicetis; eyf; oder gesch were
Vulnus; eris; wunde
Cicatrix; mafe; qd remanet post vulnus

Complexio

Complexio; art; oder eigene natur; vs den
 fier element eigenschafft
Melancolia; terrea z sicca z frigida com-
 plexio. In de melancolicus; grauis; tardus;
 iners; lutei coloris; tristis
Slegma; aquea; frigida; z humida coplexio
 Et fere omnes mulieres flegmatice sunt
Sanguinea optima est coplexio; aerea; hui
 da; z calida. Aqua sanguineus ad optima
 aptus; pulcer; amabilis liberalis; affabilis;
 prudens.

De affinitatibus z gradibus

Pater vatter

Lute; vt tutor
Honorus; vt abbas
Venituro; id est nature
 Etate; quia senex
Creationis; vt deus
Adoptiuus; ex optione
Optio; id est electio
Putatuus; quia putatur;
 vt ioseph pater ihesu
Legitimus; eelicher vatter
Adulterinus; eebruchlich
 et vatter
Naturalis; quouisimodo;
 quia genuit

Pater

Vitius; stieff vatter; Et pater a parratioe
Et em parratio venerei consumatio
Venitor; geberet

Paterfamilias hui vatter
Mater muotter; quasi in generatione exi-
 stens materia; qz masculus in ea semē terit.
Pouerca stieffmuotter; quasi noua mater.
Materfamilias; hui muotter
Parentes quasi patientes. Verfus; Pater
 generat; mater marit; vtrumq; gignit
Puerpera; hntbetterin
Bemellipera que non duos sed plures pa-
 rit pueros; Sicut gemini; z wiling; Et non
 solum duo sed plures possunt dici gemini;
 teste Isido; ix; Etby;

Filius; sun
Unigenitus; eingebornet sun
Primogenitus; erstgebornet sun
Priuinus; stieffsun; quia prius genitus
Gnatus id est filius; quasi generatus
Filius adoptiuus et vetter sun
Filius legitimus eelicher sun
Filius naturalis quouisimodo genitus;
Filius adulterin⁹; eebruchlicher sun;
Posthumus; nachgeboren; quia humato id
 est sepulto patre est genitus;
Filius doctrine; filius imitatiois; vt apls
 nos vocat filios

Bastardus gnale ē;
Spurius ex concubina;
Nothus ex adultera;
Manser ex scorto;
Soboles pgeniei ordinato dicēdo primo
 genitus; vnigenitus; medius; nouissimus z;
Filia; tochter; Gnata idem
Priuinna stiefftochter; qz prius genita;
Dic sicut de filio supra;

bi

Item notus de patre nobili mte ignob ili
 Spurius econuerso. vel ex patre incerto .e
 mte vidua quasi extra puritate castitatis co
 Siphannus. na. nū. ^{ceptus}
 Pupillus la. lū. ^{wayflin}
 Orbanus ra. tū
 Pupill' mte. Orbanus pte. orbat' vtoqz
 Auus. eny. patris pater caret patente,
 Auia vel auia. ane.
 Auus paternus. Auus maternus.
 Auia vel auia. paterna.
 Auia vel auia materna. ^{filia}
 Auus mei gnus ē mibi pte. ego illi filius vel
 Ppris mei pte mibi au' ē ego illi nepos aut
 Patris mei auus mibi proauus neptis
 est. ego illi pronepos vel proneptis.
 Patris mei proauus mibi abauus est. ego
 illi abnepos vel abneptis.
 Patris mei abauus mibi atrauus est. ego
 illi adnepos vel adneptis.
 Patris mei atrauus mibi tritauus est. ego
 illi trinepos vel trineptis.
 Cognati sunt patris. agnati matris.
 Affines vtriusqz. hec ^{Quartinius}
 Cognatio. geschlecht von vatter
 Agnatio. von der muoter. Affinitas von
 vatter vnd muoter. ^{Isidorus} aliter de hīs
 dicit Quod agnati ex patre z dū defunt fi
 lū in locum eorum succedunt vt essent nepo
 Cognati quasi p'p' tes aut eius filij.
 quitate iuncti. z veniūt p' femia sex' psonas
 Proximi. nachstundt. a sanguis p'p'uitate.
 Consanguinei. qz ex vno sanguine. i. p'ris semie.
 Fratres. brueder qlūe ex eodē semis fructu
 Sorores. schwestern. quia sociate femine.
 Germani. brueder. ex eadē genitrice. i. mte.
 Germane. geschwistern. similiter vterini ex
 vno eodemqz vtero licz ex diuersis patrib'.
 Gemini gemelli. quia vno patre geniti
 Fratres patruales sunt quorum patres get
 mani fratres inter se sunt.
 Patruales. bruederhinder.
 Patruus. vatter. pris frater quasi alius pte.
 Amica. bas. soror patris quasi alia mater.
 Matertera. baslin. soror mris quasi altera
 Fratruales sunt filij matertere ^{mater.}
 Nepos. kindes sun.
 Neptis. kindes tochter
 Compater. geuatter.
 Commater. geuatterij

Patruus gotte.
 Patrua. gotta.
 Consobrini. geschwisterkindt. quasi conso
 rini. siue hoc ex fratre z sorore. siue ex dua'
 bus sit sororibus.
 Auuncil' mris mee fr. qz ab auo diminiuit'

De patruis

Patris mei frater mibi patruus est. ego il
 li fratris filius vel filia.
 Patru mei pater mibi pater magnus est
 ego illi filij fratris filius vel filia.
 Patru mei auus mibi pro patruus ē. ego
 illi filij filie nepos aut neptis.
 Patru mei proauus. mibi adpatrua est.
 ego illi nepotis aut neptis filij filij aut filia

De amitis.

Patris mei soror. mibi amita est. ego illi
 fratris filius aut filia
 Amite mee mater. mibi amita magna est.
 ego illi fratris filie filius aut filia.
 Amite mee auia. mibi proamita est. ego il
 li neptie filius aut filia.
 Amite mee proauia mibi abamita est. ego
 illi nepos aut neptis.

De auunculis.

Patris mee frater. mibi auunculus est. e
 go illi sororis filius aut filia.
 Auunculi mei pater mibi auunculus ma
 gnus est. ego illi filij sororis filius aut filia.
 Auunculi mei auus. mibi proauunculus
 est. ego illi filij sororis nepos aut neptis.
 Auunculi mei proauus mibi abauuncul'
 est. ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Patris mee soror. mibi matertera est. z
 ego illi sororis filius aut filia.
 Matertere mee soror. mibi matertera ma
 gna est. ego illi sororis nepos aut neptis.
 Amie mee soror. mibi abmatertera est. ego
 illi pronepos sororis aut proneptis.
 Proauie mee soror. mibi promatertera ē.
 ego illi sororis neptis filius aut filia.

De nuptijs et ex
his cōtractis ami
cis z appēdicijs

Maritus, man. **M**arita, fra w
Masculus, mendlin.
Sponsus, brutigam.
Sponsa, braut. **A** verbo spondeo id est p
nuptio, vel a sponda id est lecto. Nam spon
sa condormiendo sponso suū exit spondam
Atrabo, quod datur pro coniugio, dicitur
quasi bona arca
Atra ein baffe gånbe als ein mehetunge.
Nam inter coniuges fiebant quedam stipu
lationes z promissiones.
Coniuiges, quasi fide coniuncti, propter in
diuiduam vitam et subdiciantur in go ma
trimoniū.
Coniuigiam, vermehehung, oder die ee
Procius kupler, a pro cōdo nuptias
Pronuba eemacherin
Innuba ynnemehelte, quasi non nupta;
Nuptie brutiouis, quia in his primum nu
bentium capita velantur
Vixores quasi ynixores, Nam olim nuden
tes puelle ad postes mariti venientes tan
teq̄ ingrederebantur laneis vittis ornate oleo
yngebantur
Matrona nupta casta, **E**nde matrimoniu
die ee. **M**atrona que in matrimonium ve
nit, vel quia in matrimonium causa, ideo di
citur matrona
Mater que genuit
Matresfamilias que solennitate iuris in fa
miliam mariti venit, hufmuotter
Monogamus, der eyn eefrauen hat, quia
vni tantum nupsit, Est em̄ monos ynūm, et
gama mulier.
Bigamus vis dnarim aut vidue,
Bigamus idem. Nam gama mulier dicit,
Bidua wythe, quasi viro ydua, id est viro
priuata
Elydus, wyling
Fratrissa, yxor fratris
Rent, frater mariti, quasi sit leuus non ve
tus vir.
Ianices z weyer prieder wyber
Socer, quod at filiam, seh weher,

Socris, seh wyget
Vener qui duxit filiam, dochtetman
Paranymphus brutfieter oder buetter
Paranympha brutfieterin
Hymeneus deus nuptiarum
Hymen de? castitatis, z pellicula hystatis
Tentigo qua tangitur z tactu rumpitur,
illud quod apparet z floret dicitur
Diuortium viri z femine separatō, eefchei
dung, que tñ ex sententia iudicis
Repudium femine reiectio, bec aliter a le
gists dicitur
Eptalmion est carmen nuptiarum
Sculum pacis est
Basium amicorum est kus
Suauium lasciuorum est
Banneo huozenbuobe
Banneum
Lupanat
Duorbus
Prostitulum
Prostituta, huoz **M**eretriz idem
Scorum buebin
Peller, zu wyb od heps wyb **L**ocubina
Pelliceo blande decipio, z est meretricium
Leno duob
Lenocinium buebet
Lena buedin
Prostitularius frauen wure
Prostitularia frauen wurtin
Adulter eebrechet
Adultera eebrechetin
Somicarius huoret
Somicaria huoretin
Suprator eyn sunckfrau seh wechet, ille
qui virginem violat
Suprum violatio virginis
Defertor ides q̄ suprator, quia virginē ser
tum id est crinile deponit
Sacilegus qui in personam sacram agit,
eyn hirc eebrechet
Incestor qui in amicam agit, cinet der mis
lynec müomen zeschaffen hat
Raptor qui rapit quam cognoscit
Medchus est generale
Zelotipus qui meam amat vel ego suam,
ein mitgemeiner
Inde zelotipia que est suspitio amoris,
ein archw an der buolschaffe

Ciuuium ⁊ populi vocaula seniorū

Ciuuis burger, quia ciues quasi in vnum vt
vnuant coeuntes dicuntur
Ciuilis (burgerlich) Inde Ciuitas
Consul, ratsberre, a consulendo
Proconsul, eyner an eius ratsberren stat.
Exconsul, quia functus est consulatu
Dictator, fuit populi magister. Et est Ro-
me dignitas supra consules. Durabat em̄
dictatura ad quinquēsum, cum omni anno
consules (qui duo erant) variabatur
Dictum hūn'gleich gebotte. Et quia a die
dictatoribus edicta condebantur
Populus, folck, pprehendit ciuē ⁊ plebem
Plebs, gemeyn folck, demptis senatorib⁹
⁊ patribus. Et dicitur quasi plures
Vulgus, id est plebs. Vulgus eo q̄ quisq̄
facit quod vult. Est em̄ vulgus passim in ba-
bitans multitudine
Tribus, bui, geschlecht
Tribun⁹, quia iura tribuit, aut tributa dat
sine colligit, Romani creauerunt tribunos
plebis ⁊ militum
Senatus, ein ratt, a senatoribus
Conscripti patres, romani senatores, quia
eorum nomina aureis literis ⁊ enea tabu-
la conscribebantur
Senatusconsultus, a consulendo dicitur, q̄
senatus consulit
Senatusdecretum, eius ratomeynūg
Plebiscitum eo q̄ plebs scire debet
Censor, ein richter, a censu eris, sunt em̄ pa-
trimoniorum iudices
Iudex, vreyler od richter, quasi ius dices
Iusticiū, ci, quasi iuris ratiū, quod sit
cum iudicis sententia aut silet aut repellit.
Praeses, ein vogt, quia prouintie praesit
Praefectus, idem
Prouintia, ein versorgung, oder ein gegēt
eius lands, Regides a romanis bello vnde
dicebantur prouintie, procul vnde, quibus
dabatur. Praefectus, i. procurator. Idem
em̄ istac in re, meam accepi prouintiam, id
est procuratorem, valet em̄ idem q̄ meas
tere vices, aut patres, Et hoc Thetianū
est. Vnde in phormise. O geta geta durā
accepsi prouintiam
Pretor, ein oberer der stat quasi preceptor

Pretorium, rathhaus;
Questor quasi questor apud quē questio-
nes agebantur
Proceres, die edlen, quasi alijs precedētes
Primores, quia alijs preminent
Primores ⁊ proceres pluraliter dicuntur,
Primularius, seckelmeister. Numerar⁹ id
Erarius, der stat seckel, q̄ ibi era deponit,
Erarium locus talis
Sazophilatium, ein sechatzseckel, vbi gaze,
die scherz, resemantur
Siscus, ein gemeyner seckel
Syndicus, ein gemeyner procurator vt syn-
dicus ecclesie, syndicus capituli
Municipis, nati in eodem municipio
Municipium, ein vorburge, quibus extra
habetur ciuitatis municio, id est defensio
Municipium: freydeyt, a principe impetra-
ta, Vnde iura municipalia,
Burgum, ein burg, Vnde burgari⁹ et bur-
giorum notarius, statthreyber, genis
Scabinus, assessor iudicis, sunstmeyster.
Municipion, Ein sunst oder
Kollegium, ein samlung.
Zunfra, Schem ē Vnde
magister sunstatum, sicut magistratuum
Tabellio, onis, ein leyffel, brief treger
Tabularius, idem, a tabulis,
Mercenarius, a myetling, Loduicius, id
Conductor, gleytzfuere,
Delonius, vel deloniator, zoller,
Publicanus idem,
Erard, sechatzung;
Pedagium, fuozoll
Eoagium, wagen oder rof zoll
Villa, dorff a vilibus personis in ea,
Villanus, dorffman, Villana, dorff wyb
Villicus, rector velle dicitur
Colonus, ardeyter, ackerman od tebman
sunt enim aduene quibus locatur ager pro
empbyteosi, i. pro vrsufru, dū,
Empbyteosis, bodemzins
Imquilinus, ynseh, quasi aliena incolens
Aduena, fromder Aduena manet, s. i. quā-
linas ad tempus manet,
Exterus, fromder, Alienus idem
Longinquus, fer ber frombd
Indigena, ein eyngedornet od heimseher
Incola, ein woner, sed ex aduenis, prie
Alienigena, fremdgeborn
Rurigena, genitus in rure,

Francigena. genitus in francia.
 Suenigena. genitus in suenia ignoratur
 Peregirinus. bylgerin. eo q̄ parentes eius
 Urbanus. natus in urbe. statman
 Epidanus. natus in opido. Romani quō
 dam soli yrbani. qz sola Roma merebat̄ vt
 bis nomen. Leteti aut opidani ab opidis.
 aut castellan. a castellis
 Epidum (Stetlin oder metcklin) qz opes
 in yrbem ferebat. aut bis abundabat
 Samulus. ein knecht. z et. ppria familia
 Senus. ein knecht. quia in bello seruatus
 nam iure belli seruus debuit occidi
 Ancipium. eia d'ent. qz mana capru. vt
 homo equus. Nec sunt inducā iure gentiū
 quia iure naturali omnes liberi nascimur.
 Etena. knecht oder magt. pmanis generis
 Elemaculus knechtlin. diminutiuum
 Architrictinus. scab'fner
 Patronus. ver weler
 Pedagogus. suchtmegster. oder leter
 Pedilequus. qua nachfolgender knecht
 Emptitius seruus. gehaufter knecht
 Liber. frey. Inde liberalis. z liberalitas
 Ingenius. edel. a genere sed nō a factō ha
 bet libertatem
 Libertus. eyn entledigter knecht. a fuitute
 Libertinus. filius liberti   liberatus
 Manumissus. ledig gefagter
 Dediticius. quia se victum dedit
 Deditio. eyn vffgebung castri vel butgi v̄
 ciuitatis oppugnanti
 Palatium. pfaltz   Palentinus. pfaltzgraf
 Pallius. lantfogt   ler
 Imburfator. ynseckter   Eburfator. v̄seck

Militie et belli vocabulary

Miles Critter qz Romanus post yrbē p̄di
 tam. mille elegit. quos milites. i. p̄pugnato
 Bellum. streyt. Althyrase res vocant
 os. quia non pulerum. Bellus. tor. illimus.
 Rex. künig. quia regit.   id est pulcet
 Tyrannus. künig. propria significatione
 quia fortis. Nam Tyro. onis. id est fortis
 Sarrapa est sapiens vel potens rex
 Dux. Chetzoze nam ducit exercitum
 Princeps. fürst. dignitatis nomen.
 Monarcha. ein eyniger fürst
 Julius monarcha romanorū primus fuit

Leitarcha. qui tenet quartam partē regni.
 qualis apud iudeam Philippus fuit
 Liliarcha. gewaltiger über tusent ritter.
 Centurio. gewaltiger über hundert ritter.
 Miles ordinarius. qui per ordinē militat
 z adhuc sine gradu. Et dicitur Gregorius.
 quia humilis. z ex grege
 Praeordinarius qui adeptus est virtute
 Emeritus. ein alter ritter. quiescens a mili
 tia. His Rome taberna meritoria fuit con
 stituta. vt omnibus amore patrie in militia
 consumptis (tandē quo viuere) p̄sū erat
 Veteranus. idem
 Equester. reytet. ab equo
 Tyro. onis. starker. aptus militie
 Tyrocinium. id est noua militia. naz electo
 tyrone in temptabatur
 Stipendium. solde. a stipitibus. i. denarijs
 Pedester. fuos knecht a pede
 Phalanx. id est legio ein schare
 Sarcelles. tris. qui satis latus tuetur
 Sarcellitium. est atellitris stipendium
 Excubitor. qui excubias seruat
 Excubie. anm. schilt wacht. eo qz extra ci
 tate propter exercitus custodiam
 Velites quasi veloces pugnatores. Nā in
 bellis romanorū post terga militū equis in
 sident. cū ventū erat ad hostes descenderāt
 Castum. eyn hoere. olim nulla hīs mulier
 interfuit. quasi castū. ne militia lasciuie ce
 Tentorium. gerzelte   daret
 Sunda. sehlyng nā factibus lapidū pugnāt
 vt Traso Capud Tiberis. in oppugnatione
 Sūdibularij. q̄ pugnāt cū sūda   sedū thai
 Sagittarij. cum sagitta   odis
 Balistarij cū arcu balista. sic cū bābar dīs
 Balista nomen cepit ab inuentoribus. scz
 a balearibus populis
 Clipeus. schyit   Inde clipeus. schiltzager
 Pelta. idem. ad lune similitudinem
 Achille. is. rotundus clipeus
 Umbo onis. est locus i medio clipei a quo
 dependet. Inde ymbelicus. nabel
 Parma. eyn kleins schiltlin. a paruitate.
 Scutum. bugklet. Egis clipeus pelle ca
 Telam. lang gefehof. p̄fyl   p̄rina teāus
 Faculum. wurf qz iacitur. etiā p̄ telo capif
 Enabulum. fagspess.
 Spiculum. gefehofsz. ad modum spice.
 Lancea. speer   Luspis. spess
 Sabrica. feürtspess   Aducto. spess
 Gladius Ensis. Spata (schwert)

Dissertunt in Ensis onsa, mureo scindit, gla
 rius tonam, Spata quia lata
 Stramea, mellea a fractura
 Princeps, gladius retrobiqz scindens,
 Siccarius, stab schwert.
 Siccarius, ille qui fert siccam, velud An
 thonius in senatu romano siccarius inuentus
 est, Teste Lutio i Paradotis, Est em his
 pena statuta, vt in titulo lege de siccariis,
 Pugio, degen, Tutile idē qz intruden
 do stimulat,
 Lunicus, calceus clauibus supra ligat
 Lectus, tui, Lectus a cedēdo
 Lana, p̄fnet hōlb id est perantien
 Contus do didus, veluti
 inter datetem z entellum, Virgilius in, v.
 p̄memorat, Item contus etiā genus gladij
 est, a concitando, i. inquirendo, nam occidit
 querendo animam
 Balista armbrust, a ballearibus populis
 Arcus, bogen, quia a remotis arcer
 Corda, fendi, quia extensa sicut corda,
 Pharetra hochet, quia fert sacula,
 Arietes, instrumentum belli, simile arietis,
 Erat, cratis testudo Hec ab animalibus no
 mina capiunt p̄ similitudinē, Cratis paries
 virgultis p̄textus, Testudo qz pugnantes
 regit sicut testa concham
 Petraria, quia facit petram
 Manganus, quia manibus agitatur, ein bolet
 Matorius, qz p̄fnet, z proiecto, in p̄tes scin
 ditur, suoqz tactu mortificat
 Galea helm, s; ex corio, Cassis ex ferro vel
 auro, Galea est pedrum, Cassis militum
 Manubie, spolia manu capra
 Corus, qd supraponit galee, Crista idem
 Torax, prust blech
 Lorica, panzer, cetere a partibus indumē
 Beles, itis, ē leuis armata, toz tradūt sua
 Serentarij, p̄ eodē significato nomina
 Tesserā h̄eret, vt dum datur clam militi
 bus, ne fiat confusio inter eos,
 Lanterium, zeychen, signatura vt sint canti
 de se, als tochtürz von osttereych
 Regio, ein schare, ab electione militum, Co
 tinet em milia armatorz sex, aut sexm̄lia, sex
 centum sexaginta sex, vt alij dicunt
 Regio, teste Ysid, habet sexaginta cēturias
 manipulos, xxx. cohortes, xij. turmas, cc,
 Centuria centum militum est.

Manipulus duoz mil' tū ē, Sūt enim dū
 qui primo bellū incip'unt, Cū apud The
 rentiū, vbi est ille manipulus futum sangā,
 Turma est triginta equitum,
 Cohors quingentos habet milites,
 Arietes, spyz, qz ferro armata, Exercitus
 Classis diuisio bellanti ē ad exercitio del
 Modus est pedrum densa multitudo li
 Cuneus est in vniū militū collecta multitudo
 Cōtio, p̄ eodē significato Ala est tri
 ginta equitum multitudo, vt ale anez ita ipi
 tegunt exercitum die h̄ynd spyz
 Cornu est extremū exercitus, quasi acutum
 Agmen, exercitus dum transit ab agendo,
 Nauale bellū, wasserstreit Käpste, fel
 Castrametari, am feld schlachen d̄estreit
 Circūvallare, v̄mlegen Oppugnare d̄estry
 Funditus euertere, za grūd ersteren ten
 Funditus eradicare idem
 Dirimere bellum streit vnderz eben
 Dare treugas, ein fryden nemen
 Emittere treugas ein fryd ab agen
 Indicere bellum ein streit verhūden
 Tēptare bellū, schätzigeln Ludari, ris
 Duellum, zwiefel person streit gen
 Delabrum vel Delabra, belembarr
 Gladiator, fechtz, Dimicator, idem

De panno z tela. z de materia et in strumētis eorum

Lana, wolle, a lanendo
 Velus schauff woll, ab enellēdo, qz anti
 quitus oues nō tondebant, cū nō dū forper
 Linū, flachs, qz lene z molle ē inuent' est
 Villus genus lini candidissimi z mollissimi
 z nō scitur in egypto,
 Canabū vel Canabis, hanff, Et d̄r ad cāne
 similitudinē qz sic crescit, Allū p̄ p, scribunt
 Stuppa, reist oder hunchelflach,
 Tametum, a wercz, quia timet
 Placium est stuppa z crassedo serici
 Serici, syde, qz seres ppli inuētores fuere,
 Bomber, baum woll, Erā vernis d̄r qui
 Vestuca, agen net sericum,
 Filum, faden Blomus, mi. vl' eris, hūel
 Colus, hunchel Sulum, vel sula, sp̄ndel

Pensam, wretel quia appendet fuso
Alabrum, haspel a duabus alis
Regillus a giro, circulo
Adatara, gamstal a metra, l. circustu
Diobellum, idem, a globo
Panus quia ex eius cut
Panulus spuol su per stamen fit
Lannellus pannus, Et dicit
 cannelus quia est ex canis factus
Subtela, spullayl, vel 'lle stilius qui stamen
 disternit dum textitur
Electbulum spuolyfen, quia textitur
Tela, lyn war oder wepe
Stamen, zertel quia stat
Trama wffel, est em silium quod recta via
 mittitur per teiam. Unde trames id est res
 da via
Subregm en, der yntrag,
Teatum Weberstuhl
Actum, bindofaden; barlauff; oder warff
 band; oder hamn; oder, wepff. Et dicitur
 eo q ligat stam'na,
Biler, z wilch,
Triler, trrlch
Radius, weber schiffin
Panacula idem,
Peden, weber strel, oder blatt
Textina, tunch, locus textendi
Scansie, trestuol, oder schemmel
Textrium, sub pedibus textoris
Edior ris, weben Texo, id
Textor, weber,
Textix, weberin,
Pannus, tuoch,
Netix, neerin oder spinerin,
Pannitorium, tuochbus,
Textorium, Weberhaus,
Panyo as, are, spuolen,
Panifator, spuoler, Panifatrix, spuolerin,
Textatorium lignum quo lictura inuoluitur
 das weffelholz,

De vestimentorum nominibus

Vestis, hlayd, z proprie mulierum
Vestimentum, idem, z ppe virorum,
Pallium, mantel, quasi pellis qz antiquit⁹
 ex pellibus fuit, et est virorum,
Antellus, mantel,
Anticiarius dimi ein kleyns mantellin,

Penula, mantel, quasi deorsum pedens
Palla, ein erlicher frauen mantel,
Collidium, sancktra wen mantel,
Liamis, mätel, z virorum est Et scdm ysid,
 rix, est in latere opertura,
Liamis, ein mantel offen auff, der seyten
Adit, palliu, qz solū man⁹ regat Pretesta
 fuit puelle oli palleū qd pueri vsqz ad xxi
 ānos ferebāt soli nobiliū pueri, dū studiū
 māciparēt unde preterti dicebāt z dicit p
 texta, qz ei latior pretertedat purpura
Toga, fm ysid palliū rotidū qd inuadate
 sinu sub dextro i sinistra ponitur vt patet in
 picturis triū Regū, Jte toga vestis roma
 na quod nobiles tēpore pacis portabant,
Toga res vigo a nobis, bad'emat, To
 ga palmā iduebāt victores, In quib⁹ piete
 erāt palme, i. victorie eoz Toga cādida, in
 duiebāt cādidi qui pfecti i marciū campū
 magistrat⁹ ābitōne tenebantur,
Palludamētū palliū regis in bello, quo so
 duto significabāt omib⁹ mēs regis esse ad
 bellū Lohneuit em albi aut purpureū esse
 licz Adarc⁹ Erast⁹ puilo id ē nigro paluda
 mēto cōtra partios vtebāt, De hoc va' erit⁹
 libro pmo caplo de pdigūis. S nō fuit nos
 Adarc⁹ Erast⁹ zc, dicit em paludamētū a
 palam z mēte, qz ipso induto palā est mens
 p'ncipis de bello faciēdo
Sagum sagi, pallium militate,
Alulea, betthler mantel
Amiculā, fm ysid, duoten mantel, erat en
 im ex ligno, z in adulterio dephēse eo etiā
 iduebāt ne pellā ptamaret Licz Valeri⁹ li
 bro pmo de silara regione, Amiculū scribit
 Dyoniū abtulisse ydolo,
Polotes, hürsen mantel,
Amphitopus, ynnē vno, aussen tauchkleyd
Pelliciū beltz, qz ex pellibus,
Lunica ein tock an etmel, Teste non' o
 Circūtestū ein lyw eikleyd 'marcello;
 oder ein gestepffr kleyd, Lielas idem;
Trabea, ein sammat kleyd, quasi transbe
 atum faciens, nam regū honoris erat trabe
 atum esse
Adstruga vel mastraca beltz oder hürsen
 fit en' m pellibus brutorum qua veste sardi
 vtuntur
Dyaplo's, ein z w'faltig, kleyde
Anaboladus pān⁹ vel syndon quo mal'e
 res humeros tegunt

Syndon, samet oder, wisset pfeller
 Pegillum reginarum Peplum vero m3.
 trinarum, ein schleyer,
 Plage z plagelle, linteum torale, secundū
 Noniū marcellum dicitur, et est grande
 Strophium fastia brevis quo colligantur
 mamille, ein schützlin
 Kenno, ein rauch deck metelin bis auff de
 Datagium, guldinet mantel ^{nabel}
 Polimita, ein kleyd von vil farben,
 Ricca, seh wepftuoch Sudarium idem
 Inclusum vel inclusa, ein yn wendig
 kleid, quasi intrusum quia intrus corpori
 Camisia, demet, quia l his camis adberet
 id est stratis antiqui dormiebant,
 Castula, teste nonio, & palliolum precinātū
 quo nude infra papillas cinguntur et est
 mulierum, ein vnder schürtz
 Loga et feminatum z mulierum est
 Flammum, ein sturtz, vel id quo mulieres su
 Reticulum, tegmen ca^o ^{ta} tegunt capita
 pitis mulierum ad rete similitudinem,
 Tapete terciæ declinatōis fm marcellum
 tegmen vnice varijs pñctum colorib⁹ ein ge
 Capucium, haubtloch, ^{malr} dechloch
 Etiam aliquando capitum tegmina,
 Supparum, ein schürtz, a femore vsqz ad ra
 Umb⁹, ein frauen toch yuden los pñctū
 mit samet verbremt oder beschlagen. In
 de est q^o limbis aliquando capitur pro ora
 vestimenti, ein bast Alio modo limbis ifer
 ni pars dicitur, Sunt enim quatuor partes
 inferni scilicet, Infernus damnatorum Al
 bus puerorum, Purgatoriu⁹ z limb⁹ patū
 Dannucia, peccata vestis, ein bletzkleid
 Cocinus, ein rotter pfeller,
 Locinia, ein rottkleyd, sicut purpura, a coc
 eo rubeo flore tradumest,
 Teristum, ein hürtel oder ein schützlin, ar
 quia eo terit faciem, aut a theos id est estas
 quia estiuatis vestis est,
 Suparis, stauch
 Supara, longe vestes discuntur z est plurale
 Intercula, ein vnder hemmat, quasi it^o adbe
 Talaris, tunica longa vsqz ad talos ^{rens}
 Talare, pallium longum ad talos
 Umbare, ein kleyde das man auf gürt, qz
 limbis adberet,
 Bombicina, baum wollenkleid
 Mollicina, idem, quia mollis vestitus,
 Sericea vestis, seyden kleyd,

Eleeticea, gantz von seyden
 Tramosericea, eyn halb seyden kleyd,
 cuius trama ex serico, z stamen ex lineo
 Purpurea vestis, ein rottkleyd
 Plofoza, ein gantz rot kleyd, qz olon valz
 Bissina, ex optimo z molli lino ^{totum}
 Linostena, ein kleyd halb wolleu halben
 flechsyn, qz in stamelinū in trama lanā h3
 Alcupsita, gelyssemet kleyd, quasi acu terra,
 Tunica inconstilis, sic nostri s^t ein cristi,

De indumentis sacerdotis

Calula, meßgewand, Et aliqui domus pau
 peris, diminutiū a casa, quia ad cadendum
 inclinata,
 Dalmatica, dyachen tock, quia eiusus z
 textura in dalmatica regione primū inuen
 tus est
 Humerale, der pfeister goller, qz humeros
 Superhumeral, humeral ^{tegit}
 Alba, alb, ein weiß linnen tuoch^o
 Zona, gürtel
 Manipulus, banffann
 Stola, stol que et succingula, quia in am
 bobus sacerdotis lateribus succingitur,
 Succingulum, vnder gürtel
 Superpellicium, chorbemmat
 Scapulare, zepler, qz inter scapulas depē
 Almuicum, kutzbuot ^{oder}
 Cuculla, ein münchs kutte oder gangel
 Aleus, idē, qz infusus ad modum, aculei
 Suctorius, hürfen, mulierum vestis est

De indumentis pedum z crurum capitis z ceterorū

Pileus, huott,
 Galeus, bilgeryn huot, Et ponitur sepe
 pro corona
 Mitra Chaub, z proprie mulierum
 Calicendum, eyn rauber kutzbuot, quia ca
 lidum est

Citrobeca, bentſchuch **P**anica ermel
 Caligo, boſe **C**alceus ſchuoch
 Soutar, püſſſchuoch,
 Creca ſtyffel
 Cripeda idem, qz calcado crepat ſid ē ſonat
 Culpo, enge ſchuoch, a culpando, quia dei
 cari culpant ipſum.
 Pero, porenſchuoch, latus vt peta
 Cornus, calceus tragicorum, foccus comi
 corum. Unde **O**ratius in poetria. Hūc ſoc
 ci cepere pedem, grandisq; cotumī
Particus ſochel **C**lauarus, ringſchub
Solea, ſool **P**lanella idem
Sandalia, biſchoffſchuoch
Soccus, ſoch **L**iga, boſneſtel.
Sascia, wiegenband
Pedules, liſ, ſuoſtmoſch,
Pedux, ſuoſtritt, oder ſuoſtſtapf
Horce, mulierum calciamenta
Cortigia, ſchnochryem

De ornamentis hominum.

Vitta, haube oder hauband, **E**t a vinclo, ſi
 ire, dicitur, quia ligat crines
Tenia haubendedel, vel extremitas vitte
 dependens ad modum corone
Inauris, orn ring oder ſchelle, ornamenta
 auribus illigata, als die bayden haben
Torques Chalbband, z vitorum est
Donitia vero mulierum
Elemille quia armis circulis indutur, ſid ē
 brachis, z vitorz est, ab armoz virtute colla
 te victorie cauſa, que olim virile dicebantur
Donile, pectoris ornamentum, fūſpang,
Sibula, ein brust beſſeln oder am mantel,
 oder ein ſchonar gürtel ring
Anula, bullula aurea mulierum in lune ſi
 militudinem dependens
Spinter, ein vorſpang, oder ein gluff
Speculum, ein ſpiegel quia in ipſam ſpect
Erinſte, crenzlin, a crinib⁹. es vel recipit
Sertum idem a ſertis herbis
Corona, kron, quia circuitu vna,
Diyadema, künigſelich kron
Septem, künigſelich ſepter
Tridens, idem, quia tres quali dentes,
Panica, corona ex anto, in ſignum triūph
Inde laureatus, i. coronatus,

Et **B**accalatus, ſid ē coronat⁹ lauri bacca
 qualis mos in athenis fuſſe competitur.
Thyara, biſchoff oder abbt kron.
Inſula, ynſel, **I**nde inſolatus,
Lingulus, mans gürtel,
Lingulum, frauen gürtel,
Lingula, le, gürt, z est equozum,
Strophium pbū, ein güldiner gürtel **E**t ſi
 cet de ſancto **J**ohāne baptiſta dicitur ſtro
 pheim ex bidentib⁹, i. pellibus ouium
Haltens ritter gürtel, **B**ulla, gürtel ſpang
 vel tumor aque ex cadente punitali, gatta i
 eam, ein wasser blatt, **E**tiam bulla ſigillam
 cere impreſſum **I**nde bullatus
Semicinam, halb gürtel,

De lectistemis

Thor⁹, beth, z **I**pe qui ſolz eſſe d⁹ dethis,
Ind thoral vt pthoral, gemabel
Lectus, beth, qz d⁹ variis florib⁹ legebat
Sitatus, beth, quia ſubſtemit quietem
Pulvin⁹, küſſy, a plumis d⁹, **P**ulvill⁹, küſ
Pulvinar, banckpufbe, lin
Lodex, golter, quaſt ludez, qz i ludis iune
 nes theatz exietes cū in pſtibus ſcent, his
 facies ſuas ob veterandiam tegebant,
Sultra qz lectos ſuſciant ſiue caput z vocā
 tur reclinatoria, anckbettin, reclinatorium
 od gürtelbin od lotterbetlin
Spoda ſpābet
Cervical, bandhüſlin, a ceruice,
Culcitra, bentzzech
Thoral, decklach,
Tapetum, teppich, pedibus ſubſtemitur,
Simplum tapetum, haub raitch teppich,
Amphitabum, bayder teyl rauchteppich
Stragula, geſtryfft tuch,
Viltum, herinnoch a villis,
Tegmen vel tegmen, decky,
Tegumentum, co opertorium,
Loopetulum idem
Cortina, umbhang, de pellibus
Velum fūſpang, a velando
Aulcum, beydenſch weck ab attallo rege
 perganozum in eius aūla reperta pannus i
 parietib⁹ regum extenſus
Anabratum pannus ſurſum in templisvel
 regum anlis protenſus
Petasma matris parietibus templi
 extenditur

Intenim, velum quod in lectulo tenetur,
 lynchete, Et quodlibet intenim
 Inteamen idem
 Mappa: quasi manappa, dantz wabel
 Mabella ein klein zw ehelin
 Manatergium, est togilla cum qua tergit
 manus,
 Facitergium, quasi faciem tergens
 Faciletum sch weisbüchlin oder wisbüch
 chlyn Sndarium idem
 Et dicitur sudarium quia sudore abstergit
 Stragulum stratorum deh, qz strato supiacit

De nauigio

Naucerus schiffherre,
 Nauta schiffman, nautem naves, dicitur po
 etica Nautia idem
 Nautis scheyff a nando dicta
 Proza vorder schiff, quasi prior pars
 Puppis hynder schiff, quasi posterior pars
 Larina venter nautis, aut quasi curina, vel
 quia caret rima
 Fori, pluraliter, tabulata aut concata nauis
 am latera, onera vel incensus ferentia
 Algiauia transitus hortatoris ad remiges,
 Columbaria loca ubi remi eminent, a colum
 barum nidis similitudinem,
 Transtra sedilia remigum, quia transtueria
 liter in naue ponuntur
 Remus ruoder, a remouendis funibus,
 Palmula, das breit en dem ruoder,
 Remer est gubernator nautis ein weger
 Remigum tuegunge
 Antenne, quasi ante amment, andenchell,
 ne fluctus nauem turbent
 Mulus segelbaum
 Clauus nachschaltruoder, oder stümagel,
 quia clauo nauis regitur,
 Anchora encher oder haghe, Virgilius,
 Anchora de proza facitur,
 Consilla Cpsal qua ligatur nauis
 Alueus wasserlauff, in nauis
 Alueolus schapff instrumentum a uitiis
 puta hauforium, da mit man vrschepffet,
 Scapus, ruoder sey
 Restys w yde
 Sunis, sey odet strich
 Elcum segel Lintam pro eodem
 Rudentes segelsayl, quia ventis contacti
 vt alini rudiunt

Protesia Cbandseyt, alias Protaesiam
 quo fine in litore ligatur nauis
 Kontis stoessel
 Trudes, dis, schaltr,
 Alcateon, der gros mitel segel,
 Dalum, der kleyn segel, vorten in dem
 Epidromos, der gros scheyff,
 segel binden in dem schiff,
 Cataforates, ancher bly ancore tangitur vt
 descenda ad explorandam profunditatem
 Remulus, zugseyt,
 Lertus,
 Ventilogium, w ynd gemerck
 Arthemo,

Puluine sunt machine quibus naues deducuntur
 et adducuntur in portum velholtz

Nauim genera

Nautis dicta, a gnauo id est prudenti rectoris
 Celox, ein schnels schiffin, quasi velox
 Phaselus, camparum nauigium,
 Lembus, fischer schiffin
 Doria, campulus Gmba, lanncaul carab
 Dneraria, ein scheyff mit quoz, pro eode
 Barca, ein scheyff mit kauffmansebatz,
 Corbita, ein gros langsam scheyff,
 Pontonium nisi impellitur non transtie
 Scassa, ein angebengt schiffelin,
 Carascopus, id est, z hoc barce torbite ze,
 Actuaria, nauis remis, velis simul acta,
 Aludoria, merckscheyff,
 Paro, taubscheyff in dem mer, Mdioparo id
 Pirata, mer rauber, Panical, diminutiua
 Denter, tris, streyscheyff
 Libumus, fast laufende scheyff, Dromo id est
 Calonis, holtzscheyff, calon lignu Catania id
 Ypogamus, rof scheyff, Et vbi reliqua bruta
 Linter, trogl, nauis litri simil' traduntur
 Trabaria; Nauis lintri similis ex
 Rander, sma trade equata et capi
 Landica unt ad maximam decem
 Vitoria domines,
 Cibaria, speys schiff
 Hircines, Tritones, Quadrirames Ad or
 dine remotum dicuntur,
 Classis est nauium multitudinis,
 Traduatoria, ubi feritur schiffin,
 Epibacha, ein überfüret,
 Nauium, nauis, schiffer loa
 Celeuma neutri generis, est cant' nauium,

De domo
eius partibus.

Domus, est que constat ex parietibus tecto
z fundamento protegens nos a caumarib⁹
et ymbribus. Vel est vnus familie habita
culum, sicut vrbs vnus populi, z sicut orbis
domicilium est totius humani generis:

Domuncula, beuflin.

Casa, eius armen mans haus.

Casula, ein armen beuflin, a cadendo

Vestibulum, vor: schopff.

Zanua, thur Antica, forderthur.

Postica, hynderthur

Sera, schlos Cardo, thurangel

Limen sch well, nam intransitibus est limis

Fores pluraliter turen .i. transuersalis,

oder beuser Oratorius primo sermone singu

lariter dicit fore in versu, Exclusus fore cum

longaremus foret itus, Therentius i adel,

pluraliter. Sed quid nam fores crepuerit

Fores dicitur, qz atiquit⁹ foris aperiebatur

Introitus, eingang, z est cuiuslibet rei

Repagulum.

Ober, Kigel

Pellulum, Kigel

Clætes, i

Clater, vel clattus

Differunt tñ, Repagulum intrantib⁹ repugnat,

Obicitur enim ideo ober est, Pellulum a

pello, Clætes, a rebendo, vti i castris z bur

gis, in digis magis lapides ducuntur tepore

noctis ad valuas firmas cocludendas z mu

niendas, Clater, vel clattus a claudedo, z po

prie ortoz vel vineaz ē. Et ex clattuz fit cra

latrium, vor: hoff, yngang, prius se

locus intranti obicit, ab atro, .i. nigro, qz oli

sine fenestris aut a fumo, nam illic enim au

stodes, aut portitorij incubebant,

Portitor, pformet, Zanitor idem

Bradus, stayg oder staffel.

Scala, laytzer, a scãdẽdo, Et solum, plr gra

matici priores, seruius, varto z ceteri dixit

Interscalare laytterstaffel.

Panimentũ, ostrich, a pauio is, ite, .i. pcutere,

na pcutitur vt solidatur, Unde virgilius de

area faciẽda prio georicoz simile dicit, Are

a tamẽ primun ingenti equanda cylindro,

Tabulatũ, byn Laqar, idẽ, Virgilius in se

clãdo enesd, p̄det lich ni laquearib⁹ aure⁹

Alula, sal, is incensi

Solarium summetbanz

Lamera, kamer

Thalamus, brũtgamshamer.

Lubile, schlaffkamer,

Stuba, stub,

Lenaculum, vbi cenamus,

Menſa, tiſch, ab amenitate,

Baufape, tiſchlach, qz ſapim⁹ i eo gaudium

Abacus, kredentz,

Abaculus, ein kleyns kredentzlin

Partes, wand,

Testudo, ein gewelb oder schneck

Somix sch wybogen oder gewelb,

Etiam fornix domus meretricum, Inb fo

nicor artis, z, Inde fornicarius,

Columna, p̄ylet, quali collum sustentando

Statua, ſaul, Pilate, idem

Cellare keller, a celando, Cellarium idem,

Penũ vel penus oris, vel penus nũ, siue pe

num nũ, oĩa pro eodem, kellerbals,

Sundamentum grundteſte,

Promptuarium, ſpeyer,

Dispensa, ſpeyerkamer,

Almarium, qz ibi reponuntur ea quibus a

Penetral, bey mlich, kamer, limar

Loaca, dicitur quelibet fossa ad quam for

des declunnt, z dicitur a celo, as, quod est

abſcondere vel for: bere, eo qz, ſtercora z im

mũda abſorbeat z abſcondat

Oletum est fetoz vel locus vbi frequenter

mingitur, qñ grauiter fetet

Strinarius, ſeych winckel

Tectum, tach

Pinna, ſpytz

Pinnaculum, omne ſd, quod ſupponitur

pinne

Sãndula, ſchyndel,

Vater, zyege

Regula, ſchyndel oder raffe

Lignis vel Lignum, sparr oder latte

Ligellum, diminutiuum letſia

Ligna ſũcta faciunt trabem

Trabs, balck, quia ex tranſuerſo vtroſqz

parietes terminat

Proceres (ſm Yſido. ix. etby) dicitur tra

bium capita, que extra edificia foris prote

dantur, ein vor: ſcheyſſender balcke

oder eyn vorſchopff an cinem buſe

Antes, ein vorsehliessender stein ann einet
 maren als ein pfoß oder hepffer Del sunt
 extra eminentes lapides, Et solum plurali
 dicitur, Virgilius, ij, Georgicoz, Jam canit
 extremos effetes vinitoz antes Illuc capio
 tur a virgilio antes aut pro maceria, aut ex
 tremo vitium ordine

Tolus est veluti scutum breue in medio te
 do: vbi trabes coeunt, gybbel

Epiget, z melius pluraliter epegrt, boltzma
 gel, quibus ligna coniunguntur, Et dicitur
 ab epi quod est supra, z agros quod est tra
 ctus, quia supertrahitur

Clauus ein yfener nagel, a calibo id e ferro
 Commisura, piunctio tabular, zfügunge,
 Adilocomio, locus in quo infirmi; in pla
 teis repert; deponuntur

Calma; vel Loquina, kuchin

Laminas; hemmich

Lucanar; rauchloch

Sumus; rauch Fenestra fenster

Sulgo; raos Fenestella fensterlin

Lanna kennel oder roze Cannale idem

Imbrex; pro eodem

Stilla tachtropff Stilliciu tropff fal

Sarcidium; pro eodem

Stiria, gefrozet schol oder zapff, appedet

Tridiniu, locus cene trib? lectul tecto

Secellus locus secellus; quasi sine accessu,

Diuertorium; qz ex diuersis ruis puenitur,

Apogeu ein hütle in dem erreich,

Xenodobium ein bilgerin huse

De edificijs. sacris

Ecclesia quia gloriosus locus, Nam de
 os id est gloria

Delubru, hircb, qz delet vmbas peccatoz

Basilica idem, quia fundamentum fidei

Templum quia locus amplus

Capella, capell aut quia olim pellibus ca
 prinis tegebatur, aut quia pro significato

tali abutimur, quia capella est parua capra,

Unde Virgilius in fine bocol, Ire iam sa
 nte venit hesperus ite capelle

Sacellum, locus sacer,

Oratorium

Draculum bethüßlin

Propiciatorium

Differunt tamen, Oratorium tantu oraco
 consecratum, Draculum; dum in ea respon
 sa dabantur, Propiciatorium; propiciatiois
 locus, Est enim propitiatio placatio
 Sanctasanctorum; locus que solus presbi
 ter intrabat i lege, vbi cetimonte aut archa
 conderetur

Faunum id est templum, a faunis populis
 quia gentili more ea construxere

Martirium, marter, vel locus martiri

Ara produete, ein altar, Et sut are inferoꝝ

Altare, idem, Sed altaria sunt superioru.

Virgilius in bocol, En quatuor aras, Ecce

duas tibi daphni, duoqz altaria phebo

Pulpitum pulbret, quia in publico positu

Chorus hor in einer kirch e, mltä significat

Cancellum hantzell, oder eyn getter, siue

cratis, a cancellatis lignis

Ambo ambonis ein predig stuel

Analogium, idem, ab ana quod est sursum

et locus sermo, quia in alto loco fit

Claustum, closter, Aderet esse clausum

Monasteriu, id e, vnus pꝛij hols habita

co Vel fortassis a vita monastica, vel quia

oia apud ipos sut monos, i, vnu et comunia

Kenobium, refental quia est oib? comüne

Kenobita, comunis generis, i, conuentalis

Refectorium, refental, a refedione

Ambitus, kreutzgang, z corripit mediam,

Circuitus idem, vel ringang

Limiterium, kirchhoffe

De sepulcris

Sepulcrum Differunt tn

Monumentum Sepulcrum

Tumulus a sepulto, oꝝ

Sarcophagus Grab lim quisqz in

Nauseolum domo sua se

Pyramis, midis pelledatur,

Monumentum; quia monet pretereuntez

facere sepulti memoriam, Tumulus quia e

terra tumes, Sarcophagus; quia ibi corpora

absumuntur, Sarcos grece id est caro, sa

gos id est comedere, Nauseolum, a nauseo

lo tege egyptioꝝ, Pyramides vero regu

sepultra in altum colonne ascendentes, pi

rami similitudinem habebant, Quale pri

mum apud egyptios in vsu fuit

Epithaphium, uibergelchriff vff dem grab

Epicedion, idem, Differunt tn, quia epice

dion est no corpore sepulto, aut a loco tras

lato, Epithaphium vbi corpus est sepultuz

Et illic quiescet.

Secetrum, bar.

Baratum, idem

Senotaphium, ein let grad.

Neuia, ein tortengefang, cantus in funeri-
bus mortuorum. Unde oratus scdo carni-
num, Sed ne reliq̄s m̄sa procaꝝ iocis

Lee tetraides, munera neuit

De publicis edificijs.

Ciuitas, sc̄at. et populi est Urbs, idem ab
orbe parte aratri qua muri designabatur z
merium dicitur

Opidum, sterlin oder merclin, vel a mu-
rorum oppositione vel ab opibus illic reco-
dendis

Villa, dorff vt supra patuit

Castellum, castel, a vite castitate,

Pagus, dorff, a conuentu hominum, aut
qz domus in pago sunt disperte Inde pa-
ganus, rusticus, oder ein beyd

Castum, geschlos

Vicus, wylet s̄ via

Colonia, ein n̄ We ein wongang, antiquis
cultoribus spoliata terra, nouis reductis co-
lonis dicitur.

Compita locus in quibus rustici in agris
conueniunt

Murus, mauer,

Moenia, zynnen,

Muralia, hülfener turri,

Munitio, befestung oder de wartung oder
ein wete, eo qz manu facta sit.

Munimentum idem.

Cohors, die auffer gewete, qz omnia coet
ceat z concludat.

Vallus, ein auff sgeebitt wete oder ein auff
geschbitt erdttrich

Agger idem

Vallus, fustes quibus fit vallum

Sudes dis, zumstecke

Pallus li idem

Maceria, zuni, oder wand,

Seps, zun, Maceria vinearum ē, sed seps
satorum et frugum

Sanz, ein gang der stat, ad faneam animali-
um similitudinem, qz per fauces est via cibi
in stomachum.

Suburbium, vorstat

Turris, turri a terrendo hostes.

Propugnaculum, ercker

Atres summe tates sunt a quibus hostes
maxime arcantur

Locea altissima turris profunda, quasi cetera
nam ab eo quasi a circulo tota ciuitas con-
spicitur

Porta, tor, ab ex vel importado

Promutale, zw yngolff

Vicus, gab qz in eo vie sunt

Platea, ei grosse gab do die landstraf gar

Loaca, wasserlauff, z hoc per ricos quasi

per eos colatur aqua Etiam loc⁹ secessus a

duo verbo, nam clunib⁹ hys infedemus.

Pretorium, rathhaus, qz ibi debet sedere p̄

Luria, rathhaus qz i ea gerit ciuitatis

For⁹, richthaus, a fado aut foroneo

ciuita

athenatum rege.

Gymnasium generalis exercitiorum locus

sicut scole et cetera

Pondorium, merckhaus

Mercatorium, werckhaus a mercenarijs

Taberna ē proprie domacula in qua p̄is

z vinum z carnes coctē venduntur z dicitur

a tabulis que ibi substernuntur mercibus

wirtzhaus

Ashylum freyheyt wse, Nam ab a z silē

radus neminem licuit in asilo ledere et tan-

gere.

Mediastinus, präger, quia olim in medio

fori situs

Forum, marcke

Circus, platz, a circū equorum.

Theatrum, locus spectaculorum z erat ro-

tunde figure

Amphiteatrum idem hec loca, a romanis ze

Spectacula, ein gespelt oder schertz

Maccellum, metzg

Apolotozium, vbi lauati ponunt vestes.

Mercatum, locus vbi res mercatur.

Theonarium, zollerbus, Et aliquando sp̄

sum redigat dicitur

Prostibulum, frauendus, a prostituo

Lupanar idem, a Lupa vxore Faustuli

Fornix, idem habet significatum a fornicoz

Latet, hercket, a coercendo vt, s̄ patuit

Ergastulus, idem locus damnatorum

Eculeus, idem quod carcer, genus tormenti

ad modum crucis

Liminiū, gefencknüs ex puluo extra limen

Postliminium, etlosung id est reuersio.

ci

De terre vocalibus

Terra, erdrich, quia teritur.
Tellus, idem est dea terre.
humus, idem q̄ terra, ab humiditate z hu-
Lutū, kotb, quasi non lotum emore
Linus, schlym, qz lenis z mollis
Scenum, wüst, qz artū vt ymbra.
Gleba, ein scholl erdrich
Glaea, dūrr̄nfruchtber erdrich, Virgili-
us scdo Beoz, Nam ieiuna quidē cliuosi
glea rurs.
Creta, weyß erdrich
Hylica terra fissa zerschlundē erdrich, q̄
h̄yo as, h̄ylica a, ū, apert⁹ a, ū, vt fill⁹ a, ū,
Argilla, laym
Silis glitis, letten
Lepis, ein was
Arena, sandt, **Zabulum** idem . odet ein
leychr erdrich.
Scabra terra, ein rauch hortz erdrich
Inde scabies venit.
Lama, sebatpff erdrich, **Dracius** primo e
piskolaz, Virid⁹ per cliuos flumina lamas
Mons, berg, qz terra eminens
Clivus est descensus montis, Virgil⁹ i bucol
Mollis qz iugum demittere cliuo,
Iugum, die hobe des berges
Collis eminēcius montis iugum
Tumul⁹, kleyn berglin quasi tumens tell⁹
Monticulus idem.
Compus, feld terra plana
Equor et terre z maris equalitas
Vallis, tall
Couallis z le, inter mōtes loca depresso
Solū qz firmū, ein boz erdrich, Inde so
Scopul⁹, eminēs i ma- liditas, i, firmitas
ri lapis, eyn fels, aut a specularando aut regu-
mento nauum dicitur.
Saxum qz durum,
Rupis ein fels, quia non facile rūpitur
Lapis, stayn, qz ledit pedem.
Petra, idem, qz pede trita z columpta
Arenarius, sandstayn, **Hibulus** idem qz
imbibit aquas

Locus, tuffsteyn
Siler, hyßing
Matmor, metmel

De locis terre

Locus z pluraliter loci principia artis vt
maxime in loyca z rethorica. **Topicorum**
liber de illis locis tractat
Topographia, est loci descriptio, Unde vir-
gilius in pmo eneid, Est in recessu longo lo-
Regio, landt, cus insula portum efficit
Plaga, gemerch nach dem himel
Provincia, land **Dra** idem
Regnum, rich
Insula, ein ynsele, qz in solo, i, i mari posita
Medianis, in medio amnis, i, fluminis sic
augia maior
Item amnis dī equa suauiter carresz dicit
ab amenitate, qz ibi semper loc⁹ delectab⁹
lis inuenit.
Saltus, locus vbi noui exiunt,
Srondes ei newer Wald,
Sauces, dz angusti, inter montes aditus, z
sup̄ fauz ciustatis patuit
Confrages, loca vbi venti percutunt
Lustrum, ein thier gart, vt lupoꝝ cubilia et
dutorū habitacula siue latibula tenebrosa
dicitur lustra, Et quādo qz ludī quinquennio
rome ab augusto celebrati, z p̄ quinquēnio
lustrū capitur.
Lucus, ein finster Wald qz nō lucet,
Desertū wüeste, qz ibi non serui aut a man-
sione hominum deseruntur
Desertus, wüeste, z vbi nulla fuit homi-
num mansio
Aluariū, ein stat do vogel sitigent, locus i
quem solis ausb⁹ est accessus
Item inuia sunt maris, quia sine deuia ter-
Almena, loca delectabilia quasi amata re,
Lēpe, loca tessalseritida z perpetuo flore,
Apprius a, ū, lustperlich, loc⁹ accessu solis
et aperto celo gaudens
Opacus a, ū, ein finstere stat
Opacitas, finsternus
Ludricus a, ū, ein schliffertig stat a, labedo
id est cadendo
Tenebrosus, locus, qz tenet ymbraz

Estiva loca sunt quibus pecora estatis vitat
calores, Unde Stacius, et umbrosa pascere
estiva licei
Inuale, locus ubi naue edificantur
Lectrinum, idem
Statio, secessus stat, ubi ad temp⁹ stat nades
Portus locus ubi naues hiemant
Impozantiu, ein stat on lust, loc⁹ ubi null⁹
est portus aut refrigeriu.
Portus a portadis comertis
Haya, locum antiqui a baiulandis, comert⁹
cis, et est idem cum portu
Litus, land am mere, qz maris fluid⁹ est
Ripa, ein land an de bach, oder dicitur
feyesende wasser, qz fuminie rapit ei⁹ terra
Circuuium, locus que aqua circuuiuit, als
die mayno w
Alluuium quem aqua abluir, als d ryn 3no
Adargo, cuiuslibet loci pars, Costantz
oder eyn umbich w eyff
Adantima loca maris intima
Burges, tyeffe, aque pfundior locus
Abysus, tyeff, qz ab est fundus, Et dz ab a
quod est sine z byss⁹ quod est genus lini ca
didissini, quasi sine bisso id est candore
Sentina, locus in quem cofluunt omnes l⁹
Sterquilinium, sebeygnob mundicie
Spectaculu, e locus ludu, aut ipemet lud⁹
Specula, ein wart, vt tempore belli in mo
tibus z altis turrib⁹ speculatores de adue
tu spoliantium prenuant eo qz speculant⁹
i, lateund⁹, z dz a specio cis, qz e considerate

Loca terre inferiora

Specus a qua prospici pot
Spelunca gruob
Spelea: Breu⁹ e dicit setius
super duco, Et nota qz Speleu⁹ deriuat a spe
Spiraculum, locus quo terra spirit⁹ laca,
tum edit, id est ventum
Lanema, hyle, qz caret verno id est luce
Infernus, die hell, Auernus idem quia
sine luce, aut quia ibi nullum ver est
Hyatus, preuptio terre pfunda, eingefalle
Translatio e ad homie cui⁹ oris erdtreich
Profundū tyeff, a pcul z fudo est byat⁹
Baratu, pfunditas atra, die belle
Tartarus, die hell quia illic oia sut turbaat

Sebenna, heilisch feyr, z capif pro loco e
Herebus iusde ignis
Stix a tristitia,
Locitas a ludu
Letens ab oblinone, die belle
Flegeton ab ardore a deo ifemoz
Acheron ab muidia
Sunt em hec quinqz a poetis inferni flumi
na vt patet sexto eneid,
Infernus locus omnium inferioz
Draus, id est infernus

De itineribus

Iter, weg, antiqui dixerunt itine, ideo ma⁹
sit gentius itneris,
Via idem qua stur vehicalum
Publica, frey oder land stras
Regia via, lands stras
Regium iter, idem
Priuata via, que dicit ad opidum aut vi
lam solum,
Strata, quia w lgi pedibus trita
Semita, ei fuofsteyg quia semis id est me
dia via
Metadus, generis feminini pro eodem
Callis, iter pendum inter montes angustu
z callo pedum perduratum
Trames, ein zw erichter weg, quia per a
gros transuerse transmittitur
Diuerticulum, scheid weg quia vna via ds
uertitur ad alia
Compita, concursus platum viatum quia
plures in ea vie competunt, vt sunt Viue,
et lute
Vinium id est duplex via,
Liuosum iter est flexuosum,
Orbita, wagenlayf,
Vestigium, fuofstapff
Miliare, mey, a mille passibus
Leuca, idem, z quingentos habet passus
Stadium ein roflauff,
Et continet centum viginti quinqz passus
Duo stadia faciunt vnum miliare
Stadium a statione Herculis venit, quia
ipse vno spiritui tot passus confect,

De ponderibus

Pondo indeclinabile, id est pondus

Pondus quia pendet in libra quasi pend⁹

Libra, csa wag

Examen filum medium quo trutina equa⁹
tur z regitur

Trutina, zung in der wag

Statere idem qz equaliter debet stare

Calculus minima pars est ponderis, con⁹
stans grauis lentis geminis

Siliqua vicefima quarta pars solidi

Scrupulus, sex siliquas continet

Dragma, acht teyl det vntz

Denarius, pondus aut numer⁹ decem nu⁹
morum

Solidus, schilling, quia illi nil deest ideo
solidus dicitur

Semuncia, halb vntz

Semissis idem

Quadrans, das vierde teyl det vntz

Antea vntz oder gewicht

Libra pfund, duodecim vntz constat sicut
annus duodecim mensibus, et est pondus
perfectum Dicitur enim libra, quia includit i

le can⁹ sam dicta pondera

Adina, ein pfundt

Sextercium est pondus duarum librarum z
semitis

Sextarius, duarum librarum est quibus al
sumptis dicitur bilibris

Assumptus, quater fit greco nom⁹ ue⁹

Leix, quinquies complicatus quinarem si⁹
ue gomoz facit

Adice sextum reddit conglum Nam con⁹
glas sex metitur sextariis

Parca, march

Centenarius, zentnet

Talentum, ein pfundt oder loth

Bilanz, ein wag, quia habet binas lanceas
id est scutellas

De mensuris

Metreta, ein mas. Et est mensura liquoroz

Modius, ein mäss oder symmetey, et est
granorum

Chorus, pro eodem Et sim. Isidorum tri⁹
ginta modiorum mensura dicitur

Alna, aymmet

Plaustrum, fuoder

Seuma sam

Alna, ein ein, z est panni z lini

Dorstium, strichholtz

Quartale, fietrey, Quartarium idem

De mensura agrorum

Digitus, fingerbreyte, pars minima agrestis
um mensurarum

Uncia inde habet tres digitos

Palmus mensura quatuor digitorum

Pes se decem digitos habz z h⁹ sim latitudi

Pass⁹, ein schritt, pedes habz quoz mem

Jugerum, ein suchart melius hoc iugerum q⁹

iuger dicimus licet hoc sim Alex, sibi vsur⁹

pat, legentes de agri cultura, Varronē Et

Palladium, Et Colomellam, ymmo Lau⁹

rentius, Allenē, Et, Torrelius testes sunt

dicere hoc iugerum, in secunda inflexione

Jugerum autem continet longitudinem pe

dum ducentozum quadraginta latitudine cen

tum viginti

De escis

Libus, speys,

Vitius, narung, a vi

Alimentum, fuozung, ab alo verbo,

Alimonia, idem, Sed differunt Nam ali

mentum est quo alimur, Et alimonia est ale

Alucentia, vberflüssigheyt di cura

Opulencia, richumb, ab opibus

Esca, speys, ab edo verbo diminutio

Esculentum idem

Epulum, ab epuloz Dapes eiusdem sig⁹

nificati, Sed differunt, Nam epule priua⁹

torum, Dapes vero regum sunt

Pulmentum, ein gemübe, a pulte dictum

Satietas, genügsamheit Saturitas idē

Sed differunt, Nam satietas potest dici

ex vno cibo, quasi satis sit, Saturitas vero

est ex vario alimentozum apparatu

Etrepula, fresserey, quasi cruda epula, Nam

etrepula digestionem impedit,

Fantaculum fruo ellen, a Yano deo, qui ē

anni principium, A quo z ianuarius, Et iā

racatum est primum seculum quod manet

pe diei principium datur, quia eo seiumū

soluitur

Prandium, ymbis, ab apparatu

Merenda, vesperbroz quia post meridiem

sumitur

Merendare est post meridiem comedere,

Folium. XVI.

Leno, nachtmale
Obsoniu, ein kleyne ütten od schlafftrück
Symbolus vel **lū**, ein gemeine ütten
Annona, getrayt oder fucht, qz. **omni āno**
crecit noua
Panis, brot, a pan id est totū vel omne qz
omni cibo apponitur
Libarius speysbrot, et est feruorum
Sementarius panis, geb oflet brot
Sementum, hofel, Nam ferren sonat cor
ruptionem, vt talis panis: quia mucrefcit. sc
Reubacius, ein layb brot bymlet
Zimus, yngehofelt brot, ad a id est sine z
imus corruptione
Siliginus, rochenbrot
Triticus panis, wayfen brot
Odeacius panis, gersten brot,
Auenacius, hebrin
Succinencius, ekhetknoch
Socacius idem, quia in foco id ē igne coct
Libanicus, brot gebachen in dem ofen
Libanus bachofen
Arthroctea, krapff
Placenta, pfanzelt Libum idem
Rebulo, byppy
Laganum vel **Lagana**, flad
Krusta, rind **Crustula** idem, oder bretzlin
Torta, knoch
Simila, semel oder wifsbrot
Pastillus, ein pastill
Sarina, mell
Sulfur, grüst oder klyen
Laro, fleysch, quasi cado et supra dictū est
Erudum dicitur quod non est coctū, ro w
Coctum, gehocht, quia coactum
Assum, gebraten quia ardeat
Esipum, gesoten, qz. **lixos** grece est aqua tie
Sisim, getoschet
Salum, gesaltzen, quia sale aspersum
Spipatum, gepfeffert
Rancidum, pfynnet
Succidium, auffgebencht fleysch
Laro fumigata, rauchet fleysch
Lecina, hirschen fleysch
Urcina, beren fleysch
Leporina, hasen fleysch
Vulpina, fuchsfleysch
Lupina, w olffleysch
Ursulina, helberin fleysch
Uouina, tindetin fleysch
Quina, sebaurf fleysch

Laro

Laro porcina, se w fleysch
Laro ferina, w yldpret
Hardum, speck
Offa sup, Elippa, w in warm
Clappa, wasser sup
Brodium, brue, Jus idem, oder fassel
Baltreda, fultz
Sustum stuch, a frumine quo capitur
Buccella, ein mundvoll, quia buccam id ē
inflationem oris facit
Adica, brosem Sarcimen, braywurf
Adortiliū, als das man in dez mozer zee
Lac, milch, a candoze stampffe
Colustrum, nouum lac dicitur
Losus, heef, quia lac coactum
Lac pressum, heef oder zyget Virgilius in
bucolicis, Et pressi copia lactis
Seracium, zyget, Quaccum, getūne milch
qz lac coagulo actum Coagulum, zenny
Adel, honig
Saum, die fülle des honigs od der wab
Arthocopus, mündschel, quia artus panis

De potibus

Pot, tranch, a greco qz ē potes **Potio** idē
Einū, weyn, Na cito venas sanguine replet
Picum, idem a prius liberi patris
Bacum idem
Temetum, est bonum vinum, eo quod tenet
mentem, Et hoc inebriando
Temulentus, a, um, truncken
Einolentus, voll weyn
Adetum, lautter weyn
Adustum, most
Roseum vinum, quod nos tuben vocam
Alminum, weyf weyn, quia est sine minio
id est tubore
Succinacium, gelsat weyn, succine gemme
simile est
Limpidum vinum, klar weyn quasi pspicuū
Lymphatū vinū, gemüschet weyn mit was
ser
Turbidum vinum, trüb weyn
Salernum, eine quortez weyn a faletno cā
panie monte
Uillum, ein arger weyn, quia est vile
Inferum vinum, schenck oder offer weyn
quia nil sibi debet afferi, si misceri
Sputum vinum, quod offere non licet
spurium id est aqua mixtum
Pendulum vinum seget weyn

c 17

Honorarium vinum est qd datur regibus
Crudum vinum, vnmilt weyn, quale est vi-
 num feruorum
Acetum essig, vinum aqua mixtum quasi a-
 quidum, quia hoc citius acetescit.
Acidum, quasi aqua mixtum, sicut in torca-
 lari post expressum vinum aqua infunditur
 acino et vinacio
Conditum, krüter oder gemacht weyn
Lactatum, portio ex lacte
Mullum, quia melle mixtum z aqua
Delicratum, pro eodem
Idromel, lauttertranch, qz ex ydros id est
 aqua z melle
Incomelum, most gebontget, quia fortiter
 commotum
Saccatum, sack weyn
Primellum mixtio aceti z mellis
Rodomelium, portio vbi in succo mellis ro-
 se admiscuntur
Secula sua trübel seniff
Vinum passum, gefotten weyn
Defurum vinum, gefügen weyn, quasi de
 fraudatum
Lacenum vinu, weyn vff dem dritten tegll
 ein gefotten
Prisana, gerstin wasser
Sicera, est omnis portio que extra vinum
 inebriat
Cerevisia, byer, a cereze quia ex frugibus co-
 ficatur
Medo meth
Succus, safft, quia sacco exprimitur
Ser, beff
Tartarum, weynbeff
Amurea, olbeff
Garrum ingesaltzner visch
Muria brüe
Liquamen Differunt tamen, quia
 garu dicit a garo pisce qui a grecis primu e
 salus. Muria dicitur, quia ex aqua z sale
 facta in modu maris est acetba. Sed liqua-
 men vero quia post pisces in salcameto ta-
 lis liquor liquatur.
Malfes, a, malfesyer
Malfesenum idem
Alcassa, byeren most
Claretum klaret
Neotar, deorum potus vt dicunt poete, nec
 tit linguas bibentium

De singulis vaso- rum generibus et primo de escariis

Clasa, dicta a vesendo, quia in his esce de
 ponebantur
Stale, gett yttas, est vas lutem decoctum
 Inde tuc lutifigulus, haffner, nam lutum f-
 git id est componit in olla, ze
Melatu vas ein auf geграden oder gemalt
 vas.
Linagl'pha, vasa sunt superius scripta
Discus, teller
Scutella, schüssel a scuto cuius habet simili-
 tudinem
Messorium, messer schüssel
Panx, gemalt schüssel
Parapsis, vicz echer schüssel
Patina, bragt schüssel
Patena, idem
Alpoferata, opffel schüssel, a pomis feten-
 dis
Linorium, teller brot
Salinum, saltz veslin
Accetabulum, essich veslin
Coclear, dicitur instrumentu quo cibi liqui-
 di solent manducari, leffel. Unde vs. Dum
 coclear intendit intrare i oris hyatum Se-
 pius inpedit fortuna eiusdem meatum
Sinabelum, seniff vesliu, quia dr a sinape
Poculum trinch, geschyr, Vitruuius in bu-
 col. Et bina pocula nobis, alchimedo fecit
Cliale, poculum ex vino
Vitrum, glas
Patena, schal
Crater, becher, olim habuit duas ansas
Ansa, einhandteb an dem trinch geschit
Craterculus
Layus ein kleyns, becher
L'phus
Enistis, pro vno haustu sufficit, myzolin
Mygale idem
Calix, ein hültzenes trinch geschyr quia ca-
 lon id est lignum
Calatus, idem
Dyotha, z wey ortiger kopff
Dtha, ein orig kopff

**De vasis uina-
rijs & aquarijs**

Dolium, vas rotundum
Enoforum, weynfaß
Fasculum vel vasculum
Fascula vel vascula **Fleßlin**
Fistulum
Lagena, legel,
Situla, idem
Yorya, wasserkrug
Situla quia sitientibus est apta,
Eryna, in ambituione a plauto, potest di-
 ci vas vindrum corio circumductum,
Uter, uteris, weinschlauch
Ladus, weinfaß
Latinum vas fictile, yrdern schüssel,
Amphora kruog quia ampla,
Dra, zubet
Draius, idem
Draiolus zuberlin, Diminutuum
Epybus, fm Ysidor, xperhimol, vas in q^o
 manus lauamus
Cupis, a cupiendo vina vel aquas
Cupa, idem, ein hüpfelrin g kruog
Adularium, melchfaß, **A**dulera idem
Adulcrate, idem,
Labrum, kindes badzuberlin, quia in eo fit
 infantum lotio
Peluis, bechin, quia in ea Csm Ysid, pedes
 lauantur
Lauacrum, gießfaß, Et reuera generaliter
 omne vas lotionis,
Susorium, gießfaß, ab effundendo

De uasis olearijs

Emicadium,
Lebitus **oelfaß,**
Scottia **qr est ex corio**
Allabastrum, salbendüchß
Pixis, idis, idem
Lenticula, vas olei, quo sacerdotes & reges
 inunguntur, vt vas sacri crismatis,

**De uasis coquina-
rijs & pistorijs**

Rocula omnia vasa coquendi causa, a plat-
 to dicuntur,

Olla
Sidena **hafen**
Fidelia **Unde Persius re-
 spondet, Stridi non cocta fidelia limo
 Teclate, drant eyfen
Patella, pfann, quia patula,
Lacabus, ein stürtz oder ein hachel, oder
 hafendeckel,
Sodula hachel
Patina, pfanne
Libes est quedam olla, ein tygel
Stramacula, hely
Sartago id est patella, olla enea Et dicitur
 a sarcos quod est caro, & ago agis, quia in
 ea caro agitur, ein rostpfanne
Strixotium, idem significat
Tripes, tryfiosß
Tribrium, sybe, quasi curtissim, quia per sp-
 sum frumenta curant,
Morabulum, sybe, a prouendo stercore,
Mortorium, moerfer stein
Tribulum idem, oder der stroessel,
Mensuale, hachbanch, ad modum mense,
Cratricula, ein rost
Caldare vel caldarium kessel,
Artanas ein hachmesser
Pilus kessel in ein moerfer, **L**ontus id
Sytropodes sunt vasa fictilia trium pedu,
 vel olle coquinarie**

**De vasis repo-
sitorijs**

Bazophilatum, silberkastner, & proprie
 vbi thesauri templi reponuntur
Arcia, ein arch, ab accendo intrantes,
Aribum id est archa, ein detin,
Locus deponendarum rerum est, **L**ocus
 locus pro cuncta & pro feretro
Crumena
Cruma
Saccus **Seckel**
Marsuppium
Pera, telch
Lapsa, lederfack
Sicus geminet seckel
Sistaria, sagitarum sacculas
Involucrum idem, Et dicunt sistaria, qd
 sunt sute, **I**nvolucra quia aliquid in se vo-
Canistrum, ein kretlin **lutum teneat**
Sistella, ein hifflyt

Costa dicitur a costa, quia ex costis id est ex
carnis vel lignis quibus texturatur

Lophinus

Lorbis korb oder zeyn

Sporta Sportula diminutivum

Riscus, est fissura vel fenestra patens in pa-

riete, ut patet in enucho **Liberen**, ein hen-

Armarium, barnasch hammer sterlin.

Scrinium schreyen.

Adantica, wasfack

Lheca, kast.

Lapsula a capio, ledersack. **Lortola** ides

Litella, brieftesch, uti cornifant ducunt

De vasis lumi- nariozum.

Focus, herde, quia fouet, i. nutrit, ignem

Flamma, der flamm.

Leda, brand **Lortis** idem

Carbo, kole.

Pruma, gluor

Scintilla, funck

Fanilla, id est scintilla. Sed scintilla ipse

dicitur accensa, fanilla vero extincta et igne

defecta, quia fanilla est extinctus scintille ig-

nis vel cinis, ganeist oder emtitz

Cinis, esche

Ledifera, ferrum vel lapis super quo ligna

aut tede ponuntur, brandtysen

Lucerna dicitur a lucinum vel a luce quia

si intra se lucem ardens

Lucinus est candela lucetne, quasi lucini

Candelabrum, leuchter oder hertzstol, qua

si candele forum.

Candela, kertz, a candeo quia accensa cadet.

Lucunar, ein hanget liecht, quia in lucez acre

Fax, fackel

Facula, idem

Cereus, kertzlicht von wachs

Funale, quod intra ceram fit funis, dartz

Inde funus venit.

Lichnus, ein dacht, a luceo

Lepum vnschlitt

Lampas, ampel

Laterna, dicitur in quo later ignis.

Lucubrum, dicitur quod in ymbra lucet

Pira, lignorum congeries ut ardeat.

Pir enim est ignis

Rogus dicitur cum iam ardeat

Bustam eam iam sic exustum Sicut enim tem-
pore Pytagore sepultura per ignem tanquam
per elementum perfectius. In quo rogo bu-
sta corpora ipse subiecta per cineres recolle-
ctos condebantur in terram, vasis aut ereis

aut terreis

Alcetra weytraichfas oder rauchfas

Lharibulum idem

De lectis et Bellis.

Lectus, bette, a lectis herbis

Lhorus, trutbet, a contostis herbis olim in

gramine dormiebantur.

Stratus, a sternendo dicitur. Hec tria ge-

nera erant ante laycorum inuentionem et

vsium

Lama, ein deines betlin yff der erden

Brabatium, ein syechenbette, grecum est,

Haionola ain rosbare. lectus qui cum eo

quis baiolatur, id est portatur.

Seniales lecti, braut betlin.

Sponda, das rsetteyl an ein sponbette.

Pluteus interior pars lecti

Elset, brett

Lunabulum, wage.

Luna idem, puerozum est

Scammum bank, a scandendo Nam olim

alta erant scamma

Scabellum, fuosfchemmel

Suppedanium idem significat

Scansile, gradus ubi honorati sedent, a sca-

do, quia altius scanditur.

Sedes, vis, ein stuel a sededo. **Sedile** idem

Solum kunnigstuel, quia solus in eo rex se-

det, vel quia ex lignis solidis factum.

Kathedra sedes doctozum.

Thronus, quod est solium.

Subsellium, est ceterozum kathedra.

Sella dicitur quasi sedda, ein sattel.

Selle cy niles, richterstul Nam magistrat

romanzum bis insidentes iura, reddebant

Et dicebantur Latules, a curibus, nam ma-

gistratus propter itineris longinquitatem

in curibus ducebantur

Tripodes, scamma habentia tres pedes.

Alpodium, ein ding daran man sich lenet.

Alpodiare, a lenen

De vehiculis

Carrus a cardine rotatus
Biga kart
Carruca
Reda ein schlit. Vehiculam idem
Carrus wagen, quia rotas habet quibus currit. **Quadriga** idem, quia quatuor habet rotas
Carpentum, pompaticus carrus
Pilentum, contextus carrus quibus olim matrone utebantur.
Carpentum ein wagnacht wagen, vel currus triumphalis,
Plaustrum, fm Ysid. in. xx. Etymol. Est duarum rotarum oneribus portandis apertum
Aluriga, fuorman **Elector** idem
Bigator, harrer **Bigarius** idem.
Carrus falcatius, streit wagen. Nam falx est belli instrumentum.
Rota te, dicitur a ruo, is, etc, eo quod tuat, rad
Circumferentia, felge an eism rade
Radius dicitur illud rectum et subtile lignum quod a mordiolo rote usque ad centrum dicitur, et in vtroque insiguntur, ein spayche.
Carrus, nabe.
Axis, idem, oder ein achsel
Themo, ein dichsel
Runo, ein lon vor dem rade,
Secidula, ein layterbaum,
Sileda, gen⁹ vehiculi, primo repetitum apud belgas gallic populos. Unde Virgilius tercio georg. Helica vel mollis melius feret esse colla, ein balschlitlin, oder ein herthlin das man an dem bals zeucht;
Lanilla, ein layter an ein wagen

De clericis. et episcopis.

Clericus vel **Clerus** presbyter oder schueler quasi sorte electus
Papa, der bapste
Patriarcha, der oberst pater
Archiepiscopus ein erzbischoffe,
Episcopus, ein bischoff.
Metropolitana, us, eius gantzen land oder dalybischoff, sicut **Maguntinus** oder eyn erzbischoff, oder ein furst der bischoffe,
Episcopi vero dicuntur a scopin quod est superintendo,

Pontifex, princeps sacerdotum dicitur
Summus sacerdos, der bapst
Summus pontifex, idem
Antistes, quia ante alios stat,
Sacerdos presbyter quasi sacrum dans
Sacerdotes gentilium vocabantur flamines et flamendiales, Flamendiales nos vocamus sanctimoniales,
Presbiter, presbyter prebens iter salaris,
Levita ein leuyt, a leui progenie
Dyaconus ein ewangelier
Epydyacones, ab epi quod est supra et dyacones quasi superior dyaconus
Subdyaconus ein epstler
lector a legendo, ein leser,
Psalmista, a psalmis cantandis
Cantor, qui voce modulatur
Tonsurista qui habet tonsuram coronis,
Nam tondeo radere significat,
Precentor id est primus cantor,
Succentor, id est subsequens cantor
Concentor qui cum alijs canit
Accollitus grecum est **Leoterarius** id est quia dedit circa lecturam euangelij ferre ceream id est candelam
Exorcista ein beschweter, nam super cathedram cuminos et energuminos inuocat dñi ihesu cristi nomen vt spiritus immundus egrediat
Hospitalis qui in antiquo testamento fuerunt templorum custodes ne quis immundus ingrederetur **Janitor** idem
Editus, mefner, quia edem tuerit
Archidyaconus erztzpresbyter

De monachis

Monachus, münch, quia monos, i. singulatus vel vnus, et acos id est cura, Nam sui vnus gerit curam.
Conobita, couent puodet oder schwestere
Conobium, refendal
Anachoreta, dicitur qui deserta parte relicta vitam cenobialit, vt sanctus Iohannes et helyas
Conobite vitam apostolorum sequuntur
Heremita ein fidel oder waldbruoder,
Abbas, apr, quasi pater, Nam abba grece est pater
Prior
Primas dignitatum nominis
Barthianus
Conuersus, ein lay puoder
Conuersa, ein lay schwester
Inclusus, clufner, **Inclusa** clufnerin

Nomina fidelium

Cristianus, ein criste, oder ein cristenlicher
quia vnus crismate
Katholicus, idem, quasi vniversalis
Katholica sedes, est romana curia
Katholica fides, cristenlicher gelaub
Orthodoxus, id est recte credens
Orthodoxa fides, id est cristiana
Neophytus, ein nu yet cristenmensch, qua
si nuper natus
Catechuminus dicitur qui doctrinam fidei
audire, et nondum baptismum recepit
Catechuminus grece, id est auditor,
Competens dicitur qui post fidei instructi
onem competit gratiam
Laycus, ein lay
Popularis, idem,
Proselytus ein fremder, dicitur advena et
circumcisus qui populo dei miscbatur,
Ecclesia proselyta, id est iudaica,
Synagoga, iudenschuol

De philoso phis.

Philosophus, ein liebhaber der kunste,
Philos id est amor, **Sophos** id est sapien
tia, Et sic dicitur amator sapientie
Physicus, ein natürllicher meyster, a phys
quod est natura
Physicus, proprie ein artze
Physica, natürllich kunst, oder artzney,
Physiologus ein natürlliche rede
Physionomia, ein natürllich gesicht,
Ethicus thgenlicher maister
Ethica ein kunst von der tugent
Polliticus, ein statlicher,
Pollitia, kunst von regierung der stet,
Pollis, id est ciuitas, vel plurale, yca id est
scientia
Economus, ein hefflicher man
Economia, die kunst vonn regierung des
bus

Logicus, listiget vnd erkantlicher w aret
disputieret
Logica, die kunst der listigheyt
Grammaticus, ein künstiger der buochstabe
vnd der diction
Grammatica, die selbe kunst
Rethor, zertlich redet,
Rethorica die selbe kunst
Rexis, id est ornatus, Inde rethor
Astronomus, dicitur qui docet legem vel
regulam de astris, vel qui nominat ea. eyn
sternenleber,
Astralogus dicitur inspector et mensurator
astrozum, Et dicitur ab astris, et logos, qua
si loquens de astris Et augurans, ein redet
von dem gestirne
Astrologia talis scientia
Geometet, ein ezortreich messer
Geometria, scientia de terre mensura, a
magnitudine
Mathematica generaliter pro eodem,
Sceta dicitur a sequendo quia alicuius ses
quitur documenta
Platonius, qui sequitur Platonem, Sic
cur beatus Augustinus, **Academia**, id est
Academia villa Platonis
Arestotilicus qui sequitur Arestotilem
Parapoteticus, idem, a deambulatione
Stoys, a stoa porta in ardenis, supra qua
fuit eorum studium, Tales ponunt virtu
tem summum bonum
Cinicus ab immunditia, quia tales publice
cum vxoribus suis dormiebant, eo qd matri
monium esset licitum
Epicitus posuit summum bonum volupta
tem et crapulam, a quo dicuntur epicurei,
Synnosophista, philosophus a tali sceta,
quorum erat nude (preter pudenda) peris
de vagari solitudines, et philosophari
Theologus, id est de diuinis loquens vel
traçans, ein goetlicher leter,
Theologia ein goetliche kunst

De poetis.

Poeta, qui vere vel qualiter gesta sunt ob
liquis figuris describit
Poeta ein dichter, **Oratus** in poeisia pi
toribus ait atqz poetis, Quodlibet audie
Poetis, gedicht di semp sunt equa ptas
Poetria, die kunst der poeiry

Vicius a pluralitate carminum, qualis fu
it inter nostros, Oratius

Tragicus, quis ob hirci premium. Unde
Oratius, Carmine qui tragico vilem certa
uit ob hircum

Tragedia, carmen scribens illustrium facta
malo tamen omine, id est sine, qualem inue
nimus Senecam iuniorum

Comedia est villanus cantus, et nuptiarum
apparatus, a comos, id est villa, aut a comel
satione, postquam in theatro legebatur

Comedius, comediarum scriptor

Comicus ut familiaris terrenus

Item fines comediæ letitia et nuptiæ, pers
one eius rusticæ sunt. Principium comedie
est his et contronecia

Item finis tragedie est infamis, mors Prin
cipium eius gloriosi factiois et leti. Per
sone tragice sunt reges nobiles et diu

Elegia, est carmen miserie planctuum

Quale est boeci de consolatione Cum ipse
in principio inquit, Et veris elegi stertibus
ora rigant, Est enim elegis gem q miseria

Unde Virgilius, id est miserie scriptor,

Satura, carmen reprehensorium et nudum
omni satiricæ plenam, et facundia, Quale
est carmen Persii, et Iuuenalis

Satiricus scriptor satire

Satura, aut a satiris dijs siluestribus aut qz
satis ire, et reprehensionem intendit

Heroici, qui et diuini dicuntur diuorum scri
ptores Quale apud grecos homerus et a
pud nostros diuinus, Adaro in eneyde ro
eos ore scripsit, et pene immortalis ingenio

Historicus, qui scribit hystoriam, ut Titus
Liuus, et Valerius

Hystoria ein geschicht, ab hysteron id est
videre, quia de gestis et visis est

Sabula, que in toto falsa dicitur, et a fando
dicitur

Allopogeticus, sermo sub simili comprehē
dens quod sub metaphora fieri potuit, ut
est apud Esopum et Aulianum, Et tale gen^o

sermonis est inuentum, ut per verisimilia ho
mines ad bonos mores inducerentur, et cor
rigerentur sub enigmate Item triplex gen^o

hominum, humile ut rusticorum, De quod
Virgilius in Bucolicis, et partim in geor,

Medium ut sunt ciues, quale est apud Vir
gilius in Geor, Et sublimis quale est regum

ut apud Virgil in Eneide, Genus diuorum
ut regum et deorum, Genus transformant
ut de homine brutum et, Quale est carmen

Platonis in Methamorphoscos

Item triplex est dicendi caradex, Ecce
maticus, vbi solus poeta loquitur, ut Virgil,
in geor Dramaticus, vbi persone inducite
loquuntur velut i comedijs Adirius est, qui
et communis dicitur, In quo poeta et indu
cite persone loquuntur Quod fit in eneyde

Virgilius, Item poetria gaudet in his per
sonis licet non omnis, scilicet gatione, pa
rasito, mimosillo gestulario, themelico

Orato, blanditor

Parasitus

adulator

Adimus

imitator

Sallus

a saltando

Gestularius, a gestu hominum

Gestulator, idem,

Hystria, quia videri vult aut hystorias dis
cere,

Themelicus, inuicem scenscius, qui in luti
nis organis liris vel cytharis, et cetera, aut
tibus precinabat

Scena, locus ymbrosus cortinis so est ve
lis in theatro veluti domus instructa, In
qua laruate persone ad gestus lectoris ostē
randos prodebant

Studium humanitatis, die poetry, quia de
factis hominum et deorum, siue de verisimili
libus est

Saceta, ein hofelich geschwetz

Sacetus ein duog oder hofelich redender
curialis, urbanus, proprie de doctrina, et p
prie in factis, scilicet qui locos et lusus ge
stis et factis commodat, et comparatur

Curialis

a cura vel a

Curiosus

hofelich

curia

Regalis

Ciuisis stetic

Sequitur nunc de Magis

Pascua, wayß

Telca, ein verlegnet acker Ego legi. in antiquissimo libro Oracij primo eplaz. Telca qua in metro. Nam que deserta et inhospita, telca credis, &c

Agellus, ein kleyns eckerlin

Seges, in acker der geleyet ist, Unde, Virgilius, Illa demum seges votis respondet quam agricolae &c.

Seges aliquando pro sato, der sam

Semen, samen

Sementis, tis, fe, ge, est semen frugum

tempus vel actus seminandi, vel ipsa dea

Compascuus ager, verlafner acker

Alluvius ager, den der bach verfür

Arctivus ager, dr cuius finis obiectum fumum aut arborum arcetur

Novalis ager ein ne weracker, Unde Virgilius in bucol. Impius hec tam culpa novalia miles habebit

Squalidus ager, den man nit mer arbeytet

Squalidus, quasi excolidus, sicut ex consul

Uiginosus ager, ein feuchter acker

Uligo, natürlich feucht der erden

Paludinosus ager qui nutrit palen, i, pabula facit, exrescere

Pales, est dea pabuli

Pabulum, fuoret

Predium, zinsder acker, qz partifamilias per hoc preuidetur

Fundus, ein leben quot oder acker, qz eo fundatur et stabilitur patrimonium, Unde

Terentius in eunucho, Ecce nostri fundi calamitas &c.

Limes tis, die grofe ferdyn, quo agri dividuntur, fureb

Lardo, ferdyn die gat in, dem acker nach & plaga mittemacht

Decumanus, est limes qui transtretsaliter cordini est, ab oriente in occidentem

Sulcus dicitur quod defossum est inter duas porcas, et dicitur a sol, eo qz sulcus solem caplat, ein furch

Sinculus, ein kleyns furchlin

De culturis agrorum

Caltra agri, ackers arbeyt

Cineratio, rütte bluost, Nam calami aut stipule incenduntur ut excludat inutilis humor terre

Cineratio, cineris agro spatiosus, quia cinis se

ginat, sayst macht den acker

Aratio, ackerang oder pfuegung

Intermissio, ackerw. Nam ager vites exhaustas restaurat

Stercoratio, myftung oder tungy

Sunius myst

Letamen idem, quia terras facit letas, id est pingues

Stercus myst, qz in agris sternitur

Sinus, dicitur qz fit ymus id est stercus

Occatio, der schollen od klotzen brechung

Occare est terre glebas ligone frangere,

Occare bedecken mit erdrich de samen boym oder reben

Runcatio, getting

Runcare, gotten

Runcare, ertere, herbas inutiles euellere

Veradium, in den gientz gefeit

Veradium, id est verno tempore satum

Procellio, die erst acketung Procellio post hyemem arato procellio dicitur

Satio, seegung

Serere, leyen, a sereno tempore quo debet fieri

Defessio, die ernde

Defessor, meder oder sehnster

De frumentis

frumentum, alles eber ge wechs, omne quod spicas habet

Strigis, ein ge wechs, on eber, spicas Et hec dicitur a strigine quod est nodus gule, ut patitur

Prunice, die erst frucht, et loium ple est vitis

Triticum, wayß, quia tritum

Sar, mel a frangendo, Nam ante usum molantur olim in pilo id est mortatio frumenta frangebantur

Aldoreu, weyßer, schoner waytz

Aldor, waytz melb, quia ad aras id est facticia vtimur, Et est nomen indeclinabile

Siligo, rochen, a saleto

Prociim, gerst, quia primum quod inter satum fit aridum

Farrago, gersten blist

Farrago, culmorum multitudo sicut mancipulus

Manipulus

Aderges, tis

Barb

Barba,

Stipula, stuppel, quasi stipula

Stilium, byrs, a multitudine fructus

Culm, strobalm, Unde calamus, ein secht fedet, quia olim ex culmis erant calami

Culmus etiā significat. Cein stroden rath) qz
 Stramen, stro, qz seruitur ex culmis fit
 Stipula etiam dicitur solum qd in culmo
 est circa cicutas intra cannas
 Cicuta, das knopflin an dē stro halm In d
 Virgili⁹ in bucol. Est michi disparib⁹ sep
 tem compacta cicutis fistula, Et cicuta pro
 alio significato vid ista capitulo de herbis
 Lanna, dergetad halm vō dē knopflin zuo
 Spica, Eber, Spic⁹ p eodē dem adem
 Sotticulus, est theca frumenti in arista,
 hozen seckly

Arista, eber spizlin, quasi aride stans

De leguminibus

Legumen, genus. Et h omne qd manu le
 gitur, vt faba, pisa, lens &c.

Faba, bon a, fagin id est comedo, qz primū
 hoc legumen homines comedunt

Lens	lynf
Cicer	hieber
Pisa.	erbis
Elicia.	wicklen
Phaselus	w olff strel
Lupinus	idem

De stabulis

Stabulum	stal a stando
Hostar tis,	rinderstal
Ovile	schaffstal
Laula, idem oder ein rof stal	

De pastoribus

Pastor	hyrt, a pascendo
Apale	ein byrten heußlin
Ango, rof byrtt oder rof teüschet	
Agaso ein eselbyrtt, quasi asinos agens	
Id est ducens	
Bulio	maulbyrtt
Enoycus	geyf byrtt
Spilio	schaffbyrtt
Subulus	se wbyrtt
Bubulus	tynderbyrtt
Pedum, byrten stab, ē baculis curyas ad sedus pedi animantis puta bonis y' vacce cogit ipsam stare Unde Virgili⁹ in bucol At tu summe pedum	

De equis & eorum ornamentis

Equus, Ros Equa, ein merch,
 Nam equi in quadrigis equabantur
 Inde dicitur equinus a, ad equū pertinet
 Caballus, rof, quia cauat pede terram qua
 si cauallos
 Sonipes, ein raistegros mit schellen od bar
 nisch bebengt qz pede gressu sonat
 Alipes, ei schnelstros, quasi alas in pede
 habens
 Dextratis, ein handt ros, quia ducitur p
 dexteram
 Palesedus, ein beyros, quia leni passu z
 freno ducitur
 Bradarius, zelter Mannus idem
 Detedus, ein harter ros, quia equ⁹ ducens
 Spadij, schmel od apffel gra wros, redā
 Frenum zaum, a furiendo, quia ne equus
 furiat ideo sibi signum datur
 Lupatium, wolffzäum oder ein haim ge
 byf ad similitudinem dentium luporum
 Lamus, ein scharpffer zaum, quo superbi e
 qui frenantur, oder ein scharpff gebyf, Et si
 in Pal, In freno z chamo maxillas eorum
 constringe
 Habena
 Capistrum halstret
 Capulum zügel
 Forum, zaumleder
 Sella, sattel, quasi sedda
 Lingula, sattelryem
 Panellus, sattelbolster
 Lingula, gurt, z sic est feminini generis
 Strepas, stegrayff Scansile, idem
 Calcar, spore, quia adheret calci pedis
 Antela, vorder getayt
 Postela, hinder getayt
 Subtela, getayt ynden an dem sattel
 Falera, satteldecke Eptbium idem
 Sagama, me, pondus dicitur quod super
 ponitur selle, sicut mantica
 Mantica, ein watsack
 Sagnarius, ein semmer rof oder ein trags
 rof, quia sagnas id est pondera portat
 Strigilis, rofstrel
 Sudaria, wischtuch
 Lauteriu, brennyfen, Nam equi cremantur
 circa clunes, z fuant quosdam caracteres

De scriptoribus
eorum instrumentis

Scriptor, schreyber.
 Scriba, idem communis est generis
 Notarius qui notas facit in chartis publicis
 Cancellarius, cantzler
 Prothonotarius, der oberst schreyber, vel primus notarius, als stat schreyber
 Pergamentum, pergament
 Papyrus, papir
 Cedula, zedel
 Charta, geschriffte oder buoch
 Liber, buoch Codex, idem
 Codicillus, buochlin
 Registrum, register
 Bulla, bull
 Transcriptum, abgeschriffte
 Litere pluraliter, brieffy
 Epistola, sandbrieff. Dissidia idem
 Puncus, püms
 Corosorium, schabmesser
 Scriptorale, schribmesser
 Penna, feder Calamus idem
 Plum, feder sel
 Calamare, federfeslin. Pennale idem
 Incaustum, dynnte Attramentum idem
 quia arum id est nigrum
 Incaustum, dynntenfeslin
 Attramentale idem
 Pluteus, schribberpret
 Pulpitum, pulpret
 Regula, Liniale, Linearium, lingiel
 Punctorium, puicht eyfen
 Antipira, lücht schirm
 Punctorium, abbreche
 Epicaustum, ein feylz auß dem pulpret
 Quaternus, quatern
 Sexternus, sextern
 Exemplar, do man ab schrybt
 Exemplum, das man schreybe
 Tenaculum, hebesfen, oder heb holtzlin
 Tabula, tafel
 Stylus, stiler
 Drama, geschriffte
 Orthographus, ein getecket schribber
 Historiographus, ein geschicht schryber
 Abdscorsorium, liecht schirm
 Chronographus, quilschedo setuat tepora

Eronographia, temporis descriptio
 Cronica, liber temporum
 Cronicus, temporum scriptor
 Falsigraphus, ein falscher schreyber
 Falsigrama, ein falsche geschriffte
 Epigrama, ober geschriffte
 Citographa, handt geschriffte
 Minium, mynig oder rotte tinten
 Zynobium, zynobet
 Lasurium, blaue tinte
 Rubrica, rübrich
 Dica, ein teütsche tafel
 Dica, merck tafel oder ein herb holtz. Unde dicitur Beumtsch quid dica non possum solvere dicam, oder ein schuller tafel

De fabris et eorum
instrumentis

Faber, schmidt, a faciendo ferrum, et est nomen
 Plur. faber, goldschmidt generale
 Cuprifaber, kupffer schmid
 Ferrifaber, eyfenschmid
 Dumphus, roß nagel
 Sufferator, duoff schmidt
 Angarium, nottstale Balatū duoff eyfen
 Scator, schlosser
 Fornax, esse, Laminus idem
 Incus, ambos
 Ludo dis, dace, schmyden
 Forceps, zang oder eyfen scher
 Tenella, zang
 Martellus, hammer
 Martellus, der gros hammer
 Martellus, der mittel hammer
 Martellus quasi maior malleus, dicitur ferrum calet et molle
 Martellus quasi minor malleus, dicitur ferrum calet et molle
 Martellus, hammer
 Lima, feyl
 Scalpulum, grebel eyfen
 Celum, grabstichel
 sicut autem fabri videntur, et scribitur per dypton
 gon. Unde celare id est sculpere
 Tornus, dreyer eyfen. Unde Virgilius in
 bucol. Et lenta vitis facili superadacta tor
 Tornator, dreyer, der kopff oder
 schüssel dreyer
 Feltes, grabstichel
 Eostis, weizsteyn
 Allo allonsis, schliff steyn Alia le, id est
 Sollis, blasbalg

Sypho, ein blasbalck in der kuchen
 Et sypho yrinale, vel sibilus immingendo
 malierum, vt s̄ dictum est
 Asperforium, sprang wadel
 Alueolus, lechtrog, vt fabri vtunt, qz fetu
 in eum ponunt vt frigescat
 Anticozum, fürfel, als die schmid haben
 Fabrica, schmidt oder ein daw, z est gene
 rale nomen sicut officina, ein werck stat

De metallis

Adinera, ertz, quis in mineris id est terre
 yenis inuenitur, minérale, idem
 Metallus, ertz, a metallon, id est spes Ma
 etus natura est vbi vna inuenitur e spes aliā
 Aurum Gold inueniendi
 Argentum Silber
 Ferrum eyfen
 Stalibis stabel
 Strannum zyn
 Plumbum bley
 Cuprum kupffer
 Es eris glocken speys
 Argentum viuum, hecksilber
 Admercurius idem
 Eugo, quasi eris rubigo, sicut ferrigo ferru
 rubigo geschmid rost
 Ferrigo eyfen rost
 Squama, eyfen flandach, Et piscinum est
 Squama
 Spuma gold syndel
 Aluticatum mesch
 Lithargium, gis, vel litargium, huterfey

De fabris lignarijs

Lignarius, dicitur omnis ligni artifex
 Carpentarius, zimmerman
 Carpentate, ein span
 Carpentum vt s̄ dictum est de rebiculis
 Securis agst, a secando
 Alcia beyhel
 Dolabrum, ein baret do man mit ebnet od
 ein, z wäschbagg, Dolabra, idem
 Dolobella le, vel dolobellum li, id est par
 ua dolabra
 Dolo as, are, id est lenigare, hoblen schlich
 ten odre ednen pinnas
 Dipennis, 3 wergagst, aut qz habet binas

Lenigal, hobel, oder, stos demlin
 Lenigal idem Nam lena fin aristo, in pre
 dicamentis, dicitur cuius partes contiacent,
 Renc, schlecht, Inde lenigal
 Teredum negdor
 Teredellum negborlin
 Teredrate poren
 Enanicellus, winckelmes
 Angulare, idem
 Angulus winckel
 Androna, e spaciū quod e iter duas domos
 Setra, seg, Perdix dedali nepos sette iue
 circinus zirckel oder ryz ror
 Perpediculum bleymes

De murarijs z eo rum instrumentis

Lathomus, steyn metzel, thomus id est die
 uisio, Lapidida idem, scindo, i, diuisio
 Cementarius mauret
 Cementum, mozel, Calx, idem
 Murator mauret murari⁹ idē
 Murus, maure, qz munit qd circumdat
 Muraris, a, u, vmb gemauert
 Murulus ein kleyms meuerlin
 Sabulum hyf oder gries
 Sabulosa terra ein gresellig erdtich
 Arena, sand, qz s̄ in yarrone si non aspirat a
 tena quasi arida dicitur Ende El legulus i
 geoz, bñbulas viter arenas. Et primo eneid
 Dispicō prohibemur arene. Si reto aspi
 rat harena, dicitur qz in cemento muris ad
 Biplus, vel hoc gipsum, si, gyps heret
 Bipsate, wissen oder teuch en
 Trulla, est quoddam instrumentum cemen
 tationum ferreum latum ad complanandū
 murum z ad lapides cum calce componen
 dos z coniungendos qz itudit z detrudit
 calce vel luto lapides hell
 Amullis, bleywag, Alb a quod est sine z
 masso quod est dubito, qz sine dubio ceme
 tarium reddit certum
 Perpendiculum idem
 Alcis, maure hamer, ex vnaqz parte scis
 dens,
 Alciat⁹, diminutiuum
 Adarmorarius, bildbauer, Quia olim y
 magines diuum ex marmore erant, zc
 Lapidina, steynbütt

De hijs que in ecclesia fiunt

Continua ad tubricā de edificijs sacris vt s
Palla. allertuoch ^{et de sepulcris}
Vexillum li. dicitur a velum quasi p dimit
 nutōnem quasi velulum. **San.**

Calix. kelch
Patena Patē. qz patula
Pixis Büchs
Liborū. cristen büchs. sic sacramētū quod
 est anime cibus. in eo seruatur
Ampulla. alter hencū qz ample z veneto
Imago Bild ^{vt s}
Lucifixum. kreuz bild od marter bild
Lepida de. Est antiquorum patz ymago
Status. gebauen bild. qz stando representat
Alio modo statua vt columna
Simulacrum omnis ymago representans
 id cuius est simile

Reliquie. heyltum. qz hinc nobis reliēte
Ceromonie. heyltum. qz opido cerete vt pa
 ter a **Valerio** libro pmo de religione. s. vt
 de em a gallis capta **Exiūse** dicuntur cuius
 libet rei eo qz erupetant. Et hec tria solum
 pluraliter inflectuntur id est declinantur
Sacarium. locus templi vbi sacra reponūz
Sacristia. idem

Sacrista mesner **Ediuus** idem
Campana glock
Rota schell
Tyntinabulū glockenk lengel
Campanile glocken hauß
Horologium zytglock. qz loquē ho
Baptismus tauß ^{ras}
Baptisterium taußsteyn
Aspersorium sprang w adel
Kaldare kessel
Extrema vnctio der tungst tauß
Confirmatio firmung
Penitentia buos
Enima krisem
Confessio beyche

Eucaristia. das beylig sacrament. quod dicit
Velum tēpli hüger tuoch ^{obōa gēa}
Lanapeum. pānnus extensus supra altaria
 ne araneē decidant. **Episculus** idem qz ad
 modum circuli oism formabatur
Deposicō. der begredūg tag. **Exequie** idē

Dies septimus der sydentag
Tricesimus der drilligst
Anniversarius tartag
Inferie mortuorum sacrificia que inferis
 soluntur **Unde Virgilius .x. eneid Loti**
 de quos educat inferis viuētes rapit iscrias
Letera vnde vbi supra de edificijs sacris z
 de sepulcris. &c.

De libris ecclesie

Psalterium. psalter. a psallendo. s. canendo
Antiphonarum. antiphonar. quia est ante
 phonum id est sonum psalmodiarum
Imnarius ymnes buoch
Imnus lob gesang
Epistolare. ep. stelbuoch. ab epi id est supra
 z stolon missio. **Unde epistola** vt s dicitū ē
Euangelium. id est bona predicatio
Euangeliso id est predico
Breuiarium. briefter. qz sermone breui petz
Missale mess buoch ^{stringit}
Graduale. gradual. Et aliquid quando pro ipso
 cantu. qui aut gradatim aut intra gradus ec
 clesie debet cantari.
Tractus similiter
Exequiale dottenbuoch
Obsequiale. ein dienst buoch. quia in eo cō
 tinentur que ad curam pertinent animarū
Matutinale. metten buoch
Vesperinale vesperbuoch
Speciale ein sūnderlich buoch
Manuale hand buoch
Uaticans. wandel buoch
Biblia. bibel. que diuisiuit vt patet
Bibliotheca libery
Libraria idem

De festis z
 ofitijs sacris

Festiuitas
Solemnitas **Seper**
Celebritas
Festiuita dicitur quia in ea diuina res fit.
Solemnitas. aut a sole quia pura. aut a so
 diij

Ido id est firmo, quia eam mutare non decet
Celebritas, quia in ea tantum celestia agantur
Pascha, ostern, a transitu, ex egipto filiorum
israhel

Pentecoste es, pfingsten, que post quinque
decadas pasce celebratur

Epiphania, der erich palich tag, ab epi id est
supra et phanes id est apparitio, quia angelus
pastoribus et stella magis apparuit

Scenophaga, kirch w eibe, sunt tabernaculo
rum festa

Encenia, nomina templi aut dedicatio aut sa-
cramentorum inuouatio, ut in vigilia pasce fit

Dies palmarum, palmi tag

Lena domini, der grun donstag

Sabaturn, sambstag, quietis dicitur dies
quia in eo dominus quiescit a creatione et
in sepulchro

Dominicus dies, der suntag, quia dominus
in eo resurrexit

Parascawe es, karfreitag, dies passiois dei

De officijs sacris

Officium, ampt, quasi officium, quia quisque
in eo id facit quod nulli officio, id est nocet, et
actus ritus officium est, de quo tullius offi-
cium liberos tres scribit

Vespertinum officium, vesper ampt, quia tunc
incipit vespere stella apparere, que est noctis
incipium

Matutinum officium, metten zeyt, quia circa
mane in luciferi ortu

Missa, die meß, aut quia in ea hostia mittitur
patri, aut quia circa tale tempus carboecumi
ni remanentes in ecclesia quia non dum renati
sunt foras missi ne sacramentis altaris inter-
essent.

Chorus, multitudo consentium, quia in initio
misse stabit circa aram in modum coronae,
vel quia a concordia cantus,

Monodium dicitur unus cantus
Succinsum monos grece est unus

Succentor inde late Et ados, id est cantus

Biccinum, dicitur cantus duorum

Chorus de cum multi canunt

Antiphona, cantus reciprocus

Responsorium quia in eo unus cantus versum,
et alter respondet

Psalterium quia non cantus sed legitur

Lanticum, leticie vox

Psalmus, quia ad psalterium cantatur

Imnus, lob gesang

Alleluia, lob gesang

Kyrieleyson, Derzertarm dich

Nam hyrtion, id est dominus, et eleya, id est miserere

Stana, id est saluifica.

Offertorium, quia dum cantabatur munera
altari offeruntur

Oblatio.

Sacrificium

opferung

Imolatio

Libaco est calicis oblatio tantum, ut in enel
de, Alula in medio stabant populi bachi.

Et alibi, Nunc libate parceras totum

Et alibi, offeret, et hoc propter victoriam bitam

Hostia, offeret, et hoc pro vincen

Hostibus

Libamen

offeret, a libo as, id est

offero Et hoc de liquido et vino

Litamen sacrificium in litore ab hijs qui
maris periculis statunt, Inde litio as, id est

in litore sacro, Inde litius id est cornu

quo ad litandum populus conuocabatur

Etiam litius baculus augurum curuus

Holocautum offeret, ubi totum quod offeret

igne consumitur, ut in veteri lege, Na olion

id est totum et cauma id est incensio

Adanus impositio fit per benedictionem,

Exoratio est contra dyabolum increpa-

tio vel consutatio

Oratio, id est espetitio (gebet)

Exoratio, id est petiti impetratio, Orat qui

petit, exorat qui impetrat, Hec Donatus

Unde Therentius in Enecho, Sine hoc

a te exorare biduum

Symbolus vel symbolum, gemeinsame et

hantnullus, sicut est noscere fidei articulos

Symbolus, id est similitudo bolos, id est,

morius, Unde Therentius in Enecho ut

de symbolis essent, id est comederent

Letania, id est rogatio, bitunge, et hoc pro

leto id est morte

Supplicatio, id est deuota oratio.

De musica et speciebus eius

Musica, die kunst des gesanges, Et dicitur
a moys greco quod est aqua latine, quia et

ea aquavit sonos inuenta est.
 Harmonica que in vocum cantibus est
 Harmonicus, a. um, dulciterz suauiter canēs
 Harmonia, einbellig lieplich gefang
 Harmonia tota compositio dicitur, Et est
 generale
 Organica que ex flatu cōstitit
 Mechanica que digitorum impulsu, nume-
 ros recipit, sicut cythara
 Mechanica grece est numerus latine
 Modulatio gefang
 Harmonia, vocis concordantia
 Symphonia, der stymmen hofflich reit-
 pergerung.
 Euphonia, guot gefang, Et dicitur ab eu,
 quod est bonum
 Concertus, einbellig gefang.
 Concinnus, heimlich guot gefang.
 Concinnus, ein trechtiglich hofflich
 Concinniter, idem.
 Altes vocis eleuatio dicitur
 Crescendo, id est vocis positio z finis
 Suavis vox, ein milte stym.
 Acuta vox, scharpff vnd reesch
 Lenis vox, ein zarte kleine stym.
 Bassa, grob vnd nyder, z declinans,
 Aspera zstrende stym
 Rauca vox, heysere stym
 Durā, est violenta, sicut tonitrus.
 Clara, que resonat in auribus
 Ecce, que eructata nō post se relinquit sonū
 Perfeta vox est alta z suavis z clara
 Organum, orgel, z est generale omnium va-
 sorum musicalium, tamen vsu nostro specta-
 le est instrumentum
 Tuba, trummet, a terrenis est inuenta
 Unde in eneyd, Tritemulqz tube mugire
 per ethera clangor
 Tubicen, Trommet in tuba canens.
 Tubicen, trommetter in. Et sicut Christianus
 etiam dicitur hic z hec tubicena
 Clangor, ein schal, tubarum vel campanaz
 Stridor, est vox tubarum sonus
 Tympanum, ein fleyt, qz olim ex tibis animalis
 um erat
 Claudium zwey pfeyllin an einander ge-
 niget, vbi alterum altero longius est. In d
 claudus venit cuius pes pede longior est
 Fistula, schalmey oder pfeyll
 Clavium, id est tuba vel sonus tube, vel si-
 gnū bellicū, vel concertus omnium in-

strumentorum.
 Buccina, boerhorn, odet busam, a. buca
 id est oris inflacōe. Unde plauti fistula.
 Cythara, l. arpff, bucas
 Lyra, ein lyre Barbiton idem. Unde
 Oratius tertio odaz, Defundamqz bello
 barbiton hic panes habebit. Lyre inuētoz
 mercurius, ab orato primo odatum dicitur
 Sides, est corda citbare, z aliquando p ipsa
 cythara. Quia teste Laurentio pallensi Si-
 cut in fide nemo debet dissentire, ita in sono
 fidis debet esse consonantia
 Sidicen, herpffer
 Monocordū, trumscheit, qz hz vnā cordā.
 Clauicordium, quia corde clauis tangunt.
 Clauus, huten oder harpffen nagel.
 Lutina, ein laute
 Sordida, ein fidein, oder ein geige
 Psalterium, ein saltery
 Tympanum, zymbel Acitabulum idem
 Tinnitū, sonus cimbali, Tinnio, is, ire, so-
 nare cimbaliū signat
 Plectum, richthemmetlin
 Pecten, staffel
 Tympanum, beügke, aptum ad sonandū
 Tympanella, diminutiuum.
 Sistrum, id est tuba ab inuētoze in cym-
 balis festis consueta adhiberi in dynda-
 mis montibus

De ludis.

Ludus (spyl) a Ludis inuētoze
 Ludius, id est ioculator
 Ludio, d. sonis, idem
 Ludibrium, sport oder betrügnus, Nam
 ludere est decipere.
 Item antiquorum ludi fuerunt multipli-
 ces, scilicet theatrales, qz in theatro fiebant
 vt ludi scenici tragici zc. Item Megalen-
 ses circenses iustra, olympici ludi, agones,
 palestrenses ginnici zc. de his patet legenti-
 bus hystorias romanas z grecorum
 Alea spylbret, ab inuētoze Alea nomine,
 in inicio troiani belli inuenta.
 Calculus, d. reitstein. Item plura habet sig-
 nificata. Et patet in his verbis, Calculus
 est pondus minus lapis cuius acutus.
 Calculus est ratio, numerus, sententia, carbo,
 Dorbitis, z in ludis scaquorum calculi bit

Tessera

Talus

Taxillus

würffell

Pirgus, das ynnetteyl in ein spildrett, qd per ipsum tesseres pergunt.

Tactus, ein wurff,

Ulnio, ein essz oder ein aug vff dē würffel

Vinio, ein ruf, 3 wein augen.

Trinio, ein trz, oder trz augen

Quadratio ein quatter, oder vier augen

Quinio, ein zyngh, oder fünff augen

Senio ein seelle, oder sechs augen

Scacus, schauhtzabel bret, Nomen habens ab inuentoribus eius a quodam scaco populo

Rex, künig vff dem scabtzabelspyl.

Regina, künigin, in eodem ludo.

Rothus, ein roch

Abiles, der ritet, in scaco

Alficus, der alte

Calculus, hic dicitur ein vende

Loca penalia.

Quid carcer, eculeus, ergastulus sint, vide supra de publicis edificijs in fine.

Lippus, ein diebstoch,

Carthena, ketten

Pedica, ein zechling oder ein fuoßsen oder dümmelstock, aut a pede, aut quasi pedica, quia pollucem et allucem stringit

Compes, fuoßband, quia cum pede

Collumbar, ein halßsen

Danica ferrea, bandelisen, quia manum te

Flagrum, geißel Flagellum, idem net.

Flagella Ceste Genio scdo geoz dicuntur

summe arborum partes, a ventorum flatu.

Et credo flagellum ideo dici cum ex his vir

gultis flagella sunt.

Senla schuoler tuot, a feriendo id est percutiendo dicta, vel quia ex ferulis facta In

de Virgil, in bucol, Florentes fetulasz gra

disa lilia quassans,

Vitiga, ein tuot, a viteo es, ere

Viber, ein büsch, vel inde vitiga dicitur

Prealmarium, vel Palmiterium, quia palma, id est manus scolarium cum hoc tangit

Cur, galg oder krütze

Partbulum, idem, a partor quia magna fit

in eo passio.

Colleus, quasi claudius, ein fulter oder ein

dümmel seßlin, quia in eis ysqz ad caput ma

lesadores clauduntur.

De venatiōe. au cupio. piscaturaz captu animaliu.

Venoz, aris, iagen, deponentale est

Venator ieger,

Venatio, iagung, actus venandi

Venaticus, iaghund

Mollofus, ein lagthund, Etiam genus canum, a mollosa epici ciuitate.

Venabulum, iagspieß, a cuius nomine veniunt omnia venationis instrumenta, licet vt supra de militia, Venabulum est venatoris

iaculum Venatio omnis aut est laqueis

et pedicis, aut iaculo rethi vel indagine, de hoc patet alibi

Aluceps, id est aues capiens, ein vogler, Et est venationis species aucupium.

Aucupium, vogel gestelle

Augurium est cantus auium.

Piscator, vischer,

Piscatura, vischung, actus piscandi.

Rethe ein netz, et est generale

Synplagium, ein cleins einfach netzlyn

Plaga, funis quo rethia ab ymo et summo

tenduntur.

Sunda, ein vischer gam oder netz, quia in

fundum mittitur, Unde virgilius in primo

Geoz, Latum funda iam verberat amnem

Et supra de instrumentis belli

Trabum, zugnetz, a tradendo

Callis, huius callis, iagnetz, Unde venit in

callum, id est frustra, quia ipsa venatio fru-

stra fit sine calle id est sine rethi

Canopeum, quo capiuntur culices, in mo-

dum tentorii extenditur

Cilicaria, ein leyntuot, quo capiuntur aues

siluestres, A visco Cleyrn dictum

Aluitella, ein hold, Ego credo dici animum

tenella, ein clob da mit man vogel facht

Manus, ein hamme, oder ein bez, rethicu-

lum ad piscandum

Pedica, funis quo pedibus bruta capiunt

Alculus, ein angel

Muscipula ein musfalle

Murilegus, musfhund oder katz, quasi mu-

res legens, id est colligens.

Kattus, ein katz

Pedica, etiam dicitur ein holbe.

Quarium omne videtur animalium rece
 praecluz
Lustrum, eyergart. Est etiam spaciū quin
 quennale, vt supra patuit
Piscina, quasi piscium tina, em weget,
Piscosus a, um, id est plenus piscium
Pisciuorus, piscium vorator
Magale, vischerbeußlin
Tugurium, vogelbütte oder vogelbeußlin
 a tegendo dictum
Decipula, ein vogel schlag, in qua capiuntur
 aues, a decipiendo constructum
Captecula, idem, a capiendo
Cauea vogel heffet, quia est caua

**De molitore
 ⁊ pistore**

Molo molis, molete malen
 multo, as, are, frequenter molete
 multo:
 molitor   müller
 molendinator
 molendinarius
Molendinum, mülen,
Mola, idem
Molaris, müllstein, oder stocktzan
Tarantata, redstab, baculus qui moer
 triticum ad molarem, oder ein beutel den
 die mülen treybt, Et est nomen a sono fidu
Terretum, müllstein,
Rota, rade
Molum, schon wyß meel
Surfur, gruß oder clyen,
Silqua, idem,
Capistecium, ein muolter
Merteta, metz, vel sester, pro paruo modio
Pistor
Panifer,
Elbanarius   Beck oder pfister
Surnarius
Pistrix, pfisterin oder brotbechetin
Pistina, bach hüß
Pistrella, beckenbeußlin
Elbanus, bachofen,
Surnus, idem
Fornicale, ofen geschürte
Ador, symmel meel,
Auenanum, habermeel,
Antodrum, weytzen clyen,
Pasta, thayg

Actinus, enffe geheffelt brot
Altocobis, mundschelle
Pistendrum, ofenschifflin
 Extra vide supra de elcis

De carnifice.

Carnifer, metzger, Et de homine dicit car
 nificum, vt carnifer id est seductor, Sicut
 lectum est frequenter a Therentio, vt carni
 fer, quia ex hominibus carnes, i. cadavera
Lanius, metzger qz laniat pecora facit
Madator, metzger
Madacellum, metzigbanck, oder hns
Sattimen, brat wurst   Sartor, factō ei
Hilla, schübliug,   Salsitium, idem
Sumen, extra suum, aut pignedo, sch weyn
 ge weyde, Sed teste Nonio marcello Su
 men mamma mulieris est, a sugendo dem
Apyngia vel **Apyngia**, schmeer   Atrina
 Alla require de elcis ⁊ hosbus idem

De scriptore

Sutor, generale est ad omnia que sunt
Sutrinum, locus ad quem pro suendo con
 uenitur,
Sutura, nat oder neyung   Sutio idem
Calceator, schuochmacher
Calceatrix, schuochmacherin
Coreator, ledzer, id est corei factō
Cordo, onis, ein leder gerber,
Forma, ein schuochmacher leist,
Subula, aal oder su well,
Aluta, leesch, rotleder
Seta, boist, de suib?
Spagus
Abita,   Dratt
Digitica   oder fingerthor
Pellifer, hürfener
Pellicina, hürfner gaden
Sartor, schneider
Satrix, schneiderin
Sartina, ein schneyder gaden
Retor, neet
Retrix, neygein
Sorfer, neygerscher oder ein schneider
 schere
Alna, elen
Acus, acetis, ein nadel
Plica, falt
Kuga, idem

De hñs que mer catorumz simili um sunt.

Mercator, heuffler
Mercatrix, heufflerin
Mercantia, hauffmanschatz
Instituto: kremer
Institutrix, kremerin
Instituta, kraum gaden, vñ nomen vestis, vt
supra de vestibus patuit
Comercium, variorum rerum commutatio
Campus, ein wechfler
Cambium, wechfel
Mumularius, wechfler
Trapeferum, wechselfbank
Generator, wuocherer,
Esurarius, idem
Mutuator, wechfler, pro equialenti rae
loze rel
Mutuum, wechffel, quod est meum facio
tuum, z econactio
Sors, gewannen gut, qd est vitra capitale
Capitale, hauptguot
Moneta, münz,
Monetarius, münzmayster,
Mummi'na, geschlagen münz
Merciponus, weinkauff
Mercidicus, vnderheuffler

De ratoribus z balneatoribus

Rator, ein wochscheter
Harbetonfor, ein bartscheter,
Balneator, bader
Rasorium
Rallum schetmessel
Ronacula
Slebothumās, lasfen
Slebotomator, lasser **M**inutor, idem
Slebotomia
Minutio **L**essen
Veneincis'o
Fasciola, lasbünd
Scarrago, as, are, schrapffel
Ventosa, fyntise
Ambubeya, communis generis, ein reytet
oder ein reytetin, quasi ambiens balnea,

Ego veto in comentarijs Altonis in Stra
tium, super secunda satira primi libz, que
incipit Ambobayanum collegia, reperi lige
ua syriorum dici symphoniam vel tibiam
Lixium, laug
Lixinium, ides, quia cineres in lixa, i. aqua
Persona, matis, ein badquost
Strigilis, badlach, quasi tergilis,
Sabatium, badhemdd
Toga, idem, vel iuppe, requite supra capso
de vestimentis
Stuarium, badstube
Lixa, wassertrager oder wassertragerin
Tina, wann oder badzuber. Inde Arge
tina, quasi tina argenti, Nomen prepotis e
ciuitatis, Straßburg,
Scaffa, schaff oder badzuberin
Vrciolus, ein zuberlin
Terme, arum, natürliebe bad

Ad iudices spectantia

Judex, richter, quasi ius dicens
Judex delegat⁹, dem etlich sach befolhen
Subdelegatus, vnderrichter
Arbiter, schydmā, Est em iudex p sensu vti
Arbitrarius, idem usqz partis
Arbitrium, id est voluntas, wille.
Allector, ein richters bystzer,
Vicarius, ein stathalter, quasi vicem tenēs
Officialis, amptman
Jurispetitus, ein gericht's wyser
Legispetitus, gesatz erfamer
Quidam nolunt dicere, legista, iurista, lati
nista, Terte vallensi guafino, z ceteris gra
matis honoratis, Bene dicimus canoni
sta, quia canon grecum est, Sed nomina in
sta a grecis z non a latinis debent deriuari
Aduocatus, rechts helffer
Patronus, beschürmer, ver wiser,
Causidicus, redner, causam dicens
Actor, clager **R**eus, schaldiger,
Testis, getzeug **D**epone re testes, ge
zeuignus geben oder zeugen ynlegen
Regare testes,
Non admittere testes getzeugen ver
Apellare a testibus werffen
Sigillator, sygler,
Sigillifer, idem, quasi fetens sigillum
Notarius, ein offenschryber

Examinator, verberet
 Commissarius, quia sibi causa committitur
 Littere excommunicationis, banbrieff
 Littere absolutionis, banentelung
 Littere interdicti, hircben verschlachbrieff
 vt dum diuina interdiciuntur
 Littere infamilie, que vadunt ad familias
 Littere reintrusionis, quasi renouationis
 priorum processuum
 Littere relaxationis entschlachbrieff
 Sententia, vrteibrieff
 Appellatio, berueffung, a sententia inferio
 ris ad superiorem
 Littere recognitionis bekantnis oder ver
 gebt brieff.
 Instrumentum, zeigbrieff,
 Laurentica, geloubbrieff
 Copia, ein abgeschriefft.
 Prothocolum, ein entworffenbrieff
 Libellus, ein spruchbrieff.
 Adonitorium, ein warnungbrieff
 Litatio, ladbrieff,
 Runcius, ein botte
 Pedellus, ein waybel, oder pedell
 Breco, onis, büttel

Instrumenta legalia.

Voluntas ultima, der letzte will
 Testamentum, ein testament, mentis testa
 tio, vel post monumentum, id est mortem et
 primitur in ipso testatoris voluntas
 Testamentatio, testamenti factio
 Testamentari, testamento aliquid legare
 Legatum, verschaffet,
 Legatio, verschaffung,
 Legare, verschaffen am dotbette
 Olographum, testamentum quod toni ma
 nu testatoris est scriptum
 Irritum, vnrecht oder irrig, quod non est
 rite factum.
 In officio sum, quod libertis exheredatis si
 ne naturali officio in alienas transfertur
 personas
 Suppressum vndergetruckt
 Ruptum, zerbrochen, quod fit dum nasci
 tur postumus, qui neqz nomine exheres ne
 qz heres est institutus
 Codicillus scriptura sine solennitate,
 Sidelcommissum, geloublich befehlungs

Madum, fridosam überthomung, quasi ex
 pace factum
 Placitum, wolgefellig
 Mandatum, empfelbnus, quia olim fiebat
 datione manus, Ideo mandatum dicitur
 Ratum, fast, quia ratione vel rite factum
 Cautio, versicherunge,
 Emptio, emptoris actio, kaufung
 Venditio, verkauffung, venditoris actio
 Locatio, leyberung, locantis actio
 Conductio, silius cui locatur,
 Donatio, gebung, doni actio vel datio,
 Stipulatio, a stipulando,
 Sponsio, gelübnuß a spondeo,
 Promissio, a pmitteo

De rebus.

Res a recte habendo, vel a rato esse, vel a
 reor id est opinor,
 Hereditas, erbschafft, ab es eris dictum,
 id est a pecunijs
 Peculium, dicitur patrimonij substantia,
 a pecudibus nomen traxit, Unde z pecunia
 antique diuitie in pecudibus erant, Unde
 Virgilius in bucolicis, Respes vlla liber
 tatis erat, nec cura peculij
 Percipienda, est bonorum hereditatio vni
 Precaria, leybding
 Ecclialium, id est, aut a rctu aut a vita
 Depossum, zulegung oder hylegung, hec
 aliter a fatisperis
 Depossum, byndergelegt quod,
 Pignus, pfandt,
 Hypotheca, idem, alitet tamen apud iuristas

De medicis.

Medeor, eris, artzneyen,
 Medicor, artis idem
 Medeor huic rei, medicor illam rem, dicitur
 Senius, licet secundo Medeor, legiatur, Ser
 nibus met scantur anhelis
 Medicus, artzet
 Medela, artzney
 Medicamentum, idem
 Archigenes, oberster artzet, Et dicitur ab
 Archia quod est principalis et genesis quod
 est natura, quasi principalis inter naturales

Physicus id est naturalis, Et dicitur a phi
 lis quod est natura
Empericus, landfarendet artzet, modo so
 nat in malum, Licet empericus dicitur sit q
 retum medicine habeat experientiam,
Methodicus, qui solum morbum conside
 rat z nō elementa neqz etates neqz causas
Cyrurgicus penl. corz, id est medicus manu
 z ferro precisionem operans Et dicitur a cy
 ros manus, z ago, lyb oder wundartzet,
Pigmentarius, apotheghet
Apothecarius, idem
Catheplasma, zug oder pflaster,
Emplastrum, idem
Pigmentum est confectio ex vino z melle,
 z diuersis speciebus suavis z odorifera, zu
 samen gestossen vil speceret,
Anthidotum dicitur venenum quod datur
 contra vitam, vel istud quod datur contra
 venenum, ad anthi quod est contra z datū,
 quasi ex contrario datum, Contraria em cō
 trarijs curantur, vnde sumitur pro medicina
Argentum, salbe
Formacopula, pmanis ge, ein salb verhauf
Herbarius kreütler
Apotheca, apothegh
Triffeta, treilly

De vineatore

Vinea, wyngart Vinctum idem
Vinifator
Vinitor
Vineator rebman oder
Colonus wyngertner
Vitis, weinrebe, quia habet vite qualita
 tes, quia in ea vinum nascitur, quod est cali
 dum z humidum sit quibus est vita
Labrausta, wynttertraube, oder ein wilde
 rebe, quia in labris id est in terre superficie
 crescit, vnde Virgil, in bucol., Aspice vt
 antium, siluestris raris sparset labrausta tace
 mis,
Palmes, rebstock Et dicitur mollis mare
 tia, que per brachia vitū emissa fert fructū
Palmes, newgeschof, vnde Virgilius
 Leto tergent in palmite gemme
Bemma, vobrotz oder reb eüglin
Rodus, eüglin oder knepflin, Oculis
Allucolis, nouellus palmes idem
Slagella, sunt vitium z quarumlibet arbor
 extremitates, v'l cacumina quia a vëto adā

Vua, traub oder Weinbere, quia vna id est
 humore plena
Vua passa, dütre Weinber
Vottus, weintraub
Racemus, est bottionis pars
Acinum, vel Acinus, weinheulin
Vinatium, trefter, quia vino caret
Pampinus, Rebplatt
Spado, vnfruchtber geschof, ad spadonuz
 similitudinem
Sermenta, dicuntur quia inserunt, setzling
Surcus, truncus qui post arboris abscisio
 nem manet, abschnydt
Surculus, parvus surcus, bereschof
Scrobes (teste Seruio) masculinum est,
 fouea in quam vites ponuntur, vel que sub
 viti b⁹ fodit, vnd Virgil, in secundo Geoz,
Sut scrobibus mandet mutata subactis
Vallus, ein rebsteck vlt idem,
Ruscus, rebendand, Ego credo materiam
 pro materiato, forte ex rusco olan vitium li
 gamina sunt facta, Est em ruscus herba, vn
 de Virgilius in Bucol., Hortidior rusco,
 proiecta vltior alga
Spico, al are, rebstecken spitzen, ad spice si
 militudinem,
Torcular, trott, pres, oder kelter
Prelum, li, kelter baum oder trottbaume,
 a premando dictum,
Calcator, sum, trettzuber,
Qualus, seibtzeln
Quasillus, idem, sunt per que colant vna
Varatum, büttz
Vindemia, weinberpst, quia tempore tali
 vinum demitur
Vnde virgilius in secundo geoz, Spumat
 plenis vindemijs labris,
Mustum, most, quasi mulsim,
Putatorium, rebmesser Salz idem
Putare, est arbores putgare
Putamen, est arborum purgatio
Spita, kelter oder trottspindel, Est em spi
 ra reuolutio circuli non ad se rediuntis, vn
 de spite serpentum sunt, z fumum nauis gi
 rationis
Humasta, est vna magna, mamme bouis si
 millima, vnde Humasta quasi bouis mā
 ma, De his Virgilius secundo Geoz qui
 velit eum latius legat

De animalibus in genere

Animal. tyer. quia est animatum

Quadrupes. vierfüßig tyer

Butum. ein vnuetnüssftigs tyer quasi felu

Ipec^o oris. grosse tyer. vt equi &c obruptu

Decus dis. ein hlaysn tier. vt oues &c.

Pecu indeclinabile & pluraliter. hec pecora pecuorum vel pecuum dicuntur communia ant maia. a quo vterius venit pecuare & pluraliter pecuaria. Unde virgilius tercio geor. Mitte in venerē pecuaria prim^o Et hec omnia a pascendo veniunt. Pecus. heyst alles das manget menschlicher gestalt.

Armentum. sich brüchlich zuo strayt. & maxime equus quasi armis aptum. vel dicitur cōgregatio maior animalium que sūt apta ad arandum. & vt sic dicitur ab arma. eo q̄ corōnibus sit armatum.

Iumentum. arbaytsam sych. quasi iuuamentum. quia thaurus iuuat nobis arare

Brep. ein sebat. kleyne tier. sicut ouium

Lanigeri greges. schefflin. q̄ lanias gerunt.

De pecudibus in specie

Duis. schaff. Bids. idem. a dentib^o duobus quos habet ceteris eminentiores.

Agri. lam. agnoscit em̄ baiatē in voce ma^o

Agnellus. lemlin ^{arrem}

Balans antis. schefflin

Balo as. clamare ouem

Baiatus. ouium clamor

Bed^o. hyrzlin. ab edendo. q̄ delicatissimus

Artes. wyder ^{est elui}

Aduto onis. wyder

Aries q̄ olim ad aras i sacrificio mactabatur

Vetner. wyder. q̄ habet vermem in capite

Laper. bock. q̄ ardua loca accedit & capit

Lora garf.

Hircis bock. a lasciuia nomen traxit

Yb. r. gens. siluestris capra ab in motibus emdo

Eglos. id est capra. In egloceton. ein steyn

bock. Unde egloga. & est sermo caprinus.

Capricornus. steynbock

Ceruus. hirt. a ceton id est cornu Unde virgi

lius in bucol. Et in acta cornua cerui
Cetua. bynd.

Damma sū aliquos. ein ortet. sed reuera p
cetuo vel cetua sepe reperitur. & in Italia dā
ma genus cetuorum vnum & latum cornū ha
bet. ein demlin. Et virgilius in bucol. Cū
canibus timidi venient ad pocula damme.
Præcius vero vatur in se. gene. primo libro
odax Cū dicit. Et suspecto pauide natarūt
equore damme

Dynulus. rechbocklin.

Capriol^o. idem. oder ein stinbocklin

Lepus. has. quia leuipes

Luniculus. hūmgleyn

Luniculus. quia in cunnis id est fonelis sūt
& canum. indagine a spelūcis excluduntur.

Sus. sa. w. a subigendo agros

Uerres. gemest sch. win oder ein cher. quia
grandes habet vires

Porcus farch. quasi spurcus quia facit in ce

Porcel^o. ferlin ^{ono & spurciūs.}

Setiger. sa. w. quia gerit sethas

Sera. porst

Scroffa. sa. w. a sono fidum sez scra. scra.

Licurtis. porcus natus ex apro & porca do
mestica

Alper. ein wild sch. w. ym. quasi afer. id est a

Bos. r. ynd ^{feritate didus.}

Thaurus stier.

Uacca. hu. w. quasi boaca

Uitulus. halb.

Iumentus. id est iuuenis bos

Uitula. ketby

Iumenta. iuuenis vacca.

Urus. ei pūffel. bos siluestris. Unde vti iux
ta suesiam prouinciā quam vraniam vocant
quia in cilspeo ducunt caput vti

Uinus. esel. q̄ sine senos id est sensu aut

Uellit^o. parvus asin^o ^{quia tard^o sensu}

Onager. id est siluestris & ferus asinus Et

dicitur ab onos q̄ est asinus. & ager vel a^o

gros. q̄ est ferum vel agreste. ein Waldesel

Lanis. hund. de hoc supra de venatione

Uelter. wynd

Uolofus. rüd. oder laytidund

Culper. frauen hündlin. quia culpatur de pe
dore quem non fecit

Uozilcus. spürhund. Uozilcus idem.

Laniculus.

Lanulus.

Hundthun

Uatulus

Sunt tamen generalia aut catulus vel canellus
leonis etc. Canicula, hincin,

De equis vide supra

Bestia et fera differunt, quia omnis bestia est
fera et non e converso. Bestie enim sunt que moribus
vel vnguis feruntur exceptis serpentibus,
ut pardus, leones, et similes, a vastando dicte
quasi vastie vel a vi qua feruntur, quasi vestie
Fere autem sunt ille que non feruntur moribus
vel vnguis, tam siluestres sunt sic dicte, quia
naturaliter videntur libertate et desiderio suo feruntur,
et dicitur fera eo quod fertur quocumque velit
ut libera. Quia omnis fera dicitur bestia, Quia
etiam bestia non dicitur nisi que mansionem hominum
videtur, et tunc dicitur a bestia, quod est domus
et habitatio. Unde, bestiola, id est parva bestia,
Unde bestiarum a, id est est crudelis, et vis
uens ad modum bestiarum.

Ferus ior, allin, grymmlich

Liciscus, licisca, canis vel canicula ex lupo
et cane procreata. Unde virgilius in bucol.
Mullum latrante licisca. Sicut mulus mula
ein mul, ex asino et equa, vel equo et asina
Leo, a leon, ab iecta n. dicitur nos latini hic
leo leonis. Et ut dicit Ysidorus, xii. Ethimo,
Leo grece interpretatur rex latine, eo quod sit
princeps omnium bestiarum. Et in peccatore
est. Stemitas in capite, cum dormiunt
vigilant oculi, cum ambulat cauda sua
comopiant vestigia sua ne eos venator intueniat
Cum genuerint catulos, tribus diebus et tribus
noctibus catulus dormire fertur, tunc deinde
de patris rugitu vel fremitu veluti tremefactus
cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem.
Circa homines enim eorum natura est
ut nisi lesi nequeant irasci. Pater enim eorum misericordia
exemplis assiduus. Prostratis enim
parcat, caprios obuios repatriare permittunt,
hominem non nisi in magna fame intemunt

Tigris, tiger thier. Et fluvius armenie velo
cissimum. Unde virgilius in bucol. Aut atari
pathus bibit germania tygrin. Tigres sin
gunt bachi curru trahere, ut patet in poetria
Pantera, pantetebit, a pan quod est omne, quia
omnium animalium dracone excepto amicum est
panther

Leopardus ex leone et parda, vel ex leona et

Anticornis pardus

Donoceron.

Embum

Rinoceron.

Simius, aff. Simia, effin, nam omnia simulat.
Elephas antio, elephio grece est mons latine,
ne, quia mole corporis elephantes dicuntur,
Euphes, greysf, animal pennatum et quae
drupes. Unde virgilius, Jungetur iam gripbes
equis, tale animal odit naturaliter equum,
Linx, luchs, Ex cuius urina C. plinio teste
lapis ligurius nascitur. Ideo invidia suam
tegit urinam in arena etc.

Et sius si, fertur dicitur, quod ore suo formet fetus
quasi osus, Nam aiunt eos in formes
generare partus, et carnem quoddam quasi quod
dam frustum parere, quam mater labendo in me
bra ponit, si h immaturitas par facit, deo
niq; tricesimo die generat unde euenit ut p
cipitata fecunditas informis perceat, Hic vto
sorum caput inuaidum est, vis maxima in bra
chijs et lumbis, unde erecte insistant,

Lupus, wolff, a ledendo dicitur

Lupa, wolffin

Ualpes, fuchs, quasi fallax pede, et incessu

Ualpecula, fuchsin, vario,

Taxus, dachs, et arboris est ppum, Unde

virgilius, Lymcaas fugiant examina taxos

Castor, est animal quoddam mirabile quod vivit

in terra et in aqua, cauda eius natura p
scis habet et corpus carnuum est Unde cauda ei

in ieiunio comedit et corpore non, et habet qua

tuor pedes, anteriores duos quasi anferinos

cum quibus natat, posteriores quasi caninos,

In quantitate parui canis est, dentes ha

bet acutissimos, et pellem piosam, testiculi

eius multum valet medicis, et dicitur a castro as

quia cum sentit venatorem se sequentem, seipsum ca

strat ut euadere possit, sciens se fugati prop

ter testiculos Idem et siber fibri, et beuer et

canis ponticus dicitur.

De minutis animalibus

Mus, mus, quia ab humore terre nascitur tunc

Lattus est generale,

Muriceps katz

Murilegus

Mus ris, ratz

Sorex, spitz mauslin oder wasser mauslin,

Unde Therencius in cuncho, Ego sum

ram miser ut sores.

Marrix, marder

Alpiolus, eychhoren.

Austela, wifel
Talpa, seher oder mal werck
Lycada, he w schreck
Brillus, heümuck.
Fornica, ambayß, quia vorat micas.
Papilio, sffalter
Ericius, ygel **E**mnacius, seügel

De serpentibus

Anguis, schlang, quia angulosus, id est cū
 tus eius est in cellus
Anguicomus, geharete schlang
Anguipes, gefuoste schlang, pedes habet,
Serpens, schlang, qz serpit occultis accessib⁹
Aspis, schlang, a spgēdo, i. imittendo by
Aspidula, i. paruis aspīs os, i. venenū
Koluber, quia colit ymbra
Hydus, wasser schlang
Basiliscus, basilischg, quasi regulus z basis
 serpentum
Dipsa, düst schlang, qz quē momorderit si
 ti psequēte interit, **P**restet schlang die al
 weg laufft mit offen munde,
Engorrois, plut sauger schlang
Hypsis serpens qui sono necat
Cerastes, gebornet schlang, habet em̄ in ca
 pite cornua
Amphibiscna, 3 wey heütete schlang, vnum
 ab ante aliud a retro
Relindrus, serpens aliqñ in aqua aliquan
 do in terra habitans
Rinatix, serpens aquā venene inficit
Lecula, plintz schlegch **L**acerta idem, quia
 quasi latera habet
Lacerta, egeß, **H**ipera idem, qz vi parit, naz
 masculus feminē caput ori imponens eā in
 pregnat, Et in voluptate oblita caput mari
 to desecet **H**ypsa vero in part u tumpitur, aut
 adeo vetosa est aut fetus ab intra se emor
 det z sic erando partum preuenit
Stellio, serpens pulcer stellaz similitudine
 maculis quibusdā conspersus
Centipeda, a pedum multitudine,
Draco, track
Locodrillus, lind wurm
Dracena, trackin,
Buffo, erdtkrott
Aranca, spynn, quia fiet in aere
Rana, krott oder frosch
Rubeta, laubfrosch
Calamites, tozfrosch, quia sub canna atun

dinum mordantes
Egredula, erdfrosch, qz in agrisz siccō vltat
Scorpio, scorpion.
Alenenum, gifft non vadit per venas
Elirus, gifft indeclinabile neutra, qz vi cor
 penetrat

De vermibus

Aermis, est animal qd pteqz de carne vel
 ligno vel de quacūqz re terrena sine vilo co
 cubitu gignitur, licet qñqz de oñis noscatur
 vt scorpio
Apes, byn, nascit em̄ teste seruo, s̄ tū, geoz
 qdā truncata caruncula ex qua apes formant̄
 ab a id est sine z pes, qz pmo nascit sine pe
 dibus z postea accipit pedes,
Apsca, kyege
Apiaster, bynnenhünig **L**ostrum idem
 quia ducit apiam castra
Vespa, weßtz
Eulex, muck,
Fucus, hummel, **E**n virgillus in quatro ge
 oz, **I**gnaum pecus fucus a ptesibus arcer,
Ibi dicit seruius, apes de bob⁹, scabrones
 de equis, de mulis fucos, de asinis vespas
Scabro, hümüß, ⁹ pteari
Brucus, keffer
Sanguisuga, egel, **I**rido idem
Lantaroda, gryen hefferlin, **L**ataredes, idē
Limax
Loncha **S**chneck,
Lestudo
Euca, rupp, vñis oleta z arboz folia rodit
Bombex, hyden wurm, net ex se sericum
Teredo, onis, holtz wurm
Teredo, ins, wurm mel
Linea, schab vestimentorum est
Emigraneus, haubt wurm
Lumbricus, darm wurm, od regen wurm
Ascarida vl ascardis, vñis cutis **L**ost⁹, idē
Pediculus, lauf,
Vens dis, nyß,
Pulex, floch
Larnus, speck wurm,
Ricinus, hunds lauf, aderet em̄ anrb⁹ ca
Eria, sa wlauf ⁹ muni
Limey icis, wentel,
Enomia, hunds muck, vl a cenon, i. pmune
 qz pmunis musca est, z tam maxime mordet
Licēdula, schyn et wurm, qz tpe noctis licet
Asilus, hzem, oder humel,

Delium, idem, Et ostrum sine dyptogo ca
 pitur pro purpura, Tabanum, idem,
 Pro purpura, qz ostror sanguine pingitur,
 Eynomfa bunds much, a cynos id est canis
 Einfes fts, schnecken
 Locusta, heusebreck
 Libio, weynmuck.
 Burgulio, wibbel in de Korn Burgulis eri
 am primo geoz, virgilij vermis teste serui
 veluti rana, cuius maior pars guttur eius e,
 Surto, hury Lirillus, handisury

De piscibus

Piscis, visch
 Spina, dorn oder gratt
 Lactes, visch milch
 Poligranum, rogen
 Squama, schupp
 Brancia, fisch federlin
 Lyncer, krebs
 Hilena, walfisch,
 Ceta vel cete, merfisch,
 Congrus, quida piscis sillis agulle, sz gran
 dis, z moratur in cavernis petraz sub aqua.
 Carpeus, groy wilbyn
 Barbalus, barb, Larcus, idem,
 Carpo, carpp
 Sundata, grundel
 Esor, lachs,
 Sturgio, stoet oder stüby
 Salmo, salm
 Lucius, hecht
 Bracius, crebling
 Hauso, hausen Ipcus, idem
 Strumulus, stockfisch
 Ruburnus, bückling,
 Allota, allant
 Sturcus, bürling
 Tymalus, esch Larcus, lachs,
 Parca, egiing, oder berf, ch
 Pelmus, schlyen,
 Linca, carpp,
 Dozona, feten
 Anguilla, ail
 Allec, pisciculus ad liquorẽm salsamentoz
 ydoneus, z dicit qz vivat ex sola aqua nihil
 aliud comedens, ein hering
 Lenta, fetbyn Fozena, furen
 Prasin, prechlam, Lenta, schlyen,
 Rubusculus, rottling
 Delianurus, piscis sic dictus, milling.

De avibus

Auis, Vogel
 Alis, itis, Vogel
 Volucris, Vogel
 Sed differunt, nam avis dz, qz p aia h est
 desertas siluaz vias carrit, Alis vero ab al
 te volando, Volucris vero a volans
 Pullus, yeglich iung vogel, liz in Luage
 lio dz, Sedens sup pullum aline
 Ala, f. trych, quia alta petunt aues per alas
 Penna, feder, a pededo id est volado dicta
 Na cum aues volant, quasi pendere videt.
 Pluma, pfium, quasi pfiuma, quia sicut pa
 li in animalibus sca plume in auibus,
 Aquila, adler, ab acie visus
 Quirit, geyer, a tardo volatu,
 Senix, eyniger vogel, in arabia
 Strutio, straus
 Pauo, pfa w Paua pfe wyn
 Vus, hrenich, qz ordine gaunt, i. incedunt
 Ibis
 Liconia Storch
 Rostriflora
 Pellicanus, pellican, Auis egypti habitas
 iuxta nili fluminis solitudines
 Bradipes, drapp
 Grippes, est animal quadrupes z pennatū
 Sūt em griphes alites fere, z sūt in oib⁹ le
 onib⁹ siles pter alas z facies, quibus aqul
 lis puenit, z mltū equos infestāt, z eis in
 micantur adeo vt equitem armatum cum e
 quo in subitane rapiunt, ein greyff
 Ardea, raygel
 Falco, falch
 Accipiter habich, Capus, idem, quia pterū,
 qz nomen habet a capiendo alias aues
 Nisus, sperber Nisula, sprinze
 Allicus, wannen web oder kreuz,
 Herodius, falch, oder bla wffschlin, qz an
 matū, sue speciei est beres, id est dñs raptorū
 Niluus, wybe oder oz
 Hirouag, a giro i, circulo z vagado dict⁹
 Dlor, sch w an, quia totus albus, nam olō
 id est totum, Eignus, idem, a candore
 Laofficus, wanneu web
 Eस्पertilio, fieder maus
 Noctua, eyl, quia nocte videt z tuetur, Allu
 Kubo, hü w la idem
 Nocticozar, nachtrapp
 Strix, auis noctua a sono dicta,

Lucas, küszlin
 Philomena, nachtgall, Lascinia idem
 Trundo, sch walben Passer, spatz
 Adoneda, herz, Cornix, ke w
 Cornus, ragg, Colubus, tauber kutter
 Columba, tübin
 Palumbus, holtztaub Palumbes, idem
 Pallasianus, falandt, Fasis idem
 Ostrifragus, beyndruchel Tordeia, trostel
 Adela, amfel Strigellus, fynch
 Carduelis, tistel vogel, Carduelius idem
 Accalantis idis, distel vogel, Unde virgili
 us, Resonant accalantis dumi
 Sincedula, zeyflin Alanda, lereh
 Canapellus, scheflin, Regulus, künigun
 Candatremula, Riptuaga, bachsteltz
 Alcedula, ried schneppf
 Puppa, widhopff Braculus, bebet
 Cuculus, guchgouch, a sono
 Septuaga, zaunschlüpfün *Parus*
 Picus, spcht, rot yo n farb
 Aderops, grunspecht Turtur, türreltaub
 Paris, mayb, a pariendo
 Perdix, reppenhuon Comix, idem
 Balandra, galander Psittacus, sitochas
 Turdus, kromar vogel Adergus, scharb
 Adergulus, rucherlin Sturnus, stare
 Pica, agrest Amorellus, emeritz
 Quastola, wachtel Orizomerra
 p cornice quida accipiunt, est em duariz
 gregis sui, ab orthos, i, rectu, z metros id
 est mensura Et forte vulgo dicitur, vthan,
 Dnix, orbenn Sulica, berganus
 Anas, wasserent Anata, haufent
 Anatinus, ei iung wildentelin
 Anerari, antrech, Auca, gans, Anset, ganser
 Ballus, ban Ballina, benn
 Ballinacius, kopphan Lapo, kapon
 Quuz, ay, Vitellus, roter, Album, ayerklat
 Conchula, ayer schal, Crista, hamn

**De volucrum vo
 cali proprietate**

Turdus, trutilat Strinus, pifitat
 Perdix, carabat Anser, gractat
 Turtur, gemit Columba idem
 Palumbes, planfikat Anas, terrinte
 Brus, gruit Eignus, drensat
 Accipiter, pipst Adilus, lipst
 Ballus, cucurrit Ballina, gracillat

Pand, puplat Hirundo, trinat
 Aquila, clangit Vultur, pulpat
 Corvus, glocitat Braculus, frigulat
 Cicada, glotozat Passer, pipst
 Pisticus, chere dicit dno suo, Cuculus, cuculat
 Cicada, fritinnit Apes, bombilat
 Bubo, dabilat Strix, Vesperilio, stridit
 Noctua, cucubat Ullula, vllulat Ducio, bu
 Regulus, zinzillulat Aderops, idem die
 Trundo, zinzillulat, vel stridinnit

**De quadrupedu
 vocali proprietate**

Homo, ridet z loquitur
 Leo, rugit Bos, boar
 Uacca, mugit Equus, bynnit
 Tigris, rancat Panther, caurit
 Pardus, felit Linc, orcat
 Ursus, vncat Lupus, vllulat
 Aper, frender Elephas, barrit
 Canis, glocitat Onager idem
 Alinus, rudie Feltes, quiritat
 Artes, blaeracat Ovis, balat
 Sus, grunnt Hircus, mugit
 Canis, latrat z ringit, dicendo, z, s, m,
 Vulpes, gannit Catulus, glancitat
 Lepus, vagit Adus, mintrat
 Mustella, dincte Billus, grillat
 Sorex, destricat Anguis, sibilat
 Rana, coaxat Lattus, carillat
 Vinum, biblit, dum eo infuso arborum qui
 da in eo suctu apparent quasi buliendo ascē
 dere, als die kleyn steubleyn in der sinnen
 Cercussa, bliat, vitro infusa aut cipho

**De arboribus
 in generali**

Arbor, bom, qz arvis id est terre infixa est
 Arbusta, ue w bom, quasi arboris ha sta
 Arbustum, neutri generis, locus in quo cre
 scunt arbores, Unde virgilius in bucol, Re
 sonant arbusta cicadis
 Ruberum, locus in quo tubi crescunt, ein
 püschlin odet weldlin
 Arbor, dicitur de sterili z fructifera, Arbos
 autem solum de fructifera
 Suter, ein nider bom, qz fronde terra regit
 Silua, wald, aut a silentio aut a xilon id e
 e lü

ad ligno dicta

Ianus, ein grosser wald, a numinisbus, q
pagani ibi constituerunt.

Lucus, ein finster hober wald, per contrari
um, quia detrahit soli lucem. Et quia ibi ce
re lucedant propter nemorum densitatem.

Saltus, ein hoch wachsender wald, aut
nouifrondes, quia saluunt in altum, gschob
Aluaria, secreta loca z a via remota, aut tñ
auibus adibilia, vogel oder boltzweg

Recidiumum, wyder wachb, quia repulalat
a tronco defede arboris

Infitio, ymptung, **Incisio**, idem, Et dicunt
tempus z adus plantandi, **Inscio**, est cul?
fisso tronco surcul? fecunde arboris sterili i
feritur, **Incisio**, quia truncus funditur z in
sciditur

Planta, ein 3 weyg oder gschob

Plantare, 3 weygen

Plantarium, ge wechs mit eygne erdttrich
Plantaria dicuntur que ex seminisbus nara
cum radicibus z terra propria transferuntur,
teste Seruio

Lespes, waf, quasi circa pedes crescentes,
Stons dts, alt, quia fertur gulta vel umbras
blatt

Ramias, 3 weyg, quia de robore, id est arbo
ris tronco crescit

Sculus, ein newer knopff, vor schob

Radix, wurtz, qz quasi radix terra e infixa
Ramias, arboris statura, quia a radice tru
ditur, z extrudit frondes z folia

Cortex, rind, quia circuit exterius

Liber, bast, qz ablata cortice, liber est arbor
Suber, bast, id est sub libro est z etiam in
terius arbori adheret

Surculus, abschnytz, quasi serculus, quia ser
ra prescinditur

Viregulum, 3 weygrüdin, **Vimen**, idem a
bo a viriditate

Flagella, supra de vineatore, dolt
Aper, idem

Solum, blatt, **Loma**, idem, **Vnde** otatus
quarto odatum, **Redeunt** iam gramina ca?
pis arboribusqz come,

Flos, blüom, quia esto fluit z cadit

Vimen, blüost, aut surculum pregnantem,
a gerendo dicimus

Fructus, frucht, a frumine

Castula, schytt quasi abstula que est arbori
ablatz

Somes, düre scheit oder ein dürer abschlag
des boums, oder zundel, **Vnde** yrigillus p
mo encid, **Rapait** in some flammam
Quisquille arum, terratum sunt purgamina
vel stipule cum surculis z ardis folijs iunc
te z collecte

Larices, putredo ligni

Lyma, est virgatum summitas, coldenspitze

Stipes, stam,

Et räum, grün gewechst, aut locus in quo
vir oia crescunt

Medulla, match

Succus, safft

De arboribus in speciali

Palma, palm, pacis aima

Olea, olbom,

Oleagina, idem

Olium, oilberlin

Oleum, oil

Oliua, al, q quando pro olea capitur

Oleaster, wider olbom

Trapetum oiltampff, moia oluaria dicitur

Balsamus, balsam bom

Opobalsamum, ein balsam safft

Silobalsamum, balsam boltz,

Liobalsamum idem

Carobalsamum, est fructus balsami

Thus, weyroch bom

Tus, weyroch a tondeo, quia resina stillat
in glebas terre a quibus extrahitur, **Et** des
ber scribi sine aspiratione

Mitra, mir, quia amara, **Tus** z mitra in a
Piperis vero arbor in india arabia,

Rhoc in india z arabia

Cynomomum arbor, zymet, in ethiopia z a
rabia nascitur, **Et** dz ideo cynamomi qz coz
tex eius in modum canne est rotundus

Almonium, frutex albo z odorifero flore in
syria z armenia nascitur

Achantum, **Castia**, non nostre plage sunt ide
o transcunt

Laurus, lauerherbom, **Appollini** z **Victo
rie** sacratur

Lauribacca, lauerbom, **Vnde** baccalan? id
e bacca, lauriat? antiquo athenesum more

Adalus, se ge, opffel bom, **Pom**? idem
Adalum? opffel, omne dicitur quod est ro
tundum, **Pomum**, idem

Pomum, Senuo teste, dicitur omne non
 cortice duri. **Nur** vero omne habens cor-
 ticem durum. Et **Virgilius** in bucolicis,
 Castaneasq; nuce
Malum arantle, bommetantzen
Malum granatum, granatepfel
Malum punicum, pomum ex loco nomen
 traxit. Nam poeni per dyptongon, id est af-
 fricani. Unde in canticis, Et geminassent
 mala punica
Sorbus, ein wilder epffelbaum
Arbutus, idē. **Serui** secūdo geof, est testis
Sorbum, holtzapffel **Arbutum** idem
Pitus, byrenbaum
Pitum, byr, quia aut in eius summitate ac-
 cuitur vt pir, i. ignis, aut qz piramo similis,
Pitamus ml, vel pitamis, idis, kegel
Nur, nuf, arborē z fructum signat, nur a
 noceo quia eius umbra aut stillidum, p. ri-
 mis noceat arboribus
Nucleus, kern, quia coreo duro tegitur
Auellana, haselnuf, ab op. do auellans, qz
 ibi inuenta.
Corilus, haselstaud
Corilum, haselnuf
Coruillum, aut aliquid ex corilo, aut locus
 in quo crescunt coruli
Hedera, epha w, ab errando qz sic crescit z
 errat, vel quia semper heret
Lorimbus, epha w berlin
Populus, alberbaum, p. lma longa, duab?
 alijs breuibus, Et herculi sacra tur
Cerulus, hürßenbaum
Cerasium, hürß, Nam dicendum esset cera-
 sus z cerasum, ab opido ponti Ceraso, silice
 inuento, teste **Seruo**
Lynus, kriechenbaum **Lentiscus**, idem
Prunus, pflaumenbaum, **Prunus**, pflaum
Persicus, pferßenbaum **Persici** pferßy
Escalus, nespelbaum **Nespilus** idem
Sergius vna cum **Senuo** dicit **Esculum**
 iuglandem, i. iouis glandem, **Esculum** tale
 esse in siluis qualis mespilus est in ortis
Lidonius byrenbaum **Loctanus** idem
Loctanium, hürten
Amarillus, ame, berbam **Amarillu**, fructus
Acer, masbalter, tuc habz acerts in genitio
Aceruus a. u. vel accacius, aliquid ex acere
Accacius, schlechdom
Accasium, schlech, **Spina**, dom
Spinetum, doznet
Cornus, bagdorn

Cornum, bag wurtz
Dumus, beydel staud
Adradumi, beydelbet
Adradubi, bromber
Adradubi, erdtber
Cypressus, cypres bom
Cedrus, arbor qua greci vocat cedro qd ē ar-
 bor ardens humoris, z ipuriblis, cederbō
Abies, tann, qz preteris arboribus alte eat
Abicenus a. u. aliquid ex abiete factum
Pinus nus, nuf, vel pinus pini, quedam ar-
 bor z dicitur a pin, quod est altum, vel dici-
 tur apinum quod est acutum, quasi sub acu-
 mine foliorum, ein furb n bom
Pinum est fructus eius
Pinacium, est locus vbi crescunt pinus
Succinum, furbholtz
Picea, idem, Nam picea id est pinus
Taxus, eybenbaum
Taxus arcus, ein eybenet boge
Piatanus, auhorn, a foliorum latitudine,
Fraxinus, afch
Fraxineus a. um, aliquid factum ex fraxino
Buxus, buchbaum
Buxum, buchbaum holtz
Buxus a. um aliquid factum ex buxo
Juniperus, wechholterbaum
Juniperum, wechholterbeer
Fagus, buoche
Fagum, by ebel, fructus fagi
Fagineus a. um, aliquid factum ex fago
Quercus, hagenbuoch
Quercus, eyche
Ilex idem Item prima etate que sa-
 turnea z aurea dicebatur, Teste **Duidio**,
 primo methamorpho **Homines** fago glan-
 de vescebantur Et dicitur fagus a fagina qd
 est comedere, **Quercus** a querendo, **Ilex**
 ab eligendo, **Bians** quia quam implens,
Bala, eychapsfel **eychel**
Alignus a. um, aliquid factum ex ilice, sic
Quercineus a. um aliquid ex quercu
Sambucus, holder
Sambucineus, a. um, aliquid factum ex sam-
 buco
Alnus, cerlin quia alitur amne
Alnus, ein selbber, oder w. i. age, quia in
 locis virginosis crescit melius
Salix, wyd, quia celeriter quasi saltando
 crescit.
Popul, vt. s. etiā est gen^o salicis, cui^o folia
 vna pre viridia, altera quasi alba z birra.

Betonica, betony
 Ligustica, liebstickel
 Eruca, weyßer senff
 Buglossa, ochsentzung,
 Eulgago, bafel wurtz
 Angelica, enggel wurtz
 Benedicta, benedicten wurtz
 Alkana, ferb kraut
 Anisum, enys
 Anisum, pariter dicimus
 Antriplex, malt
 Auricularia muris, mefferlin
 Basilicum, basylz
 Barba iouis, haub wurtz
 Altea, est malva siluatica, ybsch
 Balanitia, plüet von margronpffeln
 Camamilla, kamille
 Lycet, hirschenkraut
 Cynoglossa, bundszung
 Celadonia, schellkraut
 Citrullus, erdapffel
 Lycamen, sch weinkraut
 Castoreum, bybergapf
 Lycorea, sunnen würbel
 Camphora, ampffer
 Dypnamus, pfefferkraut
 Dactilus, darteikerne
 Dragontea, trachen wurtz
 Eleborus, nyss wurtz
 Liquiritium, süßholz
 Ebulus, attich
 Eupatorium, wildsalbey od lebenkraut
 Flamula, brandtkraut
 Sumulterre, erdtrauch, oder tauben
 kropff kraut
 Bergrites
 Aditium
 Panicum
 Bladiolus, schblaten kraut, oder sch wertlin
 Benciana, erzian
 Zeduaara, zyrwen
 Galanga, galgen
 Benesta, gynster, oder wilde rebe
 Dermodactilus, zytios
 Jusquianus, büßlen kraut
 Iperiton, sant iohans kraut
 Fungus, fychdysteln
 Rabe, achstein, vt parat in herbarijs
 Adopacia, eber wurtz
 Carui, hümmich
 Camepheos, vergifnitmein
 Ladauca, lattich

Abiliumfolis, meergriet
 Andragora, stran
 Adalua, bapaln
 Adillitum, bynsauge od wysterstainklew
 Nardus, nardenkraut, spinosa arbor, zode
 tibera, que crescit in india z in syria
 Menusar, see wurtz, z flos
 Napellus, nappelkraut
 Petrofilinum, peterling
 Peonia, peon kraut, ab inuentore od benignenkraut
 Raphanus, retych, Et est duplex, scz maior
 et minor, Adior, mer retych, oder hren
 Raphanus minor, rubenretych
 Risum, reys, Solatum, nachtschatt, z yelungyelub
 Staphisagria, bergkycher
 Saxifraga, bibemel, Vitis, wintergron
 Verbena, ytenkraut, vneri lactatur, End
 virgilius in bucol. Pingues adole ybenas,
 Vitis pastoris, rott tistel,
 Vitis alba, wilderzyt war,
 Colubrina, natter wurtz,
 Elgaticon, gold wurtz,
 Spongia, sch wamin,
 Solsequium, sunnen würbel,
 Lucie mutat in solsequia, teste outdo in me
 tamorpho, Sic aner? z papauer in suo no
 Leucopiper, lauger pfeffer omnia flores
 Accedula, ampffer
 Sarcis, stedel wurtz, a sacris nomen tenit
 Sandix, wayd, pingit ex sandice, blaneus
 color est? circa erfordia e conia Dicit enim
 virgili? in bucol, spore sua sandix pascent, s
 Flautoiq, waydbiuom vefciat agnos
 Alfordillus, golt wurtz
 Pulicaria, stobenkraut
 Alax vt alax, bafel wurtz, Adellisa, mellis
 Calometa, horen pinz, Zizania, ratten
 Cucumer, kürbis
 Mustus, müs, En virgil, in buco, mustosi
 Magitana, maseran fontes
 Laureola, zyrland Lappa, clere
 Enula, alland
 Carer, reytisch wetter,
 Caretum, locus in quo crescant carices
 Fungus, pifferting
 Boletus, bültz, species fung?
 Eufrazia, augentrost, Fragum, erdbeer
 Fragus, erdbeerkraut Urtina ber wurtz
 Spinachia, spynetz
 Utridarium, wurtzgart
 Dulcis, pyfin
 Agniglossa, schaffzung,
 Cynoglossa, bundszung,

Wald 8

byllz

Wald mit... melle... purgat...

Adopacia

Lamedre os, idem

Camphora & alij color... in Apotfec

Bamandria, yngeliseo

De oleribus.

Caulis, hoel, grünkraut
Plus, eris, habys oder kumpost
Mugaderis, truncus oleris, kraut steing
gd oder kraut dorst
Beta, mangolt Beta idem
Rapa, ruobe, Rapula diminutiu
Rapus, steeghruob, oder nopp
Rapocaulis, species mixta, quia folia cau-
lis, z radicem napi vel rape habet. Etiam
Rapocaulis posset dici vulgo, ruobe humi
Rasturcium, garten hress post
Strucion, onis, brunnenhres
Tytus, grünerstengel
Ritus, ti, gart, qz in eo semp aliquid oritur
Raphanus maior, reitich
Raphanus minor, mertertich

De lapidibus, et gemmis.

Lapis dr qz ledit pedem, Sed hoc incoue-
nienter, ai z ferrum z lignum z multa simi-
lia pedem ledere possunt. Forte lapis quia
late pedibus in stratis subternitur. Voluit
aliqui lapides dici eo qz lenes sunt, sicut a-
labastrum, vel alabaster
Scopulus, hepffer, qz alta vti scapula supe
Saxum, fels, qz durz. In Saxo, eminet
onis, gens durissima ad fidem
Petra veto a firmitudine, v' qz pedib' terat
Rupes, ein schroff an ein felsen, quia non
facile rumpitur, vel qz hyar eis raptura
Bemma veto a translucentia, vel gumii in-
star apparet.
Smaragdus, ein smaragt. Lapis viridi
coloris, transiens oculis, z memorie pdu-
cit, in coitu gestat rumpit, qz castitate suadz
Adamas ein adamant, kristallo Cyt dicit e-
uax obscurior, z ferruginei coloris, durissi-
mus, z ad sculptendum aptus, hircino cru-
ore soluitur, nuce auelana non maior
Adagnes, ein mangnet. Dicit Albertus
qz sic coloris ferrugini, apud trogoditas, z
in mari indico nascitur, ferrum attrahit, mi-
tabiles eius virtutes leguntur in lapidario
Alberti. Euacis, Et in tricesimo sexto natu-
ralis hystorie Plinij caplo xv.
Margaritba, vel Pecta, beryn, nascitur

em in ostreis marinis, aut conculis, Et albi-
ores meliores

Iacinthus iacinth, Albertus duo ponit et
genera, Et Euax tria, Sapharinus est mul-
tum flavus, Aquaticus vo est remisse flavus
Celtionius, lapis natus in ventre hirundi-
nis, z quidam ruffus, quidam vo niger est,
Allectorius lapis est qui nascitur in ventre
gallinacet, Et dicit etiam alio nomine gal-
linaceus

Carbunculus, hartfunchelstein, quia vt car-
bo radios facit igneos

Cornelius, corneol, subrubidus est veluti ca-
ro cruda lota, Adulter tamen sunt eius z spe-
cies z colores

Rubius, rubyn, a colore

Branatus, granat, a quantitate grani

Jaspis, ein jasp, eius species Ceuax dicit
esse xvij.

Ligurius lapis est qui nascitur ex stillacido
ab inguine lincis

Saphirus, saphyr, celo puro similis est

Calcedon eius, haltzedony

Berillus, barille

Erilolitus, sm Albertum; tenuis vitridita-
tis est

Alabastrides, vel Alabaster, vel Alabastrz
alabaster

Corallus, koralle, nascitur in equore vt vit-
gultum vitide, Sed extrahis ab aere sta-
tim indurescit, z puniceus fit,

Topasius, topas, nascitur in topasia insula
z nocte quertitur. Nam in rupibus eiusdem
insule velut aurum nocte lucet.

Amerillus, amatist, coloris subrubidi

Cristallus, kristalle, politus lucet vt aqua

Draconites, lapis qui extrahitur capiti
draconis, venena fugat

Turchoys, türghis flauus coloris subtenis

Marmur, marmestein Siles, hysling

Tofus, duchstein Pamey, bümb

Later, zegel Arenarius sandstein

Qui velit lapidum z gemmarum scire nati-
ram, colorem, quantitatem, z locum natiuita-
tis, posse z virtutem, legat Auicennam in li-
bro proprio, z in numerabilibus, z in secu-
do libro canonis, legat Euacem Et Alber-
tum Et plinium ultimis duobus libris na-
turalis hystorie puta libro, xxxvi, xxxvij
hec pauca in manifestioribus pueris sufficiet

Ethimologie no
minū quozdā. Et
est liber decimus

Ysidori in ethimologijs ordine alphabeti

De A

Abba grece, pater latine
Abraham, pater multarum gentium.
Auctor, merer, ab agendo
Auctor, lerer ab autenti, quod credere signi-
ficat, nam auctori creditur
Auctoritas beverte rede. Est em̄ auctoritas
fm̄ Tullium, sententia im̄tatione digna
Auctor, wūrcher, ab agendo.
Alumnus der einen erucert, oder der erne-
ret wurt, ab alo is, etc.
Amicus, fründ, quasi animi custos. Et el ab
amicis is, ire, id est coniungere, vel vincire
vel ab hamo caritatis
Amator, liebhaber, z turpitudinis proprie-
tate sit tomefon, i. in bonū z malū sonans.
Amabilis liebhablich.
Amasius, buol, ad amorem pronus.
Alatus, lystig, ab astu. Nam fm̄ Iristia,
in quindecimo, Altu solus ablatius est, ut
cet astus a pluribus p̄ omnia declinat p̄ter
genitiuū dñi z ablatiū plurales in quibus
non reperitur.
Argutus, redsam, nam cito argumentum in-
uenit, Item teste Servio, Argutus, ior, is,
finis, aut canorus dicitur, Unde Virgili⁹
in nono, Arguto percussit p̄cine telas,
aut pro breui capitur, Unde tercio Horat⁹.
Arguti caput, breuis alius, obesaqz terga
Alacer, schnelle, quasi aliger
Armiger, wapner, quia gerit arma
Alacris, frelich alacriter se gestiens
Agilis, dentig ab agendo
Emulus, nachfolger, ab imitor
Emulus, feind, ab inimicor, vel seruis
Equus, ior, istinus geleych oder gerechte
Equitas, gerechtikeit ab eq̄o
Equeus, in geleichem alter, ab equali eio
Atrogans, hochfertig, ab eo q̄ multum ro-
getur
Animosus, maotfam, animo plenus,
Animatus, leplich, animo audus,
Alatus ūbermūtig, stolz, ab effero, qui pl

traq̄ decet se eletat
Ambitiosus qui ambit p̄pter honores,
ein eergryttiger
Aluidus, gretig oder grrig, ab auco es, id
est cupio
Auarus dicitur qui inordinate cupit res te-
porales, Et dicitur auarus quasi auens, id
est cupiens aurum, vel quasi yaras habens
manus, id est curuas, Et auarus pp̄rie dicit
qui non satiatur, Sed cupidus qui aliena
desiderat, Unde auaritia id est cupiditas,
Et dicitur ab auco es, id est cupio, ut supra
quia auari semper cupiunt
Aduiter ein eebrecher, ab alterius thoro,
quem pellunt
Alnceps, id ambiguis, 3 wyffelbestig, an h
vel id capiag nescit
Aetor, gymm, a retris moribus
Abstenens, wynhündgier, quasi a vino ab-
stinens
Ablatatus, ent wenet von der mülch, qua
si a lacte ablatus
Aeger corpore z animo, Aegrot⁹ veto cor-
pore dicitur, Et sunt dypronganda
Aeternus, arm, eo q̄ nil sit in rumine,
Est em̄ potus z cibi miseria
Auspex, warlager ex auum inspectione
Astrosus eygenbürtig, malo astro natus
Lunaticus, mon wendig, quia fm̄ lunam
mutatur
Enormis, vnordenlich extra normam, dyp-
tongari debet
Abador Jumentorum
Abiges rauber dz eo q̄ iuniora
Abigeus aliorum ager
Allecia, nachfolger, causa lucri
Assiduus, emssig, ab assidendo
Apparitor diener qz appet z p̄sto ē obseq̄o
Attentus, vffmercker, qz audies aliquid iz
Attonitus, erschrocken, quia furore aliquo
instinctus, aut a tonitru strepitu
Abactus, ver worffen qui est actu remotus
Abortiuus, dostrucht, als ein dothindin,
eo q̄ non oritur in vitam.
Alius, einer von oder vffplen
Alter, der ander einer von 3 weyen
Alequimannus, etner mit beyden henden
gleich gebrauchig
Amens, dorecht, quia a mente destitutus
Et comparabile est amens, ior, istinus
Atleta, ein starcker streyter, quia ad letum
id est ad mortem pugnat

De B

Beatus, selig, bene auctus
Benignus, güttig, a boni instinctu
Beneficus, a bene faciendo
Benivolus, gut w illig, quia bene vult
Benivolentia gut w illigheyt
Blandus, sensfmützig, ad se inuitans,
Brutus, vnfermünstzig, quia sensu quo carz
obruptus, Et dicitur hic brutus, a, um
Balbus, statzger, a baládo, magis balat q̃
Blefus, lyfpler, qz vba ledit, i. frágit loq̃
Buccogarrulus, sch w etzer, quia bucca et
garrulositate ceteros exuperat
Bilosus, zornig, traurig, vno w anderlich,
quia humore nigro Cui bilis s̃z Babüdat,
Haburtus, stultus, ineptus
Blothana, tos, z Weymol tode Thanaos
eni grece id est mors latine, Inde athana
tos, id est immortalis,

De C

Celatus, celestich ter, a celo quod splendet
Celsus, hoch, a celo z altus,
Castrus, heusch, a castratione dictus
Celebs, hymnisch, ná iter sibi facit in celum
Celeber, qui est expers cönubi
Ceticola, quia celi incolia
Celsipetra, quia celum petit
Concorz, einbertzig, quia sibi alterius cor
iungit
Confors, gesellig qz sibi in sorte aliu piügit
Concionator, redner, quia in concione, id e
multitudine loquitur
Consolator, trefter, quia solitudinem leuar,
Solatium, trost Solamen, idem
Constans, steet, a stando
Confidens, getrüwe, s̃s dutia plenus
Callidus, lyftig, nouit callere
Cupidus, begyrlich, a cupiendo
Clamorus, schreier, a calamo quo sonat
Calumniator falsus accusator
Calumnia, insuria, quasi cadumnia
Calulator, rechner, a calculis, id est patris
lapillis, quibus olim calculabatur
Compilator, zesamenser, sicut in pila pig
mentaria multa diuersa componit,
Contumax, verachter, quia contemnit, ideo
est contumax
Contumacia, frefel ertzeigung
Contumelia, schelck wort i. obprobrium

Etamelosus, cyn lesterer, quia verbis con
tumeliosis tumet,
Contentiosus id est rixosus, wertlicher
Contentio, id est rixa cum verbis, hrieg
Contemptibilis, verschmeblich
Crudelis, grymm, quasi crudus
Carnifer, metzger, quasi carnem afficiens,
Et pro seductore a Theretio persepe capiti
Cruciatius, quia est dignus cruce, id est pa
tibus
Crucis in plurali id est meretrices, qz nos
cruciant, Unde Therentius in Eunucho,
Et illis crucibus que nos nostramqz adole
sceniam habent despectam, z que nos cruci
ant omnibus modis,
Collega, geselle oder gesellin, socius vnus
studij Et est generis communis
Coetaneus, gelych alt, a con quod est simul
z etate
Complex, ein beier geselle, quia alteri in a
liquo crimine applicatus
Celer, schnelle, a celeritate
Confinis, getründt
Curator, hinds vogt, cuius curam gerit,
Colomis, vñ quia a columna quia firmus e
vt columna, gesundt,
Comptus, gerzyet, a como as,
Calamistrans, kraus
Crispatus, z Crispus, idem
Calamistrum, ferum quo crispantur crines
Corpulentus, grosleybig
Crassus, fast, sagina corporis auctus
Commessor, mitesser
Caupo, wein, bench
Candor, weysler scheyn
Candidus, weyslicheynend
Cadacus, a, um, vergenglich, vn werbaffte
quia leuiter cadit
Calamitas id est miseria, Et dicitur a cala
mus pro canna, quia est inanis z vacua in
stat calami, Proprie quidem calamitas est
quando aliquis nec in re nec in spe exteri
nec interius habet sicut canna vacua z va
na est exterius z interius, Et dicitur cala
mitas quasi cadamitas
Circumforanus, qui circa forum deambu
lat vacationis causa
Cignus, sch wan, auis candida aquatica
Cuculla, münchs kutte
Culex, fiobe
Culmen, boche, Lacumen idem
Caballus, ein trospferde,

De D

Dominius, quia domui preest.
 Dissertus gelect oder wol redet
 dispoſite diſſerit
 Doctus, a docendo vel dicendo
 Docilis geborsam
 Discipulus lerknab
 Discipula lertochter
 Doctrina, dum est a docente
 Disciplina dum vero e recepta in discipulū
 Dispensator, schaffnet
 Divus, reych, quia diu vscens
 Directus, quia in directum vadit
 Dilectus, a diligentiā
 Dilectus, id est oleo mātus sicut athlete i
 certamine vel piteri
 Delibutus, id est informatus, doctus, perſu
 sus vel madefactus
 Delicatus, zartlicher fuoring, quia de de
 licijs est pastus
 Desillus, hrankh ynd schwach, quia diu
 sit fellus
 Debilis, schwach, quia debile, id est ira est
 fragilis
 Decolor, vngesetbr, quia deest, ei color
 Discolor, quia habet diuersos colores
 Desperatus, verz weyfelt, quia deest a spe
 Degener, medel, quia deorsum a genere
 Deceptus, alt bürgerlich, quia ad mortis
 tenebras crepat
 Depreciatus, qui nullo precio dignus est
 Dirus, gnifam, qz ira diuina ad id sit adus
 Despiciens, deorsum videns
 Dolosus, trüglich, ab eo qz deludat, delu
 dat id est decipiat
 Dubius, vnwis, quia est diuarum viarum,
 Delator, yetretter, quia detegit qd latebat
 Diator, ein verzieher, quia differt vtenget
 Delidiosus, faul, a desedendo
 Desidia, faulheyt
 Delirus, narret, quia mente defectus quasi
 lyra errat,
 Demens, narret, quia est dīnūte mentis
 Dementia, thozlicheyt
 Dementer, thozlicher
 Degulator, gtytiger ynd frelliger, quia dedi
 tus gule
 Desipiens, thoret, quia minus sapiat
 Desipiens, id est stultus
 Desiscens, qui quod didicit obliuiscitur

De E

Eloquens wol redsant
 Exertus, qui loquendo est expeditus
 Exerere, id est profertre vel expedire
 Exudatus gelect, extra ruditate
 Expertus, kundlicher, qui est multū perit
 Experientia gewyße erkantnis
 Expers mangelhaftig, qz par
 tim honorum est
 Exornatus, id est valde ornatus
 Excelsus, id est valde altus
 Egregius, id est extra gregem
 Efficax, aut qui cum effectu facit aut capit
 Expes, omnis generis, z deficit in obliquis
 id est extra spem vel sine spe, desperat. Un
 de Petrus, Donec deceptus z expes, z e
 quinte declinationis, onhoffung
 Exors, extra fortem est, zabijct s pcedete f
 Exul, extra suū solū, id est terram natiuā e
 Exortis, qz cum terrore, suā terraz est efed
 Exterminator, quia aliquem extra partē ter
 minos pellit
 Exterminatus, extra suos terminos adus
 Egenus arm
 Egestas armuott
 Exiguus, id est paruus
 Exilis, tenuis geringe
 Exesus gantz verzeret
 Exhaustus gantz entschpeffet
 Exanguis on bluott
 Exanimis todt
 Exustus aufbrennet
 Exosus gantz bellig
 Effractus zerstoret
 Exciosus, qui multis fuit exicio
 Exclam peyn oder todt
 Executor verendet od vrschaffnet
 Effrenatus gantz wild
 Effeta enfleter, frequentia fer
 tum in patru exhausta

De F

Facundus wol redender, a for id
 est loquor z abunde
 Facindia, id est eloquentia
 Facinus, id est peccatum
 Fatuus, ein thore, a for fatis, id est loquor
 Fatidator, id est presago, ein warfager
 Facilis, leycht, ad faciendum
 Sama, id est laus, lobe

Sacris, schympfflich, **Sacra**, schympff
 rede, **Strugalis**, rill, sodri, moderat⁹ conti
 nens, **Generator**, wüochter, **Senus**, zwi
 salt, **Wnocher**, **Flamen**, dicitur sacerdos
 Iouis, sicut a paganis coluntur, **Felix**, selig,
 z q dat z qui accipit felicitatem, z operatō z
 tempus est felix, **Fidelis**, getre w, **Facilis**,
 leicht, a factu, **Firmus**, festynd stert, **For
 mosus** wolgestalt, **Fedus**, dicitur puug.
 nos, **Löfederatus** rei inrlaydgenos, **Se
 dus**, di turpis z maculatus, **Frugilis**, zer
 brechlich, **Fessus**, myed, quasi riribus fill⁹
Fatigatus, quasi fatis acutus, **Satum** boeto
 teste de conso, li. qrtto, Est rebis mobilibus
 inherens dispositō, qua diuina puidētia q
 que necit suis ordinibus, vergencht eben
 dingē anhang nach gotes vorrichtigkeit
 aufgang, **Satum**, der todt **Satu**, nar, ne
 que q alij fantur aut ipse fatur intelligit
Sutor, gūnnet, a fauendo
Sitor, richter, a fingendo
Sollax, tzeget, quia fando decipit
Seruidus, brünstig oder zornig
Sredens, quia ita frangit dentes
Seros, grausamlich oder grym
Sur, dieb, a fumo noctis tempore quo abulat
Sactiosus, gekefftig, z hoc in bonum
Sactiosus, bofhefftig, z hoc in malum
Sacinus, a fatiēdo, bonum vel malum fac
 rum signat
Flagitiolosus, bofhabfftig, qz flagitat libidine
Surcifer, furca id est pambulo dignus
Sunlis, ynntz schwytzig, ab estidēdo ver,
Sornicaria vel fornicatrix, ein! bo dia⁹
 ynke w ertsch fra we
Secunda, fruchteder, a fetu
Stens, weynende, quasi lacrimis fluens
Sngitiuus, flüchtig

De G

Gloriosus, erlich
Gnarus, wyfhabfftig
Grauis, sch wer oder erlich ernstlich
 weyf, vt grauis est lapis z vit prudens
 consilio qui pollet
Grandeus, alt, eno grandi
Gratus, danckder
Gretia, genad, **Gratiolus**, genedig
Graculus, sch wyetzer, **Gratio** idem
Ganeo, ynkeiisch
Gusto, straf, **Bulo** idē, a gula veit rreuzg

De H

Humilis, demütig, humo accliuus
Honestus, erlich
Honorabilis, honore abilis,
Humanus, menschlich, oder leblich
Honorosus, plus est q honoratus,
Hirtutis, rube, odet harig,
Hirtus, idem
Hypocrita, glyfner, Nam Hypos id ē
 fallum, z erilis id est iudiciū
Humatus, begraben, id est humo teāus

De J

Ingeniosus vernünfftig, quasi inuis rym
 getens, quamlibet intelligendo artem
Inuentor, erfinder,
Interpres, ein vbleger
Interpretator, idem
Indolis, ymago future virtutis
Iustus gerecht, quia ius custodit
Innox, ynshedlich
Innocuus, idem,
Insons ynschuldig,
Ilaris, senfft güttig ynd frelich, Dicit Yn
 dorus q sit grecum
Iocundus, schympfflich, a loco
Iucundus, frelich schryendet, a iuch, que
 teste Casparno est gaudens interiectio
Inditus, erlich
Illustris, erleuchter
Idoneus (geselbicht) depar z efficac, eo q
 duplex habet donum corporis z anime
Incolomis, gesindr, erectus vt columna
Inmarcescibilis, vntzergencklich,
Intemeratus, id est incorruptus,
Infirmus, krank, quasi non firmus
Imbecillis, sch wach, forte quis non valet
 sine baculo,
Inanis, leuchtferdig
Inconstans ynsteet
Inactans, hochfertg betemender,
Inacuibus, omig
Inexpiabilis, qui nunq putget ein ymmb
 ter, oder verstuimpre, vt fuit iudas
Inlaudabilis, ymloblich
Intratus zornig, id est ira adus
Impius yngüttig
Iniquus, bofhefftig, quasi non equus
Inuidus, seintfelig oder hellig
Inuisus, id est inimicus

Intestabilis, cuius testamentum non valet
Infamis, vnetlich, non bone fame
Improbis, qui instat prohibenti
Impportunus, vnhumlich, quia habz portu
 inquietum
Impportunus, vnzeylich, a non portando
 dicitur.
Intremis, vnzemlich
Ingloriosus, frellig
Ingloriosus, vnetlich
Ingens, gros a non gerendo
Inueratoz, alter bof wicht
Immanis, graufamlich
Immanis, gros Unde Virgilius in eneid
 Telum inmane manu quaciens
Immunitis, quia non munificus, aut qz non
 facit munia, i. non fungitur officio
Indentis, on schad
Iners, on kuint
Inermis, on waffen
Ignarus, thotath vnd faul
Ignarus, yn willig
Immemor, vergesslig
Incius, yn willig • **I**deora, idem, z
 est grecum
Impetitio sine pericia
Inconsultus, qui non capit consilium
Ineptus, vngelehicht
Inops, arm, quia sine ope, id est terra qua
 non possidet, aut quia ab auxilio destitutus
Ignobilis, vnedel, vnerhanit
Incosus, hechlet, qui fetet vt bircus
Impromissus, vnuerschen
Inder, zeyget
Impudens, vnuerschent **I**mpudic⁹ idē
Incestus, quia non castus
Intemecida, pminis generis, quia fallum
 dixit testimoniu, z ex hoc ho est occisus
Inficiator, id est negator, quasi non fateat
 quod verum est
Inficioz artis, id est nego
Inficie pluraliter, id est mendacia
Interceptor, vorkomer
Incidiosus, quia in eo inuidia sedeat
Iscarra dicitur qui propter escam quenlibz
 fedatur, sicut passit z gnationes

De L

Lentus, id est tardus vel flexibilis
Lentus em in compositione signat semper

Lentitudinem, vt somnolentus, id est plen⁹
 somno, vinolentus, id est plenus vino
Lector, leser
Loquax, redsam
Locuples, teych, cuius loci sunt pleni
Liberalis, nilt, quia libenter donat
Longus dicitur a linea que est lon gundo
Longeuus, langwytig
Longanimis, langmutig
Lubricus, schliffseret, a labendo, i. cadendo
Latro, mordere, a latendo in siluis
Lanista, metzger
Lacerator, lacerator a canis⁹ ratiatio est
Leno, kuppler huob
Lena, buebynn
Lenocinium, huozerey
Libido, vnhuischbeyt
Libidinolus, vnhuisch
Lasciuus, gayt
Lasciula, gayle
Luxuria, vnhuischbeyt. Potest etiam di
 ci rerum quamlibet superfluitas Unde
 Virgilius primo geoz, Luxuriam segetum
 tenera depascit in herba
Limpha, wasser
Lymphaticus, wessertig
Luridus, id est pallidus
Lautus, reyn
Lotus idem, oder geweschen

De M

Misericors, barmhertzig, eo qz misero cor
 faciat
Mactus, id est magis actus
Macte aduerbiu, magis ante
Munificus, gebbestig
Magnanimus, grosmutig
Magnificus, grosgebzig
Mansuetus, zam vnd gutig, quia manu as
 suetus
Modestus, mellig
Mditis, milit
Mutus, stum, quia non vocem, sed
 mugitum edit
Magister, in statione maior
Minister, diener, qz in statione minor
Miser, durfftig, quia omnē felicitatem
 amisit
Miserabilis, erbetmlich
Mestus, traurig, z hoc naturaliter pata a
 natura me. itis

fij

Abendens, bettet, quia manu dicens pri-
 sco more, Jam vero voce elemosinaz petunt
Abendax, lugner, qz mentem alteri fallit
Abalignus, bohaffrig,
Abulcator, idem qui blandis verbis mul-
 ceat ad anim declinandum
Abetator, ein boerschlaber, eo qz castra desi-
Abacer, mager gnat
Abacies, magetung
Abacilentus, plenus macie
Abancus, manu carens
Aboribundus, morientis similis
Aberex, qz libidinis precium mereatur

De A.

Aobilis, edel vnd erhant
Aubilis, manbar
Aemo, non, vel nullus homo
Aeuter, neqz ille neqz iste
Aequas, nequicqz aliquis sit nisi forte malus
Aefarius, bohaffrig
Auncius, ein bott
Auncium, neutri generis, botschafft
Azareus, id est anctus dei, Et olim ille
 dicebatur nazareus qui comam sanctam vti
 sampson nutrebat, z nil contaminatu con-
 spiciebat
Aegligens, non legens
Aepos, a scorpionum genere dicitur qui na-
 tus suos consumit, eo excepto qui dorso ei
 insederit, Naz natus, seruatis patrem con-
 sumit, Unde z nepotes pro luxuriosis z
 bona paterna consumentibus
Aepotato, id est luxuria
Aiger, quia nubiger
Aubes, wolcken
Aubilus aer, id est tenebrosus

De Q.

Qorthodoxus, warlicher eter, ortos enim
 grece rectum latine, z doxus, id est gloria
Qrator, reder, ab ore dicendo
Qbaudiens, geborsam
Qlor, veyndt oder hasset
Quidibilis, bellig
Qublitus, vergessen

Qbscenus, wgest vnd hortig, quasi sceno
 obscurus
Qbtulus, touß, a duri ingenij
Qbnixus, wider wertig, ab ob, l, contra
 et nisus
Qbnixus, diligencius
Qbnixe, pro diligenter
Qrbus qui nullos liberos habet
Qpifer, qui facit opus aliquod
Qpera, prime decli, id est diligencia
Qperolus id est diligens z intentus, ged.
 scheffnig
Quans, id est gaudens freinder
Quatio, sacrificium ex ouibus factum
 Et triumph species est,

De P.

Prudens quia procul videns, nam futura
 ex preteritis coniectat z presentia moderat
Patens, leidenhafftig vnd gedultig
Perfectus, volkommen
Pulcer, schoen
Peller, zu weib oder hepf weib,
Pelliceo, es, ere est blande decipere
 veluti meretrices,
Perpicax, clar oder durchsichtig,
Perpetuus, ewig,
Perbennis, idem quia est perpetuus annus
Prepositus, probst oder regierer,
Patromus, ver weler quasi pater sit
Pedagogus, zuchtmeyster
Presens, gegen wertig, quia est presto, Et
 presens iuxta comentum Seruij, id est pro-
 pitius, Unde Virgilius in Bucol, Alibi
 presentes cognoscere diuos
Prior, der erste, quia est primus in ordine,
Primus, quia est alijs preueniens,
Potens, mechtig, rebus late patens,
Popimus, reiche id est optimus, syncretis
Preopimus, pre ceteris opibus copiosus,
Pecuniosus, aut qui prisco more multas
 habet pecudes, aut qui nunc multas habet
 pecunias,
Pernicax, per ricium andax, Et dicitur pro
 prie ille qui vsqz ad victoriam perseuerat,
 ein bestendiger
Pernix, vno modo id est perseuerans, Et
 in Oratio, Ni epodos pernix vxor appi-
 li, Alio modo pernix id est nequiosus, vel
 conatus suis prestans, Et pernix id est ve

lox. Unde Virgilius in Enclid, pemicibus
 inuicta plantis. Et Drauius in poertia. Et
 amata relinquere pemic.
 Piger, faul oder trege quia pedibus eget.
 Pemon, durchnechtig
 Pertinax, freffeler, pertinaciter tenens,
 Petulans, lasciuus luxuriosus, importun?
 z plus petens scilicet coitam
 Petulantia, me begerende vnkeuscheit
 Petulans, vnkeusch, quia sepe petit coitam
 z in hoc pecudibus simulatur.
 Procar, id est petens, sich watzet od bulet
 Procus idem, oder ein kuppler
 Prodigus, mült oder geüdig
 Profugus, weiffüchtig
 Peregrinus, bilger, quasi longe a patria,
 Proiectus, yer worff en, procul iactus
 Proscriptus, verbotten, cui interdicitur ha
 bitandi locus, z cuius bona fisco cedunt
 Procinctus, herait, z armatus
 Predo, onis, raub
 Precinctus gegürtet
 Preda, ein raube, id est spoliū
 Predator, cui quid da predā datur
 Plagiator, landstreichet oder landfaret
 Plaga, mundi pars dicitur, Que sunt qua
 mor, Oriens, Occidens, meridies, z septē
 drio
 Pugil, kempffer,
 Pugilator, idem
 Peculator, pecunie defraudator,
 Proditor, verteter, a procul que yclari de
 deant, dicitur
 Perfidus, boßheftig, vntrew, quasi per
 dens fidem, z hoc media curra,
 Perfidus, media producta, valde fidelis,
 perfecte fidelis, Et pro ytraqz significacōe
 comparatur
 Pecunius, meinaydig
 Peruaticator, male fidei aduocatus, vel
 transgressor
 Prophanus, vnnützig, quia est procul a pha
 no, id est templo, nam factis, cum interelle
 non licet.
 Parricida, communis generis, patrum
 interfectoz,
 Parricida, patre proditor
 Persecutor, verfolger oder durchechter,
 Republicanus, ein zoller oder ein offener
 sündet, quasi publicus canis
 Peccator sündet
 Prosternus, hūter oder hūoren würf

Prostibularius idem
 Prostituta, verferzte hūor,
 Prostibularia, id em,
 Et omnia veniunt a prosidendo, aut a pro
 quod est ante z statuo, quia ante in fornic
 bus prostibulorum stant, pro alliciendis
 fornicarijs
 Prostibulum, hūoribus
 Procurius, id est perlongum artuus,
 Pavidus, forchtlan
 Pauor, forcht
 Petra pflasterstein, oder fels, pede trita,
 Pellicanus, vñ sanctus solitudini deditus

De Q

Questor, a querendo, quasi questor vide, s
 de civibus quid questor sit
 Quatuosus, id est lucrosus
 Quenilus, clagber, Querulosus, idem,
 Quictus, eye wig Quies, mowe

De R

Religio Creste Senio pro timore capitur
 vel metu, Inolent ob hoc dictum videlicet
 Desperatio z timor faciunt monachum
 Religio, id est deuotio,
 Religiosus, id est deuotus, a telegēdo qui
 diuini sunt cultus
 Rationator, werbbafftiger, qui de omni
 bus scit reddere rationem
 Retractator, ein wid er techner, omnium
 omissorū repertoz,
 Respicens, vernunftig habendet, qz iterum
 sapere z intelligere incipit, cum a mente pri
 us decidisset
 Repente, schnell
 Repente, schnellighlich
 Robustus, starch
 Rapidus, pedibus velox
 Raptor, ab eo quod est corruptoz
 Rapta, ab eo quod est corrupta
 Reus, schuldig, a re de qua obnoxius est
 Reatus, peyn vñ schuld
 Reus maiestatis, quia lesit rempublicam
 Ripos, wort beffig, a rīāu canino dicit

De S

Sapiens, witzig, quiaquid sit ens sapie
 Studium, fleiß vñ ler
 Studiosus, fleißig, leryg
 Sanctus, stet vñ fest, a sanctio is qd est eo
 f iij

firmo. Nam sancti fuerint firmi in fide
 Sanctus. qz olim qui voluit purificari san-
 guine hostie cingebatur.
 Sincerus. reyn. sicut mel est. cum est sine
 cera purum.
 Supremus. hechst. qz supereminet alijs.
 Sublimis. hoch. z hoc in honore
 Speciosus. wolgestalt. Ab Arist. quarto
 ethicorum in noua translatione. Viri mag-
 ni sunt formosi y pulcri. Viri parui vrbani
 mulieres speciose
 Solers. witzig. quasi solus in arte
 Sollicitus. sorgfältig
 Sedulus. steet vnd empfig. quasi sine dolo
 Stultus. quia ebetior corde. vel quia stolis
 Segnis. faul. qz sine igne ingenij dus sit
 Securus. sine cura z quietus
 Suspendus. erschrecklicher
 Superbus. hochfirtig. qz vult alijs sup ire
 Sufurro. seb w atzer
 Seditiosus. 3 w itrechtig.
 Seditio. 3 w itrechtig vnd vnbelligheit
 Seuerus. ernstlich. warlich. qz sequit atqz
 Simulator. glychfner. ^{tener verum}
 Sualor. ein gebet der cinen et was rätet
 Scrupulosus. 3 w yselbaffig
 Scupor. est arena durior
 Sacrilegus. kirchendieb
 Sicarius. qui portat sicam
 Sica est gladius baculo absconditus
 Seuus. geymm
 Scenicus. qui in scena agit gestus
 Scena. locus cortinis obumbratus
 Spurcus. id est immundus vt porcus
 Spurcicia. id est immunditia
 Sceleratus Hoschaffig
 Scelerosus
 Sator. seminator vel creator
 Saura. quia loquitur lasciuia
 Scurrilitas. schnedighapt
 Satelles itis. custos lateris eo qz latius do
 Secundus for. istim. fortu. ^{mini ambiat}
 natus. cui ad nutum sequuntur omnia
 Stipulator. verheyßer
 Sanus. gesunt. quia sine palloe
 Subtilis. zart. adellich
 Sequester. mittel. vnd scheyder. qui diet
 Surdus. toub ^{mit litem}
 Siccus. quia est exsiccat
 Sepulchus. quia est sine pulsu z motu

De T

Tator. schinner. z est pupilli
 Terricus traurig. translatio est ab asprimo
 Tamioum monte cui idem nomen est
 Taciturnus. tacendo durnus
 Trutinator. id est examinator
 Trucina. zungly in der wag
 Tenax. geytig vnd kündig
 Truculentus. grim. truce plenus
 Toruus id est turbidus z terribilis. Vnd
 Virgilius tercio geoz. Torue forma bouis
 Teter. ab obscura vita quasi. ater
 Terribilis. erschrecklich
 Terguersator. deceptor. simulator. qz hac z
 illuc animum quasi tergum vertit
 Temulentus. vino plenus
 Timidus. qui timet diu
 Turpis. cuius forma torpeat

De B

Veridicus. quia verum dicit
 Verecundus. schamrott
 Vitidis. grün. vi z succo plenus
 Versutus lystig
 Versutia. lustigheyt
 Vilis. schned
 Versipellis. trüglich
 Volentus. freßlich
 Vexors. mali cordis
 Venustus. ioz istimus. ^{sehen. a venis id est}
 sanguine dictus
 Vagus. vmisch wayffig
 Vesanus. thoreth. male sanus
 Vexor. quasi vehitor
 Venator. quasi venabulatoz

De verbis paruu
la positio ob tabu
le paruitatem

De A

Abaleno as, entfremden
 Abarceo es, bezwingen
 Abdico as, abkünden, versagen
 Abdo is ere, verpergen
 Abduco as, wegfüren
 Abdecet, nit zym dt, impersonale est
 Abemo is ere, hyn nemen
 Abco, Weg gan
 Abgreco as, zerteylen
 Abigo is ere, zerteyben
 Abiudico, ab sprechem
 Abiuro as, negare siglat
 Abnuo is idē, oder nit ver willigen
 Abluo is, w eschen
 Abdominor aris, gr wen
 Abortio is ire, todt frucht bringen
 Abrenuncio as, ablagen
 Abrogo, ze nicht machen
 Absentio is ire, non consentio
 Absolco es, entwonen
 Abutor eris, misbrauchen
 Accersio is ire vel ere, rüffen
 Accico es ere, idem
 Accilino as, biegen, incuruare,
 Accumulo as, heuffeln, Acceno as, idem
 Accuro as, fleyslig verforzen
 Aceo es, ellig machen
 Acefco, an fahen elligen
 Adangeo, meren
 Adequo as, trencken, wetten
 Adidipicoz, überkommen
 Adimiculoz, bebilllich seyn
 Adozioz, an gan
 Aduertioz, wider wertig sein
 Affor aris, an reden
 Agonizo as, in agone contendere
 Alapo as, backen schlafen
 Albeo es, weysen
 Albico as, kleyn weysen
 Albesco, an fahen weys werden

Allterco as, wertlen oder streyten
 Ambigo is ere, z wifeln
 Ambico is ire, umbsch wayffen
 Amico is ire, bekleiden, bedecken
 Amputo as, gantz wegthuon
 Amplifico as, grof machen
 Ampulloz aris, hoch er vnd stoltzet
 Anathemo as, bannen w ortt drauchen
 Anbelo as, eylen, schnell sein oder etw as
 Anteluco as, vor tag auffita muott habē
 Antestoz aris, widerzügen
 Anticipo as, ante capere
 Apocalipsis, liber manifestationum
 Apocalipfor aris, offnbaren
 Appello as, alteri iudicis audienā postula
 Appello is ere, zu land schyffen etc
 Apodio as, anlenen
 Arquo is, krümmen oder biegen
 Arco es dorten
 Argumentoz aris, arguieren
 Arioloz aris, weyslagen
 Arresto as, vorhefften
 Artrideo es, an lachen
 Arrogo as, stoltzigheyt treyben
 Aruspicoz aris, ex aris diuinare, z ex fibris
 animalium oblaris
 Ascio as, sebleyffen, scherpfen
 Astro as, zuo waygen, vt aspirat veti dul
 Assuco assuent, ge wonen ces
 Astruo is, affirmo
 Altamino as, wider wertig seyn
 Auditionoz aris, fast meren
 Aucupoz aris, voglen
 Auello is, hin nemen
 Aueo es, begeren, Ende auf das, geeytig
 Auertoz aris, abücere, derestari
 Augurioz aris weyslagē, Auspicoz aris idē
 Autumio as, dicere vel affirmare
 Auxilioz aris, bebilllich seyn

De B

Bachoz aris, truncken seyn, wüten
 Balulo as, tragen
 Balbutio is ire, stutzgen
 Ballo as, huc vel illic inclino
 Halo as, bletzen z est ouium
 Balterio is ire, gürtten
 Bannio is ire, verbannen
 Barbarico as, grymlich thuon
 Barrio is ire, schreyen sicut elephas
 Basso as, nydersyngen

Hec as, selig machen
 Hlandioz iris geleychfnercy trefben
 Hlaffemo as, schelten, etiã pöt scribi p pb
 Hlatero as, tozliche reden
 Hlatis is ire schympffüchen reden
 Hobino as, lezten, schenden, credo inß
 Hoo as, mügen sicut bos wlgare buob
 Hrao as, bruoch an legen
 Hriso as, weyn austruckeln
 Hruico es, brutum fieri
 Huccino as, im bozen blasen
 Hucco as, backenauff blasen
 Hullo as, syglen
 Hulo is ire, syeden
 Hurfo as, sechlen
 Husto as, begraben

De E

Eabio as, locheren
 Eacinnoz aris, lachen
 Ealcitro as, calce percutete
 Ealco as, mit füßen treten
 Ealculo as, rechnen
 Eallico es, mit listen versteen
 Ealimioz aris, reptehende dicitur crimē
 aut false accusare
 Ealuo is ire, betriegen, Etñ 3° Si non vis
 calui fugias consortia calui
 Ealuo as, glatzyg machen
 Eambio is ire, wechfeln
 Eapistro as, zemen, equorum est
 Eapillo as, refecare significat crines
 Eandeo es, schynen
 Easso as, zerbrechen
 Ecastigo as, straffen
 Eastrametor aris, festschlagen
 Eastro, as, zam machen
 Earbagrapho as, abschreyben
 Eateno as, mit ketten binden
 Eauillo, sch wetzzen.
 Eauo as, auß hülen
 Eauponoz aris, verschencken od vkauffen
 Eauiterico as, mit eyßen brennen ein zeichen
 sicut in equis
 Ecelebro as, feyren
 Ecelero, schnell eylen
 Eelo as, verbergen
 Eenseo vrteylen, scherzen
 Eentuplico as, bund ert faltigen
 Eenco es, clunes mouere
 Epyrographo as, mit hant schreiben

Elanculo as, verbergen
 Elandestino idem
 Eleo es, glorioz aris, Ende inclinus
 Elepo is furari, Ende
 Elepsedra, trechter
 Eluo is, pro defendo adiuuum est, p resplicē
 dete neutrum est
 Eoaduno, zesamen fügen
 Eobibeo, straffen, 3 wingen
 Eonbuo, simul perfundo
 Eompagino as, zesamen fügen
 Eomo as, strelen, zieren
 Erapulor aris, zerril fressen
 Erasso as, sayst machen
 Etribro as, reden durch syß Etñ 3° Haurit
 aquas cribro clericus absqz libro
 Erudeo es, ro w seyn
 Eudo is, schmyden

De D

Dapino as, speyren
 Deartuo as, glych ab schnitten
 Debello, überwinden ynd bestreyten
 Debreo as, trunchen werden
 Decemo de pluribus iudico Ende decretū
 Decerpo is, vö ylä er welē, nemē vñ zichē,
 Decimo as, zehenden geben
 Dedisco, vergessen die hunt
 Dedico as, weyhen zuo aygnen
 Defeco as, subem raynigen
 Defalco as, ab ziehen in der rechnung
 Degenero as, vnadeln
 Deglutio is ire, verschlucken
 Dehisco, deorsum hisco id est aperto
 Deyero, maynaydt sch w em
 Deyero as, idem
 Diligo is, auß er welen
 Delego as, a superiori legare
 Delecto as, erste wen
 Delapido as, vel dilapido as, vnnützlichē
 verzeren
 Deliteo es, verborzen seyn
 Demento as, furere signat
 Denso as, herten ynd dick machen, terra
 est, Et silua densa
 Dento as, zen machen
 Depilo as, pilos auferte
 Deplumo as, berupffen
 Depopulor aris, berauben
 Deprecior aris, belonen
 Deprecor aris, fast bitten
 Desero is, ui, certum, verlassen, Desino ides

Deficio is, ire, vergetzen
 Despuo, is, vnderlich spien, verschmeiben.
 Destoz aris, erectari, maledicere
 Deuoto as, per furorem maledicere
 Dico as, zefammenfügen
 Dimidio as, in halb theilen
 Diminuo is, myndern
 Dilato as, vßbreiten
 Dimisco as, fechten
 Dirimo is, ere zert eilen
 Dirumpo, zertzeren
 Diruo is, diuerfimode tuo
 Discalcio, as, schuoch abtzuon
 Discooperio is, ire, entdecken
 Displodo is, hant yfftebuon. Et significat
 simpliciter apire, rüperere, discutere, quassare
 Dissideo es, discordare,
 Dissono as, discordare in voce
 Dogmatizo, as, den leren nachfolgen
 Dolco as, hoblen, planare cum dolabro
 Dureo es, durum fieri Duresco idem
 Duro as, durum facere, vel lang werten

De E

Ebrius as, truncken werden
 Ebulio is, ire vßzsyeden
 Edeumo as, id est excerpto
 Edo edis edere essen
 Comedo is, id est cum alijs edo
 Educo as, erziehen oder vßzpieten
 Educo is ere, vßzzyeren
 Examino as, loqui significat
 Effemino as, weiblich sein, aut ex ystigne
 feminam facere, aut vitum femineos habere
 re mores
 Effoz aris, vßzreden
 Egreo es kranksein
 Euiroz aris, voce dolorosa z confusa clama
 re, heülen
 Eido is, ere, zerkniffen
 Eimino as, id est extra liminare vel extra
 limites fores proijcere, vel ptare, publicare
 Eiuo is, cum effectu tuo
 Emancipo, as, freymachen, est ex seruo fa
 cere libetum
 Emano as, vßzfüessen,
 Emuloz aris, liebbaben, oder in feindschaft
 ytfolgen
 Emungo, gis, reynmachen
 Eneruo, as, debilito, dissoluo, entcedem
 Enigmatizo as, rettersch vßgeben
 Enodo as, empfehlen vßknypfen

Eaudeo as, extra testam nucleum facere
 Epilogo as, epilogum facto
 Epilogus quia supradictorum sermo breuis
 est, Epilogare id est recapitulare
 Equipenso as, geleich setzten
 Equo as, geleychen
 Eradico as, vßz der wurtzeln zerten, extra
 radicem pono, oder zertzeren
 Eudio as, pro emitto rudum
 Eudio is, ire, extra ruditatem pono, vnder
 Erugino as, rost abschleiffen weissen
 Eusco as, gelt zafamen rasseln
 Esticulo, as, id est castrare boderssicon yde
 Etymologizo as, vocabuluz per vocabuluz
 expono, vß Kadauer, caro data vermibus,
 Euangelizo as, guotres verkünden gen
 Eucudo, is, et vß mit schlecken vß ein bzin
 Exentero as, vß w eiden, intestina que intus
 sunt exponere, z ppe piscium est
 Eulcero id est, sed reliqua vt volatilia
 Exhibeo es, erzeigen, vt reuerentias
 Exhalo as, foras emittre
 Exsollo as, scindere ossa, beyn vßziehen
 Exinanio is, ire, zencht machen, humiliare
 Exorcizo as, beschweten, sicut demonia ex
 Exorcista b esweter orantur
 Expedio is, ire, vßzrichten, entledigen
 Expetiscoz eris, ent wachen
 Explico as, offembaren
 Expio as, ex toto piare, id est purgare
 Expiro as, sterben verscheden
 Exripo as, vßzreyten
 Extimo as, appreciari estimare
 Extico as, vßknypfen
 Exudo as, vßzsch wizen

De F

Fabuloz aris, sch w atzen kosen vnd vñ
 warheit sagen
 Fabrico as, büwen vnd machen
 Faleo as, krümmen, Inde Falx, ein sichel
 Falero as, ornare z proprie equos
 Fameo es, hungern
 Famingo as, loqui
 Famo as, diuulgare sermone, loben
 Famuloz aris, dyenen
 Fartino as, replere, z farcina facere
 Fastidio is, ire, vertrießen
 Fastigio as, erheben
 Fateor, eris, betz wungenlichen vergehen
 Facisco is, ere sich gegen etwas vßtebuon,
 a Satin id est abundo z bisco

Satigo, as, are, myedmachē oder vmtreybē
Saueo, es, vtrgūnnen.
Sebruo, is, ire, kalt weē leyden
Feco, as, are, fecem facere
Defeco, as, id est purgare a fecibus,
Fedo, as, id est maculo
Federo, as, gelübt vnd freyd machen
Foencor, aris, wuochem, dyptongatur
Ferio, is, ire, percutere, schlaben,
Festino, as, cplen
Festiuo, as, festren, dies festiuos
Fideiubeo, es, versprechen oder bürg wer
den, fidem dare pro alio
Fido, is, ere, getruwen **Confido** idem
Fiducio, as, are, id em,
Fingo, is, dichten. **Flagito** as, bitten
Fimento, as, idem
Fimbrio as, basten oder scumen, fimbrias
Fistulo, as, vel fistulor, aris, pfeiffen nere
Flagro, as, bynnen **sehen**
Flagro, as, woltriechen, oder schon schma
Fligo, as, are, vel Fligo, is, ere, pro eodem
cruciare, dissipare, destruere
Flo flas, wayen, vt ventus,
Flocifacio,
Flocipendo
Fhilipendo **vernichten**
Flipendo
Fhibilipendo,
Magispendo, großmachen
Paruipendo, klein machen,
Perpendo, ich muot hab
Focillo, as, erneren erkichen
Refocillo, iterum focillo
Fornicor, aris, i, meterricor, yn heüßchen
Foro, as, greiffiglich fressen
Frequentio, as, aliquid frequenter facere
Frigeo, es, id est algeo, fryeren
Frigero, Refrigero, as, erkichen,
Fritinio, is, ire, patuarum auium Cicut ytu
dinum Ceantus facere,
Frondeo, es, gtuonen
Frondo, as, frondatum facere
Frusto, as, zu stuchen erteylen,
Frustor, aris, fallere, decipere
Fuco, as, ferben, In fucus, color ad faciem
Fugo, as, iagen, oder vstryben,
Fugio, is, fliehen In de fugus, flucht
Fulguro, as, secheynen
Fuligino, as, ruosig machen
Fulino, as, coquinare dicitur
Sumido, as, rauchen **Sumigo**, idem

Funero, as, begraben,
Funesto, al, funere implere, vt bellū funestū
Suo, is, fuisti, pterito, simplex sey pns nō hz
Furcillo, suspēd, re, mouere, pcutere vsus
Fusco, as, sch wertzē vnd prunmachen
Futio, is, ire, vana loqui
Suto, as, id est arguo **Refuto** idem
Sutuo, is, ere, coire, Ego credo vlgare fuch
inde venire, quasi pspū dich

De G

Garris, is, ire, sch wertzē, ad modum pice,
Gannio, is, ire, lincum est
Genicolor, aris, hnyebiegen,
Geographo, as, est terram describere
Germio, as, are, ply een
Gesticulo, aris, gestus agere
Gesto, is, ire, cupere, gestus facere, vt sunt
gaudere blandire itasci,
Gipso, as, gypssen
Gyro, as, ymbisch weiffen
Globo, as, kugeln, yff winden
Glomero, as, cumulare
Gloso, as, vfliegen
Glutino, as, zesamen flyegen, confugere est
Glutio, is, ire, verschlinden, sorbere
Gradio, eris, geen
Grammo, as, grasen
Grandino as, haglen
Gropo as, id est scribo,
Gratificor aris dancken
Gratulor aris freyen
Grno is, conuenire **In de Congruo**
Gulo as, vorare dicitur, gulam exercere
Gurgito as, füllen
Gozare luporum est dum comedunt
Gutto as, id est guttatim cadere, vel gutta
tim fundere, vel guttis perfundere
tropffnen, Et dicitur a gutta, tropffe

De h

Habeo as, habena regere, Habena ein 39
gel oder ein laitsayl
Haurio is, ire, schepffen, Quete eius latam
significationem in tabula modi epistolandi
infra
Hercisco is, ere, erteylen
Hebeo es, ere, toben oder wyeten
Heredo as, are, erben
Exheredo as, are, enterben
Donoro as, are, eren

Hereo. 3 weißeln. anhangen
Hesito. id est frequenter hereo.
Hereticus. ein ketzer. quia errat in fide.
Hyberno as. wintren **H**yemo. as. id est
Hilaro. frolocken.
Hymno as. laudare
Hyo as. are. vffgynen
Honesto as. eren oder wüthen
Honesto. yneten **H**ebonesto. id est
Horeo. es. ere. etu wen haben
Hortifico as. erichrecken.
Hospitor. aris. herbergen
Hostio is. ire. equare signat. **H**estorium in
 de venit. quo in modio equantur frumenta
 ein streichholze.
Humano as. humanum fieri
Humeco. es.
Humeco. as **N**etzen
Humido
Humo. as. begraben. in humum. i. in terras

De J

Jaceo. es. ligen
Jacio. is. werffen
Jaculoz. aris. schiessen mit lantzen oder
 mit pfeylen
Janto. as a Jano deo
Jantaculo. as morgē essen veniunt qui
Jantaculoz Janus scz a
Romanis bifrons: 2 quasi principium cole
 batur. **J**nde Janua 2 **J**anuaris venit. qz
 per ipsum in annum; tanq̄ per ianuam in
 tramus. **J**deo **J**anto as. venit. quia mane
 2 in principio diei comedere significat. **E**t
 non dicimus iento. neqz ientaculum. licet v
 sus ymimo abusus hoc habet
Jado. as. betyem en.
Jandantia hoc farr.
Jduo. as. teylen **J**nde **J**duo
Jgnio. is. ire. führen oder hitzigen
Jgnile. feurgetzüge
Jgnosco. vergebden. parcere
Jllacrimoz. aris. intus flere.
Jllaqueo as. fesseln oder binden.
Jllecebro. as. seducere illecebris
Jllecto as. vel **J**llecto as. ansich ziehen
Jllido. is. ere. intus ledere
Jlino. is. intus luo. id maculo
Jmaginoz. aris. in animo consideto.
Jmbuo is. perfundo. impleo. doceo
Jmolio. as. opffem. id est offero.

Jmplozare. ant effen. impetare.
Jmprecor. aris. vffhaben. handelen oder
 überteden.
Jmprimo. is. entrucken oder ymbilden
Jmpropero as. are. maledico 2 conuicioz
 er was fet weisen. 2 hoc in malo
Jnchoo. as. ansahen.
Jncito. as. are. reytzen zannen
Jncino. as. neigen biegen
Jnductio. as. inducias facere. tag geben
Jnduo. is. anlegen festes.
Eno. is. abziehen.
Jndusio. as. are. anlegen
Jndusiamen. intus. cleyde.
Jnfertio. is. are. replete
Jnfestio. as. molestare
Jnsulo as. andreyen. oder vff wynden
Jnbibeo. es. verbieten. vel intus habeo
Jniutioz. aris. ynrecht thuen
Jnnuo. is. yer willigen.
Jnquino. as. id est maculo. entreyigen
Jnstigo. is. yngeben vnd ratten
Jnstigo. as. are. idem
Jnsiuo. as. denuncio. verhünden.
Jntercalo. as. id est interpono
Jnstaurio. as. besetzen. reficere. cōfirmare
Jnsignio. is. ire. adien
Jnsubulo. as. schuochpletzen. vel cum su
 bula intus nere
Jnsalto. as. contra hostem salto
Jnterpello. as. rogo. 2 voco 2 alloquoz
Jnfestigo. as. etfragen
Jntimo. as. verhünden
Jocoz. aris. schimpffen
Jrascor. aris. zürmen
Jrrito. as. are. reytzen. protiocare
Jrrigo. as. pro inferre
Jrrero. as. repetere. iterum ire
Jubilo. as. syngen frolocken.
Jugo. as. zusamen lochen oder syegen.
Jubeo. es. mandare. gebieten
Juuo. as. luui. lutum. heffen
Jrepto is. ere. latenter intrare
Jutgo as. streyten mit worten. id est
 quod altricari; vel contendere

De L.

Labefacio is. labate facio. leimachen
Labo as. are; zyttern oder ryden

Labor, eris, fallen
 Lacteo lac, sugco Lacto, lac puero do
 Lallo, as, are, milch fugen,
 Lambdo, is, ere, lecken, z est hominum
 Lingo is ere, lecken, z est canum
 Lamentor aris, trauren
 Languoo, h ranch seyn,
 Lano as, zerreyssen
 Lapidoo as, steynen
 Lano as, bocken antlüt an legen
 Lasciuio is ire, gaylen, vnheüsch sein
 Lasso as, myed machen
 Lato as, auß breytten
 Lanto as, stett verpirgen
 Lego as, versenden
 Lento as, biegen, id est curuare
 Libero as, erlesen,
 Libro as, wegen
 Ligurio is ire, verschlücken. Ende, The,
 in eunuchoo, Partia ligurietat bona
 Lino as, feylen, teynigen, polieren
 Linitio as are, enden, terminare
 Limpbor aris, wessen, aqua admiscere
 Limpido as, clarificare vel purgare
 Lino is ire, bestreychen
 Liquido as, netzen
 Liqueo impersonale, manifestum esse
 Liquide id est manifeste
 Liquor aris, zerschmelzen
 Lino es, inuidere, Linoz, id est inuidia
 Luidus, inuidus
 Lixo as, in wasser kochen
 Locupletoo as, reichen, vel deponentalter
 Lubrico as, schliffen
 Lucrifatio, ge wynnem, Luctor aris idem
 Luctor aris, ringen
 Lucubro as, wachen, Et aliquid luce z
 umbra facere
 Ludificor aris, betriegen
 Lugeo, waynen
 Luo is, leyden, z maculare, Ende ablus
 id est mudo
 Lurto as, turpiter votare
 Luptioz aris, vnheüschem

De R

Racedo, maget werden
 Radachinor aris, machinam facere, constu
 ere, cogitare, inimicias latenter struere
 Radaco as, metzgen, macello, idem
 Radeco, nas seyn

Rancipo as, in seruitutem redigere
 Rando is, essen, manduco as, idem
 Rano as, abfleyssen
 Rarceo putresco, arefco
 Ranubrio as, beffren, sicut catello manu
 bruum facimus
 Ratilo as, matrem sequor
 Rastico as, heymen
 Raturo as, maturum fieri, vel pro festina
 re ponitur
 Rudio is, ere, drantzem mingo is, idem
 Ende R R Dingete sepe parum facit viue
 re sanum
 Rellifico as, bonig machen
 Rendico as, bettlen med as, gan
 Retor aris, terminari
 Retuo, fürchten
 Riculor aris, fabulor
 Rigro as, transeo
 Rilitoo as, ritterschafft pflegen
 Riniculor aris, auxiliari
 Rinutrio is ire, nutrim cano
 Runitricoo ois, est puissimarum auscultatū
 cantilena
 Ritigo as, mültren, teperare, mitē facere
 Rolkor, iris machinari, preparare excog
 tare, disponere, intendere
 Rodulor aris, syngen
 Rolestoo as, handlen, schelten
 Ronoo minores, Romoneo pares Ro
 go, maiores
 origeto as, obedio, abstineo, z motio
 get vel mougenus a um id est obediens,
 tilceo, lenio, blandidz, mitigo,
 ulgeo, melchen
 ulcto as, frequenter milgere, vel percu
 tere, dammate
 ungo is, purgo
 usso as, dubio, z silencio murmurari
 Ende Virgilius, nullat rex ipse latinus

De R

Raufragor aris, naufragium pati, aut peri
 clitari
 Raufeo, grü wen, vuyllen
 Renioz aris, den totten syngen
 Regotioz aris, schaffen
 Retuo as, nemos coniungo
 Nichilo as, vernichten
 Nichilifatio, idem significat
 Ricito as, wachen

Folium. XXXVIII.

Pictor artis. nocte vigilare. Nam nycton
 id est nox.
Pidifico as. nycten.
Pingo is. ere. schneyen. **I**nd enix. schnee
Piao as. schneyen. **N**o nas. sch w immen
Pouercoz artis. stieffmijetisch thuen.
Pundino as. kramen.
Pundine az. merckt messen.
Puo is. vez willigen
Puto as. frequenter nuere.

De Q

Quidam. überheren. z obedio.
Quid is. beschliessen
Quidam pro obumbror
Quilecto as. delectari signat
Quillero as. abtilgen
Qubrepo is. latentet intrate.
Quiole. ent won en. **Q**uono as. cenare
Quistino as. inobheit verharren
Quitempo as. geborsam sein
Quoduro as. verberet. **Q**ualceco id est. callū
Qualto verbergen facere
Quap. ant capio. oder ymnis esigen.
Quicioz artis. miessig gan
Quifendo. inuenio pterize vel ledere
Quificio is. nocere dicunt
Quigano is. ire. sch w artzen
Quimioz artis. weylagen
Quimen ominis. augurium dicunt
Quiperioz itis. expecto
Quipulor artis. behilfflich seyn.
Quipulamen minis. hilff
Quipulento as. reich machen
Quibo as. pruarare. berauben. vt orbatiss pte
Quirdioz itis. w eben. vel loqui ordine quo
 dam verbotum elegant.
Quicito as. gnen.
Quio as. letor. z victorum est.

De P

Pabulor artis. ezeuz odet speisen
Pabulum. siroer.
Pacificoz eris. puntgnof machen
Paco as. frid machen
Pagino as. zefamen si egen

Palestrico as. luctari in palestra
Palleo. blagch seyn
Pantracioz artis. mit tuotten schlaben.
Parzo as. verpringen
Pecto vel pectino as. strelen
Peculor artis. tem publicam furari
Peloro as. ezeuz boefern
Peragro as. durch sch w ayffen
Percotoz artis. erfragen. pro inquitete
Perendino as. pynum diem moroz
Perfangoz eris. vti vel dist riere
Petuloz artis. impörtune petere coitunt
Pigritoz artis. verharren faul syn
Pilo et depilo. bar ab scherem **I**nde compi
 lo id est compo
Pingo. malen. **I**nde pictoz malet
Pinso is. bachen. **I**nde pistoz
Pinguo as. fayst machen
Pistrio is. ire. brotbachen
Piscor artis. fyschen
Pitiso as. kleyn trincken z est meretricium
 pitulare
Plago as. schlaben
Plumo **D**eplumo. federen auß rüpfen
Podio as. antenen sustentare.
Poio is ere. tichten
Poctor artis. carmina fingere
Pompo as. hochfart treyben
Pollingo is. tochten begraben
Polliceoz eris. sponte promitto
Potioz itis. nyellen. überhomen
Predoz artis. berauben
Prengo as. besch weten
Prelibo as. kredentzen
Prelioz artis. streyten
Presagio is. ire. weylagen
Prestulor artis. watten
Prophano as. vernichten.
Proffiscoz. procul ire
Proffigo as. zerstre wen
Promulgo as. verkünden
Propago as. pflanzen.
Propeto as. eyllen
Pubeto as. wachsen
Pugilloz artis. hempffest
Pullulo as. blyen
Puteo es. stincken
Putreo. faulen vt putruis pomum
Putresco. is. ere. incipere puttere.

De Q

Quadro as, viertraylen
Quasso as, 3 wingen
Quator, deponens, klagen
Quemlor aris, trauren
Questionar aris, iquirere, quæstionē facere

De R

Racemor aris, eruben samlen
Radio as, schynen,
Ranceo es, zürnen, Inde rancor,
Ratōcinor aris, vernunfft brauchen
Ranco as, besser sein
Rebello as, widerwertig seyn,
Rebeo as, resonare
Reciproco as, iterum peto,
Recino as, neygen,
Respanso as, widergeltē,
Residuo as, vernuren wider ein fallen
Recupero as, widerbringen
Reconcilio as, vereynigen
Redarguo as, straffen
Redimio is ire 3y ein oder kreuen
Redundo as, überflüssig sein
Refello is repello, falsifico,
Refragor aris, widerreden,
Refrigero, erküchen
Refuto as, verachten
Reluctor aris, widerstan,
Repudio as wegtragen Repellere Refe-
furare, locum significant
Resipio, iterum sapio,
Rigeo es, hertsein, algere botzere durati,
Inde rigor 2 rigolitas, hert heyt ernst vnd
straff,
Rigo as, nezen
Rimor aris, erfaren innen werden,
Ringo is, etc, proprie canum est, zerren 3a-
nien, ritum facere, zen enplecken
Roboro as, bestetten festnen
Rodo is, etc, zerbillen oder nagen
Roro as, ra wen
Rugo as, runzel machen
Rumino as, 3 wren küen, cibum secunda-
rio ad rumen reducere,
Runco as, reüthen, in ture,
Ruspot aris, gallinarum est cum pedibus
escam inquitit,
Rutilo as, glantzschynen,

De B

Sagino as, sayst machen
Sanctio is, bestetigen
Samento tas, id est samenta colligere vt
amputare
Scenofacio is, seylmachen
Scenofactor aris seyl macher
Scopo as, seggen
Scortor aris, id est meretricari
Scutor aris, ertragen
Secundo as, gelichen
Segrego as, zerstre wen
Senedo es, alten
Separo, zerreylen
Sequestro as, bellantes diuidere
Similo as, glychuen
Singultio is ire, atinen, cum difficultate
Sinuo as, ampliäre vel curuare
Insinuo as, verkhünden
Sollido as, befestnen
Solor, consoloz aris, trefen
Sonnio is ire, id est somnium habere
Sonnio as, tra wmen
Sopio is ire, schlaffen
Sopoz, schlaff
Soporo as, schlaffen
Speculo aris, anschauen, betrachten
Spolio as, berauben, entfremden
Squaleo wüst seyn vnd stincken
Squaloz oris, stanck
Stabuloz aris, stallen
Squamo as, entschuppen
Sterto, is schnarchen
Strangulo as, hengen, erstrecken
Stuproz aris stuprum committo
Suadeo, tatten ermanen
Subatro as, latentem artam dare
Subagito as, vnder trucken
Succingo is ere, auff schertzzen
Sudo as, schwitzzen
Sufficio is, geungsam seyn
Suffoco as, etstecken
Sufflo as, auffblasen
Summo as, zesamen rechnen ein teyl
colligere vel comprehendere
Surogo as, substituio
Suspicioz aris, schetzen
Sufurto as, heymlich sch wätzen

De T

Tabeo es, puttere, defiuere, deficere
 Tamino as, wider wertig seyn
 Taxo as, rechnen, zelen, schetzen
 Tedeo es, verduellen
 Tedioz aris, tedio affici
 Telo as, verleugren
 Tepeo, la w seyn, calefieri in parte
 Terqueteroz aris, in varias partes vertere
 Terebro as, durchbohren
 Testoz aris, testament machen
 Tingo is, ferdien, malen, Inde veit tinda
 Tyrocinor, ne wer titter werden
 Titillo as, kuzlin
 Titubo as, zyttem
 Torneo as, dreyen becher oder kopff
 Torneo, vro, episco, vorto zc,
 Torico as, vergiffen
 Traduco is, überführen
 Trano as, vberich w ymmen oder an den
 land sch w ymmen
 Treugo as, sichten
 Triumpbo, as, herschen
 Trunco as, handt abschneiden
 Trutino as, wegen, In libra
 Tubero as, geschwellen, Vel supetbite
 Tudico as, bemern, Cum malleo putere
 Tumco, auff bleyn
 Tumulo as, begraben
 Turbo as, betruben

Tetro is ere, trahere
 Tescoz aris, em, ven
 Testigoas, per vestigig inquisitio
 Testio is, ire hlyden
 Teto as, verbieten

De V

Vaciilo as, 3 wifelen
 Vacuo as, leren
 Vadio as, wetten, In pignus vel vadum
 Vado as, tof wetten *pono
 Vagor aris, vmbich wayffen
 Vallo as, s. circumdare vallum
 Vapulo as, werden geschlagen
 Vario as, vel varicor aris id est trafeo, di
 nettoz, defleto, incuruo
 Vasto as, id est destruere, dissipare
 Vaticinor aris, künfftig w eyssagen
 Vdo as, nas machen
 Vegeto as, i. viuifico sustento
 Velitor aris, streytr anfaben
 Venusto as, zieren
 Verno as, grunnen

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

3 52

Handwritten text on the left side of the page, possibly a list or index.

Main body of handwritten text on the right side of the page, appearing to be a list or index.

EX 13

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a continuation of the list or index.

Enceflaus

W Brach Joanni lantz prepo-
sito in Hoffen, viro inquam
celebri z humanissimo, suo
omniū primario S. p. d. Si
iuuat alta recoletere mēte, q^o

meus tibi dedicatus animus, sese obligat. Is
uenies rtiqz, qualemqz me relis, z tuis is
porcūnis tristem, z felicibus fauentissimum
Ita tecum gero, qd quod id fuerit, fortune
omen, veluti inuiduus adspulator. Etā
a te nil alienum quo te nollem fore partici-
pem, quē admodum tu, mecum cōmūtas oīa
preferim studia, z ea que p̄fiteris, ad que
natura te formauit, humanitatis dico, cum
sis omnium humanissimus. Quibus cum te
video, admodum affici, z ex tempore acco-
modari, Statui ad te meos labores, immo
doctorum collecta modica dare, non quo ip-
se abires, exqz his euaderes doctior, cum
te his longe scīuz z esse doctiozem, certum
est, puerilia hercule sunt, que ad genus epi-
stolare p̄fittū dum spectāt, nil tuis studijs, q̄
meam amorem, cum allatura tuis idicantia
Sinas tamen, obsecro, dilectē vīr, tuum no-
men, presentē cartule inseri, Erit crede mihi,
in ea re tam mīnima, nō michi, q̄ tibi, a ple-
risqz fides z laus dāda, Te id efficisse, q^o
ingenia infantum preferim, parūper auda-
tiora, sermoni paulo cultōri indulgeāt, Ho-
rest em̄ ex hoc, in multis sentiendi, iudicium
elici conforme, Tu vero in ea re, si quid vī-
deris placitum, pertrāda, Et quod displiceat
Cyt soles in tuis facere p̄ricato naso emen-
da, q̄ p̄mūz elegantias z orationum z dic-
tionum aliquarū, cetera qualiter se obiecc-
tunt, nulla serie, inuenies redāda

Adiectiuum preit

substantiuo, aliquādo consequens est id in
beneplacito restat scribentis, vt, vir clar⁹
Inter adiectiuum z substantiuū aliquādo
prepositio cum casuali ponitur, vt magna in
Iohanne probitas laudatur
Aut prepositio sola, dum ea regit, interponi-
tur, vt igenti cum opera Iohannes studio
incumbit,

Medum prepositio vetum plerumqz geniti-
uus rectus a substantiuo interponit vt, For-
tia hoim p̄ctora, Alta scolariū ingenia
Singulariter in diuersis generibus ē ob-
seruatio Ceste seruo dummodo copulant
adiectiua z substantiua respondendum est
vitiōri, siue masculinum siue femininū fue-
rit, vt vir z mulier alba venit, Si vero plu-
raliter ad masculinū transitur, vt viri z mu-
lieres prohi ad me venerunt, Et Virgilius
in octauo, Quatuor a stabulis prestanti cor-
pore thauros, Auertit totidem forma sup-
ante iuuecas, Athos, nequa forant pedib⁹
vestigia rectis zc Sibi thauros quatuor z to-
tidem iuuecas copulant Et cū addit hos,
ad masculinum scz thauros transit Dico
que deberet respondere sequenti substantiuo,
eam precedentē elegantissime respondere,
Unde Virgilius primo eneid, At puer als-
canius, cui nunc cognomen iulo, Et hoc p̄-
dantiū, Et theren, Ebyra est, huic nomē fa-
bule, et hoc per nominatiuum
Possessor rei possesse prefertur, vt Tuli⁹ e-
loquentia, Cataline audacia
Sepe numero nominatiuus possessiuus p̄
genitio primitiuo ponitur, vt euandrius en-
sis, pro euandri, Stilus tyllanus id ē tulij,
Teremes terentianus, id est a Terentio in-
dūctus vel persona terenci⁹
Sic vnum possessiuum pro reliquo etiā po-
nit licet, vt frondeo tēda, id ē frondosa Nec
tamen Cestuo teste Discrimen habent Nā
frondeus, lapideus, saxeus, i parte, vt dom⁹
saxea, qz etiam in parte ex lignis p̄stat, Fron-
dosus vero, lapidosus z saxos⁹ in toto, Nā
saxosa domus que ex solo saxo est dicitur
Adiectiua que epiteta dicim⁹ suis subiectis
venuste collidant, vt pauida puella, mollis
Quod antiqui per prepositiōne mulier
cum accusatio dixere nos Ceste seruo) pul-
cre datiuo exprimimus, Unde Virgilius p̄-
mo eneid, Inferretqz deos lacō, z paulop⁹
It celo clamor, Et i buccol, Illi sunt mea
carmina cure, Nec antiqui pro in latium, pro
in celum, in curam expressere, In vulgata e-
pla scribitur⁹ pariter Sis mihi auxilio, i, i
auxiliū, Leta vt soles adistat hoz vrate
Nomina terciē inflexionis genitiūū plura-
lem in ium terminantia accusatiuum plura-
lem pulchrius in is q̄ in es effertunt, Unde
Virgilius primo eneid, Tris notus,

abteptas latentia torquet in saxa. Cetera vi
debis in maronis z tulionis lectōnib⁹ ad
suetissima.

De relatiuis quotiens p̄mittimus nomen ca
iulibet generis, z iterposito relatiuo sequit̄
nomen alterius generis. Illud relatiuum
mediū propriū nominis genus sequit̄. vt
est illud Salustij in catalinario. In carcer
re locus est, quod Tulianum appellat̄. Si
autem vtraqz nomina fuerint appellatiua,
cui velimus, potenter respondemus. Unde
Tulius sexto de republica. Nichil ē illi p̄
cipi deo, quod quidem in teris fiat accep
ti us. q̄ cetus, conciliaqz hominum, que ciuita
tes appellantur. Vbi illud relatiuum que, si
est seim refert ciuitates. Si neutrum refert
Iustus, euentus, p̄missus. ^{ecōcila}
nomina inflexionis quarte singulari nume
ro, pluraliter vero neutra sunt z secūde des
clinationis. Unde Tulius ad atticū. Semp
eū cause euentorum magis mouent q̄ euē
ta. Et Virgilius in bucol. Accepta iustus
carmina tuis. Et ibidem hant in iusta cano.
Et p̄mo eneid. Vbi iusta capessere phas
Prouintia, procuratio dicta. Unde ^{est}
Therentius in phormione. O geta geta p
uintia accepisti duram. Vbi in Deantia, hu
ic nostra tradita est prouintia. Ad hec do
natus. Quod acquisite bello longe ab italia
regiones prouintie dicte sunt, a porro vel p
cul vincendo, ad quas pretores q̄ a senatu
romano cū officio mitebantur, officia quoqz
prouintie, id est procuraciones nominare sūt
Periculum pro expigentia. Et ap̄ior quod
non est in vsu, licet expetior z expigentia sit
vsus dicere. Et periculum per temptamto.
teste donato. Unde Theren. in eunucho.
Fac periculum in litteris, Fac in palestra.
Et alibi periculum a perio. Unde, Virgili⁹
in eneid. Defundē periculis ait id est, maris
Discrimen pro periculo ^{aduersitatib⁹}
poni. Unde Virgilius in p̄mo eneid. Per
tot casus, per tot discrimina rerum, tendim⁹
in lacum. Licet differentiam alibi signat, vt
mali z boni, magnū est discrimē, i. differentia
Et discrimē sc̄tionē pilorum a medio frō
Superbus p nobi⁹ ^{tis ad vertice} dici
lis. Unde Virgilius in sego eneid. Super
bum cecidit ilion, i. nobilis troya. Et idem
in tertio. Superbum regnatorem asie pamū

Et superbus arrogans dicitur. Unde Vir
gili⁹ in p̄mo eneid. Nō ea vis animo Nec
tanta supbia vitis, i. insolētia vt arrogātia
Adunus pro officio ab autoribus legit vt
honesto suoz munere id est officio.
Necessitudo p amicitia, cuius vsus est Sa
lustio frequentissimus legentibus prodicōz
cataline. Et Tulius in epla ad titū sibiūm
Tu vero qui z fortunas z liberos habebas,
z nos ceteros necessitudine z beniuolentia
coniunctissimos. Vnd̄ influent necessarius
pro amico poni. Cum in necessitate probef
amicus. Hoc nomen infimus, quouis mō
aut conditione aut natura inferioritatem si
gnat, et aliquando p pessimo accipitur. Vñ
Patmēo squit in eunucho gnatonī, tace ta
ego q̄, esse infra infimos oēs puto hoies id
est oim pessimū. Et seruoꝝ personas dici in
finas id est abiectas. Nam sup̄nomen suo
rum conditio. Et Virgili⁹ in bucol. vt quid
faciant domini audent cum tilla fures, id
est serui. Teste Seruio. Antiquus licz era
tis sit, venisse tamen pro nobili dici. Unde
Virgili⁹, p̄mo eneid. Nōs patria antiqua
diuersa per equora vedos. Et Tulius p̄mo
officiorū. O domus antiqua heu q̄ disparti
domino dominaris, illic antiqua id est nobi
lis. Et dom⁹ pletumqz ponitur pro familia,
vt Scipio fuit de emilianoz domo, i. fami
lia. Vtraqz mō causam notat. Unde Therē
cius in andria. Ea me nunc hic restitisse gra
ta id est causa. Alibi vero gratiam dici amice
ciam, vt Therenē, in ad elphis. Ego lepid⁹
in eo grām. Et ibidem donat⁹ inquit. Inire
gratiam est amicos sibi cōpare, aut benefici
um accipere. Quis sibi vult maior natu, mi
nor natu nisi p̄sentior z iunior dici, pletūqz
honestatis z etatis est. Unde Tull⁹ p̄mo
officiorum. Est sicut̄ adolefcētis maiores na
tu vereri id est reuereri. Et Therē, in beau
tra. Quāto tuus animus natu grandior, tā
to sis ignoscentior. Creditur eū natu sic di
ci inflexibiliter, z adiungi indifferēter omi
casu z numero, vt maior natu, maioris na
tū. Maiores z minores ^{tu, maiore natu}
C teste seruo super p̄mo eneidō) de genere
quando dicuntur, sola pluralia esse. Unde
Virgilius ibid̄ Denotū coluere vñ nunc
fama minores
Tanti z quātī comiti iunguntur, cū ill⁹ vbi

interest et refert, ut quāti interest, tāti interē
 sūt par, paululū, paupillū, et mltū plus plu
 rīmū, nihil, et bis sūa, et par interest oban
 nam probū malūne esse, nihil refert hominē
 homine doctiorem, Et sūt quāti, quāti cum
 quadam vi interrogatōis effect, ut quāti quā
 ti intellige precij, Hē, tāti, tāti, Et Tullius
 in paradōis, Quāti est estimanda, virtus
 quasi diceret magni precij, Ac alijs verbis
 cōponi, et quātifacō tullij, tātifacō quīntilij
 anam, Sūt magni et parui, vili et nihili, et
 magni estimo, magnispēdo, paruspēdo, vili
 spēdo, nihilispēdo, magnifacō parūfacō, ni
 hilifacō, floccifacō, floccispēdo, exempla p tu
 a deduc estimatōne
 Unas, binas, ternas, quīnas, senās, dīci līas
 non duas, tres etc, Tullius testis est ad mar
 cū filiū scribens, corripit eū, q duas ad te
 mīsi līas, scripsit, h binas, līas dicere debu
 illet, Duas ep̄las placet dicere, Abde Cre
 ste hūio q due tēo addūē dīctōnib' plūb'
 habentib' singularem numerū, et due ep̄le
 due mulieres, Hinc vero et tēme etc, solum
 plūbus addi, et bīne līe, tēme līe, Nam līe
 piter plū solum dīci dū ep̄lam aut missiuan
 ep̄mere volumus
 Ademe, tete, sese, geminatā reb' qsentiam
 quādam affectus representant, Un virgili'
 in p̄mo eneid, Inqz sū' sese scidit vnda re
 ductos, Et ibidē Illi sese prede accingūt da
 pib'qz futuris, Et in nono, Ademe qui se
 ci assūm, in me conuertite ferri o'rutuli, Et i
 duodecimo, verte oēs tete informas etc,
 Par racō est in quibusdā indēclinabilibus
 et vbi vbi, iamā, Un Theren, in cunacho,
 vbi vbi est dū celari nō pōt, Et familiariter
 dīcimus, Familiam que voles, et ocīus q' im
 parate poteris me facturū Res ē Cōdīcīn'
 in vado hoc valet, in securitate, Un Theren,
 in andria, Dis res iam est in vado, Ad hec
 Donatus, Ad sicut in profūdo periculū ita
 in vado securitas, scimo tradus a nauris, nā
 in mari nō licet nauē omni portui appellere
 Partes plurali numero officīum, causā aut
 magistratū signat, Un Tullius in ep̄la ad
 Alpiū pulcrum, De me autem suscipe pau
 lisp' meas pres et euz te finge esse qui sū ego
 Negatiua dīctō presertī noīalis in fine ele
 gantī ponit, vnde Thē, in andria, Hanc
 nisi mors, mibi adimet nemo, Licet idem in
 heautra, negatōz in principio posuit, cū in p

sona ctemetis ad filiū ast, Nemo est amīco
 rum hodie, apud quē exprīmere oīa mea oc
 culta audeam clīp̄ho
 Verbo finito claudī oratōnem, obseruatō
 est pulcra,
 Dū in oracōe sunt supposita dīuersorū na
 merorū aut personarū, verbū ad exlatam pro
 ximiorī debz esse p̄forme, de p̄sona vt Tu
 lius in sexto de republica Ego illū de re suo
 ille me de nostra republica percontatus est
 De numero, Et virgilius p̄mo eneid Hic
 illi' arma, hic illius curr' fuit, Et Theren,
 i andria, Amātūū ire, amoris reītegratō e
 Infinitiuus cōmuniter pro t̄p̄ib' p̄teritī sp
 fecti idicatūz ponit, hoc nosces, dū cū reāto
 et nō obliquo et sine alterius verbī finitī ad
 iunctōe oracōz p̄fecte clausulat, vñ Thē,
 in andria, sic vta erat facile oēs p̄ferre ac pa
 ti id est p̄ferrebat ac p̄tedatur, Idem in
 eunūcho, Dēs me mordete clanculum ego
 floccipendere id est mordebant, et ego illos
 floccipendebam, et iste vsus est salustio fre
 quētissimus, Itaqz nō est opus i mille o
 racōibus exempla ad ducere,
 Subiunctiuus pro idicatō, et t̄p̄a illius pro
 illius tēporibus quādam affinitate ponit, vt
 hoc te facere velim, pro volo, vellem pro vo
 luissem, Et Theren, subiunctiuum pro idica
 tio posuit, vnde i cunūcho, ast, Cum tibi do
 istam virgīnē, dixitn hos dies mibi soll da
 te te, Ibi do pro dārem posuit, hoc notū est
 ex sigūo cōiunctiuo cū dīctū Cum tibi do, etc
 Verbū sine sua determinatōne modi effect
 optime, vt vellem faceres quātorius posses,
 sibi subintellige vtiā respectum verbī face
 res, vt vellem vtiā faceres vel vt faceres,
 Do p exhibeo, vt Theren, i heautra, nāqz
 ei vnam cenā atqz eius comitibus dedi, do
 pro facō, Unde virgilius p̄mo eneid, Tu
 das epulis accūbere diuū, Do pro dic, Un
 virgilius in bucol, Sed tam iste deus quis
 sit, da vtiā nobis, Et Theren, in heautra,
 Hunc q' obrē has partīs didicerim paucis
 dabo id est dicam, Et līas dare, non est ali
 ud q' dīcas scribere, Et accipere vicissim li
 teras est eas legere, Et accipere p aīadnet
 tete vel audire, Un virgilius in scdo eneid,
 Nostram en accipe mentem id ē audi, Ibi
 in scdo eneid, Accipe nunc danāū insidias,
 et crīmine ab vno dīce oēs Accipere p trac
 rare, vt Adale me accepitū domū dum tuā

trēpsetam, Accipere pro pascere, Vñ thet.
 in eunuchō, Accipit hōlez nemo melius .i.
 pascit, Accipere pro datum sumere, Vñ vir
 gilius in tertio eneid, Accipe et hec manuū.
 tibi q̄ monumēta meaz, Sint puer zc,
 Conducere pro vtile esse, vñ Tullio eloquā
 cia non parē condūx̄t ymmo maxime Credere
 me ioanni, est me ei cōmittere, Vñ virgil
 us in p̄mo geoz, Inuīte p̄pones anni spem
 credere terre, Et credere est seruādū cōmit
 tere Vñ plaut⁹ in aulularia, vbi is obiit mor
 tē quid mihi in aurē credidit, Et credere est
 fidē dicitis vñ factis habere, Vñ virgili⁹ scdo
 eneid, Ora dei iussu nōnūq̄ credita teucris
 Afficio z afficōz latissime significatōis p̄pe
 modū adfuncti cuius vis exprimunt p̄tate
 Quid em̄ est afficō te honore, nisi honore
 te Afficō te probro, p̄ vitupero, Afficō te
 virgis, pro p̄cucō, Et afficior tedio, p̄ tedet
 aut p̄ tediosus sum, Et tulli⁹ p̄mo officōrū
 Si quos aliquo honore, aut imperio affec
 tos oblesuisse z colere debemus,
 Compono p̄ p̄mo, Vñ virgili⁹ p̄mo eneid,
 Ante diem clauso cōponet resper olimpo,
 Et in bucol Non nostrum est inter vos tā
 tas cōponere lites, Cōpono p̄ recreo, Vñ
 virgilius quarto, geoz, Vix defessa senē pas
 sus cōponere mēbra Et in p̄mo eneid Hūc
 placida p̄postus pace quiescit, Cōpono pro
 lemo, Vñ p̄mo eneid, Sed motos prestat
 cōponere flūdus, Cōpono p̄ cōparo, Vñ in
 bucol Sic peruis cōponere magna solebā,
 Cōpono p̄ orno, Vñ quarto geozicoz, Dul
 cis cōpositus spirauit crinibus aura, Cōpo
 no p̄ colligo, Vñ Tullius in verē, Si ab
 isto libro quē tibi magister ludi nescio, qz ex
 alienis orationib⁹ cōpositum dedit, Com
 pono p̄ fingo, Vñ Salustius in iugurtha
 Non sunt cōposita mea verba, parui id̄ fas
 cio, ipsa se virtus satis ostendit, Cōpono p̄
 cōiungo, Vñ virgili⁹ in octano, Cōponens
 manibus qz manus, atqz oribus ora Dicit
 mus em̄ infantem specōsum, optime morige
 ratum, Inuenem cōpositum,
 Comparo verbum, multifariam dicitur, z p̄
 cōiungo, vt plaut⁹ in asinaria, prehēde au
 ticulis, p̄para labella labellis, Cōparo pro
 adequo, Vñ Theben, in eunuchō, Haud ne
 cōparandus, hic quidem ad illum est, Cōpa
 ro p̄ cōstituo Et Theben, in ioria, Et ma
 lis gaudeant, atqz ex incomodis alterius

sua vt cōparent comoda, Comparo p̄ emō,
 hoc suetillimū eius est, Vñ Theben, in be
 auton, Argentum dabit illi ad nuptias au
 rum atqz vestem qui cōparet, Et comparare
 aliquid ex simili ostendere, Comparatio ex eo
 dicitur color rethoric⁹, ad quē similitudine ex
 pressa mox cōsequens est adaptacō hoc ē id
 ad quod sile limitatur, vt legentibus Virgi
 lium patebit palam,

Contendo p̄ festino Vñ virgilius p̄mo ene
 id, Que proxima litora cursu cōtendunt pe
 tere, Cōtendo p̄ cōstringo Et virgili⁹, iij,
 geoz, Tanto nate magis cōtende tenacia vi
 cula Cōtēdo p̄ cōparo Vñ plaut⁹ in aulula
 ria, Signū recte cōparat huius cōtēdi an
 nulū, Contendo p̄ certare, Vñ virgili⁹ li,
 quarto eneid, Quis talem demens abnuat
 aut tecū malit contendere bello, Contendo
 pro, p̄prio, Vñ virgilius in, v, Qui tñ aeo
 reas telum cōtendit in auras, Et Cōtendo
 bononiam, hoc est, nē illuc recipio, z cetera
 pro tua deduc eliminatōne zc,

Consequor p̄ sequor, Vñ virgilius li, sexto,
 Quem deinde cloanthus cōsequitur Cōse
 quor p̄ adipisci, Vñ Tullius actōne p̄ma i
 verē, Quod, ego meo labore z virgili⁹ cō
 secutus sum, Et hec est ei⁹ frequēs acceptio
 Haurio verbum amplissime significatōis
 nam exhaurire z implere dicitur, Et haurio
 pro video, Vñ virgilius in p̄mo Haurit cer
 lum mentemqz recipit Et alibi pro audiunt,
 Vñ virgilius in sexto Constitit enes, stre
 pitumqz exterritus hausit, Et pro vulnerare
 aut apire aut cōfodere, Vñ virgilius in de
 cimo, per tunicam squalentem auro, lat⁹ hau
 sit aptum, z haurire p̄ anide accipere Vñ
 Tullius li, v, tusculanaz questionum, Cum
 in explebili cupiditate quō fluencius cupi
 ditates vñdiaz hauriret, eo grauius arden
 tiusqz silentem, Et Virgili⁹ libro p̄mo ene
 id, Ille impiet̄ hausit spumantē paterani
 z pleno se pluit auro, Haurire p̄ defatiga
 re Vñ virgili⁹ tertio geoz, Exultariaqz hau
 rit corda pauor pulsans, Haurire p̄ tenere
 aut petransire Vñ virgili⁹ quarto geo, Et
 medium sol igneus orbem hauserat
 Penitet verbum satis notū, Sed in cōmē
 tarijs seruū p̄parvidetur exponi Vñ virgi
 lio p̄mo eneid, Nō met⁹ officō, nec te certasse
 p̄orem peniteat, Et in bucol, Nec te penite
 at calamo trāsisse labellum,

Jubeo p volo, sed differunt teste donato.
 Nam iubemus verbis, volumus animo. **Uñ**
Theren, in andria. Jubeo cremereñ. **Et i**
 eunucho, Qui scis an que iubea sine vs faci
 er. **Et virgili** tercio eneid. **Sz** voris p̄tib⁹ qz
 iubent exposcere pacem
 Conclamatum est oracō comica, teste donā
 to sup eunucho, pro finitum, transactum vel
 publicatum ponit. verba tracta a fimeribus
 quoz corpora satis post mortē sunt deplora
 ta. **Uñ lucanus**, Corpora nondū satis cōcla
 mata iacent.
 Adūm est oracō que nū post se sp̄et relin
 quit sermo tract⁹ ē a iudicib⁹ vt dicit dona,
 post quoz sententiā non licuit eadē causam
 innouare
 Specto p frequenter video notū ē Specto
 p laudo z pbo **Uñ The**, in andria Spect
 ata mibi tua fides crene.
Ad origero, p obtēpeto, abstineo obsequoz
Uñ Theren, in eunucho, **Ad** origerādū est
 thaidi. **Ad** orata morosa z morosa hanc
 distantā habent. **Ad** morosa cōtrarij per
 ueritqz moribus, vñ **Thulius** de senectute,
 Et sunt morosi z anxi iracūdi z difficiles
 senes. **Plautus** in aulularia. **Dūmō** mora
 ra veniat dotata satis est zc. **Ad** orata que ē
 optimis moribus p̄stra. **Ad** origera que est
 obediens, vñ **The**, in andria. **Seu** tibi mo
 rigerā fuit in rebus omnibus zc.
 Quado, effect⁹ sum vt **Tulius** ceteris eloquē
 tia euasit clarior, z istec pulcra acceptio. **Al**
 di euasit p euasit. **Et** em euadete teste do
 nato p q̄cūqz difficultatem ad aliquid pue
 nire, vñ **The**, in andria. **Et** heri sp̄ leuitas
 vetebar quorsum euaderet
 Offendo note significacōis p inuenio repl
 tur plexqz, vt **The**, in eunucho, paululum si
 cellassem pithias domi non offendissē ma
 lam adornabat fugā. **Et** in deauton, **Lex**
 tem telam studiose ipsam offendimus id est
 inuenim⁹. **Et** offēdi te in foro id est preteri
 ti aut inueni, **Et** pro manifestare in vsu est
 frequentissimo
 Lectum est non solum pro manifestum esse
 vt **Quintilian⁹** ait, **Nempe** legem esse cer
 tum est zc. **Sz** etiam p deliberatum aut cō
 stitutum esse in quo p̄sepe dñs cū infinito
 sumqz, vt certum est mibi ire bononiam. **Et**
 plexqz dñs subintelligit, vt est illud in bu
 col. **Lectum** est in siluis inter spelea ferarū

mallo pati zc. subintellige mibi
 Comptum est mibi, Exploratum ē mibi, Cō
 stitutum est mibi, Deliberatum ē mibi, De
 cretum est mibi, Equiuclenter p̄e dici, z a
 put me cogitando aut inuestigando, volēdo
 cōsiliove firmatum esse, Esse in animo, ē ha
 bere in animo, vñ **Tuli⁹** in epla ad terēciā
 vxorem, **Nam** mibi erat in animo mittere
 ad dolobellā, **Id** valet dicere, hoc mibi cor
 di ē, z p delectat nonnūq̄ dici, vt apud the,
 Sunt ne hec nuptie tibi cordi, hoc valet, de
 lectat ne vxorem ducere
 Egrefero, male accepto aut doloroso z tra
 to animo, vñ **The**, in andria, **Nūq̄** culqz
 nām v̄rdum facit, neqz id egrefert
 Cōfidētia p fiducia. **Uñ** virgilius in p̄mo
 eneid. **Et** afflictiis melius cōfidere reb⁹. Cō
 fidētia, duricia, patientia, vñ **Plautus** in a
 scharia **Scapular⁹** cōfidētia virtute vt mor
 freti, **Cōfidētia** p audacia, vñ **virgili⁹**, **Uñ**
geoz, **Nam** quis te inuenim cōfidētissime
 n̄tas iūlit adire domos, **Cōfidētia** p con
 stantia z cōfidētē cōstanter, vñ **Plautus** in
 amphitrone, **Que** non delinquit, decz au
 dacem esse cōfidēter, **Et** fiducia p cōfiden
 tia, vñ **virgilius** in nono **Lernis** que rūt
 los habeat fiducia rex, **Et** fiducia p auda
 cia sepissime dici, vt est illud **salustij**, **Ira** fi
 ducta q̄ argumentis pugnatōres dimittant
 zc. **Et** fiducia p unpudētia, teste donato su
 per illud **The**, in andria qua fiducia id face
 re audeam nec de me quid faciam, scio, **Et**
 paulo post donatus quasi sibi videt cōtradi
 cere vbi in andria illud **Therenij** exponit,
Ingentem cōfidētiam, non cogitat quid
 dicat, **Nam** dicit ibidem q̄ cōfidētia pōt z
 in bonum z malum, **Fiducia** vero semper in
 bonum accipi
Facinus, factum dici, vñ **Salustius** in cātē
 lnam, **Qui** aliquo negocō intentus preclari
 facinoris aut bone artis famam querit **Et**
Theren, in deauton, non fit sine piculo faci
 nus magnum nec memorabile, **Et** **Tulius**
 tercio officoz, **Promissum** potius non faci
 endum quā tetru facinus esse, **Facinus** etiā
 scelus, vñ **Tulius** in eodem terco, **Ad** hoc
 nulla fraus abest, nullum facinus.
Opinio fama est, vt **Tulio** erat opinio do
 na de plancō, dona de lepidō, z opinio sus
 picio est, vt **Tulius** terco officoz, qui p̄mū
 bec natura coherentia opinione distinxisset
 g iij

Opinto spes et opinatio. In Tullio offi-
 corum tercio, opinione asserunt ipso eorum simili-
 les fore, quos sibi delegerint ad imitandum.
 Obscruo elegantissimum verbum est. mo pro
 magnifice suscipere ponitur. In Tullio primo
 officiorum, sicut aliquo honore aut impio
 affectos obseruare et colere debemus. De
 seruare pro celare et in terra tegere. Unde
 Plautus in aulularia. Ubi is mortem obijt,
 qui mihi id aurum credidit cepit obseruare
 obseruare, pro cognoscere. In virgilio secundo
 eneidis. Et vestigia retro obseruata sequor.
 Obsruare pro captare. In virgilio quarto ge-
 or. Quos diuus amor obsruans nido in plu-
 mis detrahit. Obsruo pro expecto aut aduer-
 re positum. In The. in andria. Obsruaba
 mane illoz seruulos venientes aut abeun-
 tes. Et paulopost. perterere facias dauu.
 obsrues filium quid agat. Dicim? enim elega-
 ti magistri mei rota eiusque reuerentiam
 tuoz et obsruo

Dimidiatum a dimidio differt plurimum. Na
 cum medium librum legerim, dimidiatum librum
 legisse, et dimidiatum fabulam audisse dicere
 oportere. Est enim summa hec dimidiatum quasi
 dismediatum et in tres duas partes diuisum.
 dimidiatum ergo nisi ipsum quod diuisum est
 dici hant conuenit. Dimidiatum vero est non
 quod ipsum dimidiatum est, sed que ex dimidi-
 ato pars altera est. veluti si ex mille nummis
 quingentos recepisti, dices dimidium et non
 dimidiatum te accepisse. hec aulus gellius cla-
 re disputat in adiciis nocturnis li. tercio caplo.
 xiiii. Oraci? vero primo carminum epla. iij.
 ad nauem virgilij ait. Et fues aie dimidium
 mee. affectate et amatorie dixit dimidium aie.
 Tu aima diuidi et dimidiati dicit nemo.
 Dicere quarto prore fieri, et quartum fieri pro-
 toze. discernit est. teste aulo gelio li. x. adiciay
 nocturni caplo primo. Ad quarto loci signat.
 et tres ante factos, quarto fieri prore dicere.
 Quartum vero tempus adsignat et ter ante fac-
 tum. Quartum prore fieri recte dicere licebat.
 Per se ferre, quid sit est dicto facto ve et ipa
 stati fronte quale opinionem de hofe aut de ali
 qua re habeas cofiteri. In quintilian? Si
 ducia igi? pferat orator, sepeqz ita dicat ta
 q de causa optime scribat. Et tullio secundo epla
 ru epla pma ad Lurionem. In quo antez te
 desiderare significabas meas lras pferes
 pfectu mihi quod est. s. tam dulce et aptatum

amore iunz. Voluit quida hoc totum vna pte
 dici, et ex coforibus personis inflecti, vt pme
 fero pferes pferet. absurdum est inq? cum pro
 men nulli parti poni phibet. quare elegan-
 ter dici auctoritate disertissimoz tractum est. no
 vt vna partez sed oratorem potius extimem?
 Quod discrepant auxilium et opem dici. Auxi-
 lium do. auxilium fero opem vero non dam? sed
 ferim?. In The. in andria, fer opem sua me
 obsecro. Illic donat? opem ferre est in mal? re-
 bus, et in hijs qui de salute dubij sint a quo
 opitutor verbum. Laurecius vallenis testis est
 libro elegantiarum tercio.

In facies parui non in vultu dr. na vultu ho-
 minis format voluntas. Et tristis aut let? ri-
 densue vult? est. In oraci? in poetria. Et
 ridentib? ardent. Ita fientibus adsunt hu-
 mani vult?. Et The. in andria. Tristis seue-
 ritas inest vultu. ablatiuum vultu pro vultu po-
 suit. Et Virgili? in primo eneidis. Spem vultu
 simulat, premit alij corde dolorem. Faci-
 em vero corporis dici partem, qz natura eam
 fecit, et longam vel latam esse. Vultum teste
 Donato. mutat? ad omnem voluntatis affec-
 tum. Faciem vero nunq. Et superficiem a fa-
 cie derivare, et faciem pro superficie Ceo quod
 superius illud quasi pmi? inuenimur? capi. vt
 maris facies celi facies serena. de quo nomi-
 ne facies a faciendo dicta, et species ab spici-
 ciendo, et figura a fingendo. Aulus gellius
 egregie disputat caplo penultimo libro. xiiij.
 Indulgeo verbum aliquo pro dare veniam.
 In Virgili? in. x. Tollie fuga turnu atqz
 instantib? eripe fatis. Dactenus in dulcissime
 vacat. In hac expositione Cq est nonij mar-
 celi repugnat laurecius vallen? li. iij. ele-
 gantiaz. atqz in eo facto disputat. Itaqz ve-
 niam pro indulgentia dici et non ecotra. In
 Virgilius in primo eneidis. Dantes veniam
 et templu clamore petebat. Et Therencius
 Da patet veniam sine te exorem.
 Indulgere est dare detinere. Unde virgi-
 lius primo eneidis. Indulge hospicio causasqz
 inepte moradi. Indulgere est spaciu nauis
 dare. In secundo geozic. Sin stimulis accline
 solum collesqz supini. Indulge ordinibus.
 Indulgere est clementem esse. In secundo ge-
 or Si non tanta quies tret frigusqz calorem
 Inter et exciperet celi indulgentia terras. Et
 go indulgere pro vacate pleriqz legi. vt cum di-
 cim?. Ille indulget meo. alij? indulget stydio

Prosequor accusatū cum ablatiū sibi sub
dit. actionem signat. qua alteri in altera esse
dum declaramus. vt dicit Valens. vt Pro
sequor te oculis. odio. fauore. caritate. beni
uolentia. carminibus. laude. probis. patiter
supius in verbo afficō dicitur est.

Fore p futurū esse pponit. et nominū solū fun
git Certe Ser. In Virgil. in primo eneid.
Hinc fore ductores reuocato a sanguine rei
ci. Participio vero dum fungit. vt picipiū
nomē est. vt spero hūc puer sapientē fore.

Invidiosus. formidulosus. suspiciosus. am
bitiosus. gratiosus. laboriosus Certe Helio
aditay noctium li. ix. ca. xij. In vtrāqz cadūt
significacōem. vt Invidiosus qui invidet et
qui invidet. Formidulosus qui formidat et
formidat rlic d lingul. Et addit hoc nomē
infestus. qui infert alicui malum aut cui im
pendet malum. infestus dicitur. De his la
tissima est assertō apud laurencium primo
libro elegantiarum.

De gerundijs q̄ plerūqz resoluntur in ver
ba subiunctiua vt in vba indicatiua sibi esse
dicit. Nā hū duo modi vt supra patet ha
bent quādā affinitatem. In Virg. in bucol.
An mihi cantando vltus non redderet il
le. Et ibid. Interagendum occurere capro
id est dum cauerem et dum agerem. In indi
catiui subiectiue posituz resoluntur. vt est
Ild in bucol. Frigidus in pratīs cantando
tumpitur anguis. exponit Seruius. dū ei in
cantatur. Dicimus q̄dem in soluta orōtōe
Intercedendum multa locose p̄secuti sum?
Et interstudendum ceteris meus filius lon
ge clarior euasit.

De vltimis supinis. que in orōtōe passi
uas optatiuas resolunt. vt miserabile visu
id est vt videatur. difficile factū. i. vt fiat vel
adfaciendum est difficile. nam a facō passio
num non est. ideo resolūt factū: aut in fio;
aut in gerūdiū. aut in passiuā p̄fantiua ple
rūqz vltima supia resolūt vt incredibile me
moratu. i. cum memoratur.

Amāndus. Colendus. participia futuri tem
poris transire in vīm nomis. et exponi p̄ di
gnus. et p̄ infinita suo verbor. vt amāndus
amanda. amandū. i. dignus. digna. dignum
amari. vel vt amē. Colendus. i. dignus coli
vel vt colatur

Quare ponit participium p̄teritū tēporis

et maxime in tus ablatiū aut acti casus pro
infinitiuo. Unde salustius in Latina h̄a
et priusqz incipias consulto. et vbi cōsulturis
mature factō opus est. vbi consulto pro con
sulere factō pro facere repimus. Et theren.
Aut si opus est ita factō eamus. Et in andā
Et quod opus est parato para. Exempla le
gentibus therēcium aut salustium p̄missiē
cōstingent De accusatiuo est therencius
piter in andria cum ait. Nam vbi vbi erit
inuentum tibi curabo et meū addudū tuū
panphiliuz illic inuentum pro inuenire. et ad
dudū pro adducere.

Quid sibi velit cum dicitur. partim homi
num venerunt. plerūqz dicitur. q̄ significat.
pars hominum venit. id est quidam homi
nes. Et cum partim hominibus dicit potest
id est cum quibusdam hominibus. et quasi
cum quadam parte hominum. Itaqz. p̄m
non nomen esse sed aduerbium. Zulus. De
lius testis est. li. x. aditay noctium. cap
tulo. xij.

Idco. aduerbiū valde significat Certe Ser
uto. Unde Virgilius. Deor. primo. Adul
ta adeo melius gelida se nocte dedere.
Aut pro nimis Certe Donato. vel satis ex
pletua particula. est. Unde Therentius in
eunuchō. Nam in e etis fratrem. spero iam
prope modum reperisse. adolescentēz ad eo
noblem

Nedum. non solum aduerbia negatiue ex
clusionem signant. aut vno verbo clauduntur.
vt funderem pro te sanguinem. nedum
pecuniam. Aut vtrūqz sententie suam da
mus. vtrūqz. vt funderem. pro te sanguinez
nedum pecuniam tibi crederem. Et h̄s du
obus vtrūqz modis. Aut negatiue. sic eniz
minus significantia proponimus. vt perde
rem non pro te obulum. nedum sanguinem
funderem. In affirmando vero magis et ve
bementia significantia proponimus. vt su
perdidi. funderem pro te sanguinem nedum
pecuniam. plus est sanguinem q̄ pecuniam
fundere. Et eleganter plerūqz post se re
quirunt illam clausulam. vtrum etiam. sed
etiam. vt funderem pro te nedū sanguinem
vtrū etiam animam perderem

Facile aduerbium pro non dubie poni. vt
Quintilianus et curiude in affectibus. tuz
in his que misacōe p̄stant. facile p̄ recipuus.

z admirandus maxime est. Et Tullius p ra
bitio suplatio iungit. virum vnicū dicit
Totius grece facile doctissimum Platonē
Et veteres facile testē dōto pro liquido
z manifesto dixerunt. vnde Thē. in and.
Facile hic plus mali est q̄ illi boni.
Aprime aduerbium. ad iēto pfirmatis.
vt ait Donatus. p admirabiliter. aut rebe
mentissime. aut pro valde. vnde Thē. in
andria Id arbitror in vita aprime vtile eē
vt nē e quid nimis. Et virgilius scdo Beor.
Slos aprime nobilis
Longe z multo. p valde accipi. z amat iun
gi aliq̄n pparatio. vnde virgil. in nono. At
pedibus longe melior lyris. licet suplatio
vsitatus est. vnde Thē. in Eunu. Iste
questus multo est vberimus. Quintili.
li. ij. Declamandi ratio vt est ex omnib⁹ no
uissime inuenta. ita z multo est vtiissima
Tam z q̄. omni gradu. quia pparationem
important. pcomitanter addi. vt tam doctus
est Tullius q̄ prudens. Tā doctior te sum
q̄ nobilior. Tam omnium fortissimus fuit
Scipio q̄ nobilissimus. Vltimus tñ supra
tuo. vnde Salustius in Catilinam. q̄ quis
q̄ pessime facit. tam maxime vitus est. Et a
liq̄n alter sine altero ponitur. z in rehemēti
significatione. vt tu es homo q̄ iucundissi
mus. id est valde z rehementer iucundus.
Et in tam optima republica est ciuib⁹ per
manendū. id est valde z rehemēter bōa
Talis. qualis. Totus. quotus. Tātus quā
tus. quia quandam vim in se p̄inent. ppari
onis se relatorie sequuntur. vt Talem noui
nus romam qualem p̄stat esse deoz patriā
Quotus inquam Joannes. totus meus est
Dicit em̄ vallis. tāto z quāto pparatio
magis decere. Tantum vero z quantum ma
gis positiuos. vt qui velit ad vtrumq̄ exem
pla eleganter inueniet.
Tum z Tum indicatiuum fere postulant.
Est aut̄ in eis p̄mutantia. z in cū quoddā
minus. in tum vero quoddam maius. vt cū
Joannem diligo. tum suam virtutem amo.
hoc est maxime ppter suam virtutem. De
hoc Laureti. li. ij. elegan. disserit
Hoc magis z eomagis. id est acsi dicas tā
to magis. Perinde Quomagis. id est acsi
dicas. quantomagis. vt Eo te magis amo.
quo te probiozem scio.
P̄ter z q̄. auxilium pro valde posita p̄faciūt

Hoc tñ interest. Dm̄. per. pparatio ad iungit
vt Thē. in Eunucho. P̄terpulca credo do
na. hant nostris similia. P̄ter bonus. z p̄ter
dus. i. valde bonus z valde iucundus. Sile
verbis ad iungit idem valet. vt perlegete le
geram. Quā vero suplatiuos vendicare. vt
q̄ optime. q̄ diligentissime. Exempla his te
bus omnia plena inuenies. dum tibi vberi
or lectio accesserit. Et p̄sertim in Laureti
peritissimi harz roz antiticitas maiores te Cy
bi voles p̄ferat subtilitates z elegācias
Sedulo aduerbium p simpliciter. quasi na
de z nullo adiuncto dicitur. vnde Thē. in
andria P̄anphiliū pro vxore habere hāc
peregrinam. ego illud sedulo negare faciūz
Et Sedulo q̄ sine dolo dicit. Hec Donat⁹
vnde Thē. in p̄horimōe. meuit hic nos
tamēti sedulo dissimulat. Et p̄ assiduez fre
quenter accipi. insuēit
P̄fecto. quid aliud veris q̄ procul a f̄cto.
Nam p̄firmatis est. vt. p̄fecto te diligo.
vnde Thē. in andria. P̄fecto sic ē. zē
Idem in eunucho. P̄fecto q̄tomagis at
q̄ magis cogito. nimirum dabit hec thās
magnū mibi malam. Et Tullius primo offi
cioz dicit. Omnino si quidq̄ est decorum.
nihil est p̄fecto magis q̄ equabilitas. vniuer
se vite. zē.
P̄passim pro vbiq̄. vbi virgilius in bucol.
Errantes hederas passim cū daccare tellus
Et passim put quisq̄ vult. vñ virgil⁹ in ter
tio eneid. P̄passimq̄ in littore sicco. Corpā
curamus. Hec Sernius.
Vulgo. p vbiq̄ p̄ter dicit. vñ Thē. in an
dria. q̄ vulgo dicit solet omnes homines sibi
melius malle q̄ alteri. Hec Donatus. z vir
gil. in bucol. Decider assitium vulgo nascet
amonū. hec Sernius. Et vulgāter vulgārit in
Sernio festinātis est. vñ Thē. in an. Nā
ferme moriens me vocat. Et paulopost Ser
me p̄ facile dōat exponit. vñ Thē. in an.
Fidelem hant ferme mulierē inuenies virū.
Ego ferme p̄ quasi plurimū in oracōe so
luta rep̄io poni. vt te ferme fratrecq̄ est p̄
z loco fratris diligo.
Illico. breuitatem t̄pis signat nunquid pro
statim dicit. hec Donat⁹. Thē. in an. Adilla
est ancilla illico obstetricē accersit ad eam
Et in adel. Dicit se iā illico p̄siste. ibi dōa.
q̄ illico locū. mō non tempus. signat.

Oppido, pro valde. Ende Therentius in Echira, Eūmero lassam eam oppido tum ai ebāt. Sermo Cxt dicit Donatus) trāctus ab agricolā quib'cū querebatur quomō frumenta puenirēt, oppido respondebāt quasi dicētes valde, vt nobis z oppido sufficiāt.

Esto, aduerbiū grecū, pcedētis est, quasi dices, sit ita, hec serui. Vñ vgilis in q̄rto eneid. Esto egrā nullū quondā flexere parētes. Et theren, in heauton, Esto at cert e cōcedas aliquo ab eozus ore aliquantū sper

Exemplo vt sit vna p̄ofotōis p statū. Vñ vgilis p̄mo georī, p̄lque solū exemplo p̄mis a mētib' anni Fortes inuertiāt thauri Et theren, in and, Cū intellexeras id cōsiliū cape cur nō dixi exemplo pampbilis. Sermo vt dicit donatus trāctus ab auguribus, ad quorū carācteres factos in templo id est aere statim p̄didit a guriū.

Admodū vna p̄ofotōis p valde. Et te admodū amo. Vñ tuli' p̄mo officiorū, Sordidi etiā putātur qui mercantur a mercatori' bus q' statim vendāt, nichil enī pficiūt nisi admodū mentianē zc.

Haecenus loci p hac tenus, hucusqz ul' eouf qz. Vñ vgil' scdo geor. Haecenus aruorū cultus z sidera celi.

Saci' p melius, Alfatim p abunde, Vberti p copiose, Vafre, p sapienter aut callide, Vpereram p nequiter zc.

Propedire, p statim, Vñ the, in, heautz, vt silū tibi affutur esse, hic pfido ppediem Et in adelpbis, At qui scire h' verum est, z ipa re experire ppediem.

Orato liquido, p̄caro falso zc, eregācius qz rartas oratum facit o q̄ eclandī.

Adutū p cito Theren, in adelpbis, aliquis adutū hostiū pdit, Et vgilis in nono, Adutū pius enas, atqz integer eū ascanius

Adizimodū, p mirabiliter, Vdatorē immodū p valde, sūt enī vna p̄ofotōis, Vdāgnope p̄ tet vstraciū provalde, Sūmope, Vdaximope sile p̄fererunt, nisi fortasse q magna summa z maxima sit opa, i, diligētia cum vehementia fieri dicit, Exempla erant ad manū legentibus comicos zc.

Oppetreciū, p vtile esse. Vñ therenci' in anda, Oppetreciū est eozū audire audaciā Vbiuisgentium, vbiuisloci, vna p̄ofotōis p vbiqz, Ende therencius in echira Vbiuisgentium agere etatem quā huc redire.

Neutiquam, eā valet, ac si dicas nequaquā Vna p̄ofotōis Et teste Donato, Vñ the, in anda, Ego carino neutiq' officium liberi esse hoīs puto zc, Et in heaut, Vñ p̄pter hec res est neutiq' negledūi mihi, Idem in echira, vsqz illud est vñ pampbilo neutiq' graue, Et neutiq' p nemq' equisualere.

Haut p non, Sec' p aliter, vt si sec' feceris haut impune abibis

Vdinus p nō, teste donato, vt minus facio Et iunctū positio cōtrarie significatōis cōparatiuz ostendit, vñ in eunūcho parmēo de p̄hedria ait, h nemo min' fuit inept' nec magis seuerus, nec magis cōtinens minus l' eptus, p prudentior dōatus exposuit, Vñ p ymo, The, in andria, Vñ tū hoc audī Vñ p quinyuo Vñ vgil' in bucol, Vñ tū aliqō saltē poei' quoz indigeret sus zc, hec feruius, Vñ p quomin' elegāter dōat' exponit, Vñ therē, i eunūcho, Introire posse qui viderēt me id est quo min' viderent me.

Accurate, tius sime, studiose signat studio sus studiosissime, Et q̄cum cura fieri quid forte dicatur, Vñ theren in anda quē tam apte fallere incipis dolis, saltē, accurate

Quoad, teste donato, p inq̄tum expōit Vñ theren, in eunūcho, mun' nolitū ornato verbis quo ad poteris, Vñ in cathone maiore, quoad potuit restitit, zc, Sepenū mero quo ad pro quousqz dicit, Vñ Vñlius ad roranum vel puto tibi melius esse q' tibi dē operitū quoad scire possis quid tibi agēdum sit

Resera pro certo, aduerbiū sic vsurpatū forte q' res sit vera de qua loquimur, Sepe numero pro multotiens idem valeat q̄tum vñ sus, ymo autoritas potius edocebit.

Propemodum, pro quasi, Ende therenci' Jam propemodum habeo tibi fidem Tantope, pro tanto studio, inquit donat', et aliquando pro tandū, Exempla ad vtrā qz patent therentium legentib' Et Sermo

Salpitiu; condolens de morte filie sue in
epistola ad Tulum. Quid est q̄ tantope
rius te pmoueat dolor intestinus. zc. Et tā
toper̄ pro nimis. Unde Theren. in adclp.
Ego in hac re nihil repetio q̄obrem tanto
pere lauder begio

Tantisper, fere, postulat post se, dum p̄ do
nec sine q̄diu. Unde Theren. in beau. Tā
tispet te maum dici volo; dū te q̄ deceat ac
equū est facis. Quantisper, Aliquantisp̄
Parumper, Paulisper, tempis breuitatemz
modicitatē significare, vt patet legentib;
donatum in pmentarijs therentianis. Et tā
tispet p̄ interim, vt dicit Serni. In the. l
beau. Deceui tantisp̄ me min⁹ iniurie chre
me, meo gnato facere dū fiet miser. Et tan
tispet p̄ quasi tm̄. Et paulisp̄ quasi paululū
z parumper quasi paz dcm̄ sit. Unde The
renti⁹ in andria. Dum id relictum iri credit
tantisp̄ cauet. Et Therenius in andria.
Tu misit, dum ex eo parumper operite me
hic.

Dum z Donec, vno mō sumunt cū subiu
ctiuo, vt donec moriar. i. vsq; ad mortez. Et
cum indicatio, vt donec vsuo. i. q̄ diu vsuo.
Hec Laureti. vallens. li. elegantiar. ij.

Scius z ocellime p̄ statim. Et ocellus p̄ ocell
ter Laureti⁹ ponit. Dicit em̄ Sestus, q̄ hec
positiuo latino careant.

Nudius tempus signat indeterminatum;
Et adiungi sibi vult num ex ordinis, vt nu
diustercius. i. nunc de tercio. Nudiusquart⁹
nunc de quarto, vltra nō transiit. Ceste Lau
rencio. Nam nudiussecūndus non dicimus,
qz p̄ heri exprimim⁹. Et de pcedente bester
num dicimus. z de seqūte, cras. Et debinc
p̄ximo, pendie, dicimus, vnde Tuli⁹ ad Alc
riam. li. xij. Scies igit̄ cras, z ad summum
pendie. Et dies pendinus dicit q̄ sit ab hinc
tercius. Et Perendino. as. are. Est aliquid
de die in diē plongare z differre

Pridie, z Postridie si lem̄ significacōnem
Ceste Laureti⁹ obtinent eius quod est heri
z cras. Est em̄ pridie quasi heri, non tamen
p̄ntis diei. Et postridie quasi cras, non tū
p̄ntis diei, sed cuiusdam alterius, aut pre
teriti, aut futuri. Præteriti. Pridie q̄ intra
rem mare serena lux fulsit. Futuri sic. Priso
die q̄ intras parriani sacrificium facito. id ē
die pcedere, quo aut mare intrasti, aut pa
triam intrabis. Item postridie q̄ pater mor

rem obiit epulum feci. Et postridie q̄ vxore
duxi, nauigandum est mihi. Et Therenius
in Idria, venit Eremes postridie ad me cla
mitans indignum facinus competisse, pam
phium pro vxore habere hanc peregrinas,
z cetera.

Pridie Ceste Pristi, factio iungi more p̄po
siciois vt pridie kalendas, pridie nonas. Pridie
vero z postridie q̄to plerq; iungi, vt pri
die illius diei, Postridie illius diei. Lau
reni, vallens testatur

Dudum, z Jamdudum de tempore paruo
vnius aut duarum horarum. Postulant em̄
frequentius presens, vt Jamdudum te et
pecto, Et nonnunq̄ pretcritum, vt Dudum
te expectaui, quia forte ad horam aut diuas
expectauerit. Super vero pridem, z Jam
pridem, de longo tempore, puta diem, aut
viginti dierum, aut mensium z nonnunq̄ an
notum. Cetera lati⁹ vbi voles vide in Lau
rentio. li. ij. elegan. •

Quid, Coram, z Palam, nunquid fere idē
signant, Donatus ait, Coram ad certas p̄
sonas, Palam a omnibus dici. Et p̄ aduer
bio p̄ntem esse vel fieri, vt me coram tibi cō
stituā. i. p̄ntem, vñ Thet. in and. Nō impa
bit coras quid opus factio esset p̄ntere. Et
virg. in p̄mo Eneid. Et caram data est co
pia fandi

Qui cum, pro Cumquo, Et Quibuscum p̄
cum quibus, Et Eque pro Ita, Et z Atq;
pro q̄, accipi, vnde Tullius in libro de ami
citiis, Turpius est bellum gerere quicum,
id est cū quo familiariter vixeris, Idem,
quinto epistolaz; ad Lucium Mestimum
Nemo erat quicum essem libentius q̄ tecū
Et pauci quibus essem eque, id est ita liberi
ter, zc. Et in epla ad Curtionem, Ad e certe
habebis, aut eque catus s̄ z petiocundus
accid est sicut vt q̄ Iulii patri. Et The
in andria, Ad iller atq; ego Et in Eunuchio
veteoz ne illud graui⁹ p̄betria tulerit, neve
aliorum atq; cid est q̄ Deo feci; accepit, zc

Ad z Apud Ceste Sertio hoc habent di
scrimen, Nam apud semper in loco, Ad ve
ro; z in loco z ad locum signat, vnde virg.
in p̄mo Eneide, veterisq; memor saturnia,
belli, prima quod ad troyam, pro caris ges
serat atq; ad locum pro apud. Unde vir
gilius ibidez, Ad quem tum Juno supplex
bis vocibus vsa est.

Uix, quæstatis aduerbium, Seruus in ar
te testis est, vt vix potest loqui. Uix pro nõ
Unde Lucanus, Carcer vix carcere dignus
Uix, id est cum labore, Unde Virgilius in
quinto, Uix illuz famuli pbegeus, sagariqz
ferebant, Idem in secundo geor. Uix huius
les apibus castas roremqz ferebant, alius
habet ministrat, Uix p statim Virgil. in se,
cũdo Enelid, Uix ea fatus eram gemiti cũ
talla redidit, Et vix cum difficultate fieri all
quid, vt vix te Priamus regno donabit
Utro, versa vice Theren, in Eunuchio Sz
bis vtro arrideo, z eoz ingenia admiror si
mul, Utro p prauæ ac pueræ, Theren, in
Aldelphis, Nisi me in illo credidisti eẽ nu
mero hominũ qui ita putat sibi fieri inuicã
vltro, siquã facere ipsi exposulãt z vtro ex
culãt, Nec dõatus, Utro vò p sponte, teste
seruio, vñ vglus secũdo enelid, Utro fiens
spe videbat cõpellare vitum, In d vltro?
a.ũ, p spõtanus a, Idem q volũtari? a, ã

Propter pro iuxta, Unde the. in eunuchio,
Interdũ ppter dormiat, Et virgilius in qz,
geor, Templum de marmore ponam ppter
Cid est iuxta Jaquã, De interdũ p ppter
Unde therenius in eunuchio, Et quid nos
amas de f. dicitur hac, i. ppter hãc f. dicitur
hec dõnatus, Preterea p postea Unde vir
gil? primo ened, Et quisquis numen iuno
nis adorat, Preterea supplex imponit aris
honorem, Nec seruus,

Silv porro poni p postea, teste dõato, In
theren, in eunuchio, Nisi me porro orare
vt venirem

Iuxta aduerbium p equaliter accipit, Sa
luselus, Unde in Cathalina, Omnes iuxta
mecũ intelligite, Et in eodem, Eorum vitã
mortemqz iuxta ekstimo,

Utz, pro diu, Virgilius in sexto, Nec vi
disse semel satis est, iuuat vsque morari, hec
seruus, Utsque antebac, id anteq duas p
positiones preponit, scilicet vsque et ante,
vnam tamen aduerbiũ esse cõstat scz vsque
aut p diu, multum aut, ppe, Unde theren,
in andria, Et animus in spe atqz i timore
vsque antebac attentus fuit, Et idem in ad
elphis, Thesiphome, pũgnis miserum z if
tam psaltisã vsque occidit, i. ppe occidit, Et
vsque ego reperio plerũqz i soluta oratione

p sp accipi, vt vsqz te diligo,
Saltem quid sit et signare videatur, Alu?
gel? si pũ. ca. xiiij, acticaz noctũ querit et
dubium reliquit Donatus tñ inquit despe
ratis rebuz, cumtñ solum petimus salutem
saltem adicere, Unde theren, in andria Ere
do imperabo vt aliquot saltem nuptiis p
trabat dies, Seruus vero dicit, Qd sermo
sit captus a captiuo, qui amissis omnibus
postquaz multa rogantes spretũ essent saltẽ
dicere, hoc est adinuus salutẽ rogabant et
vitam

Proinde post se petit, acti, vel atqz si, vt fac
perinde acti tua res esset, id est quasi tua
res, Et precedente negacõne vult post se, q
et nihil perinde in mentem venit q operaz
studio pro vrbibus suppeditare, Et aliquan
do similitudinis est, teste Donato, Unde
Therenciũ in Pborniche, pro inde ex
pistare, quasi non noris

Esti quãqz quis, licet eiusdem signifi cacionis
Differenter tamen in oracione ponuntur,
Qui a esti, z quis, semper indicatium po
stulant, z in principio poni volunt,

Idem de, tametsi dicas, Quamuis vero,
scilicet, z licet raro in principio ponuntur,
Unde Cyero in oracione pro milone, Esti
vereor indices, Et in principio rethorice no
ue, Esti familiaribus negociis impediti zc,
Et in multis epistolis tullianis idem inue
nies, Similiter de, quanq, Unde Tullius
ad Lurionem, epistola prima, secundi Epi
stolatum, incipit, Quãq me nomine negli
gentie suspectum esse tibi doleo, zc, Et in
principio officiorum, Quãq marce fili, an
num iam audientem Eratippum, zc, Et in
principio de natura deorum, Quãqz reli
giones deorum falsas esse pemonstraram
Cetera inuenies indices a Tullio celebrata

Posteaq, pro postq, Siliter, anteaq pro
anteq, Hoc Tullio frequentissimum est, vt
patet in orationibus z in epistolis suis Un
de in epistola ad Ventulum, Post eaq po
peius, z apud populum Romanum ad oca
tauo idus february, Et Seruus sulpitius
de obitu filie Tullium consolans incipit,
Posteaqz mihi renunctatum est de obitu,
z cetera Sequuntur precepta,

Præcepta in scri- bendis epistolis seruanda.

Aliquantum orationum venustate palata,
idque quod scire restat, missive siue epistole
vicinus alludit. Primum est quod dignitate or-
ationem reze aduertamus, ut cum quidem
temporis assit mentio; dies noctibus; lucez
tenebris preponamus. Hoc Virgiliū ob-
seruatisimū imitemur. Unde in sexto Tot
dies; totque noctes pater atri ianua dicitis. Et
de partibus vniuersi scripturæ idem psequa-
mur. Unde celum primum sit; mox pœ cetera.
Virgilius in sexto testis est, cum ait, princi-
pio celum terras mareque profundū zc. Et d
animantibus hominem primum; tum feras;
postremo piscium genus; insinuamus. Unde
Virgil, tercio Georg. Omne a deo genus in
terris hominū ferarūque. Et genus equorūque
piscūque volucres. Infurias ignemque tuunt
amor omnibus idem. Adde quod triplex homi-
num p̄ctio sit, Quia infimi status, quales
tura colere optum est, his humilis stilus dan-
dus est; z de humilibus rebus. Vti Virgil,
in bucol. sese exhibet. z theren. comic. Sūt
z alij mediocres; veluti habitantium rebus
Quibus parçpita mediocritas; z materiaz
stilus ē. Vti Virgil in Georg. obſuat. Ter-
cium est magistratū; nobiliū; principum;
z regum status. Quisq; sua detur p̄eentia
Hos nobiles, hos benenatos, clarissimos,
generosos, illustres, strennuos, z fortes, sim-
cerimosque vocamus, hunc calamū Virgil, in
Eneid obſuat
Non licet idem repetere; hoc est eandē sen-
tentia. Neque idēz vocabulū, nisi signetur
quedam vehementia. Vt Semper atq; sp̄-
ti bi inseruiam. Sorte his scribemus repetē-
do quibus non semel; sed plurimū idem res
petitum; memorie ingeramus. Vniuersi verbū
significacōem nisi inibi sit metaphora p̄pro
reliqua vti nō licere. Quale Virgil, in buco.
p̄fert; cuius inquit. Ad opso nlla dā. quid nō
speremus amantes. vbi sperare pro timere;
quod est ei p̄tatum; posuit. Neq; nemo quō

sperat; timet. Et forte excusat p̄ acyrologiaz
Ridete vero pro flozere, z ardere p̄ amare
ponit licet, cum inter se quandā habet simili-
tudinem. Nam Aresto, studiosum pro vir-
tuoso Cum studium virtus sit posuit. Et Vir-
gilius in Georg. terras vocat letas, hoc ē, fe-
races pingues z fertiles

Non fiat Thematis, id est vniuersi verbi di-
uisio, quam nō approbavit auctoritas z vsus
vt non dicam, claque ritudo, i. claritudo. Vt
cet Virgil, in Georg. dixit, Septenque sub
lecta trioni, p̄o septentrioni. hoc nos scire
vri vero nequaquam.

Eiusdem littere aut sillabe repetitio crebra
viciosa est, vt o misericors miserator misere
mibi misero misamine tuo. Et illud Keliū
imperitissimū. O Lyte tu te, tanta te tyran-
nide tulisti

Dictio sequens non incipiat in eadem sillaba
cū p̄cedente, vt iam idem patuit

Neque sequens incipiat p̄ finem p̄cedētis
Velut Salustius in insectua Tullio obſi-
cit, O fortunatam natam me consule Ro-
mam.

Ne sit idem finis plurimū repetitus, vt Tu-
orum optimorum viroz; vniuersoz rector, Et
nostri imperitū priores hoc vicio peccarunt
multum

Dum in egregium sensum sese oratio finie-
rit; nō est transeūdū vltra, ne id quod bene
z lepide scribendo nacti sumus; male z in-
concinne scribendo amittamus.

Ne cum scripseris; traris insolitis, z fortasse
quod pessimū est; grecis verbis, cū ipse lati-
nitatis quā scire deberes; sis ignorantissi-
mus, in epla vtare. Nam inquit Tullius p̄o
officiorum Vt em̄ eo f̄mone debemus vti
qui notus est nobis. Ne vt quidā greca v̄-
ba inculcates iure optimo ridemur. Et au-
lus Belius, libro aditicaz, noctū primo, ca-
pitulo decimo inquit. Habe semp in memo-
ria atq; in p̄ctore, vt tanq; scopulū sic fugi-
as inauditum atq; insolens verbum.

Debz em̄ eple studita breuis z peculiaris
eē. Vt p̄ vernaculo f̄mone emissa.

Petiphrazes p̄ raro in eplis ponit. Sūt em̄
dure z obscure abſolute ac circumlocutiones.
Quale est illud in bucol. Laudite iā riuos
puerū; sat prata biberūt. Hoc est Sit v̄stre
disputacōis z p̄trouerſie finis. Ego mihi fa-
cile psuado inter rusticos nihil aut parum

rale quod elocutum, et perfectum apud maro-
nem multa metaphorice propter eius mentem
et ponit intelligi. Et primo geor. Titoni tra-
cum linguens auroa cubile. quibus vobis
piscatis orientis solis est dicere in qua lice-
ret dum manifestissima esset transumptio,
Veluti est illud pmi eneid. Largo humedat
flumine vultu. his verbis fluvium describens

De punctis

Sunt etiam puncta necessaria quibus scribendo
vri per qua magistrale est. puta his. Suspen-
sio. colo. coma. periodo. semipuncto genuino
puncto. interrogatio. exclamatio seu admi-
ratiuo. et parentesis

Suspensio punctus est simplex virgula que
loco quietis ante clausule sensum ponitur
Semipunctus. est virgula que in fine linee.
ant eiq. dicto perfecta est hoc est oratio ponit
Semipunctus est quo utimur. vbi clausu-
la maiorem quandam habet quietem ante
tam q. sensus est perfectus

Coma. utimur vbi clausula videtur comple-
ta et tamen imperfecta est
Colus est punctus postus in fine clausule. du
perfectus est sensus

Periodus est punctus qui in fine totius po-
ni potest ad similitudinem. q. periodus est finis
naturalis vti q. oim a natura postantium

Interrogatiuus est p. que signat interrogatio.
Parentesis est du non sit. p. pleta clausula et
tamen alia interponit particula
Admiratiuus. qui exclamatione aut admi-
rationem pretendit.

Figure talium punctorum

Suspensio sic formatur

Virgula sic formatur

Semipunctus; vel sic

Semipunctus sic

Coma sic

Colus sic.

Periodus ;

Interrogatiuus sic formatur ;

Parentesis sic ( )

Exclamatio et o magnum facinus. O disci-
puli in qui. nostri saluatoris p. ditio

Suspensio et simplex virgula equivalent.

Quinq. ex his frequenter esse in vfu. scilicet
cet suspensio. coma. colo. interrogatio et p
iodo. adde his parentesim.

Exemplum ad hec subfungas. Adde scola
relq. meos p. stanties expulerit licet eos h
nuq. facturos Cq. honestate et equitatem co-
lunt. Credi derim. quid nos veris de se boni
post hac p. sulari. S. ingentem audacia. S.
scelus multa infamia p. sudi. Ad quid iustu
foret p. spectari ab iustis;

Adodo ad eplaz transgredior. Quid sit ip-
sa. aliud p. fecto nil. Sic fidelis n. utia et ipsa
missua dici. ab eo qui eandem mittit. Eius
genera pene infinita sunt. Taceo vsuinas.
Jeronimi Augustini. Ambrosij. Cipriani
Pauli. Ad id qd. presentis est optis te deo.
Itaq. cu. Tullio ad curionem. duo constat
eplaz genera dici vti dici. duo esse eplatum
genera. quibus magnope detecam. vnu sa-
miliare et iocolum. Alter seuerum et grave.
Dicit tam. Tuli. in principio eiusde. eple.
Ad illud vnu est certissimu. cuius ca. res ip-
sa inuenta est. vt certiores facerem. absentes.
Si quid esset. qd. eos scire. aut nra. aut ipso
rum interesset. Quasi his verbis. Tullius
multa. immo tot eplaz esse gnta quor. sint et
hominu. facta. cause. quib. absentes velis
mus certificare.

Sunt em. eple. alie p. solatorie. alie p. ceptorie
alie iocose. alie p. medatiue. alie hortatorie.
alie amatorie. oes p. inde tales. quales sunt
res de quibus scribimus. Cetera queq. ge-
nera fuerint. ad iam dicta reduci oportere.
De qb. paulop. ex epla cu. suis locis ponet
Itaq. p. mu. eplaz exordiemur. Cu. scriberis
nome. plurima salute preponim. mox recto
p. ientis subnectem. nomen cuiusq. fuerit co-
dittonis. vt sic.

Venceslaus brach. plurima salute suu. Ho-
banem lance. Prepositu. in hoffer. et in pti-
mis v. sti dilecti. impitit. Iniqua in q. e. eoz
extaco. qui dignus nomen preponi. v. sint.
Eto. q. p. uentualis suo abbati. et capellanus
suo plebano scripserit. nichilomin. no. arro-
ganter sed p. riscoz. insecutus monimeta. se
primu. calamo inscripat. Qui hoc catpserit
nihil anti. quitatis. eosde. participes esse cre-
damus. Cetero. ne. dignitatis nome. p. po. pre-
ponem. Nam. Papaz. scribere sic. p. petim.
S. ymus suus. suoru. subiuge. cetera. Et otto
dei. gra. Epus. p. stan. etc. Ad. enca. in. primo
bi

enei, dixisse mēi veneti, sū pi⁹ eneās, hic loq⁹
est, an hoc demus arrogātie, damnamusve,
Quē sū⁹ absoluit, ignorātibz de se tale
quid effari veritatis ostensionē esse, veluti
matri (quaz ignorabat) cui in habitu ph
aretrate venatrix obuius, se piū esse eneam
Et fama supra ethera notū, pdit, nō stolidi
tatis titulo fastuosus, predixit pius, postea
eneas, recō addens, fama sup ethera not⁹,
Sī ad vnu quicūqz is fuerit scripserim⁹ nu
mero singulari id agamus, neqz nos excusa
bit honor psonē ad quam nre lre pferuntur
Nā si id cāe fuerit qz pluraliter proloque
mur, Cur nō deū, quē p mū scim⁹, honorem⁹
dicētes Pater noster qui est in celis ha ha
Et ne rideam qz maxime, os opplebo, Et
si barbarice me loqui velis, cū tū qui Epūs
sis adloquat singulariter, quare nō barbar⁹
eloquio apparebo, dū de me ipō ago z dico
plē psona obiectat se, Nā nos iā me, ait Et
staturus, D melibee deus nobis hec oclā fe
cit, Ecce pastor inquit de se, nobis Ad de re
liqua, nāqz erit ille mihi sepe deus, Ecce, di
cit mihi, modo singulariter mō plē, Affectō
quidē lōge maior est z castas que nū plura
le, epē committit,
Illud nō est silencō transeundū qz in litte
ris tēpus z datū signādū est, z quotus sit dī
es z mensis, deqz his qm̄ sufficiat aliqua
differuntur, Mensis em̄, aut quā luna defē
cit z mōne vocatur aut qz, xij, annū mēsurās
Jō mēses nomē fortiūtur, Ianuarius aut
qz est ianua in anū, Aut qz a numa pompi
lio ob honore iam dīstōris pstitit⁹ est, pari
ter Februarius a numa pōpilio a februo dō
lustrationū appellat⁹, forte qz in eo mēse ro
mani magnaz pestem z febres patiebantur,
Aut a februo id est plurone rapiēte pserpi
nam ceteris filiam, quāz pplus romanus cā
delis reherabat⁹, ppter accessū ad inferos,
de redimēda pserpina, Jōē dies ppter sup
sticōnē cū nequit aboleri in reuerēciam dīel
purificacōis que agitur quarto nonas ianu
arij, mutatus est, Eo die pplus olim cereri sa
crificia obtulit, Et atū abule celebrauit, id ē
arua lustrabat, Nā virgili⁹ pmo georicoz,
Lūcā tibi cererem pubes agrestis adorat,
Cui tu lacte fauos, z miti dilue bacho,
Terqz nonas et cū felix eat hostia fruges
Martius qui z a romulo, qui ex matre ori

ginē traxit, p mū mensis in reuerēciam mar
tis celebrabat z denominat⁹ est, ab eo em̄ tā
qz a parte, romul⁹ C a quo roman⁹ annū
inchoauit, z forte in eo mēse cūcā animā
tia, z maxime pennata ad suos mares, ob p
creamdi opus redeunt
Aprilis a phrodīs quod est spuma hoc est
qz uenerē matre enee, nam ex testiculīs iouis
z spuma, nata est venus, Itaqz debet scri
bi per aspiracōnē vt aphtius, aut eo mēse
mare nauigātib⁹, aque niubus z glacie aer
nubibus cedētib⁹, z terra suis portis appetē
Nā virgilius in bucol, Et nūc oīs ager nūc
omnis pstat arbos, Nunc frondent silue,
nunc formosissimus annus
Māius z iunius appellacōez sortiti sūt qz
in eis romulus, p mū romanū in maiores C
qui consilio J z minores, Cyt armis republi
cāz tuere nūtur J diuisit
Māius, aut a maya, atlātis filia matre mer
curij, qz hoc mēse oēs mercatores maye z
mercurio sacrificabant, Mā⁹ ob hoc mer
curius qz sit meator hērius id est dominus
Nā nūc nūc z interpres z orator deoz ē
Nisi em̄ mercimonia mercatores, suis men
dis, p mēdabāt, nō lucrū tantū pueniet ob
hoc eloquentia mercurio dicata, vtuntur,
Junius vero, qui z primo iunonius, modo
lra nō detracta Junius dīc⁹ est qz monen
tarie iunoni psecratus est zc,
Julius vero a iulio cesare, qui in eo nat⁹ ē
prius quintilis dicebatur, Cū erat quintus
a marcō, nā romul⁹ a marcō annū inchoauit
Augustus ab augusto qz tūc triūphauit, aut
p mū pularatū in iulij zc, Prius sextilis dīc⁹
qz sextus a marcō, Ceteri menses, Septem
ber October November Et Decēber no
men ceperunt ex ordine quē a marcō ha
bent, vt septim⁹ a marcō septēber ē, z ocl
auus a marcō october, dīcatur, z sic desin
gulis, Instituit em̄ domicianus octobrē
suo nomine inscribi, sed eo mortuo, vt futi
le erat, id nomen deletum, est,
De diebus mēsiū
Omis em̄ mensis dies hz tres celebres, scz
Kalendas, nonas, z id⁹ Nec tria nomia so
la pluralia sūt, sicut omnia festoz deoz no
mina, vt saturnalia, bachinalia, teste psciano
in quinto
Kalende em̄ a calo quōd est voco dīcuntur,

quia eo die minor pontifex calata hoc ē vō
cata in capitolii plebe. iuxta curiā calabrā
propinquā edibus romuli quot dies a kal.
ad nonas sup creffent calabat hoc est p nūci
abat. Sūt em kalende pmi cuiuslibet mēsis
dies. quibus festū iuonnis celebratū ē. Et nō
oulor. Et dicitur ausonias sanna iuno kalē.
Nōne autem dicitur sunt. aut quia ab eis ad
idus semper nouē dies pputant. Vel q sint
noue obseruacōis iniciū. Quia minor pōti
fex numerū dixerunt ad nonas stabant. calan
do hoc est vocando ad pplm dicit Quod p
nouam lunam fieri oportebat. itaqz popula
res qui in ture erant nonaz die in urbē pflu
ebant. vt feriaz causas a rege sacroz acciperē
rent. z quia eo mēse faciendū esset itelligeret
Habz em omnis mēsis aut quatuor nonas
aut sex. quatuor vt sūt ianuarius. februari⁹
aplis. iunius. augustus. septēber. nouēber. z
decenber. Et talium mensium dies nonarū
est dies quintus. Alij vero quatuor menses
sex habent nonas. z in ipsis dies nonarum
est dies septimus.
Idus sunt aut ab edēdo. qz his dieb⁹ epul⁹
a romāis pstituebantur. aut a yideo detracta
z. lēa idus dicuntur. nam tunc luna plēa exi
stens videri potuit &c. Habet em mēsis qui
libet odo idus. Et dū mēsis habet quatuor
ononas. tunc idus sunt in die tredécimo.
Si vero mēsis habet sex nonas tunc dies
Idūū est quindécim⁹. Eteri vero dies p⁹
idus vocant omnes kalende z mēsis se
quentis denominacōne capiunt. eo q respe
ctū futuri sunt ante kalendas eiusdem mē
Debet em numer⁹ maior preponi retrogra
diendo z descendēdo qz romani grādiōres
z maturiores sunt orib⁹ erant priores. Exē
plum sithunxi vt cignus caperes

Iannarius dies habet xxxi.

Kalend	Li	si	liij. nonas	Et dies
		o	liij. nonas	nominan
		ia	pdie nonas	tur ianua
		nus	Nonas	riā a mēse
dies viij ⁹ an ⁹ id ⁹	si	vi id ⁹		ianuario
septi ⁹ an ⁹ id ⁹	bi	vij id ⁹		
sext ⁹ an ⁹ id ⁹	er	vi. idus		
quint ⁹ an ⁹ id ⁹	bart	v. idus		
quart ⁹ an ⁹ id ⁹	vē	liij. idus		
terci ⁹ an ⁹ id ⁹	di	liij idus		
psedē id ⁹ z p	cat	pridie idus		
rimus an ⁹ id ⁹	oc	Idus		
	fe	xix. kl. februarij		
	li	xviij. kl. februarij		
	mar	xvij. kl. februarij		
	an	xvi. kl. februarij		
	pril	xv. kl. februarij		
	ca	xiiii. kl. februarij		
	fab	xiii. kl. februarij		
	ag	xij. kl.		
	rm	xi. kl.		
	cen	x. kl.		
	ti	ix. kl.		
	pau	viii. kl.		
	pol	vij. kl.		
	no	vi. kl.		
	bi	v. kl.		
	lc	iiii. kl.		
	lu	iii. kl.		
	men			

Februarij. qz is mēsis prim⁹ est qui sequi
tur quasi diceremus illi dies kal. sūt omnes
qui precedūt diem kalendas februarij nu
mero. vt inter pridie kl. februarij dies p⁹
ma ante kal. februarij. nam primus dies cu
iūlibet mēsis dz kalendariū eiusdem mē
Quare nō dicim⁹ scdo idus. scdo nonas. z⁹
kal. qz scdus dz a sequendo z nominaret
diem futuri qui sequeretur. z nō volumus die
significare in quo data nostraz lēaz exple
Ideo dicimus pridie nonas. pridie idus. p
die kal. quod valet die proxima an⁹ nonas.
ante idus ante kal.
Nec illud prerteundū est. qz dicim⁹ kal. ia
nuarij aut ianuaris februarij aut februari
d ij

diebus mēsiū
diebus mēsiū
diebus mēsiū

as, Marcii & marcias, Aprilis dicitur non
aprilias, May & mayas Junij & Junias,
Julij & Julias Et quintilis & sextilis pro
quo dicimus, Augusti & Augustias, Sep-
tembris & septembrias & septembres, Octo-
bris Octobrias & octobres, & de alijs parti-
ter age

In fine eple anteq̄ datum scribimus Vale
subiciamus, Hoc em̄ vbi teste donato abe
antis est, Vñ tbe, in andria, Valeant Cqua
si disceret abeant) qui inter nos discidium
volunt, Et virgilius in bucol, Et longū for
mose vale vale inquit Yolla

Hoc animaduertenduz est, vt matetie stil⁹
sit par dandus, In te em̄ tristis nō sit nimis
elaborata oracō nō vultus iucundus, Jux-
ta illud Oracij, Tristitia mestū vultū vba
decet, In leticia suus seruet mod⁹, Unde
Oracius in arte poetica, ludentē lasciuia, se-
uerum seria dicunt

Insuper personarū cōditio notanda est, an
humilime seculis puta p̄ditionis & in digni-
tate qua consistit

Etates posthac p̄siderabis, nā iuuenes opti-
mos, adolecentes, hilares, amabiles, viua-
ces, vigorosos, prodigos, instabiles, succiple-
nos, remeritime, eratis, floridam iuuentam,
veterandofq; appellamus

Etros vocamus fortes, animosos, consta-
tes, honori & lucro inservientes, Oracius i
poetria testis est, cū ait, Conuersis studijs,
etas animusq; virilis, Quertit opes & am-
icias, inseruit honori,

Senes scribem⁹, difficiles, graues, tristes
parcos, auaros querulos, seneros, acres, iu-
uenum correctores, Vñ oracius in poetria
Multa senem circūueniunt incomoda, vel
quod querit, & inuentis miser abstinet, &
timet vti, Vel q; res omnes timide, gelide
q; ministrat Dilator spe longus, iners, qui-
dulq; futurū, Difficilis querulus laudator
temporis acti, Se puero castigatoz cenfor
q; minorum

Qualem matronam meretricemue scripser-
tis, Therenciū plauti ve Juuenalis ac ora-
cij carmina, & presertim in odis hinc & illic
epistolati pertra, Dolce tibi quos in te istac
instabis, propone

Unicuiq; insuper arti quod suum est, tribu-
e vt cū logicis sua merita personemus, eos
vocemus acerrimos disputatores, vti falli

q; exploratores,
Canonistas, viros sanctos factatum, p̄stitū-
tionū, pontificūq; iuris interpretes, Alii &
lios legum doctores, eximos viros, Cesare
eq; celsure ac facti palacij p̄stitutionū interp-
tes iurisperitos, iuriscōsultos vocamus,

Publicos nature ministros, diuinos viros,
secretorū effectū cognitores, Oratores, lepi-
dos, disertos, faciūssimos, Cantores, iubi-
latores, Jucundos, Hylares, Ne agricolam
strennuū & milite (nisi is trafricanus esset)
stultum & amentem finges, Sit inq; puel-
la pauida & veteranda, Rusticus, agricultor
fidelis laborator, modo eundem, dolosū &
versipellem (vri est) vocabis, Cetera pro
tua extimatione deduce,

In laude hoc obseruādū est, vt ea que mis-
nozem efficacā laudis presertunt prepona-
mus, paulatim in altius ascēdendo, vt Jobā-
nes meus bonus esse & prudens, nedū iust⁹,
Nam bonum esse simpliciter dicit, prudentē
vero, q; rerum gerendarū sciū constat, Iustū
vero ad omnes Cquod summum est lauda-
tissime dicimus,

In vituperio id em̄ dicit, orationem crescere
eo pacto, vbi minus significat in p̄iori loco
dicimus, semper atq; semper altius incum-
bentes, Quale est illud thaidis ad p̄tibiam
pergin scelestā, p̄terplex loqui, & interfectis
vbi quid ais venefica, postremo, quid ais
sacilega, Ecce creuit oracō scelestā, venefica
sacilega, Ad ducamus familiare, Judā ne-
dū infidelem atq; fatem, verum nostrū crea-
toris proditorum, sacilibū profanū, Esse
quidē infidelis potest quis, eo absq; q; fur
sit, Surenem vero neminem quin infidelē, con-
stat Et postremo his pessimū adiciunt, cū
proditorum vocemus, Nemo em̄ proditor
quin & fur & infidelis conuinctur, Et triq; o-
ratio creuit,

De amore quo modo exprimat

Amorē em̄ significamus quotiens nos, quē
p̄iam amore dilectemus, Quod sit dīo mo-
dis, Te amo, Te valde aut vehementer a-
mo, Adstrice te amo, Plus equo te amo,
quod est dicere, vltra quam deceat te amo,
Incredibili te apud amore afficioz, Vdes
dullitus te amo, Ardētissime te amo, Qui

aliqueni, ac te plus amauerim, scio nemine.
 Perpetuo te amore deuincio. Amo te miru
 in modum. Et maxime te amo, credo nullu nuq
 elocuti. Quia amor animi passio no nra
 ma dicitur, summa vel remissa probat. Ita
 q3 Summe te amo, cōsultus est dicere. Te
 eluti me amo. Te cū amo tū admītoz plu
 rīmū. Ecce oracō auāta ē, nā admirari plus
 est, eo quod amamus

Crederet secreta

quomodo exprīmus

Crederimus nāq3 secreta, cū nos nostraq3 cō
 silia reiq3 alterius fidei z animo cōmittim?
 Quod petinde ita dicitur. Ad te tibi credo
 Ad meaq3 tibi pmitto. Qui mea p̄silia, cre
 dam, preter te scio neminem. Ad te tibi z do
 z cōmēdo. Tue sp̄cāte fidei, n̄ euz sese cor
 explodit. Ad ea p̄silia tibi cōfero. Ad ea se
 creta, tecum commūto

Retinere z tacere

secreta

Ex te mihi commissā taceo. Tua ne foris p
 deant p̄missa, imprimo. A te quod mihi clā
 culum dictum est, silencio demandabo. Ni
 chī in me rimatū erit, quominus ac velis
 secreta p̄fundā. Delicuit in me, quidquid
 tacitū petegisti. Dīgito labellū p̄p̄cā Ad
 quod latere velis non euociferabo. Tacebo
 deniq3 omnia, p̄nimo ne quid foris effera
 os opplebo zc.

Quomodo pro speritatē eloque.

Vino aduersitatib⁹ liber, prospera me ceterū
 fulsit aura. Fortuna ridēt me adsp̄cte vul
 tu. Omnia mihi prospere spirant. Ad vota
 mihi secūdant singula, vulgare huius postre
 mi est, n̄r gan all ding nach w illen. Quid
 em̄ est secūdate, hoc est prospere, z, uti opta
 mus sequi. Secūdus for̄ illim⁹, id est fortu
 natus, fortunatior fortunatissimus. Unde
 Virgilius, P̄ij cepta secūdent,

Aduersitatem edicemus.

Nihil loci relicūm est quo me cūq3 vertet
 vbi non ad manū se obiectaret z ita, z in
 uidiā z omniū maloz facies. Torua for
 tune in me decubuit facies. In me deseuūt
 inimici. P̄ridie mors dira vitam mee vxo
 ri ademit. Hodie dū me per atrium ago fa
 cile casu in planicie cras instegi. Dūq3 ma
 nibus semiacerem innixus, lacertū euictū
 rīs auulsi. Stant foris, qui mihi mortē mi
 nitantur aufugere, tempus monet, si nō ad
 vnum mihi exola esset felicitas. Quam cur
 aliquo dīscere nūq3 tuta sint, ymo omnia
 periculis referta. Sum mercator, siluarū in
 me teret vastitas que latrones colligit l me
 am mortem paratissimos. Sum presbiter,
 Ire romā ob b̄ficij gratiazve apostolica
 tum impetrationem, deceui. Itaq3 quā p̄t
 tum itinere accingor cadēs insperato in p̄
 dones spoliōz petantoz, ecce q̄ lethaliter vul
 neratus vix coronam gero capitis decus il
 lesum. Inter me z petum. Quē mihi amō
 cillimum sperabam, moris surgis z dū cō
 tentionibus oris, quoadusq3 vllim Cui in
 teruentus arb̄trorū casu oblatas esset, in
 mortē p̄certassem. Cetera ipse imitare

Risū aut letiaz

proloquimur

Ingenti risu plaudeo. Eachino incessabil p
 uocoz. Risum p̄dagalissime effundo. Fluūt
 ex risu gene h̄yāt labia, gannit guttur, nī cel
 sare prope splen effunderem. Retoz ad
 modū. Tibi bene esse letoz. Ad q̄ pluri
 mum gaudere scias. Non possū dicere quā
 ta hylaritate afficōr. Incessabili gaudio ē
 meus animus. Omnia iucūditer v̄so. Quic
 quid ad manū est quantūlaciq3 hoc ipsū
 qd sit letitia se dilatat. Ad q̄ vultus celare
 nequit, eam quā animo gero letitiā itricatā

Sletim effertemur

Oculi aquam ebullunt, Denti manāt in la
 crimas. Inundat faciem fletus, Joannes
 rigant trennis maxillas. Slet incōsola bit
 ter, Largo hūmēctat flumine vultum. Ad q̄
 b iij

postremum est v'igili' vbi' petr'astice fletu
describit.

Tristitiam et me

rozem proloqui

Lugubri ducor spiritu. Tristitie inuoluo
argumentis. Anxio pectori vix respirare da
tur. Nubilus est animus. nubila mens tri
sti deniqz fato incessus et ppresso corpore v
bilibet artus meror occupat. Ita doleo ex
animo. vt quid agā mei inscius sum. Est mi
chi ex doloris sarcina humeris meis graue
incedum pondus sub quo quid veris: ac in
cessanter inumbratiles euanesceat auras

De irato animo ex

primendo

Irascor sine modulo. Ira me impediuit ira
ne quid loquar. p'siderare queo. Tanta mi
chi irrepit bilis. vt spe fel credo totum effu
derim. Adhuc adeo fetuens et repens ira ē.
quā cū moderare nesciam. vsqz membrorū ti
tubacōnem ferre cū periculo cogor. Et cre
mes iratus tumido delitigat ore

De peste et febribz

exprimendis

Dura peste absumimur. Pascit nostros i
naturalis calor ardens. Inclementia aeris i
festat nos plurimum. Horribili fato expo
nimur. Triduane febris igniculo vix deba
chant corpus rabo. Cottidiana febre ita la
boreo qui cottidie mihi videre videor mori.
Infirmitas adeo. mortemqz vtinam vita cō
mutarem. Paululum interest viuis hic mor
tuo aspectu. Fortasse cūctis terrore De abulo
Tanta febrium seueritas pstantiā ingruit. vt
qui dolentibus medeatur profecto aut nullus
est. Aut si qui fuerint nisi admodū pauci et
infideles. Ambulamur mortuo vultu. nam
pallor nostris isedit aspectibus tenacissime.
gene abeunt i rugas. frōs demittit et tristi qz
mortis cogitacōne dependet. Tabesimus
veluti hesternus flos. qui cū effloruit suam
nitorem momentim amittit. Hadimus em
hoc anno. quiqz sumus. nichil vite delibe
gauri. quasi leti ymago paratissima

De morte

Quā ineffandum et perqz terribile: ne
dicam malum. ipsa mors ē. que hoc boni p
sefert quā finis sit et transactio. cuiusuis du
ri et quod hic importunum accidere videat
omne psumat. Itaqz exprime. id ē quod
est mori. Ad mortem obiit Diē clausit exte
num. Soluit vniuersē carnis debitum. Te
nues euasit in auras. Vitales reliquit au
tas Abiit quo nos omnes deus et natura
ire formantur. Ex hac luce migravit. Exinc
tus est. Nam iuuenes mori. senes vero exti
qui certum est. veluti lichnus olei defectu
efflammas tenuiter lampadem relinquit.
Persoluit morte. quod ad vitam pcessū est.
hoc totum valet mortuus est.

Quomō amenita

tem loci et temporis describemus

Incanduit sol. spirant venti leniter. pullu
lat omnis arbor. viridi graminescit tellus
amicū profiliunt flores. turgent inuice gem
me. roseo interlucet campus. aspectū arti
dens. Remurmurat vnda. perstepit de ma
nantes limphe. Clangunt silue auium susur
ro. Jam iam suuat rusticatim arua lu
strare. Quid obstat. in celsitate candidis sua
uis. et amplexibz. cetera que amor iubet fur
tim rapere.

Jemis et loci im

portunitas atqz infecunditas.

Abiit sol et tetreflexit currū aereo puehēs
orbitam. turbant maria venti. raucolono de
currū turbida palus. cuius rīpe. nihil oblec
tamenti prestant. Stat celum nubilentum
nimbolus derigat aer terras. minantur ca
sum scopuli. Silent valles niuosi fumāt mō
tes. albicant prata puinis. et arbor suis nu
data stat comis. De tunc domi. cum mea
amata. o iupiter sinas quietum. At si quid
erit. tu cupido perfice

Studiū nostrū ex

primemus

Da operā studio. phic. logice legibz. Sū
mo atqz ardēt conatu studio scūdo. Quor

quod tempus vincto publice communico. Horatius in poetria deluso. Itaque me gero, ut a te si potest philosophi sapientie incipiamus, necdum deditur?

Beneficentis precepta

Sub et post multa, cuius res agi cepit, prosequi. Et primo volentes petere: his admonemus, quod petant iusta, passibilia et cum moderamine, et quid nos consequemur, si quod petimus, in nos conferatur, quidque is ex nobis recompense tulerit, proficuum est remunerare nostros benefactores. Horum omnium Virgilius testis est in primo eneid, ubi Juno ad eolum, Et naues hinc perdat. Inducitur petere in hec verba Sole nanque tibi diuum atque hominum rex, Et mulcere dedit fluctus et tollere vento (Ecce possibile) litas. Cum addit, gens inimica mihi tyrrenum nauigat equor. Ecce honestas et equitas. Nam iustum est petere auxilium contra inimicos. Modus vero petitionis exprimitur cum dicit, Dixerat corpora ponto. Remuneratio, cum addit, sunt mihi bis septem prestanti corpore nymphae etc. Adde quod omnis petitio fiat cum quadam humilitate, esto quod etiam superiorem inferiorem petat Virgilius in primo eneid, testis est, ubi Junone numerum eolo maius est humilem inducit in petitione apud eolum. Idem de venere apud cupidinem silium. Virgilius ibidem testatur Laetela est in petitione, quod si inter amicos frustra nos petuitos extimemus, cum tamen pauca speramus, magna petamus, eo factum minoribus contentemur. Vult du habere mit forcht mantel vnd rock, ee du dann let bin weg geest, du nymest ee ein par bosen firt gut. Ad dunt plerique quod interdum, a quo petimus apud eundem nostra quae in eum beneficia contulimus, sine arrogancia commemoramus, hoc rusticitatis et puerilitatis est. Nam in hoc magis impropetamus et animi ab alienemus, quia sic scribere videmus quaedam obligatione nos: que petimus: consequi. Quale est illud Virgilius in buco, Sepibus in nostris paruas te rosida mella. (Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem. Alter ab undecimo cum me iam acceperat annus, Jam fragiles poteram a terra contingere ramos. Ecce damus ad nesciam. Ego credo hunc locum: quem iam dixi totum silendum, neque a doctis neque indo-

cto: forte a rudibus ad simplicissimos et da ros atque imperhasibiles dicit solum. Verba Tullii. Unde Tullius ad Curionem, Ego si mea in te essent officia Curio tanta: quantomagis te ipso predicari quam a me ponderari solent. Veretur ad te siqua magna mihi res petenda esset: contenderem. Vraue enim est pudenti petere aliquid magnum ab eo de quo se benemeritum putat, ne id quod petat exigere magis quam rogare. Et in mercedis potius quam beneficium loco connumerare videatur. Et apud Theophrastum, personis vilius, quia seruis beneficiorum inuisa est commemoratio. Unde in andria Sophocles ad Simonem contendit in hec verba. Nam iste commemoratio quasi exprobratio est in memoriam beneficium. Idem agit parmeno seruis ad chereaz in eunucho. Num ab ignotis quid petamus. Ita, que communia leuissima, puta amorem, et his similia. Itaque nostram (cum suorum laude) obuia amus serustutam, eo quod magnifice comendamus, nostram et personam et merita extenuando. Cetera pendunt ex scribentis industria. Nam apud ignotos vti que captanda est beniuolentia, et a nostra persona et a rebus quas petimus, et ab ipsis ad quos scribimus.

Exemplum

Wenceslaus. Vrach Joanni Vantz viro spectato in. H. P. epolito, S. p. d. Opteuerit non possit mei in te amoris ferre silentium, nam quocumque vector quicquid dicit tu absens magis nam finis preter nobis presentis presentis si vtrum cogitemus qualem natura producere potuisset meliorem, quis erit, credis num quem pia te qui pibit. Si reuoluende sint tue doctes, illud egregium humanorum actuum fulcimentum eloquentiam, puta, habes ita innata. Cui non quod dicere possumus, te tuius creuisse ab exiuitis. Adde humanitatem qua te omnibus ita geris, ut nisi doctus quis fuerit, perspicere non possit quem tibi in extremum ceteris proponeres. Ego ita tacite, dum tibi coram sum tuam per se personam tuos mores, affabilitatem, et cum legalitatem vi deo tua, deberem admirari ingenium promptitudinem, excogitationes dentis dum suades, quod ludens in medium, quid benedictum sit consulis. Per in tuus wenceslaus, te velis nolisse sibi delegit, cui sua proferat, de quo tuis solide gaudat, cum ipsum quem rogo habeas commendatum.

Sinas humanissime Johannes, fautor et
pceptor meum tibi amorem edicere. Est autem
extima, an alium inuenies; neminem tamen ac me
fideliorē credito, uti nā inter paucos, is est
semper, quā malles singulis carior, Vale, Ad
hunc esse vnicē credas

Petitio ad amicū pro studiū emolimento

W. B. suo, Jo. S. p. d. Postea quod de me ad
te delata est fama, mei id esse velut deli-
berari animi studiū pro fomento petere vtili-
terque Bononiā versus, Et quare nō diu pro-
rogem, nūm admiracōe tenere, Nō enim mi-
hi Johannes ut velimus; possumus, Ad eū vel-
le ad hoc persequendo, paratissimū esset, sed
quid obstat ne fiat, Nos tamen equidem meos
sine frangi labores, cū paupum sim scolarum
ne mihi gloriari; diligens, quo ad possum, e-
que fidelis et studiorum, adde propterea, cogo de-
denique qui mihi vili proluat precium, nemine
Crede quidem egregie ad labores me tanquam
asini molendinarii ad saccum natum esse,
Et cū diu in his versor, corpus macero, in-
geniū profundo, memoriā obtundo Ecce qua-
lis recopensa, et quid multa, nemo ibit que-
suum studia ere destitutus, et copiam inops,
nisi maius calamitatis esset onus subituro
Deus me filius est pietura, Qui vixit, aut nā
quod pedem ex meis precibus emouebo laboribus
Sed ausculta paucis, sunt enim mediocres mi-
hi sumptus nō tamen ad id sufficientes, quibus
paululum addi posset, ne iam dudum effectatur
studium desererem, Ego quicquid is foret, de-
ponerem in pignus, meque implo-
re timeo, egredieris forte, et presumptiuolum
me extimares, Ad quo nil meruerim, ita au-
dacter petere, ita est, Sed si nulla tibi de
me factura esset, Et ego in vltimā senectate
pudens, perpetuo tibi dater obsequens, et ut
ita dicā: obligat, Facere enim profecto mihi Jo-
hannem qui adiutus ex te paulisper viua voce perso-
nam, te mihi: cuius ope meū studium honores
psecutus essem, Adde te duplatū recepturū
Et id famari, Cetera pene innumera, cū lau-
de tibi commulatissime puenire Vale me tibi
commenda,

Petitio filij ad pa- trem pro studiū suffragio

W. B. Martino, B. suo genitor, S. p. d.
Dilectissime pater a primario flore tuis Cō-
quid iusseras obediam preceptis, Et olebas
enim me semper diligentissime philosophie in-
cumbere Et id eo feceras, quominus tuis for-
tunis, plures plures enutrire sufficeres, Ad-
tute inquam et recte tecum hōstituiisti, Ego vō
cū mentem cepetā acius ac soliti fui, opaz
studio atque bonis artibus adieci, Tūc enim
improbis oīa labor: Certe: Adarone dicen-
t, Et duris in rebus vrgens egestas, Ne tibi
bi pudori, et dedecus fu- utiq; a quibuslibet
obijceret, Peregi insidi, quo a te missus erā
donec aliorum intendere Cne diu in his re-
uulis frustra piscatur? Pratio persuasisset Ita-
que venit in animum, te implorare, paternā
esses manu adiutor, vno mee hereditatis
portionem, quā mihi velis ex te sperare,
mō ob studiū elargiri incrementū, et velles,
et sponte offerres, Crede mihi hercule, tibi,
et nris ex meo studio honoris accedere: quod
plurimum, Quod tūpe ex me ad infātia id spe-
rabas, Cuius nomen ne obfuscer, rogo meo
neglectū hauri sinas de generare, Vale atque
iteque vale, Tuū filiolū Wancelaui quem
delegisti, ita ames, ne tua pietas eius stu-
dium vincat

Petitio filij ad

matrem, ut pro filio apud dux patrem inter-
cedat,

Wenē, B. Ecclie matri sue, S. p. d. Beni-
gnissimus est maternus cum affectus, tum a-
mor, mansuetissima genitrix, que me in hac
lucem eduxisti, et doloribus et laboribus si-
nem velis pro optatu, mecum, qui tuam cor-
culum et animula sum; deducere, poteris enim
tua suauitate muliebribus allucere illecebris
meū dux patrem Nil tibi recusantem mihi
et meo studio esse emolimento, Quibus id
agas suauibus, non te admonere oportet Tu
mei patris, talis es, funde mellica oracula
precēs: ut soles; efficacissimas, Sis veni me
eū tibi pūda, pūez meū vulcanū dūmceas

Neqz quousqz potis obsequetur, extra tuos sinas venire amplexus. Pande cetera, passos z filios, capillos, candida brachia, mite eloquium, fande muliebres, summissa flentive voce precatus. Quis enim vnqz negavit mulieri quidqz blandiret poscenti z p̄bitum filius assit in mediū obiciendus. Quare inter vnica situm est, me quod dudum postulanti bus optavi scriptis, consequi. Vale te vale. Iusta me petent: exhibeas te rogo, maternis affectibus pleni. Kap.

Petimus famulatum quēcūqz aut prouisoriam aut adiutoriā. hoc mōz primū pluraliter.

S. p. d. Spectabilis vir, ad me vera venit assertione, vestras scolas, vofqz patris angustia defecit. Nolui quamqz intuitu mei, de re hac ad vos scriptis occupatum scri. Sz ipse ego me hīs literis solus pressto facio, cū nihil q̄ quod eque, vos deceat ac mihi honestum sit peto. Ita petat vos vtriusqz commoditas, quā nisi in vestris rebus fideliter z posse me crederetis implendum, nollet tam audaci calamo, hīs ad vestram venerabilitatem petarisse. Valete

Ad idem singulariter

S. p. d. Non possunt optime viri quicqz ad me veniunt, te. Et meritis es sufficienter commendare. Nam atqz quod asunt verbum de tuis est moribus: z disciplinaz laude. q̄ fit Cyri ipse testis es. Quosqz virtute fultos admirari, nedum amare, p̄mo obsequi, pat in te mea est cogitatio, quam ne frustra cepisse, z de te habere velis. Ad eum constitue famulum, polliceor, mihi p̄missis summa opera z animaduersione pro vrb̄ veniti. Et ita nequicqz ex me impropetū te continēgat. Vale

Primum hoc genus

peritōis, cuius iam puerilia posuimus exempla, vocatur simplex. Et quia pro nostra est persona Aliud est quod ad eum ad que scribimus fit, si eius causa quicquid petim⁹. Vocatur itaqz exhortatio. In qua narramus primo, qua venioletia Cque nobis cū his ad quos scribim⁹ e mouemur, hoc vel h̄ ad se scripturos. Et nisi que monemus fecerit incōmoda, p̄feramus que ex non faciunda re emergent. Et si quod eū adhortamur fecerit, que deinceps p̄moda, p̄sequatur. Et cludemus tandem de euitate: q̄ non nostra sz sua inducat salute z honestate vidus, que ex eo fieri volumus, obtemperando

Exemplum

v. H. suo Hieronimo de Croatio comitis palentino, S. p. d. Magna mihi de te spes incūta erat, cum te puerilibus studiis, tue infantie aptissimis, domi mecum educarem. Ita cursim tuo p̄stiteras ingenio, ioculariter multa excerpēdo. Et in hoc veluti ludens, ceteros p̄fortes, etiā nō dura ceruice natos ingenij actimonia lōge p̄stbas. ego tum mihi p̄stāgebam, intraqz animū dixi o pulcherrime Hieronime, bonis natus es auspicijs, nūminis aliquo dotatus munere qui ingenio tuo ocioz admirabiles inuencōes preceps vt nil restaret ad summā tibi addi quo perfectior nasci potuisses. Ad itis animo, facetus z comis sermone, maturo gestu: dum puer vixti. Ita virtutibus te conditionibus gerebas, vt pleriqz te inuēbant, z vrb̄ nostre parie portentabant, in quo bonorum tutela, malorum vrb̄ga, pollicie socratice starent tenacula, te vnum fore. Sed nescio quid me penes insonuit, z profecto tristeste cepi nuncium, veteoz z dicere nolo. Quz ipse iā vir factus, z studio papienti doctissimi morum spectaculo z ludis danis, aleis, et meretricum palestre te frequentem exhibes. Sed decus ingens, z tue gen̄ elogie infamia, non parua. Ex puero egr̄ ego factus es mihi z tuis ludibrio, vt qui de te sinistra mōz mores habentur, non vacat locus vbi non admodum proclamare, Puduuit me hec audire, et abij. Et nunc te ex corde, moneo sedule, si quid mea vata efficere valent, te

constitias in piscum iter virtutis acceptu
tus premia, paululum obtrasti, placuit se
mel cadere, cum nemo ab ea culpa tur? est
dixi vero persistere, in lato scelex voliptari
hoc vicio datur, hoc te nobilem ignobilitat
z tuos molestat, tum socios, tum amicos, z
tibi desidioli nominis, z dum diutius p se
querere ignauis, appellationem daret, Quare
si e velis nos prolius tue prime z optime d
te estimacois spoliari, respicias, Et quicqd
adum sit qz forte sermonibus vulgi auctu
est, Ego cum omnibus tuis p bonam relati
onem z tui pmendacoem (vti soleo) pallea
do, Vale

Aliud exemplum

wenceslaus Brack Suo benimite, S. p.
dicit, Iucundissime Benimite, Cum multa
mecum ppendo; de te incidit cogitatio, quale
hactenus vitam; omni libertate plenam; du
peris, hoc tue adolescentie ptextu placitum
erat. Jam vero qz adoleuisti, viuendi modus
alius poscitur, d epouisti iuuentam non vis
uis sub tutore Tu tibi z tutor z curator es
Nam ista vitum pfitenar, Depone in qua
pueritie blandimenta, z que adultoz sunt;
capta, Non tam libere vagando, ymmo ani
mum tuu cuiqua studio adinuge, Et illud
quodcuqz fuerit utilitatis z honestatis; tibi
qz deceat, elige, Non sumus (vti credis) na
ri ad octa, Neqz tue facultates vnum voluit
nihil agen tem, quas; nisi aliquo auxeris; vix
te ad tempus etiā alere sufficiēt, Quare tue
future senectue quid in opie patia bene
psulueris, si te mea scripta admonebūt, Et
des em hodie multos senes Colim irrefre
natos adolescentes ydelstos, decreptos z
paupes ex aplissimo p̄monio reifamilia
neglectu mendicet oim in se tuētū itrtiōe
yicacim deamulbare, Hos pone in memori
am Quibus tue fortune nequaqu p̄cessissent
comparando, Esto qz vxoz tibi danda veni
et, succedunt proles, vbi te modo, illic post
bac vxorem, liberos, z magnam familiā enu
ertes, Sis rogo inquam p̄clarū facinoris
z inceptor z p̄fectoz, Neqz ad te egreferas
ita patenter (vti mea me suber caritas) hec
scripta p̄ferre Vale, amor in te meus nequit

ad tua silere ocia, Irenum vale, Et vt quid
bene agas non diu delibare

Est tertius petitionis modus scilicet pro a
lio, veluti cum amicum amico, aut filium pa
tri commendamus

De amico exēplū

wenceslaus, H. Henrico, S. Spectato iuri
consulto, Canonico Sancti Iohannis in
Constantia, S. p. dicit, Humanissime Hen
rice meam in te confidentiam, quam cepi ex
eo quo te die noui, semper illam inuenio,
Tibi nisi ac laboris allaturam, nam nunq
ad te petgo quin consilium z auxilium po
stulem, Ita te obsecro vt nisi in maximis
gerendis, tecum quid mihi actitandum sit
diffinio, Estet quidē satis onerosum, si tua
humanitas z amor non vincerent omnem
quem ex tuo wenceslao concipis laborem,
me ita importunis ad te declinare casibus,
Sed audi optime fautor z p̄ceptor, alia
res agitur puta nostri Iohannis, H. crescit
tibi noua occupaco, consulendi vis a te Cqz
bene nosti scilqz egregie in rebus gerendis
consulere queritur Et pro se ita libens erit
quo eum meo amori non minorem estima
bis, Facile opus adiutus; tibi debebit, ne
dum immortales grates aget, Vale,

Pro filio aput in clemente patre

wen. H. Suo wenero, w. Salutem plu
rimam dicit, Iridie, vixit meiqz moris est
cena exacta in ponte, captare bona aure spi
ramina, z amnem defluum, vt lubet ament
ter intueri, offendi casu, tuam filium, quem
ex tua facie, veluti cere sigillum impressum
admirabar, nibilo tibi similius vnq vidisse
Quod tamen petratum est, licet hoc bru
ris concessum est, hominem tamen natura
nunq aut rarissime homini producit simi
lem, Ego cum eo veni in simonem, z multa

interloquendū sibi obiecti, z in pueriles me
apte argumentaciones; veluti secū ludens; in
duxi. Cuius argutiē ita ingenue excepit, z pa
ratisimo pudicit anō q̄q̄ obiecta. Erat enī
eo audatior, quo meū in te callebat amorēz
magis atqz magis valere. Tandem ne va
cuis ad te tepedaret nō rogar? hec sibi de
di. Quibus te in te amo obsecro, vells
huc optimo adolescentulo tuo filiolo Cne
tū solum in vultu gerat specimen iudicūto
esse, potes enī paucis efficere, q̄ multis nō
seculi hōibus doctior euadat. Exit enī tibi
glorie talē genu ille natū, qui p omnia z cor
pore z ingenio, tum moribus patrem equi
pararet. Vale

Aliud in simi ligenere

W. B. Joanni, S. artū z factorz canonūz
Doctozī, vito p̄marco Canonico kathedra
lis ecclie Constatī. S. p. d. Celeberrime vir
ad te relatū est, nescio quoz mendis, tum
nepotem Jero, de Troarō, minus ac spera
les litteris papie opam impendere, ego idē
aliquo dolens, graui q̄cetera p̄cedant, Ac
quiescere nō desij. q̄d v̄tati p̄sonaz, explo
rati haberem, mō hunc, cras reliquū Ita sit
me neminē ex mangonibus nōis, quibus in
mediolanū iter est, p̄terisse, quem nō mltō
occuparem s̄mone, demū quēz seorsum in
quiens; omnes p̄res laudatores n̄i Jero
nīmī repi. Ego istis minimi; tanq̄ p̄laribz
timoribus incredulus, plenā fides adhibui
Adqz doctos eodem itinere p̄fectos me p̄
ueto. Quid opus est multis; v̄na voce; ma
turisqz sententijs omnes p̄cedūt. Jero. no
strz omni studio impensuz eximie p̄sibus al
manis; z quasi omnibz mō papie moratibz
doctiorē. Ego hac impulsus fama; volui
te certiorē esse, vt quem in cū p̄cepisses,
stomachū depnderes. Ad ibi in quā crede;
quā ad te āpollinis oraculo, istac de re va
tes longe sim vetior. Et te his cr̄tatiatibus
eximas, quibus z ego inuolatus dudū mibi
meū quem sanctē diligo Jeronimū recōcili
aui. Amplius qui in tuis p̄tissimis es, z fa
ciendis p̄udentissimus, sup̄p̄mi noli, vere
virtutis obreātatoribz, z ob benefacta lau
dem Jeronimū minuētibus, quouis p̄cto
autem solum, tanq̄ inutili p̄bere vento;
Vale vir egregie

Est aliud genuse pistolare cōsolato

ium, videlicet quo vtimur ad eos; quos si
nō possumus; reconstilio tū iuuamus. Et h̄
genere opis esse, his; quos aliquis casus i
portunus dolorē oppressit. Et de morte fi
lij vxoris aut mariti, de carcere, naufragio,
de morbo, p̄prio, z sic de singulis. Eius cas
sa est, lenire metozem, nā magnā p̄te moro
bi tollit; qui amico tristi bene p̄sultit. Hoc p̄
mum, cum amice eius casum Equem passus
sit non parz nos egrelaturos ostendamus.
Et nos toti potentatū fortune subiectos,
idem pati. Forte qz deus voluit, z nulla cā
potuit aliter fieri, quominz pateremur. De
monstremus enī hoc ex similibus z alioz
fortunis, ymmo plurimoz exemplis, facili
me tandem p̄uincemus, hoc potius deo ac
tore factum. Et quez euentum fugere nequi
mus, patientissime sufferamas.

Exemplum

Wenceslaus Brach. Ad Martīno gr̄lles in
Valneis superioribz suo optimo, S. p. dicit
Unice Martine, quem ex multis mibi de
legi, Sautozem z amicum, vitumqz inueni
talem. Cuius ego; si quid te doloris ambio
ret; amaro comportarem corde. Euenit v̄t
qz, te nostrū Caspat v̄trozūqz, z tuū v̄re
tum, z meum optione filiolum, videre i hac
vita v̄sisse postremum. Num tali infante
qui te omnino p̄fitebatur, plurimum condo
lendū esset. Et eo amplius quo tuus in hac
luce esset v̄nicus. Quem tua p̄dicta, cū mlt
ta prole domi celluz bene enutria; sent. No
lo dicere, quo casu z quo aurore; de; in his
culpaci minime potest; qui nunq̄ venit cul
pandus, sed bene misericorditer implorād
animam puerilem effudit. Egregius puer te
patre dignus pro quo me lacrimas, non te
pautiores, effudisse certum est. Nam nobis
ambobus iacturam factam, multaqz surrep
ta solatia, cū vita absterunt in aurās tenues
Sed ha quid his opus est, volui enī te p̄so
lati, longe tū melior, fortasse ipse venirent
a te fletibus prohibendus. Sed ne hunc
calamum a te nequiquam institutum cre
das. Rogo te mi interne Martine, S.
quantum tuispe possis, satis permittas;

potes em tibi sufficere. z his impare casid^o
 celsis vir multo p^oppit^o exp^oissimus; prudens
 z animosus. Iuuenis aduc. ex tua Croges
 leum honestissima muliere atz mansuetis
 ama. veluti ex puerili z tibi de amata puer
 os dare. q^o multos. Et q^o in nro Caspar fa
 dum sit. nos omnes idcz manere. Abijt em
 velut florens rosa. innocens. immaculatus.
 candida veste. Strans apud agnū iesum pro
 te irrefragabiles preces fundens. q^o si recte
 singula metire atz ppendere velis. pulctuz
 foret in celis tibi preuiū habere. Sorte diu
 tins viuendo ad vicia primū iter deriuasset
 licz hoc nunq^o rati essem^o. Tū ex p^oibus op
 timis pueris. z p^oibus pstantissimis pgeni
 tis: vidimus. Nescio quales sic ad internū
 onē parentū excreuisse pcessu t^opis. dū nimis
 patz z quoz intererat. indulgentia eos edu
 caret. Hoc tū certo iudicio. in nro celicola.
 Caspariolo nequaq^o timēdū erat. Aliud tū
 p^oterea. qd nunq^o d^o umidert^o vixisset. te que
 rum z sine anxietate fuisset. puta min^o amor
 z ingens cura. z ea q^o nostri pueri nobis ig
 norantibus dementer inceptant. Jam cras
 fregit. nō ad mortem logā. aut ad aliquid
 sile. forma pueros pduct. quos ita videre
 dolorib^o quotidianis affectos. in paternis
 latibus indies agonizare. quid aliud est. q^o
 nos omni hora centes malle cū eis mori.
 Dec ago mi cordialissime. Mar. nō me pu
 dentie diffidēs. Cū in alienis piculis. z ma
 xime in bellicis bene p^osulis z animū geris
 omni aduresitate supiores. In p^oiti casu nō
 minus q^o in certis te ostentas. Et ad temp^o
 tristitā. quā pcepisti animo; excuties. Idqz
 factitando; deo minime p^otratus eris. Qui
 nrm Caspar. sibi acciuit. quo semp atz semp
 cū p^ois animabus famulo fuit vult ppetuo
 Et que tibi pcessit. nō dedit. reuocauit. Ali
 os pueros p suā clementiā pōt z vult tibi vt
 sint oblectamento dare q^o ples. Vale Be
 ne. z diu felix.

Aliud exemplum

wenceslaus Brach. Cristofero. H. P^oiori
 in. w. vito olm terrigenaz. sibi electissimo.
 S. p. d. Nō me optime tri suspitiaz anbe
 li tradis tutiori spitate pmiser. me p^octore
 ab eo die quo primū te dolere cepam velut
 anime mee dim^o dū. aut depressum aut ab
 esse l. nli. Prestim dū recolo amabissimā

psu etudim em. qua alternatim nos colimus
 S. q^o amazeller. me his t^oibus sine te supst
 rem dari. cū quo tā pene salis peredi modū
 inq^o te nū mibi distentel. vnq^o notatim. Ab
 mi. Et. velles nunquid me posthac sine te
 posse viuere. nō pfecto. nū idcz for et innitū
 sup esse. Ego. fatales parcas mitecā. ne an
 tropos in te seuiat obsecrabo. q^o si nequeo.
 me tecū interneat. Dulce est tecū mori. cū
 dulcius fuit viuere z puerfati. Sz dū hec ri
 gantibus scribo oculis. venit vnus ex nris.
 a quo vsqz ad lassitudinē queritani tuā in
 firmitatem non esse ad mortem. Resumpsi
 enimū. teqz rogatum velim. vclut alia z son
 de. sic cetera soles. suffetas. nā te patientem
 z pfectum p^oessus es. quare z obedientem
 deo esse vclis. Qui te horatim exatris natu
 re metis sanitati p^oiscinē restituet. Adde q^o
 supior in te homo. puta immortalis anim^o
 valet rectus z iustus. In quo mea cimula
 ui. que p^ogressi serulmā in n emine. Vale. Ne
 paucis diebus te inuere credas. Itz vale
 cras pedibus sanus deo volēte gressus in
 staurabis

Aliud ad euz qui spoliatus est.

W. Brach. suo Martino grūlich. S. p. d.
 Tuus casus quem in te seuiens fortuna cō
 stituit mibi dolet. admodū. vnū tū gaudeo
 bene tecum actū. pura nō in homicidas. sed
 in spoliatores te cecidisse. Tū ego vsqz in
 mortem fleuissē. Sz qz spūm geris adeo
 nobilem. vt natura sit formatus. ad omnem
 fortune volubilitatē patientissimus. Ita q^o
 te. non quid faciendū esset. sit admonere d^o
 pus. Poteris em tibi suadere. bec quibus
 spoliatus es. forte ex manibus alicuius fenera
 toris in tuas manus puenisse. ne tū cetera
 que domi iusto possides titulo. his coinqu
 nares. Crede mibi. amplius nū tale te passu
 rum. Cū a te satis fortune ludimentis deci
 manū est. Reslice inqū lapsos casus. z tuis
 nas resarci. Habes aduc. deo z fortuna. au
 doribus. multa. Et in decuplo amissis ma
 loza: vt tibi potius regratandū sit d^ois. Ita
 benigniter tecū egisse. Ne vsqz dolens pro
 teruā in te d^oiam excitabis. que tibi tot for
 tuitos puenis z puagacōes pcessit. semel
 dumtaxat irata. p^oter tuā se exhibuit spem.

q̄ parere, ne femineis ipsa, vt solet fortuna
rotis aucta fauorib⁹ intolerabilia C quod
de⁹ phibeat ⁊ maloz i te strue pgeret, vale

Aliud genus eplare m̄datorum vocam⁹
In quo superior inferiori, sp̄mū possibilis, se
cūdo que p̄moda sūt ⁊ honesta, m̄dat. Ne
qz insueta que grauant ⁊ magis offendunt.
In hec narrationem esse perq̄ necessarium

Exemplum

Sixtus suoz omnibus xp̄ifidelibus cuius
vicariatu in terris gerim⁹, licet indigne. Sa
lutem ⁊ aplicaz b̄dictionē Egrefert sacrosā
cā sedes aplicā, nonnullos filios, se negg⁹
re. Qui licet cristi sanguine redempti, ⁊ e
iusdem fonte sacratissimo loti; manuum tñ
non timent, vabq̄ pessime ⁊ heretice, veluti
nouj crucifixores, in suos vn̄dos, cū armis
expendere, qui f̄dere cū t̄etro inito, semus
gladiū i nos, q̄ tur̄os, acut. opugnāt, mor
tē ⁊ m̄strādo ⁊ xp̄ifidelib⁹ iferēdo. Quos
manifesto nomine venetos appellam⁹. Qua
re a nobis pleriqz ad monitū, semper in ta
li manserunt inobediencia, vsqz modo. Ita
qz eos denunciam⁹, maledictos ⁊ excomuni
catos, membra ecclesie scandalosa poculqz
Coicente veritate hab̄ctenda. Sic eos ab
iectos, manibus secularibus damus, penitē
cohercendos, quo aduulg⁹ respuerint, de p
petratis cū p̄ticiōne veniam veniant recep
turi. Datū Rome sub annulo piscatoris

Aliud exemplum

Fridericus romanorū Imperator, semper au
gustus. Suis electozib⁹, S. p. d. Redimur
serenissimū principes non parua offensione
quā a multis annis patimur, zin qua in nos
vngarus iam dudū armis p̄ndit. Cui a no
bis nil iniurie illatum est, nisi qz dementer,
suum velle, sibi litis rationem statuit. Inq⁹
nobis magnā nostri regni ⁊ paterne heredi
tatis quociqz potuit, ⁊ placitum fuit, p̄tez
abstulit, Croaciam ⁊ stria, ⁊ non his p̄tē
austria velut grauis debachator, igne ⁊ fet
ro vastauit. Ita velut rugiens leo, in nostrū
sitiendo sanguinē, nos in eo opere qd̄ struxi
mus bono castro actiter debellare instaura
uit. Non em̄ minutē nostrum regnuz tātum
q̄tū ipsa imperialis magestas, Cui nemo d̄
fensor, nemo sui iniurire, p̄pulsator est. Nos

hoc spectat, vici gladiis, qui ite vnanimū
voto huic sacro imperio ⁊ pallacio p̄eessē
voluistis. Itaqz electū, ac patrem patrie, de
fendere, tueri ⁊ fauore vos iusta postulat ra
cio. Ne p̄tinax vngarus, sine p̄sumptioni,
aliqd̄ maius addat, sed per vos p̄mitus, sine
superbie, intra suos modum statuatur, nil tale
posthac, quo penitendum ei sit, faciat. Da
tum ex nouo castro ꝛc.

Sūt etiā epistole

quedam gratiarum relatorie

Magmas em̄ gratias v̄bis, Habemus gr̄as
In animo, Referim⁹ gratias In ope. Quid
quid h̄oc sit, p̄terea d̄r. Cū i nos beneficia
facta sint, voce affectū ⁊ ipsa re, meozes nos
ostendimus. Nam qui cepit, non is qui cō
tulit. Certe seneca ad eburcium b̄nficiū age
re, habere ⁊ referre debet grates gratias re,
Sum⁹ em̄ aduti v̄bis, qd̄ licet parū c̄sear,
tñ p̄ loco ⁊ ope, v̄ba magnatū magnip̄dūf
Affectū p̄mouentur, cū animo ⁊ voluntate,
nobis quis C cū re nequit) adiumento est.
Ne nobis auxiliabit, cā pecunia, aut quid
quid huic simile nostre suffragabit idigētie
Habet hic em̄ locus, inter putatos am̄
cos suspitōez. In vera em̄ amicia nil tale
interest, Dū sic agimus gratias, mediocri
bus, paucis, ⁊ efficacibus v̄bis, nos ad pari
a ⁊ n̄iora obligemus, Ne in faciem bene
facientis etiā ex corde multa prolocuti gna
tonem, passitū re credat nos imitari, Si tu
sticus sit, opinetur sibi strui insidias, velut il
lud Cremeris in eunucho. Qui blandimen
ta sibi parari, putabat insidias. Laetella cer
tissima est hec, vt magnis laudibus ⁊ para
tissimo animo, bona in nos collata magni
ficemus, ⁊ egregie efferamus ap̄t amicos
quibus is, qui in nos benefecit, p̄suetudine
aut amicia iunctus est. Ita cū aliena voce
duplatum sibi fama credit reddi, Cū nō ve
lut furta, sua ap̄t nos deliteant b̄nficia, sed
luce meridiana clarioza fieri, videt p̄conio

Exemplū

wenceslaus brach Suo cristofero p̄fluogert
Priori in wettingen, S. p. d. Tanta in me
tua sunt ⁊ fuerunt b̄nficia optime, Cristofe
re, qz cū multa ratōne numerum acceptozū

recensere nequeo, neqz recētia, sed a multis
annis in me cumulata celebrasti, p quibus
sum ego tuū pignus in me capitale exigas;
Nolo inire calculum, nisi animum velis ex
me gratissimū, erit pfecto, plusqz nihil, quo
gratias tibi referre possum, Vale, Tuū q^o
tus quot^o sum, creditum sum, Kap

Aliud simile

Wenceslaus Brach, Joanni lantz Preo
posito in hofen, S. p. d. Quāqz sileo optie
vit, z aput te nō velis, ex me bñfacta in me
tua audire In hoc magnanimiti vtere vrb^o
ego idem ago, dñi non accelero sed diuicim^o
meā seruo, qd in me pegisti tacēdo namqz
volo me tibi semp et pstituerē gratissimum
Scis em, cum aliqto ingratum z pusillan
mem, qui cito reddit beneficium, Lum diu
re inendo diu se velle obnoxium z gratum
videri Ego vero cuius fortune ad tuā est
mattonem nulle, ad meā autem satis perexi
les sunt, non pendo meis facultatib^o equi
parare recipensam, Sed immortalī animo
tibi obsequi, z perpetuo inservire, vt eo ani
mo quo me tuis demollit^o sis, simul ac mu
neribus, z pio affatu adornasti dicere, z te
cū laude aput quosqz notos gloriosissime ef
ferre, Vale rapissime, Et pstanti a

Pro cenobitis in cōuiujs z dedica

tionibus suis ad doctos sic gratie aguntur,

Celebres spectabileqz vrb^o zc, Gratias agi
mus deo z vobis immortales, qui vrb^o pūse
tia nostra decorastis festa, Rogamus inqz
vos istac refectione gratos esse, que ex vrb^o
largitate in nostras manus deuenit, Nam
aliud quo vos reficerem^o, nihil est nobis, ni
si per vos datum sit, Quib^o nos z nostros
fratres p̄mendamus, pro vobis deo omni
um largitore, semper atqz sp̄ supplicaturi

Aliud ad idem

Egregij vrb^o zc, Hoc tenuissimo vrb^o refec
ti, q̄tū possumus, grati esse, rogam^o, velitis
Scimus em id vestre prudentie non animo
fuisse, nos p̄terea solū fuisse Et nō os aimos
p vobis fuites, dō cūtipotētī supplicaturos
constituere

Aliud ad idem

Resco reuerendi patres z dñi, cū ipse ani
mo reuoluo, quas gr̄as vobis agam, qz vob
cū vos inuitamus cibamur, Nā omnia no
stra ex vestris larib^o i elemosinas n̄ras por
rigitis, Itaqz nil nostrum erat quā peluim
munda, aqua vestris manib^o porrigere, Ad
neqz alexander ille magnus totius asie do
mstor spreuit, cū inter venatum in casulam,
z paupis tugurium itnere fessus declinassz
huius instar vos nobiscū facitate a dō glo
rioso recepturi mercedem

In primicijs ad

ciericos agimus gratias,

Viri quatuorqz dignitatū preferendi, qui i
hoc felici p̄cessu nouum tyronem z hūc xpi
militem, Itz, vestra presentia nedum manu
sculis z oblationibus sed fauore interno cō
decorastis, vobis agimus eas quas possum^o
gratias, Deinceps nos nostraqz ad vestra
beneplacita semper paratissimos,

Familiarissima

ep̄la de felici economiā Prepositi in hofē

wenceslaus Brach, Joanni lantz Prepo
sito in hofen suo fauorabilissimo z pie dño
ol seruādo S. p. d. Cū omnū mortalium ob
seruo moresz vrb^o, inuenio profecto ac te ne
minem hac luce beatōrem, Cuius em nullo
deficiens quietissime, Adde cetera, unlum
est celum qd tibi tps non volupe promittat,
His num me recensere libeatye audire, eco
nomie tue annales historias, Nullo elemē
to inficeris, Terra fecundissima z ferax, pu
rei suauissimi, clariz lues, serenissimus est
aer, Et tua regia est mansio p̄positura, Sic
struāta in colliculi cluo, vt se vna parte vine
tis in valli morem molliter declinātibus cin
gat, aliquid lar^o palus deflua irrigat tranā
do, Spirant inibi aure ad sanitatem p̄mp
tam, semper nouus est flatus, allie boreas a
libi auster certantes ludunt, Tu medi^o testi
des, ad oēm plagā aula edita, notius fene
stras claudis veluti inimicis foris stantib^o
Salubribus vero spiraminibus admodum
fauētibus, vrb^ozqz nostre amicitissimis cūcta re
seras, qui suo flatu te vsqz ad cordis p̄ma
replent inspiratione quis meliorcm in para

diso ventis credit vigorem dari. Alium no-
stri theologi, qui tuum quem locum et situm
incolis ignorant, hoc nil melius inueniri ne-
quaquam mecum sentit. Venit ver, tepida noc-
te sibilant zephyri, deguttat ros, tellus fatiscit
do. gramen evaporat ut vix pedem foris cu-
riam mitteres, cuius gressus gramineo tactu
non mollior foret. Algit lucifer quod primum na-
cia auroa diem alium. Expectata familia
officiis ordinatim distributis lete incumbit
Ducunt in succiduum quadriga nemus, ut
defecta foco ligna conuebar, Alia se promit
porta, turicola aduc medius dormiens ata-
tro fiso vomeri adherens aratoris boui ut
pedem eliciat celerior em rusticale precinnit
cannem hoc more insueto, lubi, luby, luby,
hesch, hesch, hotta, hotta, hotta, sta, sta. In
bontem inclinat, buntzy, rotzy, brunly, bey,
bey, quo tolerat labores ardentius. Ita to-
tam deerrat telus, et nulla quies nisi in arua
deducitur, fit denique sativus ager dum pas-
comes glebas pruderit, et rostro singula sibi
oia deliteant. Alius debinc familie ordo lo-
gissimus, officia commutat, is in pratium vi-
uum conducit, is sepem efficit, tertius tuciu
canapo ne moribus antillarum subiciatur
facit, Quid demum vinitor, falce cingulo dor-
sum nexa, ligonem in humerum erigit in vi-
neta velut in coream affectuose gradii. In-
staurat examen modo hos ramulos auellit
et quicquid nocuum est, deputat felices inse-
rit, bachum vocat et quem nasci ex ligno, cui
operarius datus est credit, eundem cantio-
bus placat et extremos ad antes tubali vo-
ce vo vo gumphos irresolubiles ad aerem
facit liquidum. Interea hibulcus non su-
is oblitiscitur, armentario grege instituto,
saculo heri noctis viatico velut referto, diei
mor crastini memor capto pedo et cane mol-
loso armatus gramineum contendit in can-
pum, mugiunt et mugiendo alternatim ve-
lut intra se quodam amicitie vinculo affecte
pascue amore consonant, preui sunt altis cor-
nibus tanquam reges vaccarum mariti. Venit
in prata. Ad opilio alto vocatus ab som-
no, molle peccus cum barbato grege in saltus
excludit, et fistula panica panem cantat. Deu-
qz ipsum cum fauno salutat. Ecce quam
matutini in actus famuli, nondum phebus
liquet oceanum pattem, neqz aureo veatus
curra, titoni presertit cubile, duz se roseo sic

agit ore auroa, diem nunciat temporis va-
res, gallus puta cucurrit non cessat, zanser
fidus, ut olim in excubijs perugil tarpeyas
arces, et romanum capitulum fossarum per-
girans, diem venisse clangit grunnie suillus
siliquas in vicium poscit matutinum. Strag-
relidua intra domum, mercenaria familia ad
faciedum, commisit operis paratissima, pur-
gatur curiam, spargitur gallinis, coquina cum
foco apparatus, singula in suos redigunt ac-
tus. Dum hec fiunt clamitant mergi, retru-
nunt anates, arde et relique aues paludis
hospites diem quem tremula luce agnoscunt
venisse vociferant, et plausu alarum velut pro-
sentissimum numen profitentur. Sic nauticam
celestem ambulat biremidibus, huius sumant,
illi deorsum cursus dirigunt, his ad constan-
tiam illis ad lindo w iter est propositum, oes
tamen huius ad tuam ripam, aut parum ab ea
nando viam capiunt. Interea, vibrata solis
luce et radijs per cancellos diem ad fore in-
tra tuum cubile pedunt. Tu vero Cyf soles
naturalis exacto sopore, extensis membris aro-
matico cubili pedem elicias, Inqz prima
ba resonans deo dicatas horas, deuote et ma-
gna animaduersione persoluis dicendo, Et
mane domine oratio mea preueniat te, et ce-
tera. Itaqz satis, ut dum cum delectatione
deo inseruis, cuncta tibi et velis obsequan-
tibus sacris colloquijs, ad sacrificium ca-
pellanus tibi presto est, missarum sum sol-
lemnia. Subter hoc, procedit aperto celo in-
genuomus sol, Completis diuinis aut in cu-
riam datas ab aula despectus, aut motibus
compositis perlustras, vbi omnia que domi
sunt, ymmo bruta, altissima venatici presertim
canes, naturali quodam instinctu te dominum si-
no reuerent agnoscunt tamen. Hoc fit dum si-
gla alloquerer pascere iubes, accurrunt stelli-
geri pauones, pulli, colubae, turdi, et tutures,
quibus tua manu dominico spiritu seruo ab-
portante spargis cruos et sicca. Alh quam te
videre cupem, num voce consonans yerna-
cula, buntly, buntly. Stracillant galline non se-
ne fructu, nidus ad tuam vocem euolant. Se-
socialia prandium a te pabulata altissima, te pa-
scunt, iam elixi iam fruxi pulli quotilibet alo-
tilium culine subijciunt. Sic aspectu auicillissi-
mo rapere cum tuis pennatis, velud ad esum
seruiens; astare videaris. Itur in edes et in
menibus veliuolum lacum, vitrea vnda per
i ij

psicium licet cōtēret. Nam vīuatio oīm ge-
nere piscium in clauo pallacio tuo alluere. in-
missis cibis panibus. Hoc tūm z magna-
rum nō seruire est opus. Quia nisi te volup-
tas z harū rerū luxuria traheret aliquo tpe
his te eximeres. quē admodū non nisi semel
septimatim ex ocio modo sciaz relato te ob-
lectas. Demū nōdet aula. fit intra pallacia
streptus stertunt rāble. epulū afferē regiū.
circūstant te vnice inuentuz turme. Tu ve-
ro nisi raro sine cōpate solus prandio incū-
bis. Interqz prandendum neminē p̄get fa-
mulati nedū assidere. venustissimis tuis lu-
dibrijs. susurris z gesticulatōne aut morūm
venerabiliū intuitu risib? z hilaritate cōpa-
scū? Aduertit te oēs. forte tua māgnetudie
quasi seruo cū te dūlgunt tū summe tibi ob-
sequiūt. Extrātis perfectisqz epul. Jociūdo
vultu. pertractas singula. Et te aliquatenus
motus intra menia agitur. Tandem quod
oīm z cōmodissimū z natura sine humano
labore delectabilisū nihil prōdūxit. alueari-
a z crates vīstas. Illud inqz animal intra
fanea regna sibi regem a natura datū nutrit
z thimo redolentia florigero campo. mella
vncellis colligit pediculoz. Stant in portis
sue gentis seniores regem z cerea regna acu-
leis vsqz in necem defendentibus. ne igna-
ui fuci in se rapinam faui decerrant fit cla-
mor. bonbilant patiter. strident alīs horri-
sono. terrentur vespes. ne sua vicinias ade-
ant castra. Et si quid casu intra gestum sit tā-
qz extra rēta silencio mortuo. trahunt cada-
uera. Struūt namqz rege presente faueuz z
admirabile opus. cui fuluū quasi in tignis
mel suspendet. Et qm̄ erate mediocres tā-
to aptiores interioris machine huicō operā
impendunt. Senes modo veteranzorum z
emeritorum vice hostio se obuolunt. foris
excubias z vt dicit munitionem obseruant.
Abqz his que volatū aprōres sunt z agili-
tate ac erate valent sarcinulas exipiūt. quas
muratoribus z opificibus regijs. submissis
strant. Hoc spectaculum ita feruēde celebrāt
non parua nature sagacitate. Et mirum qz ī
tam liquido aere ad spaciū satis magnū in-
terstrepitādo floribus reditus domi nō
seant. quos instans nox mellifolis pondus
culis. veluti vnitores sarnētis decerptis
domū ire subet. Sādū hoc animal soui mel-
lica nutrimenta z cereas ceteri faces dedir

Nam platonī post diebus paucis quā na-
sceret in os volando velut in aluear liqui-
dum. vel fudit. ex quo diuū ozculo plato-
ni instillasse sapientiam. z altissimaz causa-
rum sinceram veritatem. ob quā diuini no-
mine perpetuo celebrat. Istud hercule ani-
mal oēs nature ministri. puta philici. quos
consueto appellamus medicos. z medicine
apparatores quos apporetarios vulgus vo-
cat dūlgunt z cūctis preferunt. qd in fo-
ret. paucis morbis hū medicarēt ast aliū su-
a preparamēta que consuetas vacāt nequa-
qz sine huius animalis munere qd ē mel cō-
seruarent. Hoc tu ludo optime vī ad satie-
tatem vīsum reficis. Et non min? aures de-
mulces. dum dumī resonāt acalantida. z ci-
cadis arbuta. canit ad vīam aquis cōducta
philomena. pīstāt arūdinēo tumultu stur-
ni. merule tordele z pene innumetum autū
illuc frequens concinnat agmen. Interēa di-
es labitur. Inqz vīdas phebuz dirigit ro-
tas. Suadet et vicina nox. felix pecus cum su-
is magistris domum repetere. Venit subul-
cus complens carnea. quod mane persona-
bat. caput multo flore redimitum. Incedit
opilio longo tractū. bucam fistula perflat.
Nam tardante oue. modo velut ennoyus
capre inspectat. Quibus vbera plena lacte
liquore. non liberos sinunt capere. z expe-
ditos gressus intemptare. Quem credis nō
iuuat tali faui fenore z aspectū. Nam quos
mane videres vacuos greges. intra p̄ diem
monticulos z tempe errantes. nocte pablo
z lacte excipetes onustissimos. Preparantē
septā. spum at mulāra. plenozqz prolūt lacte
vescitur longus famulanzum ordo. pinguis
ri colūstro p̄misitur caseus. excutunt legimē
Dumqz omnium risu. hec in tua prepositu-
ta aguntur. Stas tū intra tue limen aule.
hec perspectans. ita vt nemines. non suo no-
mine diuino ex opere domi redeuntem by-
lariter alloquerere. Et petende est. qz apud
tam piū z tractabilem vīrum. qualis tu es.
nulla op̄era parētur. Et quanto quisqz a te
mīstius compellatur. sese tanto vult fidiores
esse. Quare tu ad lassitudinem familia solis
estū z diei laboribus. vsqz ad vltimum sp̄er-
tum defatigata. ex te sibi blandienti resu-
mit animum. Esto qz bene inescas. z condi-
gna tribuis premia tibi seruentibus. Cur
nollent. si quod absit tempus postulare

tecum mori. Abiit cena conuenit uterq; sex-
tue familie conferunt de agendis quid cras
stinus sibi velit dies architectinuz consulit
Sicq; mixtam cuiq; suū p̄scribit opus, fit s̄
mo in multam noctem narrant fabule, trac-
tantur comica gesta, donec mteantia sydera
oblanam suauiter inire z sumnum rapere p̄
cipiunt. Admiratione foris annis defluus, re-
uoluit tipa lenes procellaz ludos, quo gra-
cius ipse sopori indormitas, Sit aura odorif-
fera quam venti arboribus decutiant z get-
mine surrepto curbie decorant, Et que mō
flore fructu autūnuz remunerat Adde hoc
virgilianum, Strata iacent passim sua que-
q; sub arboze poma, Adest bachī mīnus, z
plenis spūmat vindemia labris, decerpit y-
na calcat pedib⁹, premis prelo, coquit d̄strau-
dat, In q; modos mille toridem trāsit for-
mas, Sit tua cella vinaria eo plena, Intra
q; vasa velut carceri traditur irato murmu-
re expuens et furorem quem cōcepit in nōs
toto āno transfert, Pices his pedib⁹ quibus
tangit, repondit t̄mbāt⁹ gressib⁹, z dū vē-
trem explet caput z pedes, dubijs nō se po-
tentib⁹ motib⁹ reddat, Recolam⁹ cetera po-
maria z queq; loca ordea fenilia, nihil deni-
q; vacui repetio, Ita tuos adornasti in his
bernū mūmendo penates, Quā primū arua
nix tegit, z vestigia sigillar, odorisci veltres
z alij venarice doctrine canes suo iūcti ma-
gistro in dagine vepres petuagare nō cessat
ni rapta p̄da sine qua redire dominicos in-
lares turpe credit, Jam aperit, iā auritū succū
bit leporos perdicēs ornices similiaq; gene-
ra, intra cōfinia tue dicōis aut quouis etiā
capta, in tuam escam afferūt, vt quem nō tu
amor, vincat pecunie Venit esto, nix alta, au-
cipio intra curiam instituto, plagis fallaci-
bus subiectis, famelice dolis capisū auicale,
quib⁹ profecto plerūq; a te captis Cq; est
uo cantu suis nidolis vicine, te oblectarūt
parci portigūt grana, abducti iq; sed⁹ au-
ceps placat, Sicut treuge, cōuolat tota ne-
mozis phalanx, velut elemosinarius exercit⁹
in magni regis tendit curiam, Inūquid re-
tis verno tēpore suis cantib⁹ tibi grates re-
laturas, z que melo nequeūt vtilior instant
ac cōducti ad opus nullam relinquit arboze
quam nō vsq; ab araneis z herucis z reli-
quis vniculis nocuis emūdarent, Est enim
taliū auicularū viuendo lōge commoditas

maior, nam aliquē pura acalantis canapell⁹
frigellus z prima omnū phlomena quot
quot sunt vox sunt, z estatis venus, presertim
lucina que nullo frangitur tempore, quin di-
es, z noctes vsq; ad cecitatem z mortē clā-
git, Quid his immozoz, Eū pedem in tuam
curiam nūoso tempore rapio, audis illud f-
ar ea carmen tribulaz p̄p, pup, pop, riturā
tur spele citra milium, portat in pauimen-
tum heri fanno mundata cum tritico s̄ligo,
Stat sub vestibulo niue ab exclusus vinea
vinstoz, spicat silens, qualos, crates sportu-
las canistria colatoria que vindemie detri-
uit labor reparat, fūdū ligna, stuba z camis-
nus frigus h̄yemis vincūt z cōtēperāt, In-
terlaborandum surgūt serozum voces sese
inctantum ad cantus, Adstāt sus, be-
dus, cap, bos, veniunt factozes, laniste niac-
cellarij, z quo nomine carnifices cūq; dicti
Veniunt piscatores, aut piscature intendūt
aut neglectos hamos cū pernis z retibus cō-
suunt Adest diuī martini celebritas redū-
tum annaliū ve censū, rustici memozes, lu-
bete tempore bigis z h̄is quadrigis blada
soluūt, alij pullos, alius bouē luēnye afferē
dica, defalcat creditum, numerat es, cibantē
decimaz victozes z sub epuloz saturitate te
cōmēdant te diu viuere optant sibi te perpe-
tuum volunt dominum, Abiunt vinolenti
cum in suas declinatint casulas, ab ab nos
stet dominus porrectis manibus, z leto nos
accepit vultu, in hec multa apud maritā glo-
riantur Sit tandem, dum ouozum assit dec-
cimatio, rusticatio fultē ornati, venit mulle-
bre agmē oua sine decimalia gestans, quib⁹
ipse ardenti z sitibūdo affectu flagras visu
ad papillas tactu pro exponend s̄ ouis, ma-
nu palpitante decras, oritur ingēs cachis
n⁹ inter multas vnam quam elegas secretis
(tacebo ne, an hoc loco secreta profundā)
prescribis stigmatibus tum nil preter ocu-
los z sine suspitione vocem pascis Es totus
viuens omnia in lucem effere iubes, nulla
tunc sere obstant tenacula neque lanua li-
men amat, manant riuī vinozum zuccata z
electuarīa pane v̄sitatorā mēsam tuam or-
nant, Jam stas, modo sedes, pulcras tamē
quīs rusticanas mulierculas omni volup-
tate verborum nōminus amabilitate refi-
cis vt cū ab iertnē sarcinulis replet, z quas
tabule reliquias vocamus secū ferre cogūt,
i. iij

Sic propemodum carnis prurium crapula, agis
dyonisia, & femineos inter strepitus logum
ducitur vale. Nec dum omnia video, ad te
calamum traho Et ad priuata animi tui stu-
dia venio, Quibus parumper temporis in-
tercipis. Sic fetida lectio te modo parum
scriptis, modo poetis ludimentis animum
dari vi sua allicit, Declarant volumina in
dies manibus tuis reuoluta, Et mitum, tuo
ingenio ita utrumque perstringere & tempora-
le, rationi non impedimento fore. Ubi eco-
nomiam sinistra, dextra geris sinderesim po-
reter apicem & superiores in te sibi partes
vendicantem, Forasse distractus theozico
opere ludens velut recreando animum do-
mesticis refocillas actis, Uelq; paucos & si-
pulum audire libeat, vidi aduc preter ne ne-
minem, qui sine discrimine rei familiari & tu-
gi lectioni adeo posset freques ancillari In-
letis facetus, in serijs grauis, in agendis pru-
dentie consultissimus, Quo factum est vt p-
sentis anno cum te primum aspectui nostri se-
renissimi archiducis austrie, clarissimi prin-
cipis sigismundi in tuis factis coram consti-
tuisses moro ducalis i te fetuoz te i curie of-
ficium & suis consilijs sibi no paruo & annuo
stipendio delegit, Ecce pro quo multi gene-
rosi magnis instant precibus, & pleriq; fru-
stra precari, Tu vnus tuo aspectu abstulisti,
Quo velis amplius, tue terrene addi felici-
tati, Alijs minimam quo ipse polles, fa-
stigiū ingens beate vite foret, Tu vero om-
nia complexus, totam possides huiusce rei,
de qua sermonē institui, ipsam puto beatitu-
dinem, Quam te dii deeq; omnes, absens
fidus patris fatalibus diu viuere cōcedant,
Ego p^o mea in te veritatis aia abeo, ne mi-
ro insistens sermōi vsq; aures tuas obtu-
dant, Vale sanctor, dñe & preceptor, Raptis
ex constantia pridie idus septembris Anno
MD, cccc, lxxxij,

Hic optime Joannes meis finem facio ne
vsq; scriptis te occupem Ectera q̄ inter nos
restant, vicissim dum conuentum celebrem,
risibus, susurris tergiversationibus, & omni-
bus nostre amicitie modulis prosequemur,
Vale bene, diu sanus & felix, Iterum vale,
Et que per me fidei mancipio fieri velis,
Iube, Raptis ex constantia, Anno piera-
tis, MD, cccc, lxxxij, pridie nonas septembris

Incipit prologus in didascalicon Hugonis.

Multi sūt

quos ipsa natura a deo ingenio destitutos relinquit, ut ea etiam que facta sūt vix capere possunt. Et horum duo genera mihi esse videntur. Nam sunt quidam qui licet suam ebrietatem non ignorent, eo tamen quo valent conamine ad scientiam anhelant. Et indolenter studio insistentes, quod minus habent effectum operis, obtinere merentur affectu voluntatis. Alii aliquid summa se comprehendere nequaquam posse sentiunt minima etiam negligunt, et quasi in suo corpore securi quiescentes, ad amplius in maris lumen veritatis perdunt, quo minima que intelligere possunt, discere fugiunt. Cuius psalmista. Noluerunt inquit intelligere ut bene agerent, longe enim aliud est nescire, atque aliud nolle scire. Nescire siquidem infirmitatis est, Scientiam vero detestari, prave voluntatis. Et aliud genus hominum quos ad modum natura ingenio ditavit, et faciliem ad veritatem veniendi aditum prestitit. Quibus et si par sit vastitudo ingenii non eadem tamen omnibus virtus aut voluntas est per exercitia et doctrinam naturalem sensum excoglandi. Nam sunt plerique qui negotiis huius seculi et caris supra quam necesse sit implicati, aut viciis et voluntatibus corporis detentati terra obruantur. Et ex ea nec fructum sapientie, nec usuram boni operis querunt, qui profecto valde detestabiles sunt. Rursus alii rei familiaris inopia et tenuis census discendi facultatem minuit. Quos tamen plane per hec excusari minime credimus, cum plerique fame, sicut et nuditate laborantes ad scientie fructum pertingere videamus. Et tamen aliud est cum non possit, aut ut verius dicam facile possit, non discere, atque aliud posse et nolle scire. Sicut enim gloriosius est cum nul-

le suppetant facultates, sola virtute sapientiam apprehendere. Sic profecto turpius est vigere ingenio, diuitiis affluere, et torpescere ocio. due precipue res sunt quibus quisque ad scientiam instruitur scilicet lectio et meditatio. Et quibus lectio priorem in doctrina obtinet locum. Et de hac tractat liber iste, dando precepta legendi. Tria autem sunt precepta lectio magis necessaria. Primum ut sciat quis quid legere debeat, Secundum quo ordine legere debeat et quid prius, et quid postea. Tercium quomodo legere debeat. De his per singula agitur in hoc libro. Instruit autem tam secularium quam diuinarum scripturarum lectorem. Unde et in duas partes diuisitur quarum utraque tres habet distinctiones. In prima parte docet lectorem artem. In secunda docet diuinum lectorem. Docet autem hoc modo, ostendendo. Primum quid legendum sit. Deinde quo ordine et quomodo legendum sit. Ut autem scire possit, quid legendum, aut quid precipue legendum sit. In prima parte primum enumerat originem omnium artium. Deinde partitionem earum, vel quomodo utraque continetur a se vel contineatur ab alia. Secans philosophiam a summo usque ad vltima membra. Deinde enumerat auctores artium. Et postea ostendit que ex his artibus precipue legendae sint. Deinde etiam quo ordine et quomodo legendae sint apparet. Postremo legendis vite sue disciplinam prescribit, et sic finitur prior pars. In secunda parte determinat que scripture diuine appellande sint. Deinde numerum et ordinem diuinorum librorum. Et auctores eorum et interpretationes nominum ostendit. Postea agit de quibusdam proprietatibus sacre scripture que magis sunt necessarie. Deinde docet qualiter legere debeat diuinam scripturam is, qui in ea correctiorem suorum morum et formam viuendi querit. Ad vltimum docet illum qui propter amorem scientie eam legit. Et sic secunda pars finem capit. Sequitur liber primus

Incipit liber
primus Hugonis
feliciter

Animum

expetendorū prima est
sapientia. In qua per
fecti boni forma consi-
stet. Sapientia illumi-
nat hominem, vt seip-
sum agnoscat qui cete-

ris similis fuit, cum se pre ceteris factum nō
intellexit. Immortalis quippe animus sa-
pientia illustratus respicit principium suū
z qm̄ sit indecorū agnoscat. vt extra se quid
querat, cui quod ipse est, satis esse poterit
Scriptum legitur inter pede Apollinis,
thotitelicon, id est agnosce teipsum. Quia
nimirū homo si non originis sue immemor
esset omne quod mutabilitati obnoxium est,
quasi nihil agnosceret. Probata apud phy-
losophos sententia, animam ex cunctis na-
ture partibus asserit esse cōpactam. Et Ti-
meus Platonis ex diuisiua z indiuisa mi-
xtaqz substantia. Itemqz eadem z diuersa
z ex ytraqz commixta natura, quo vniuersi-
tas designatur endelechia formauit. Ipsa
namqz z incia, z que incia consequuntur,
capit, quia z inuisibiles p̄ intelligentiā rez
causas comprehendit, z visibiles actualium
formas per sensuū passionēs colligit. Seco-
ta in ozbes geminos motū glomerat, quia
siue per sensus ad sensibilia exeat, siue p̄ in-
telligentiam ad inuisibilia ascendat, ad se-
ipsam rez similitudines trahens regirat. Et
hoc est q̄ eadem mens, que vniuersum ca-
pat est ex omni substantia atqz natura quo
similitudinis representat figuram, cōspicit.
Pythagoricum dogma erat, similia similib⁹
comprehendi. Et scz anima rationalis, nisi
ex omnibus constaret siue composita foret,
nullatenus omnia comprehendere posset.
Secundum qd̄ dicit quidam, terram terreno
compendimus, ethera flammis, humores li-
quido, nostro spirabile flatu. Nec tamen ex
stimare debemus viros in omni rerum na-

tura pietissimos de simplici natura hic sen-
sisse, q̄ vlla se partium quantitate desende-
ret. Sed vt apertius mirabilem eius demō-
strarem potentiam, dicebant ex omnib⁹ na-
turis constare, non s̄m p̄posicōem, s̄ s̄m cō-
posicōis rōnem. Neqz em̄ harū rerum simi-
litudo aliunde, aut extrinsecus an sine adue-
nīte credenda est. Sed ipa pot̄ eam ex se
z in se uatua quadā potentia z p̄pria virtu-
te capit. Nam sicut Varro in periphrasione
dicit. Nam omnis varietas extrinsecus re-
bus accidit, vt quidquid variatur, necesse sit
aut amittere aliquid quod habuit aut aliqd̄
aliud, z diuersum extrinsecus qd̄ nō habuit
assumere. Videmus cum paries extrinsecus
aduente forma ymaginis cuiuslibet fili-
tu dīnem accipit. Cū vero impressio metallo
figuram imprimit, ipm̄ quidē nō extrinsec⁹
Sed p̄pria virtute z naturali abilitate, ali-
tudiaz representare incipit. Sic nimirū mes-
rez omnīū similitudine insignita omnia esse
dī, atqz ex omnibus p̄posicōem suscipere nō
integraliter sed virtualiter atqz potentialit̄
continere. Et hec illa est nature nostre digni-
tas, quam omnes eque naturati hnt, s̄ non
omnes eque nouerūt. Anim⁹ em̄ corporeis
passionibus p̄positus, z p̄ sensibiles formas
extra semetipm̄ abductus, oblit⁹ est z quid
fuerit, q̄ nil aliud se fuisse meminit, nil p̄ter
quod videt esse credit. Reparatur aut̄ per
doctrinam vt nostram agnoscamus naturā
z vt discamus extra nō querere, quod in no-
bis possumus inuenire. Summus igitur in
vita solamen est studiū sapientie, quod qui
inuenit felix est, z qui possidet beatus

Quod studium sa-
pientie philoso-
phia sit

Primus omniam Pythagoras
studium sapientie philosophy
am nominauit. Valuitqz phy-
losophus dicit. Nam antea 300
p̄dī i, sapientes dicebāt. Pulcre quidem in-
quisitores vitatis nō sapientes, s̄ amatores
sapientie vocat, quia nimirū ad olatet omne
rez vt eius amor e quātūlibet mens ar-
deat, quātūlibz mens inquisitoris assurgat
Difficile tñ ipam, vt vitatem p̄phendere

queat. Philosophias autem earum rerum que vere essent, suamque immutabilem substantiam sortirent, quod disciplinam esse constituit. Est autem philosophia amor studium et amicitia quodammodo sapientie. Sapientie vero non usus, que in ferramentis quibusdam et in aliqua fabili scientia notitiaque versat sed illius sapientie que nullius indigens, vi uax mens et sola rerum prima ratio est, est hic amor sapientie intelligentis animi, ad illa pura sapientia illuminatio, atque quodam modo ad se ipsam retractio, atque aduocatio ut videtur sapientie studium diuinitatis, et pure mentis illius amicitia. Hec igitur sapientia cuncto animalium generi meritum sue dignitatis imponit. Et ad proprie nature vim puritatemque reducit. Hinc nascitur speculationum et cogitationum veritas, et sancta puraque actuum castimonia. Quomodo vero humanis animis hoc excellentissimum bonum philosophie comparatum est, ut vix filo quodam procedat oratio ab ipsis efficiendis anime ordiendum est.

Nota infra scripta de potentia anime

De triplici anime

Et solum hominem ratione predictum,

Triplex esse omnino anime vis in vegetandis corporibus dependitur. Quarum una quidem vitam soli corpori subministrat ut nascendo crescat, alio modo subsistat. Alia vero sentiendi iudicium prebet. Tertia in mentis ratione subnixta est. Datum autem primum officium est ut creandis nutriendis alendisque corporibus preesto sit. Nullum vero prestat rationis sensusve iudicium. Hec autem est herbarum atque arborum. Et quicquid terre radicibus affixum tenetur. Secunda vero composita atque consumata est, ac primam sibi sumens et in partem constituens virtus de quibus potest capere, ac multiforme iudicium capit. Omne enim animal quod sensu viget, idem et nascitur et nutritur, et alitur. Sensus vero diuisi sunt, et vsque ad quinarium numerum crescunt. Itaque quicquid aliter

tantum, non etiam sentit. Quicquid vero potest sentire, etiam alitur. Et quoque prima vis nascendi anime atque nutriendi probat, esse substantia. Quibus vero sensus adest, non tantum eas rerum formas capiunt, quibus sensibili corpore presente feruntur, sed abcedente quoque sensu, sensibilibus se posituris cognitarum sensum formatum et ymagines tenent, memoriamque conficiunt. Et pro ut quodque animal valeat, longius breuiusque custodit. Sed eas ymagines confusas atque incidentes summunt, ut nihil earum coniunctione ac compositione efficere possint. Itaque idcirco meminisse quidem, nec eque omnia, Amissam vero obliuionem recolliget ac reuocare non possunt. Futuro vero his nulla cogitatio est. Sed vis anime tercia, que secum priores scilicet alendi et sentiendi trahit, his velut famulis ac obediensibus utitur, eadem tota est in ratione constituta. Itaque vel in rerum presentium firmissima conclusio, vel in absentium intelligentia, vel ignotatum inquisitione versatur. Hec tamen humano generi preesto est, que non solum sensus ymaginationesque perfectas non increditas capit, sed etiam pleno actu intelligentie quod ymaginatio suggestit, explicat atque confirmat. Itaque ut dictum est. Hinc diuine nature non ea tantum in cognitione sufficiunt, que sublecta sensibus comprehendit. Verum etiam sensibus ymaginatione conceptarum absentibus rebus nomina videre potest. Et quod intelligenti ratione comprehendit, vocabulorum quoque positionibus aperit. Illud quoque ei nature proprium est, ut per ea que sibi nota sunt, ignota inuestiget. Et non solum vnūquodque an sit, sed quid sit etiam et quale sit, nec non, cur sit, oportet agnoscere. Quia triplicem anime vim sola, ut dictum est, hominum natura sortita est cuius anime vis intelligentie motibus non carz. Aut enim an quid sit, inquit aut si esse sciret, quid sit adiudicat, quod si etiam virtusque scientia ratione possidet, quale sit vnūquodque inuestigat. Cum igitur hic sit actus humani animi, ut semper in presentium apprehensione, aut in absentium intelligentia, aut ignotorum inquisitione versetur. Duo sunt in quibus omnem operam vis anime rationis impendit, vnū quidem ut rerum naturas inquisitionis ratione cognoscat. Alterum vero ut ad scientiarum prius uentat quod post mortalis grauitas exerceat.

Que res ad philo-
sophiaz pertineat

Ed vt video inextricabilem, iā
iפו loquendi ordine laborantū
incidimus, vt nobis non per-
plexus sermo; sed res obscurita-
tem pariat. Quia em̄ de studio sapientie lo-
qui suscepimus. Idq; solis hominibus quo-
dam nature priuilegio competere, attestati
sumus. Consequenter nec omnium humano-
rum actū moderatricem quondā sapienti-
am posuisse videntur. Si em̄ hūtoꝝ anima-
lium natura, que nullo regitacionis iudicio
motus suos, sed sū solas sensuum passioes
diffundit. Et in appetendo seu fugiendo a
liquid non intelligentie vtitur discretione.
Sed ceco quodam carnis affectu impellit.
Restat vt rōalis anime actum ceca cupidi-
tas non rapiat, sed moderatix semp sapien-
tia precedat. Quod si vez esse p̄stiterit, iam
non solum ea studia, in quibus; vel de rerū
natura, vel disciplina agit̄ morum. Vt etiam
etiam omnium humanoz actuum, seu studi-
ozum racōes non incongrue ad philosophiā
pertinere dicemus. Et sū hoc philosophiaz
diffinire possum. Philosophia est discipli-
na omnium rez humanaz atq; diuinarum,
racōes plene inuestigans. Nec mouere de-
bet, quod sup̄ dixim. philosophiā esse amo-
rem, et studium sapientie, non huius que in-
strumentis explicatur, vt est architectura, a-
gricultura, et huiusmodi. Sed eius sapientie
que sola rez primena ratio est. P̄est nan-
q; idem actus ad philosophiam pertinere.
Sū rationem suam, et ab ea excludi sū ami-
nistracionem. Vbi gratia, vt de presenti
loquamur, agriculture ratio philosophia est
aministratio ad rusticum pertinet. P̄terea
opera artificum, et si natura non sint im̄tan-
tur tamen et exprimunt naturam ratione
Et ides iam qua ratione cogimur philoso-
phiā in omnes actus hominum diffunde-
re, vt iam necesse sit tot esse philosophie
partes, quot sunt rez diuersitates ad quas
ipsam pertinere constitit.

De ortu theorice
Practice. et Rech-
anice.

Adnium autem humanarū ac-
tionum seu studiorum, que sa-
pientia moderantur, finis et in-
tentio ad hoc spectare debet,
vt vel nature nostre reparetur integritas,
vel defectuum, quib; presens subiacet vita
temperetur necessitas. Dicam apertius qd
dixi duo sunt in homine bonum et malum,
natura et viciū. Bonum quia natura est,
quia incorruptum est, quia et minus est. In
exercitatione reparandum est. Malum qz
viciū est, quia corruptum est. quia natura
non est, excludendum est. Quod si fundit;
extermari non potest, saltem adhibito re-
medio temperandum est. Hoc est, omnino
quod agendum est, vt natura reparetur, et
excludatur viciū. Integritas vero huma-
ne nature duobus modis perficitur, scientia
scilicet et virtute. Que nobis cum supernis
et diuinis substantiis similitudo sola est, nā
homo cum simplex natura non sit, sed gemi-
na compadus substantia sū vnā sui par-
tem, que potior est. Et vt apertius id quod
oportet; dicam, qd ipse est; immortalis est.
Sedm̄ alteraz vero partem; que caduca est
que sola bis que nisi sensibus fidem presta-
re nesciunt, cognita est mortalitatis mutabi-
litati obnoxius est, vbi totiens mori necesse
est quotiens amittere id quod est. Et hec vl-
tima pars est rerū, que principium et finem
habent

De tribus rerum
materiis

Unt nanq; in rebz alia, que
nec principium habent, nec finem.
Et hec eterna nominan-
tur Alia que principium habet
sed nullo fine clauduntur. Et dicam tur per-
petua. Alia q̄ incitū habent et finem. Et hec
sunt temporalia In p̄mo ordine id p̄stitutum
cui non est aliud esse, et id qd est. s; idē, cui;

causa et effectus diuersa non sunt quod non aliunde sed a semetipso subsistere habet, nec est solus nature genitor et artifice. Illud vero cui aliud est esse, et illud quod est, quod a liunde ad esse venit, et ex causa precedenti in actum profuit, ut esse inciperet, natura est, que mundum continet omnem, idque in genera mina secatur. Est quoddam quod a causis suis primordialibus ut esse incipiat nullo momento ad actum, producit solo diuine voluntatis arbitrio. Ibiq; immutabile omnis finis, atq; vicissitudinis expertus consistit. Huiusmodi sunt rerum substantie, quas greci vnas dicunt. Et cuncta superlunaria mundi corpora, que etiam,ideo quod non mutentur diuina appellata sunt. Tercia pars rerum est que principium et finem habent, et per se ad esse non veniunt sed sunt per opera nature, que oriuntur super terram sub lanari globo, monete igne artifice qui vi quadam diuidit in res sensibiles procreandas. De illis igitur dictum est, nihil in mundo moritur, eo quod nulla essentia pereat. Non enim essentie res transiunt, sed forme. Cum vero forma transire dicitur, non sic intelligendum est, ut aliqua res existens pure omnino non esse suum amittere credat, sed variari potius, vel sic fortassis, ut que iuncta fuerat ab inficem separantur, vel que separata erant coniungantur, vel que hic erant illic transiunt, et que nunc erant tunc subsistant, in quibus omnibus esse res nihil detrimenti patitur. De his dictum est omnia orta occidunt, et auda senescunt. Et quod cuncta nature operantur principium habent, ita etiam fines habitura sunt de illis dictum est, de nihilo nihil, in nihilum posse reuerti, eo quod omnis natura, et primordialiam habet causam, et subsistentiam perpetuam. De his dictum est. Et redit ad nihilum quod ante fuit nihil, eo quod omne operum nature, sicut temporaliter ex occulta causa in actum profuit. Ita eodem actu temporaliter destructo, eo vnde venerat reuersum fit.

De mundo super

lunari, et sublunari.

Hinc est quod mathematici mundi partes diuiserunt. In eam videlicet partes que est a circulo scilicet licet lune sursum, et in eam que deorsum est, et superlunarem mundum, eo

quod omnia ibi primordiali lege consistant, naturam appellabant. Sublunare opus naturam, id est superioris, quod omnia genera animantium, que in eo spiritus vitalis infusione vegetantur, a superioribus per inuisibiles meatus, ipsum nutrimentum accipiunt, non solum ut nascendo crescant, sed etiam ut alendo subsistant. Eundem etiam superiorem mundum tempus vocabant, propter cursum siderum que in eo sunt inferiorem, temporalem, quia sine motu superiores agitur. Item superlunarem propter perpetuam lucis et quietis tranquillitatem eleuatum. Hunc autem propter inconstantiam et confusionem rerum fluctuantium infernum nuncupabant. Hec paulo latius perscrutatus sum, ut ostendamus hominem qui in parte mundabilis partis particeps est, in ea quoque necessitate esse obnoxium. In ea vero qua immortalis est diuinitati esse cognatum. Et quo colligi potest id quod supradictum est. Quod valet omnium humanarum actuum ad hunc finem concurrat intentio, ut vel diuine imaginis similitudo in nobis restitueretur, vel huius vite necessitudini consolatur, que quousque aliis ledi potest aduersis, eo magis foueri, et perscruari indiget.

In quo homo similis fit deo.

Uero vero sunt que diuinam in homine similitudinem repant id est speculatio veritatis et virtutis exercitium. Quia in hoc homo deo similis est, quod sapiens et iustus est sed iste mutabiliter, ille immutabiliter et sapiens et iustus est. Istarum vero actionum que huius vite necessitati deseruiunt, multum modum genus est. Primum quod naturaliter necessitati nutrimenti administrat. Secundum quod propter molestias que extrinsecus accidere possunt munit. Tercium quod contra iam illata prestat medium. Cum igitur ad reparandam naturam nostram intendimus, diuine actio est. Cum vero illi quod infirmum in nobis est necessarium prouidemus humana est. Omnis igitur actio vel diuina est vel humana. Possumus autem non incongrue illam eo quod de superioribus habeatur intelligentiam appellare

Hanc vero qz de inferioribus habet, z qua si quodā p̄silio indiget scientiā vocare. Si igitur sapientia est s̄, d̄m est d̄m̄tas Cq̄ rōe s̄iūt moderat̄ actōes, p̄sequens est, iam p̄ sapientia has duas p̄tes p̄tinere, i. intelligentiā z scientiā dicam⁹. Rursus intelligentia Cqm̄ z in vestigacōe v̄itatis z in moy p̄side racōe laborat. Iēā in duas p̄tes diuidimus: In theoricā, i. speculatiuā, z practicā, i. acti uā. q̄ etiā ethica, i. moralis appellat̄. Scia⁹ o Cqz hūana p̄sequit̄ opa p̄grue mechanica, s̄ adulterina vocatur.

De tribz operibz

Uñt etem̄ tria opa, i. opus dei opus nature, opus artificis imitatis naturā. Opus dei est, qd̄ non erat creare. Uñ illud In principio creauit deus celū z terrā. Opus nature quod latuit ad actum p̄ducere. Uñ illud Producat terra herbā uerentem. Opus artificis ē difregata p̄iungere, vel p̄iuncta segregare. Uñ illud. Confeceūt sibi petisomata. Ne qz em̄ potuit vel terra celū creare, v̄l hō herbam p̄ducere qz nec palmū ad staturā suaz addere p̄t. In his tribz opibus p̄inet op⁹ humanū, qd̄ natura nō est. s̄ imitat̄ naturā mechanicū, i. adulterinū nominat̄. q̄madmodum z clausi subintroducūta mechanica d̄r. Quale aut̄ opus artificis imitat̄ naturā, longum z onerosum est p̄sequi p̄ singula. possu mus tñ exempli causa in paucis id demonstare. qui statuam fudit, hominem intuit⁹ ē. Qui domū fecit mōrem respexit, qz em̄ v̄t q̄t p̄beta. Qui emittis fontes in puallib⁹ intra mediū montiū p̄transibūt aque. Eminentia montiū aquas nō retinet, ita domus in altum quodā acumine leuāda fuit, v̄t irruentū tempestati molestias tute excipere possit. Qui v̄sum vestimentoz p̄mus adinuenit, p̄siderauit qz singula queq̄ nascentiū p̄ria quedā habeāt munimenta, quib⁹ naturam suaz ab incomodis defendāt. Correx ambit ardorem, penna tegit volucrem, piscē squama opit, lana ouem induit, pilus lumēta z feras vestit, concha testudinem excipit ebur elephantem iacula nō timere facit, nec tñ sine causa factū est, qd̄ cū singla animātū nature sue arma secū nata habeāt. Sol⁹ hō inermis nascit̄ z nudus, p̄puit em̄ v̄t illis

qui sibi p̄uidet nesciūt natura p̄suleret, hōmīnū aut̄ maior expensū occasio p̄staret, cū illa que ceteris naturalit̄ data sunt p̄pria ratione sibi inueniret. Multo em̄ nūc magis euitet ratio hominis. Nec eadem inueniēdo q̄ habendo clariuisset. Nec sine causa p̄ uerbum sonat, qz ingeniosa fames omnes excuderit artes. Nec equidem racōe, illa q̄ nunc excellentissima in studijs hominū v̄t d̄s̄repta sunt. Nec eadez pingendi, texendi, sculpsendi, fundendi, infinita genera exorta sunt, v̄t iam cū natura ip̄m miremur artificem.

Quid sit natura

Via iam vero torrens nominantur natura. Licet v̄t ait Luilius. Naturam diffinitē diffinitē est. Nō tñ hui⁹ vocabuli significatio omnino sentio p̄ter eūda videtur. Neqz qz nō oia q̄ volum⁹ dicere possum⁹ id qd̄ possum⁹, tacere debem⁹, plā veteres de natura dixisse inueniunt, sed nihil itaqz nō aliquid restare videat̄. Quam tñ ego ex eoz dictis p̄ficere possum, trib⁹ maxime modis hui⁹ vocabuli significatiōe v̄t solebat̄ singulis suā diffinitōem assignando. Primo modo per hoc iam significare voluerunt illud archetipum exemplar omnīū rez, quod in mente diuina est. Cuius ratiōe omnia formata sunt. Et dicebant naturam esse vniuscuiusqz rei primordiale causam uiam, qua non solum esse, sed etiam tale esse debet. Hui⁹ significatiōi talis diffinitio assignatur. Natura est que vniuscuiusqz rei summi tribuit. Secūdo modo naturā esse dicebat̄ p̄rium esse vniuscuiusqz rei, cui significatiōi talis diffinitio assignatur. Natura enā quāqz rem informans, p̄ria differentia d̄r, s̄m quam significatiōem dicere solemus. Natura est omnia ponderata ad terram v̄regere lenia alta petere, ignem v̄rere, aquam humeātare. Tercia diffinitio talis est. Natura est ignis artifex, ex quadam v̄t p̄cedens in res sensibiles p̄creandas. Philosophi nāqz dicunt oia ex calore z humore p̄creari. Uñ Aristotellius. Oceanum p̄rem appellat. Et Valerius foranus in quodā v̄su de ioue in significatiōe ignis etheri dicit. Impingit ois potens rex regūqz repletor. Progenitor genit̄ h̄c deum vetus v̄nius videm

De ortu loice.

ost quam igitur theorice & prac
tice & mechanice ortum demū
stratum super est. loiceq; origi
nē inuestigare. quā idcirco vlti
mā numero. q; postremo inuenta est. cete
re prius reperte fuerāt. sed necesse fuit quo
q; loicā prius inueniri. Quā nemo de reb;
puenienter disserere potest. nisi pri^o recte &
veraciter loquendi rationē nouerit. Nā sic
dicit. Boetius. Eū primū artū. circa natu
ras rez; mox qualitates inuestigādas ope
rā impēdit. necesse fuit sepe falli eos q; vo
cū & intellectū discretiōnē ū habebāt. vt in
multis euenit. leucippo & epicuro patiter qui
atq; bonis mūdū p̄sistere putat. & honestum
voluptatē mētūtur. hoc autē idcirco hinc at
q; alijs accidisse manifestū est. qm̄ per impe
tentiā disputādi quidquid ratiōcinatiōe p̄pre
henderāt. hec in res quoq; ipsas euenire ar
bitrāt. Hic vero. magnus est error. neq; en
im sese res vt in numeris. ita etiā in ratiōci
natiōib; habēt. In numeris em̄ quidquid
in digitis recte p̄putatis eueniret. id sine du
bio in res quoq; ipsas euenire necesse ē. vt
si ex calculo. e. p̄tingeret. c. tūc quoq; res illi
numero subiectas esse necesse est. Hoc vero
nō est. quod in disputatiōe seruat neq; em̄
quidquid sermonū decursum inueniret. & id
in natura fixū teneat. Quare necesse est falli
qui abicēta sciētia disputādi de rez; natura
perquirerent. Nisi em̄ prius ad sciētiā vene
rit. que ratiōcinatōz; verā teneat. semitā dis
putādi que verisimile vie agnouerūt que fida
que possint esse suspecta. Re; incorrupta ve
ritas nisi ex ratiōcinatiōe inueniri nō p̄ōt. Eū
igit; veteres sepe multis lapsi errorib; sibi
quedam p̄traria in disputatiōe colli gēt atq;
id fieri impossibile videret. vt de eadē re cō
traria p̄clusionē facta est. vtaq; essent vere
que sibi dissentiens ratiōcinatō p̄clusisset. cui
ne ratiōcinatiōni credi oporteret esse ambi
guam. Eū est prius disputatiōis ipsius ve
rā atq; integraz; p̄siderare naturā. qua cogni
ta. tūc id quoq; p̄ disputatiōez; inueniret cō
prehensū esse quod posset intelligi. Nunc igit;
perfecta loice peritia. discipline que disputā
di modos atq; ipsas ratiōcinatiōes. interno
cēdi vias parat vt que ratiōcinatō. nunc qui

dem vera nūc antē fia. quedā vero sepe fia.
quedā nūq; falsa possit agnosci. Hoc tēpore
quidē postrema est. sed ordine p̄ma. Hoc et
inchoantib; philosophia p̄ma legēda ē. p̄p̄te
rea quod in ea docet vocū & intellectū natu
ra. sine quibus null; philosophie tractat; ra
tōnabiliter expleri potest. Logica d̄r a gre
co logos quod nomē geminā habet interp̄
tatiōez;. Dicit; logo s̄mo siue ratiō Et inde lo
yca s̄mōcinālis siue ratiōnalis sciētia dicit
potest. Loica ratiōnalis que discretiua dicit
p̄tinet dyaleticā & rethoricā. Loica s̄mōci
nālis genus est ad gramaticā. dyaleticā atq;
rethoricā. & p̄tinet sub se discretiua. Et hec ē
loica s̄mōcinālis quā quartā post theoricā
practīcam & mechanicā annūmetam.
putādū est ideo loicam s̄mōcinālem dicit; q;
qñ eius inuētōez; nulli fuerūt s̄mōnes & qua
si homines matnas locutiōes prius nō ha
buerūt. Erant prius & s̄mōes p̄munes & līe.
Sed nōdū ratiōe s̄mōnū & līaz; in artem re
ducta fuerat. nulla aduc recta loquēdi vt dis
putādi p̄cepta erant. Omnes em̄ sciētie
p̄erant in vsū q; in arte. s; p̄siderātes deind
homines vsū in artem posse cōuertī. & qd
vagi fuerat & licētōsum prius certis līis re
gulis & p̄ceptis posse p̄stringi. ceperūt vt
dicit; est p̄suetudinem que partim casu. partim
natura exorta fuerat. ad artem reducere
Id quod p̄mū vsus habebat. emēdātes. qd
minus habebat. sup̄plentes. quod sup̄erfluo
um habebat. resecātes. & de cetero singul; cer
tas regulas & p̄cepta p̄scribētes. Huius
modi fuit origo omniū artū. Hec per sin
gula currentes rez; inuenim;. prius q; esset
gramatica & scribēbat & loquēbat homines.
Prius q; esset dyaletica. ratiōcinādo verā a
falso discernēbant. prius q; esset rethorica. iu
ra ciuilia tractabāt. Prius q; esset arismet
ica sciētia numerādi habebāt. Prius q; esset
mūlica canebāt Prius q; esset geometria. q;
gros mēsurabāt. Prius q; esset astronomia.
per cursus stellaz; discretōes tempoz; capie
bant Sed venerūt artes. que licet ab vsu
p̄ncipiū sumpserunt. vsū tamē meliores
sūt. hic loc; esset exponere que fuerūt singu
laz; artium inuētōez;. qñ exiterūt. aut vbi
aut; quomō per eos discipline exordīū sump
serūt. Sed volo p̄us philosophie quadā di
uisione singulas a se inuicem discernere

Epilogus prescriptoꝝ

portet igitur breuiter recapitulare que supra dicta sunt, ut facilius fiat transitus ad sequentia. Quatuor tantum dixerunt esse scientias, que reliquas omnes pertinet id est theoricam que in speculatione laborat. Practicam que morum disciplinam considerat. Et mechanicam que huius vite aduersos dispensat. Loquax quoque que recte loquendi et acriter disputandi scientiam prestat. Hic itaque non absurde ille quaternarius aie intelligi potest, quia ob reuerentiam sui antiqui insinuatione astruit. Nam et illud dictum est per que nunc anime numerus dedit ille quaternarius. Hec quadrupliciter sub philosophia continentur. Et rursum quas sub se pertinet sunt repetita breuiter diuisione philosophie ostendemus.

Et sic finit primus liber de ydascalico hugnis de sancto victore

Incipit liber secundus

de didascalico de discretionis arcibus.

Philosophia est amor Sapientie, que nullus inuigens, uiuat mens et sola rex pmeua ratio est. Hec diffinitio magis ad ethimologiam, nois spectat. Philosophi enim grece amor latine dicitur. Sapientia sapientia, et in philosophia tractum est id est amor sapientie. Quod autem ad dicitur, que nullus inuigens, uiuat mens, et sola rex pmeua ratio est diuina sapientia signat. Que propterea nullus indigere dicitur, quia nihil minus pertinet, sed semel et simul omnia intuetur, preterita presentia et futura. Aliarum mens idcirco appellatur, quia quod semel fuerit in diuina ratione, nulla unquam obliuione abolet. Primum rex ratio est. Quia ad eius similitudinem cuncta creata sunt. Dicitur qui dicitur illud. Nam agunt artes semper maneat, hoc ergo omnes artes agunt huius intendunt, ut diuina in nobis similitudo repararetur, que nobis forma est deo natura. Cui quanta magis conformamur, tanto magis sapimus. Tunc enim in nobis incipit relucere quod in eius ratione semper fuit. Ad quod in nobis transit apertum illud incommutabile persistit. Aliter philosophia est ars artium, et disciplina disciplinarum, id est ad quam omnes artes et discipline spectant. Ars dicitur potest scientia, que artis preceptis regulis consistit

ut est scriptura disciplina que dicitur plena, et est in doctrina. Ars dicitur potest, quoniam aliquid uisibile et atque opinabile tractatur. Disciplina quoniam de his que aliter se habere non possunt ueris disputationibus aliquid differunt. Quia differetiam plato et aristotele, esse uoluerunt inter artem et disciplinam. Ars dicitur potest quod fit in subiecta materia et explicat per operationes et architecturam. Disciplina uero que in speculatione persistit et per sola explicat rationum rationes, ut logica. Aliter philosophia est meditatio morum, que magis uenit christiani, qui seculi abstracte caritate uersatione disciplinam, similitudine future patrie uiuunt. Aliter philosophia est disciplina omnium rerum diuinarum atque humanarum rationes probabiliter inuestigans. Sic omnium studiorum ratio ad philosophiam spectat. Administratio non omnis philosophia. Et ideo philosophia aliquomodo ad omnes res pertinere dicitur.

Diuisio philosophie

philosophia diuiditur in theoreticam, practicam, mechanicam, et loquax, hec quatuor omnem continent scientiam

Theoretica interpretatur speculatio. Practica adiuua, quoniam alio nomine ethica, id est moralis dicitur. Et quod mores in bona actione consistant. Mechanica, ad ueritatem, quia circa humana opera uersatur. Loquax smocalis quod de uocibus tractat. Theoretica diuiditur in theologia, mathematicam, et physicam. Hanc distinctionem boetius facit alijs uerbis. Theoretica se cans in intellectuabilem, intelligibilem et naturalem. Per intellectuabilem signatur theologia, per intelligibilem mathematica. Per naturalem physicam. Denique intellectuabilem diffinit ita.

De theologia

Intellectuabile est, quod unum atque idem per se in propria semper diuinitate persistens, nullis unquam sensibus sola tantum mente intellectuque capitur que nos ad speculationes dei atque ad animam in corruptibilitatem consideratque uere philosophie indagacione opponit, quam inquit greci theologia nominant. Dicta autem theologia quasi primo habetur de diuinis, theos enim deus, logos sicut ratio interpretatur. Theologia igitur est que aut ineffabilem naturam dei aut spirituales creaturas ex aliqua parte profundissima qualitate differimus,

De mathematica

Mathematica autē doctrinalis scientia dicitur. Mathematica enim quoniam tria habet sine aspiratione interpretatur vanitas, et signat superficialitates illorum quos fata hominum in stellarum constellationibus ponunt. Et huiusmodi matrici appellati sunt. Quoniam autem tria habet aspirationem doctrinam sonat. Hec autem est que abstracta considerat quantitatem. Abstracta enim quantitas dicitur que intellectus a materia separat, vel ab alijs accidentibus, ut est parsimonia. Et huiusmodi in sola ratione tractantur, quod doctrina facit non natura. Hanc bene tunc intelligibile appellat, quia prima intelligibilis, cogita, cōe atque intelligētia, prebēdit, quia sunt omnium celestium operum superdivinitas, et quid quid sub lunari globo beatorum animo atque puro ore subsistere valet, et postremo humanarum animarum quae omnia cum portis illius intellectus substatie fuerint, corporum tamen ab intelligibilibus ad intelligibilia degeneraverunt, et non magis ipsa intelligantur quam intelligantur, et intelligentie puritate tunc beatorum sunt quotiens sese intellectibus applicaverint. Spirituum namque et animarum natura, et incorporea et simplex est, intellectus illius substatie particeps est. Sed quia per instrumenta sensuum non uniformiter ad sensibilia prebēdētia dicitur, eorum similitudinem per ymaginaciones ad se trahit, in eo quodammodo sua simplicitate deserit, quo oppositis rationes admittit. Neque et omni modo simplex dici potest quia opposito simile est. Eadem igitur, res diversis respectibus intellectibilis simul et intelligibilis est. Intellectibilis eo quod incorporea sit natura, et nullo sensu prebēdi possit. Intelligibilis non ideo quia similitudo quedam est sensibilibus, nec tamen sensibilibus. Intellectibile est enim quod sensibile est, nec similitudo sensibilibus. Intelligibile autem quod ipsi quidem solo percipit intellectus, sed non solo intellectu percipit. Et ymaginaciones vel sensus habet, quo ea que sensibus subiacent prebēdit. Tangendo autem corpora degenerat, quia dum inuisibiles corporum formas per sensuum passiones percurrit, easque ut tractas per ymaginaciones in se trahit, totiens a sua simplicitate scindit quibus aliquibus partem passionis qualitatis informat. Cum vero ab hac distinctioe ad puram intelligentiam procedens in unum se colligit fit beatorum, intellectibilis substatie participatione,

De quaternario

nius quoque progressionis regressusque rationes ipse etiam numerus docet. Dic ter unum fiat tria, dic ter tria sunt novem, dic ter novem, sunt viginti septem. Dic ter viginti septem, sunt octuaginta unum. Ecce tibi in quarto gradu unitas prima occurrit, idemque evenire videbis, si usque ad infinitum dixeris multiplicaciones ut semper in quarto gradu unitas emergat. Rectissime autem simplex anime essentia unitas, exprimit quae ipsa quoque incorporea est. Ternarius quoque propter indissolubilitatis medie vinculum parare animam referre sicut quaternarius quia duo media habet ideoque dissolubilis est, proprie ad corpus pertinet. Prima igitur progressio anime est, quia dicitur simplici essentia sua, quae monade figuratur, in virtuale ternarium se extendit, ubi iam per seipsam scitum aliud appetat, aliud per seipsum preternat, per rationes inter utrumque discernat, et recte a monade in tria se pfuere dicitur. Et omnis essentia naturaliter prior est potentia sua. Rursus quod eadem unitas in ternario multiplicato ter inveniatur, hoc signat quoniam anima per tres, sed tota in singulis suis potentibus persistat. Neque enim nec rationes vel ita solum vel percipientiam solum tertiam partem anime dicere possumus, cum nec aliud nec minus sit in substantia, ratio quam anima, nec aliud nec minus ita quam anima, nec aliud nec minus percipientiam quam anima, sed una eademque substantia secundum diversas potentias suas diversis locis vocabula. Deinde a virtuale ternario secunda progressio ad regendam humani corporis multitudine dividit, quae novenarius ponitur. Et novem sunt foramina in humano corpore, quibus secundum naturalem temperantiam influunt et effluunt omne quo idem corpus vegetatur et regitur. Hic quoque ordo est, quia prius naturaliter anima potentias suas habet quae corpori permiscebat. Postea autem in tertia progressionem per sensus iam extra se profusa. Ad visibilia haec, quae per xxvii, quae solidus numerus est, et terna divisione ad similitudinem corporis extentum figurat. Divisanda per infinitas adiones dispensant. In quarta autem progressionem soluta a corpore ad pluritatem simplicitatis sue revertitur. Ideoque in quarta multiplicatione ubi ter, xxvii, et in, lxxxi, excrevit monas in summo apparet, ut

evidenter clareat. q̄ anima post huiusmodi vite terminū qui .lxxx. designat. ad unitatem sue simplicitatis redeat a qua prius discesserat cū ad humanū corpus regendū descēdebat. Ad autem in .lxxx. meta humane vite naturaliter p̄sistat. p̄beta declarat. Sic inquit i valitudine. lxxx. anni z amplius eoz dolor z labor. Hanc quadruplam p̄gressionem illū quaternariū anime. de quo supra locuti sumus. quidam intelligēdū putāt eūqz ad differentiā quaternarij corporis quaternarium anime appellatur.

De quaternario

corporis

am corpori quoqz suū assignāt quaternariū. Sic monas aie. i. ta dyas cōgruit corpi. Dic bis duo sūt quatuor. dic bis quatuor sūt octo. dic bis octo sūt sedecim. dic bis sedecim. sūt triginta duo. Hic in quarto loco sūt idē numerus. i. binarius. a quo multiplicacō inctū sumpsit tibi occurrit. idēqz si in infinitū p̄cesseris indubitatē p̄tingit. vt quarto sp̄ gradu binarius emineat. Et hic quaternarius corporis in quo intelligi dat esse quod a solubilibus cōpōsitiōez accipit. sic quoqz ipsū esse dissolubile. Vidēs nūc satis aperte vt puto quomō aie de intellectib⁹ ad intelligibilia degenerāt. q̄ a puritate simplicis intelligēcie. q̄ nulla corporū fuscāt ymaginē. ad visibilia ymaginacōez diuidūt. Rur sūqz deacōres sūt. q̄ se ab hac distractōe ad simplicē nature sue fōrem colligentes. quasi quodā optimo figure signo impresse p̄ponūt. Est igit vt ap̄ius dicam intelligibile in nob̄ id qd̄ est intelligētia. Intelligibile vero id qd̄ est ymaginacō. Intelligētia vero ē de solis rez principijs. i. de deo. deis z yle. z incorpōis substācijs pura certaqz p̄gnitio. Ymaginacō est memoria sēiū ex corporū reliquijs inherētib⁹ animo. principiū cōgnitiōis p̄ se nihil certū habēs. Sensus est passio anime in corpore. ex qualitātib⁹ z extra accidentibus

De quadruuio

Um igit vt s̄ dictū est ad mathematicā proprie p̄tineat. Abstractā attendere quantitatē in p̄tib⁹. quantitatē species ei⁹ que

rete oportet. Quātras abstractā nihil aī ud ē nisi forma visibilis s̄m liniamētare di mētionem animo impressa. q̄ in ymaginacōe p̄sistit. cuius gemine sūt p̄tes. vna p̄tina vt arbor. lapis q̄ magnitudo dicitur. a. i. discreta vt grex. p̄plus. q̄ multitudo appellat. Rur sus multitudinis alia sūt p̄ se. vt tres quatuor vt quilibet alter numerus. Alia ad aliquid. vt duplū dimidiū. sēsqui alteruz. sēsquitercium vt quodlibet tale. Magnitudinis alia sunt mobilia. vt sp̄era mundi. Alia immobilia vt terra. Multitudinē ergo q̄ p̄ se est archimetrica speculat. Illarū autē q̄ ad aliquid est musica. Immobilis magnitudinis geometria pollicet noticiā. Mobilis vero scientiā astronōice discipline p̄tina v̄dēscat. Mathe matica igitur diuiditur in archimetricā musicam geometriam. astronomiam.

De arismetica

Arēs grece. virtus interpretatur latine rēbus numerus. Inde arismetica. virt⁹ numeri dicitur. Virtus autem numeri est q̄ ad eius similitudinē cōnecti formata sunt

De musica

Musica ab aqua vocabulum sumpsit. eo q̄ nulla euphonia id ē bona sonoritas sine bu more fieri potest.

De geometria

Geometria mensura terre interpretat eo q̄ hec disciplina p̄timum ab egip̄ijs repta sit. quorū terminos. Nilus in yndatione sua. limo obduceret z confunderet limitib⁹ partitū z finibus terram mensurare ceperunt. Deinde a sapiētib⁹ etiam ad spacia maris celi z aeris z quorūlibet corporū mensuranda deducta est z extensa

De astronomia

stronomia z astrologia in h̄ dif fere videntur. Ad astronomiā de lege astrozū nomen sūp̄sit. Astrologia autem dicta est quasi sermo de astris disserens. Nomia enī lex. z locus sermo interpretatur. Ita astronomia videtur esse que de lege astrozū z p̄uersione celi disserit. regiones circulos. cursus ortus z occasus sideruz z cur ynumquodqz

ita vocetur inuestigās. Astrologia autem q̄
astra considerat s̄m natiuitatis z mortis, z
quorumlibet aliorum, euentuum obserua-
tionem, que partim naturalis est, z partim sup-
stiriosa. Naturalis in cōplexionibus corpo-
rum, que s̄m superiorum contemperantiam
variantur, vt suauitas, egritudo tēpestas se-
renitas, fertilitas z sterilitas, superstiriosa i
contingentib⁹, z hīs qui libero arbitrio s̄o
sacēt, quam partem mathematici tradant,

Arithmetica

Arithmetica materiā habet par-
rem z imparē numerum, par
a numerus, alius est pariter par,
Alius pariter impar. Impar
quoqz numerus tres habet species Prima
est primus z incompositus, Secunda scdus
z compositus Tercia per se secundus z cō-
positus, ad alios comparis primus z incō-
positus.

Musica

Res sunt musice. Adādana, hu-
mana, Instrumentalis. Adun-
dana alia in clemētis, alia in plā-
tis, alia in temporibus, in elemē-
tis, alia in pōdere, alia in numero alia in mē-
sura. In planetis, alia in situ, alia in motu,
alia in natura. In temporibus, alia in die-
bus vicissitudine lucis z noctis, Alia in mē-
sibus clementis decrementisqz lunari⁹ ali-
a in annis, mutatione veris, estatis, autump-
ni z hyemis. Humana musica alia in corpo-
re, alia in anima, alia in p̄netu vtriusqz. In
corpore, alia est inuegitatione s̄m quam cre-
scit, que omnibus nascētibus conuenit. Alia
est in humoribus ex quorum complexione
humanum corpus subsistit que sensibilibus
communis est. Alia in operationibus, que
spiritaliter rationabilibus congruit, quib⁹
mechanica preest, que si modum non exesse-
runt bone sunt, vt inde non nūtriantur cupidit-
ras, vt infirmitas foueri debet, sicut lucan⁹
in laudem hathonis refert. Hūic epule vicis-
se famem magnisqz pentis submouisse hys
mem teāto, preciosasqz vestis hircani mēbra
super rationi more queritis induxisse togā.
Musica in anima, alia est in virtutibus, vt
est iusticia pietas, temperantia, Alia in po-
tentis, vt ratio, ira, concupiscentia, Musica

inter corpus z anīmam est illa naturalis a-
miciā qua anima corpori, nōn corporeis
vinculis, sed affectibus quibusdam colligat̄
admouendum z sensificandum ipsum corp⁹
s̄m quam amiciā nemo carnem odio ha-
bit suam. Musica hec est, vt ametur caro,
sed plus spiritus, vt foueatur corpus, non p-
sinatur virtus. Musica instrumentalis, Alia
a in pulsu, vt fit in tympanis z cordis, Alia
in flatu, vt in tibis z organis, Alia in voce
vt carminib⁹ z cantalenis. Tria quoqz sūt
genera musicorum, Unum quod carmīa fin-
git, Aliud quod instrumentis agitur, Terciu
quod instrumentorum opus carmem quoqz
diudicat.

Geometria

Geometria tres habz pres Pla-
nimetriam, Altermetriam z col-
mimetriam. Planimetria planū
metitur id est longum z latum
z extenditur ante z retro dextrosū z sin-
istrosū, Altermetria altum metitur z extē-
ditur sursū z deorsū, Nam z mare altū
dicitur id est profundum, z arbor alta id est
sublimis, Cosmos mundus interpretatur, z
inde dicta est cosmimetria, i. mensura mūdi
hec metitur spherica, id est globosa z rotun-
da sicut est pila z ouum, Unde etiam a spha-
ra mundi propter excellentiam dicta est cos-
mimetria, non quia tantum de mundi men-
sura agat sed quia mundi sphaera inter omnia
spherica dignior est.

De astronomia

Ec contrarium est quod superi⁹
immoblem magnitudinem ge-
ometrice attribuimus Et mobi-
lem astronomie, Quia hoc s̄m p-
mam inuentionem dictum est s̄m etiam quā
geometria mensura terre dicitur, Vel possu-
mus dicere Quod illud quod geometria in
sphaera mundi considerat, id est diuisio regio-
nū z circulorum celestiu immobilis sit, s̄m
hoc q̄ ad geometricam considerationem p-
tinet, Geometria enim non considerat mo-
tum sed spaciū, Quod autem astronomia
speculatur sit mobile id est cursus astrorum,
intervalsa temporū, Sicqz vniuersaliter di-
cētus immobilis magnitudinem geome-
trie esse subiectam, mobilem astronomie. h iij

licet ambe due de eadem re agant vna tamen
contemplatur id est quod permanet, Altes
ra id quod transiit speculatur.

Diffinitio quad

ruum

Arithmetica est igitur numero
rum scientia, Musica, diuisio qua
drum sonorum et vocum varie
tas, Aliter musica siue armonia.

Et plura dissimilia in vnu redactorum concordia
Geometria est disciplina magnitudinis im
mobilis, formatumque descriptio contempla
tiua, p quibus vniuersis terminis declarate so
lent, Aliter geometria est fons sensuum et o
rigo dictionum. Astronomia est disciplina
inuestigans spacia, motus et reditus celesti
um corporum certis temporibus.

De Physica

Physica causas rerum in effecti
bus suis, et effectus in causis suis
inuestigando considerat. Est tres
mor terris, qua et maria alta tu

mesunt, Verbaque vires, animos itaque ferax
Omne genus fructuum lapidum quoque repti
liumque, Physica natura interpretatur. Unde
etiam in superiori diuisione theoretice, physica
naturalem Boetius nominauit, hec etiam
physiologia dicitur id est sermo de naturis
differens quod ad eandem causam spectat.
Physica aliquando communiter accipit et
quispollens theoretice, sicut quam acceptationem
philosophiam quidam in tres diuidunt par
tes, scilicet physicam, eticam logicam In qua
diuisione mechanica non continetur, sed re
stringitur philosophia, circa physicam, et his
cam logicam.

Quis sit vniuersu

iusque artis terminus.

Um vero omnes artes ad vnu
philosophie tendant terminum,
non vna tamen via omnes cur
runt, sed singule suas proprias
considerationem habent, quibus abinice
differunt. Logica consideratio est in rebus
attendens intellectus rerum, siue per intel
ligentiam, et neque sint hec, neque horum simi
litudines, siue per rationem ut non sint hec sed hor
um similitudines Considerat ergo logica spe

cies et genera rerum, Mathematica autem
proprium est adus confusos inconfuse per ra
tionem attendere, verbigratia, In actu re
rum non inuenitur linea sine superficie et soli
ditate, Nullum enim corpus sit solummodo
do longum est, ut latitudine vel altitudine ca
reat, Sed in omni corpore hec tria simul sunt
ratio tamen attendit sine superficie et crassi
tudine lineam pure per se, quod est mathe
maticum, non quia in re ita vel sit vel esse pos
sit, sed quia ratio sepe adus rerum conside
rat, non ut sunt, sed sicut esse possunt non in
se, sed in quantum est ad ipsam rationem id est
ut ratio pateretur esse. Secundum quam consi
derationem dictum est, continuam quanti
tatem in infinita decretere, et discretam cre
scere in infinitum Talis enim est viuacitas
rationis ut omne longum in longa diuidat,
latum in lata et, ut que ipsi rationi nihil ca
rens in etuallo intervallum generet, Physi
ce autem est proprium adus rerum permi
tos impermixte attendere. Adus enim cor
porum non sunt mundi, non sunt puri, sed co
positi ab actibus purorum, quos physica cum
per se non inuenitur, pure tamen et per se con
siderat purum scilicet aerem, ignis siue terre ae
ris siue aque, et ex natura musculis que per
se considerata de pretione, et efficientia to
tius iudicat, Hoc etiam pretereundum non
est, quod sola physica proprie de rebus agit, ce
tere omnes de intellectibus rerum, Logica
tractat de istis intellectibus sicut predicam
mentale institutionem, Mathematica vero
sicut integrale propositionem, Et ideo logica quoniam
que videtur pura intelligentia, Mathematica
autem nunquam sine ymaginatione est, Ideoque
vere nihil simplex est, Quia enim logica et mathe
matica priores sunt ordine discendi quam phi
sica et eadem, quod animo instrumenti vice figu
tur, quibus vniuersis primis informari oportet
antequam physice considerationi speculationis
operam daret, Necessarium fuit ut non in actibus
rerum vbi fallax experimentum est, sed in so
la ratione, vbi inconcussa veritas manet, su
am considerationem ponent, Deinde ip
sa ratione preuisa ad experientiam rerum di
uidentur, Postquam igitur demonstrauimus quo
modo diuisio theoretice quam posuit Boe
tius superiori conueniat, breuiter nunc etiam
que repetimus, et singula vtriusque verba di
uisionis inuicem conferamus

**Collatio supradic-
torum.**

Theorica diuiditur in theologiaz
mathematicā, z pbificā. Vel
aliter Theorica diuiditur in in-
tellectibilem, intelligibile z na-
turalem. Vel aliter, Theorica diuiditur in
diuinalem, in doctrinā z pbifologia. Eadē
est igit̃ theologia intellectibilis z diuinatis
Eadem est mathematica intelligibilis z do-
ctrinatis. Eadem est pbifica, pbifologia, et
naturalis. Sunt qui has tres theorice ptes
mistic quondā palladis nomine. q̃ dea sa-
pētice fingit̃ esse significari putāt. Dicit̃ em̃
triona quasi triteona. i. ternā pgnitio. vide-
licet de. qm̃ intellectibile nominam⁹, z ani-
maz quā intelligibilem dixim⁹, corporū quā
naturalem appellam⁹. Et merito ab his tri-
bus tm̃ sapientia vocabulum sumit, q̃ licet
tres reliquas. i. ethicā, mechanicā, logicā
congrue ad sapientiam referte possum⁹. Ex
pressius tm̃ logicam ppter vocis eloquentiā
Mechanicam z ethicam ppter circumspē-
tionem morum z operum prudentiam siue
scientiam appellamus. Solam aut̃ theori-
cam propter speculationem veritatis rerum
sapientiam nominamus.

Diuisio practice.

Radica diuiditur in solitariā
priuatā, z publicā. Vel ali-
ter, in ethicā, yconomicā, z
politicā. Vel aliter, in mora-
lem, z dispensatiuā z ciuilem. vna est solita-
ria, Ethica z moralis, vna rursūm priuata,
z yconomica z dispensatiua, eademqz poli-
tica atqz ciuile. Econom⁹ interpretat̃ dispēlaroz
In econōica dēa est dispēlaria. Pol̃ grece
ciuitas latine dicit̃. Inde politica dicit̃ est
id est ciuilis. Quando ethicam partem p̃si-
timus practice p̃rie accipienda est ethica
in moribus vniuersiūqz p̃sone, z est eadē
qz solitaria. Solitaria igit̃ est que sui cu-
ram gerens, cunctis sese erigit̃, exornat au-
getqz virtutibus. Nihil in vita amittens q̃
non gaudeat, nihil faciens penitendū. Pri-
uata est que familiaris officium medloci-
ter pponens dispensatione distribuit. Pu-
blica est que reipublice curam suscipiens cū
torum salutē siue prouidentie, solertia, z ius-
titie libera, z fortitudinis stabilitate, z tē-

perantie patientia medetur Solitaria igit̃
conuenit singularibus, priuata patribus fa-
miliis, politica, rectoribus vrbium. Practi-
ca actualis dicitur eo q̃ res propositas acti-
onibus explicet. Moralis dicitur p̃ quam
mos viuendi bon estus appetitur, z institui-
ta ad virtutem tendentia preparatur. Dis-
pensatiua dicitur dum domesticatam rem
sapienter ordo disponitur. Ciuilis dicitur p̃
quam totius ciuitatis utilitas administratur

**Diuisio mechani-
ce in septem**

Mechanica septem scientias con-
tinet, Vanificium, Alimaturam
Navigationem, Agriculaturā,
Venationem, Medicinam,

Theatricam. Ex quibus tres ad extrinsec⁹
vestimentum nature pertinent, quo se ipsa
natura ab incomodis protegit, Quattuor
ad intrinsecus, quo se alendo z fouendo nu-
trit, ad similitudinem quidem triū z quas-
drū. Quia triū de vocib⁹, que extrin-
secus sunt, Et quadrū de intellectuibus
qui intrinsecus concepti sunt, practicat. Hec
sunt septem ancille quas mercurius a pbifo-
gia in dotem accepit, quia nimiam eloque-
tie, cui summa fuerit sapientia omnis huma-
na actio seruit. Sicut Tullius in libro theo-
toricorum de studio eloquentie dicit, Hec
tura, hec honesta hec illustris, hec eadem
vita locunda fiat. Nam hinc ad tempubli-
cam plurima comoda veniunt, Si modera-
trix, omniū presto est sapientia, hinc ad eos
qui eam adepti sunt, laus, honor, dignitas,
confluit. Hinc amicis quoqz eorum certissi-
mum z tutissimum presidium est. Hec me-
chanice appellantur, id est adulterine, quia
de opere artificis agunt, quod a natura for-
mam mutat, Sicut alie septem liberales
appellate sunt, Vel quia liberos, id est expe-
ditos z exercitatos animos requirunt, Et
subtiliter de rerum causis disputant, vel qz
liberi tm̃, id est nobiles, antiquitus in eis stu-
dere consueverant, Plebei vero z ignobil-
unt filii in mechanicis propter peritiam o-
perandi in quo magna priscoz apparet di-
ligentia, qui nil interpretatum inquirere vo-
luerunt, Sed omnia subiectis regulis z p-
ceptis stringere. Mechanica est scientia ad
quā fabricā omniū rerum p̃currere dicit̃

Prima Lanificiū

Lanificium continet omnia texenda, consuenda, retortuenda genera, que fiunt manu, acu, fuso, sabula, girgillo, pectine, alabro, calamistro, cilindro, siue alijs quibuslibet instrumentis, et quacunq; lini vel lane materia, et omni genere pellium crasturum, vel pilos habentium, Lanapis quoq; vel suberis lincorum filorum, floccorum, aut alia quolibet re huiusmodi, que in usum vestimentorum, operimentorum lineorum, sagorum, saginarii, substratorum, corinarum, matularum, filtrozum, cordarum, cassium, funium, redigi potest. Stramina quoq; ex quibus galeros et sporulas texere solent homines. Hec omnia studia ad lanificium pertinent.

Secunda Armatura

Secunda est armatura. Arma aliquando quelibet instrumenta dicuntur, sicut dicimus arma belli. Arma navis, id est instrumenta belli et navis. Ceterum proprie arma sunt quibus tegimur, ut scutum, torax, galea, vel quibus percutimus, ut gladius, bipennis. Tela autem sunt quibus iaculati possumus, ut hasta, sagitta. Dicitur autem arma ad armo, id est brachio. Quia brachia munitur que ictibus opponere solemus. Tela autem dicuntur a greco telon, id est longum, eo quod longa sunt huiusmodi. Unde et prothelare id est prolongare, dicitur. Armatura igitur quasi instrumentalis scientia dicitur. Non enim ideo quod instrumentis operando utatur. Quoniam quod de preiacenti alcius masse materia aliquid ut ita dicam instrumentum efficiat, ad hanc omnis materia lapideum, lignorum, metallorum, arenarum, argillarum pertinet. Hec duas species habet. Architectonicam, et fabrilem. Architectonica dividitur in cementariam, que ad latamos et cementarios. Et in Carpentariam, que ad carpentarios et signarios pertinet. Aliosque huiusmodi artifices in dolabris, securibus, lima et a sticulo, setta et terebro, et trulla polientes, do-

lantes, sculpantes, limares, sculpsentes, pingentes, in qualibet materia, luto, latere, lapide, ligno, osse. Et siqua sunt similia operantiam. Fabrilis dividitur in malleatoriam, que faciendo massam in formam extendit. Et in exclusoriam, que fundendo massam in formam redigit. Unde exclusores dicti sunt qui de confusione masse nouerunt formam vasis exprimere.

De Navigatione

Navigatio continet omnem in emendis, vendendis, mutandis domesticis, siue peregrinis mercibus negotiationem. Hec rectissime quasi quedam sui generis rhetorica est. Eo quod hinc negotio siue professioni eloquentia maxime sit necessaria. Unde et hic qui facundie preesse dicitur mercutius, quasi mercatorum huius, id est dominus, appellatur. Hec secreta mundi penetrat, lititora inuisa adit, Deserta horrida lustrat. Et cum barbaris nationibus, et linguis incognitis commercia humanitatis exerceat. Huius studium gentes conciliat, bella sedat, pacem firmat, et priuata bona ad communem omnium usum immutat.

De Agricultura

Agricultura quatuor habet species. Agrum qui rationibus deputatur. Conistum, qui arboribus vacat, ut vinea, pomeria, nemora. Pascuum, ut prata, tempe, Floridum, ut orti, rosaria.

De Venatione nota

Venatio dividitur in ferinam, Alucipium, et Piscaturam. Ferina multis modis exercetur, rethibus, pedicis, laqueis, preciosis, arcu, iaculis, cuspide, indagine, pennarum, odore, canibus, accipitribus. Alucipium fit laqueis, rethibus, pedicis, arcu, fisco, hamo.

Piscaria fit saginis, retribus, gargulij
hamis, iaculis, Ad hanc disciplinam ptinet
omniu ciboz, saporz et potiu apparat. No
men m accepit ab vna pte sua, qz antiquitus
plus venacoē velsi solebat, sic adhuc in qui
busda regionib' vbi carissimus vlsus est pa
nis, carnem p cibo, et multum vel aqua p po
tu hnt. Libus in duo diuidit, in panes et ob
sonti. Panis dicitur est qz omnib' mensis
apponit vel a greco pan, qd est totu vel ome
Quia nullum pusuū bonum sine pane dz,
Panso multa sunt genera Azimus, fermen
tatis, subcinerti, rabigus, spogia, placenta
olibancius, siliginens, simula, et cetera mltia
Obsonum dz quasi aduicū panī, qd nos
cibarium possumus dicere, Quis mltia sūt
genera, carnes, pulmēta, mltia, olera, fruct'
Carne, alie sunt asse, alie sunt frige, alie e
lyze, alie crude, alie felse, Alia dicunt succi
dia, Rardum quoqz sin e texea, perna vel pen
tas, ytulus, apungia, gruna, adeps Pulmen
ti item multa sunt genera, iucanie, farcimen
minuta, affro iuz, mortisia, galacie, et cetera
quecuqz princeps coquoꝝ excogitare potue
rit, Ad mltia habent lac edulstū, babducam
butiruz, caseum, serum, Olerz fructū noia
enumeret qui pot, Sapores sunt alij calidi
alij frigidi, alij amari, alij dices, alij sicci, alij
humidi, Potus alij nū sunt potus, i qui hu
midant tm et non nutriunt, Alij pot' et cib'
i, qui humedant et nutriunt, et vinuz. Rur
sum qui cibis sunt, alij naturaliter sunt cib'
et vinuz sicera quelibet. Alij accidentali
et cereuisia, Venaco igit pntet omnia pi
stoz, carnificū cocoz cauponū officia

Bexta. Medicina

Medicina diuidit in duas partes
Occasiones et operationes, Oc
casiones sex sunt, Aer; motus
et quies, inanitio et repletio, ci
bus et potus, somnus et vigilia, et accidentia
anime, Que ideo occasiones dicunt esse, qz
faciunt et pseruant sanitatem, si temperata
fuerint, Si intempata fuerint, infirmitates
inducunt, Accidentia anime ideo dicuntur
occasiones sanitatis vel infirmitatis, quia
aliqui, vel pmouent calozes impetose vt ira
vel leniter vt delectationes, Vel attrahunt
et celant, aut impetose, vt terroz et timoz,
aut leniter vt angustia, Et sunt que pmouēt
naturaliter virtutem intus et extra vt est tri

sticia, Omnis opato medicine aut fit int'
aut extra, Intus vt ea que ore, naribus, au
ribus siue ano intus mittunt, vt potio esvo
mistacoēs, et pulueres, et que bibendo vel ma
sticando vel attrahendo sumuntur foris, vt
epitimata, emplastra, cataplasinata, curugia
Que duplex est in carne, vt incidere, siccere,
vzere In osse vt solidare et iudare reddere
Nec moueat quemqz qz elbum et potum in
ter attributa medicine an numero que supius
venacoī attribui, Quia fm diuersos respe
tus hoc factū est, Vinū namqz in botro a
gricature est, in penu cellarij, in gustu medi
ci, Similiter cibozum apparatus ad presti
num macellum coquinam pertinet, virtus
saporis ad medicinam

Septima teatrica

Teatrica dicitur scientia ludo
rum, Et teatro, vbi popul' ad
ludendum venire solebat, Non
qz in teatro tm ludus fieret, s'z

qz celebror locus fuerat ceteris, Stabant au
tem ludī, alij in theatris, alij in amphitricis
alij in arenis, alij in pusujs, alij in fanis.
In teatro gesta recitabantur, vel carmini
bus vel psonis, vel laruis vel ostillis In za
bulis coreas ducebant, et saltabant, In gin
nasis ludabantur, In amphitricis cursu cet
tabant vel pedum, vel equitum vel curruū,
In arenis pugiles exercitabantur, In con
usujs rithmis et musicis instrumentis et o
dis psallebant, et alea ludabant, In phanis
tempore solenni deozum laudes canebant,
Ludos vo idcirco inter legitimas adōes
pnumerabāt, qz tempato motu naturalis ca
lor nutrit in corpe, et letitia anim' reparat,
Vel qd magis vidz, qz necesse fuit populū
aliqui ad ludendū puenire, voluerunt deter
minata esse loca ludendi, ne in diuersozis
puenticula facientes pbrosa aliqua aut fa
cinozosa perpetrarent,

Logica que est

quarta Philosophie pars

Logica diuiditur in gramaticā
et rationem discernendi, Grama
gree littera interpretatur latse
Inde dicta est Dramatica, id
est lralis scia, Lra iprie ē figura q̄ describit
Elementū son' qui pnucliat, Letex hic cō
mūter capiēdo est lra, vt et vocem et lran

intelligamus. utrumq; em ad gramaticaz p
tinet. Quidam dicunt gramaticam no esse
ptem pbilosophie. s; quasi quoddam appendi
tium z instrumentu ad pbilosophia. De rone
aut differendi Boeti dicit q pars esse pos
sit. z instrumentu ad pbilosophia. sicut pes
manus. lingua. oculi &c. partes sunt corpis
z instrumenta. Gramatica simpliciter agit
de vocibus. i. fm se intencem z formacoem
pposicoem. inflexionem. placoz z cetere ad
pronunciacoem pinentia. Ratio differen
di agit de vocibus fm intellectus

De Gramatica.

Gramatica dividitur in lram sil
labam. dictioem. z rone. vl ali
ter. Gramatica dividit in lras
.i. id quod scribit. z voces. i. id
qd pnunciat. vel aliter. Gramatica dividit
in nomen. pnomen verbum &c. vocem arti
cutatam. lram sillabam. Pedes. accent. po
suras. notas. Orthographia. analogiam.
etymologia. glosas. differentias. barbaris
mum. soleocismu. vicia. methaplasma. scema
ta. tropos. profas. metra. fabulas. hystorias.
Quoz idcirco exposicoem transeo. qz plura
oz esset qhuinsecmōi cedale breuitas expo
dat. Et qz etiaz in hoc opusculo diuisiones
tm rez z omnia inuestigare. posuit. vt tan
tūmodo quoddam principium doctrine lec
tori pcederetur. Qui aut hec scire desiderat
legat Donatum. Senuum Pristianum. de
accidentibus. Et Pristianum de duodecim
verbis Virgili. z barbaris. z Ysidor
in libro etymologiarum

De rone differendi

Ratio differendi integrales par
tes habet inuentioem z iudi
cium. Diuisiuas vero demonstra
coem pbabilem sophisticā. De
monstratio est in necessariis argumentis. z
ptinet ad pbilosophos. Probabilis pinet
ad dyaleticos z rethores. Sophistica ad so
phistas z cauillatores. Probabilis diu: dif
in dyalctica z rethorica. Quaz utraq; inte
grales ptes habet inuencem z iudiciu. Et
em ipm genus. i. dissertiuam integratr pti
nunt. Necesse est vt in pposicoe omniu spe
ciez eius simul inueniant Inuentio est que

docet inuenire argumenta. z constituere ar
gumentacoem. Scientia iudicandi que de y
troq; iudicare docet. Queri potest si inuentio
z iudiciu sub pbilosophia ptingant. viden
tur em neq; sub theozica neq; sub practica
neq; sub mechāica. neq; sub logica sub qua
magis videt ptingere. Sub logica non ptinge
tur. qz neq; p gramaticam. neq; p dissertiuā
Per dissertiuam non ptingitur. cum integra
liter eam constituent. Nulla aut res esse po
lit simul integralis z diuisiu pars eius de
generis. Sicq; pbilosophia no omnem sci
entiam ptingere videtur. Sed sciendū q sci
entia duobus modis accipit solet. scz p ali
qua disciplina. sicut cū dico dyalcticaz esse
scientia. i. artem vel scientia. Et p qualibet
pgnicoe. sicut cum dico scientia habere eum
qui scit aliquid. Verbigia. Si scio dyaleti
cam scientia habeo. Et si scio Socrates So
phronici filiu esse scientia habeo Et vniuer
saliter omnis qui aliquid scit pot dici scien
tiam habere. Sed tm aliud est cū dico dy
alctica est ars vel disciplina. atq; aliud cū di
co socratem esse sophronici filiu. est scientia
.i. pgnicoe de omni scientia. q est ars vl disci
plina. Vel est dicere q est ps pbe diuisiu
Est tm psum omnis scia. siue disciplina siue
qlibet pgnitio ps pbilosophie. vel diuisiu
vel integralis. Disciplina est scientia q ab
solutu finem hz. in quo positu artis pfecte
explicat. qd scientie inueniendi vel iudican
di no puenit. qz neutra p se absoluta est. Et
i. ieo disciplina dici no pnt. s; ptes disciplie
Rursum qrit si inuencō vel iudiciu eadem
sunt pres dyalctice z rethorice qd incoueni
ens videt. Et duo opposita genera eiusde pe
sus pstituant pibus. Dicit aut pot has di
as voces equiuocas esse ad ptes dyalctice
Vel qfortassis melius dicamus inuencōz
z iudiciu ppietates esse dissertiue. z sub
his vocibus vniuocari. In inferioribus tm
huius generis quibusdam ppietatibus a
seinficem differre. q tm differre p has voces
no discernunt. qz p eas non fm hoc q speci
es pponunt. sed fm hoc qpartes sunt gene
ris significantur Gramatica est scientia lo
quendi sine vicio. Dyalctica disputaco acu
ta rerum a falso distinguens Rethorica di
sciplina ad persuadendum queque pdonea

**Supradictorum
recapitulatio**

Philosophia diuidit̃ in Theo-
ricam Practicam, Mechanicam
z Logicam, Theorica diuidit̃ in
Theologiam pbificam z mathe-
maticam Mathematica diuidit̃ in arithmeti-
cam, musicam, geometriam, z astronomiam. Pra-
ctica diuidit̃ in solitariam, priuatum, z publi-
cam, Mechanica diuidit̃ in lanificiam, arma-
turam, nauigacōz, agriculturam, fenacōz, medi-
cinam z theatricam. Logica diuidit̃ in grama-
ricam, z disertiuam. Disertiuam diuidit̃ in de-
monstratiuam, z pbabilem z sophisticam. Pro-
babilis diuidit̃ in Dialecticam, z rethoricam.
In hac diuisiōe solūmō diuisiue ptes phy-
losophie p̃tinentur. Sunt adhuc alie subdi-
uisiōes istarū partū s; libe hūc sufficere p̃nt.
In his sc̃it̃ si solūmō nūmerz refoicis, inue-
nies, xxi. Si gradus p̃putate uolueris, xviij.
Inuenies, Auctores harū sciētiarū diuersi le-
gunt, alij incipiendo, alij augendo, alij p̃fici-
endo artes inuenierūt. Sicq; eiusdem artis
plūres sepe referunt̃ auctores. Ex his pauco-
rum nomina subius anumerabo.

Explicit secundus liber

Incipit tertius

diuisionem Dugonis de mō z ordine le-
gendi, z disciplina. Et auctoribus artium,

Philologus apud grecos
fuit Linus, Apud lati-
nos Varro, Et nostri tē-
poris Johannes Scotus
de decem herbergotijs,
indidit̃ pbificaz natura-
lem. Philoſophus, apud gre-

cos tales vnus de septem sapientibus cepit
Apulatinos Philonius descripsit Aristote-
licam Samius Pythagoras ingenit̃. Ni-
chomachus scripsit, Apud latinos primū Al-
pulegius, Deinde Boetius transtulit, Sic
etiam Pythagoras mathēdram fecit, id
est librum de doctrina quadrati, z Y. ad
similitudinem humane vite inuenit. Quod
lice repertorem moyses dicit fuisse Tubal,

Qui fuit de stirpe Lame, Hecce Pythagora
Alij Mercurium, qui prius terracordū in-
uenit, Alij Linum vel zetum vel amphionē
Geometriam apud egipsum primū dicit̃ esse
reptam cuius auctor apud grecos optimus
Hecce fuit huius artem transtulit Boetius
Heracoleus quoq; sagacissimus in geo-
metria, qui ambitum orbis reperit, Sic
quidam q; Chan filius Hecce astronomiam
primus inuenit, Chaldei primū astrologi-
am docuerunt s; natiuitatis obseruantiā,
Iosephus autē asserit abraam primū instru-
xisse egipios astrologiā Astronomiā Tho-
lomeus rex egip̃ti reparauit, Sic etiam ca-
nones instituit, quibus cursus astroz inue-
nit, Alij quidam Democritus gligatē sum-
mum fuisse astrologum, Sub cuius nomine
etiā astrologia inuenitur, Hecce dicit̃ hanc
artem ab asblante prius extogitaram, p̃ter
quod z celum sustinuisse ferūt, Hecce inue-
tor Socrates fuit De qua, xxiij. libros s; n-
positiuam iusticiam scripsit, Deinde Plato
discipulo eius multos libros de ipsa ordina-
uit Fronto quoq; philosophus scripsit li-
brum strategonaton, i. militaris suauitatis

Nota de inuētori

bus singularum artium

Mechanica diuersos habuit au-
tores, Rhodus Aristus primus
in apud grecos in de'cribendis re-
bus rusticis studuit Deinde

mercius magnus carthaginens in, xxvij. vo-
luminibus studium agriculture descripsit,
Apud Romanos primus Cattho de agricul-
tura instruxit, quod deinde Marcus Ter-
tius expoliuit, Virgilius quoq; geozica fe-
cit, Deinde Cornelius emilius atticus Lu-
cius Emilianus siue colomella insignis or-
tor, qui totum corpus discipline huius com-
pletus est, Vitromus quoq; de architectu-
ra, Palladius de agricultura, Lanificij vsus
primus apud grecos primam mineruam mō-
strasse ferunt. Hanc etiam primam relam or-
dinasse, lanas colorasse, fabricare quoq; z ol-
ue inuenticem credunt, Ab ipsa Dedalus
didicit, Et ipse etiam post eam fabricam fe-
cisse creditur, Apud egipsum Ysis filia Ymo-
chi vsus ferendi lini reperit, Et qualiter ve-
stimenta inde fierent monstrauit, Similit-
er lane vsus ibidem ipsa reperit In lit̃ sa-
pimūsum lane exort̃ est a templo hamonis

Prinus rex Assyrioz pri⁹ bella monit Hul
canum primū fabz fuisse credunt. Diuina
autē hystoria Tubalcaym primus pmethe⁹
ferreo circulo lapidem imprimens ysum a
nult inuenit. Nauigij ysum Pelasgi inue
nerunt. Ceres prima in grecia apud eleus
ysum framenti inuenit. Ysis in egypto. Hy
lumnus in ytaliam ysum framenti z faris. z
ritum molendi z pinsendi. Thagus in Hy
spania rituum ferendi. Syris apud egyptū
cultū vineę cepit. Liber apud indos. Beda
lus primus mensam z ollā z sellam fecit. A
pirius prim⁹ pposuit apparatus coquine. qui
tādem in ea plumpis bonis voluntaria mor
te perijt. Medicinē auctor apud grecos Ap
pollo fuit. Hanc filius eius Esculapius lau
de z opere ampliauit. Qui postq̄ fulmine
perijt. Diu medendi cura intermissa est. La
tuitqz p ānos pene quingentos. vsqz ad tē
pus Artaxerxis regis. Tunc eam in lucez
renouauit Ypocras. a Selepio patre suo ge
nitus. in Eboo insula. Iudialis incitū sum
pisse credunt qui ex Asia venientes in etru
tia p̄sederunt. sub Thyrrone duce. Eliaz
inter ceteros supersticōum suaz ritus specta
cula instituerunt. Quem morem Romani
imitati sunt. Artificis inde artificibus inq̄
Iudialis vocati sunt.

Unde inicium lit terarum hebreoz

Inter hebreoz a Moyse p le
gem sumpsisse. credunt. Calde
ozum z syroz p Abrahā. Egypt
ioz lēas Ysis inuenit. Grecoz
Phenices. quas Latinus a fenice in greci
am transtulit. Carmentis mater Euantri. q̄
pprio nomine Nicostrata vocabā. latinas
lēas inuenit. Diuinā hystoriā prim⁹ Moy
ses scripsit. Apud gentiles prim⁹ Dares tri
gius troyanā hystoriz edidit. qm̄ in folijs
palmarū ab eo scriptā esse ferunt. Post Da
retem. in grecia Herodatus prim⁹ hystoric⁹
fuit. Post quem Scythides. Hisdem tēpib⁹
elatus quibus Solozas legem scripsit. Sa
bular primus credit inuenisse Almon Cro
toniens. Egyptus est mater artū. Deind
in greciam. z inde in ytaliam venerūt. In
ea primū gramatica repta est. tpe Syri. ma
titi Ysidis. In ea quoqz dyalectica inuenta

est. a Permenide. qui ciuitates z cetus ho
minū fugiens. in tupe p̄sedit. in modico tpe
scqz dyalecticam excogitauit. Unde z tupe
permenidis appellata est. Plato autē post
mortem Socratis magistri sui. egyptum de
migravit. Eliaz pceptis liberalib⁹ studijs
Athens redijt. Et apud Alchademiā villā
suaz. coadunatis discipulis. studijs operā de
dit. Hic primū loyram rōnalem grecis insi
tuit. Quā postea Aristoteles eius discipulis
ampliauit p̄fecit in artem redegit. Marc⁹
Terencius Varro primus dyalecticā de gre
co in latinum transtulit. Postea Cicero to
pica inuenit Democles. fabri filius. apud
grecos rethorice reperor. de esse. Tylas a
put latinus. Corax apud syracusas. Hec ab
Arestotile z Bozgia z Ermagera in greco
scripta. est translata in latinum a Tulio et
Quintiliano

Que artes preci pue legende sunt

Ex his autē omnibus scientijs. o.
numeratis septem specialiter
discreuerant antiqui in studijs
suis ad opus erudiendorū. In q̄
bus tantam p̄ ceteris vtilitatē perspexerunt
vt quicquid hāz disciplinarū firmitatem p̄ce
pisset. ad altaz notitiā postea inquitendo
magis z exercendo p̄audiendo petuerit.
Sunt etiam quasi quedā instrumenta z ru
dimēta. quibus via paratur animo ad ple
nam philosophice veritatis notitiā. Hinc
ititium. z quadrantiū nomen accepit. Eo q̄
his quasi quibusdam r̄is vsuaz animus ad
secreta philosophie introeat. Nemo tunc tē
poris nomine Magistri dignus videbat.
qui nō hāz septem p̄gnicōe polleret. Pyta
goras quoqz hanc in studijs suis p̄uetud
nem seruasse legit. Et vsqz ad septennium
fm̄ numer. videlicet septem liberalium arti
um nullus discipuloz suozū. de his que ab
ip̄o dicebat r̄ oem poscere aueret. Sed si
dem daret verbis magistri. quonqz omnia
audisset. Sicqz iam p̄ semetipm̄ rōnez coz
posset inuenire. Hās septem quidā tāto stu
diō didicisse legunt. vt plane omnes ita me
morātia tenerent. vt quascunqz scripturas ad
manum sumpsisent. quascunqz questioes sol
uendas. aut p̄probandas. p̄posuissent. ex his

regulas et rationes ad discernendum id de quo ambigetur. Solia librorum renouendo non queret, sed statim corde patata habere. Hinc profecto accidit, ut tot essent eo tempore sapientes ut ipsi plura scriberet quam legere nos possumus. Scholares vero nostri aut nolunt aut nesciunt modum peritum in discendo seruare. Et idcirco multos studentes, paucos vero sapientes inuenimus. Adhibi autem videtur non minori cura prouidendum esse lectori, ut in studiis utilibus operam suam impendat quam ne in vtili et bono proposito tepidus remaneat. Ad alium est bonum negligenter agere, peius est inuani laboribus multos expendere. Sed quia non omnes hanc discretionem habere possunt ut intelligant quid sibi expediat. Idcirco que scripturae mihi utiliores videantur lectori, breuiter demonstrabo ac desinde de modo discendi pauca quoque in eadem

De duobus scripturarum generibus

Non sunt genera scripturarum. Primum genus est earum que proprie artes appellantur. Secundum est earum que appendicia sunt artium.

Artes saneque philosophiae supponuntur id est que aliquam certam et determinatam philosophiae partem materiam habent, ut est grammatica dialectica et huiusmodi. Appendicia artium sunt que tantum ad philosophiam spectant id est que in aliqua extra philosophiam materia versantur. Alii quando tamen quedam ab artibus discreta, sparsim et prae se attingunt. Alii si simplex narratio est viam ad philosophiam preparant. Huiusmodi sunt omnia poetarum carmina ut sunt tragediae, comediae, satirae, Heroica quoque et lirica et iambica et didascalica: quedam fabulae et historiae. Illorum quoque scripta quos nunc philosophos appellare solentius, qui et breuem materiam longis verbis abagibus extendere solent, et facile sensum, perplexis sermonibus obscurare. Alii etiam diuersa simul praesentantes quasi de diuersis coloribus et formis unam praesentant facere. Nota que tibi distincta duo sunt artium appendicia, scilicet inter haec tanta mihi videtur esse distantia ut Virgilius ait in bucolis, Leta salix quam tum pallenti cedit oliuae. Primitiis humilis quam saluica rosetis. Ita ut quicumque ad scientiam pertinere cupit, si relicta veritate

artium, reliquis se implicare voluerit, materia laboris ut vita dicam in infinitum inueniet et fructum exiguum. Denique artes sine appendiciis suis perfectum facere lectorem possunt illa sine artibus nisi perfectionis profectum valent, maxime cum in se nihil expectandum habeant. Non lectorem inuitant, nisi traditum ab artibus accomodatam, neque quisquam in eis querat nisi quod artium est. Quapropter mihi videtur primum operam dandum artibus esse, ut sit fundamenta omnium, et ubi prae se sit simplex veritas aperitur. Ad hanc hinc septem quas praedixi que totius philosophiae instrumenta sunt. Deinde cetera quoque si vacat legantur, quia aliqui plus delectari solent scriptis admixta ludicra et raritas praetiosum facit bonum, sic in medio fabulae cursum inuentam scientiam quibusdam aliqui retinemus. Veritatem in septem artibus liberalibus fundamentum est, omnis doctrinae que praeter ceteris omnibus habere sunt ad manus, utpote sine quibus nihil valet aut potest disciplina seu philosophia explicare diffinitur.

De coheretia artium

Se quidem ita sibi coherent et aliter vicissim rationibus indigent, ut si vel una defuerit, ceterae philosophiam facere non possunt. Non mihi errare videntur, qui non praesiderentes talem in artibus coheretiam, quae de sibi ex his elidunt. Et ceteris intaditis, in his se posse fieri perfectos putant.

Unicuique arti

quod suum est tribuendum esse. Turfus est alius error non enim multo minor isto, quem summo opere vitare oportet, sunt enim quaedam qui licet ex his que legenda sunt, mihi praetermittunt, nulli tamen arti quod suum est, tribuere norunt, sed in singulis legunt omnes. In grammatica de syllogismorum ratione disputant, in dialectica casuales inflectiones inquirunt. Et quod magis irrisione dignum est, in titulo totum librum legunt et inceptum et tertiae lectione vix expectant, non alios docent huiusmodi, sed ostentant suam scientiam. Sed ut quales michi tales omnibus appareant attende quam peruersa sit haec consuetudo, cum profecto quantomagis superflua, aggregaueris tanto minus ea que

utilia sūt capere possis vel retinere In qua
libet ergo arte duo nobis maxime discernē
da sunt z distinguenda. Prīmū qualiter de
ipsa arte agere oporteat. Secundū quomo
do oporteat ipsius artis rationes, alijs qui
dubitet rebus accomodare. Duo sunt age
re de arte, z agere per artē, vbi gratia, Age
re de arte, vt agere de gramatica, Agere per
artem, agere gramatice Distingue hec duo
agere de gramatica z agere gramatice. De
gramatica agit qui regulas de vocibus da
tas z precepta ad hanc artem pertinētia tra
ctat. Gramatice agit omnis qui regulariter
loquitur vel scribit, Agere ergo de gramati
ca quibusdā tantūmodo scriptoribus, vt pri
sciano, donato, Seruio puenit, Agere vero
gramatice omnib⁹, Eū ergo de qualibet ar
te agimus, maxime in docendo, vbi omnia
ad ppēdium restringēda sunt, z ad facilem
intelligentiā enotāda sufficere debēt id de
quo agitur quātū breuis z apert⁹ potest
explari, Ne si alienas n̄m̄ium rationes
implicauerim⁹ magis trahamus q̄ edifice
mus lectōrē. Non omnia dicenda sunt, que
dicere possumus, Ne nimis r̄sūter dicantur
ea que dicere debem⁹, id tandē in vnaq̄qz
arte queras quod ad eam specialiter perti
nere cōstitert, Deinde cum legeris artes z
quid vniuscuiusqz sit propriū cognoueris
disputādo z pferendo, Tunc om̄i rationes
singularum inuicē pferre licebit, z ex altera
psideracōe vicissim, que minus prius intelle
peras inuestigare, Noli multiplicare diuer
sacula quoadusqz semitas diascertis, secur⁹
discurtes cum errare non timueris,

Quid sit necessari

um studentibus,

His sunt studētib⁹ necessaria,
Natura, exercitiū, disciplina
In natura psideratur, vt facile
audita percipiat z precepta fir
mister retineat, In exercitio, vt labore z se
dulitate naturalem sensū excolat, In disci
plina, vt laudabiliter viuens, mores cū scien
tia cōponat, De hīs tribus per singula mo
dum introductionis pauca perstringemus

De introductione

q
Et doctrine opā dāt, ingenio si
mulz memoria pollere debēt, q̄
duo in omni studio ita sibi co
herent, vt si desit alterum, nemi
nē altē ad perfectū ducere possit, sic nulla
prodesse possūt lucra, vbi desit custodia, Et
incassum receptacula munit, qui, quod reco
dat, nō habuerit, Ingeniū inuenit, Ademo
ria custodit sapientiam Ingeniū est vis que
dam naturaliter animo insi ta per se valens
Ingeniū a natura perficit, vsu luuatur, In
moderato labore retōditur, z temperato ac
cūtur exercitio, Et si satis eleganter a quodā
dicū est, Nolo tandem tibi parcas labora
re in cartis curte per aera, Duo sunt q̄ inge
nium exercent, lectio z meditatio, Lectio cū
ex hīs q̄ scripta sunt regulis z preceptis in
formamur, Primo dum est lectōnis genus
docentis z discētis z per se inspiciētis Di
cim⁹ em̄ lego librum sibi lego librum ab alio
z lego librum In lectōe maxime psiderāda sūt
ordo z modus.

De ordine legēdi

o
Ordo cōsideratur, alius in disci
plinis, vt si dixerim gramatice
dialericam antiquiorem z aris
metricam priorem musica, Ali⁹
in libris vt si dixerō caralnarz iugur⁹ nō eē
priorē, Alius in narratione, q̄ est in serie pti
nua, alius in cōpositione, Ordo in discipli
nis attenditur sū naturam, in libris sū p
sonam auditoris vel subiectam materiā, In
narratione sū dispositionem, Que duplex
est, Naturalis videlicet, quando res eo refe
runtur ordine quo geste sunt, Et artificialis,
scilicet quando id quod postea factū est p
us narratur z quod prius postmodum dicit⁹
In expositione ordo psideratur sū inquisi
tionem, Expositio continet tria, litteram, sen
sum, sententiam, Littera est pgrua dictionū
ordinatio quam etiam pstructionē vocam⁹,
Sensus est facilis quodam z aperta signifi
catio, que littera prima fronte prefert, Sen
tentia est profundior intelligentia que nisi
expositione vel interpretatione non inuenit⁹
In hīs ordo est, vt p̄mū lra, Deind sens⁹ z
post sententia inquiratur, quo facto perfecta
est expositio.

De modo legēdi

Dous legendi in diuidendo co-
stat. Omnis definitio incipit
a finitis et terminat ad infinita.

M magis nota sunt incipit, et per co-
muni notitia ad scientiam eorum que latent pertingit.
Preterea rationes inueniuntur, ad que pertinet
at diuidere, quoniam ab universalibus ad particu-
laris diuidemur diuidemur, et singulorum natu-
ras inuestigando. Omne uanquam in universale
magis est determinatum suis particularibus.
Quoniam ergo discimus, ab hijs incipere debemus,
que magis sunt nota et determinata plenitudine
quod licet paulatim diuidendo, et per diuisionem
ne singula distinguendo eorum que in illis con-
tinentur naturam inuestigare.

De meditatione

Meditatio est cogitatio frequens
cum philosopho, que causa et origine, mo-
dus et utilitas inuestigatur. Meditationi
principium sumit a lectione, nullis tamen
stringit regulis aut preceptis lectionis. De
lectura enim quodammodo apto decurrere spatium, ubi li-
bera preplande veritati aciem assignat. Et
nunc has, nunc illas res causas perstringere.
Nunc autem profunda queque penetrare ni-
hil anceps nihil obscure relinquere. Principium
ergo doctrine est in lectione plimaco in
meditatione quas si quis familiaris amare di-
dicerit eius sepius vacare voluerit. Jocun-
dam valde reddat vita, et maximam in tribula-
tione patet solacio. Ea enim maxima est que
animam a terrenorum actuum strepitu segregat,
et in hac etiam vita eterne quietis dulcedinem
quodammodo pregestare facit, cumque iam per ea que fa-
cta sunt, cum qui fecit omnia querere didicerit
et intelligere, tunc animam pariter et scientia
erudit et leticia perfundit. Unde fit ut maxi-
mum sit in meditatione oblectamentum. Tria sunt
meditationis genera. Unum consistit in circumspec-
tione morum, Aliud in scrutatione mandatorum.
Tertium in inuestigatione diuinorum operum.
Ad hoc sunt in vicijs et virtutibus. Ad hoc datus
diuinitus, Aliud precipiens, aliud permittens,
aliud terrens. Opus dei est, et quod creat po-
tentia et quod moderat, sapientia, et quod
cooperat gratia, que omnia quanta sunt admiratione
signa, tantomagis quisque nouit, quanto attente

eius dei mirabilia meditare consuevit.

De memoria

Memoria hoc maxime in pre-
senti pretermittendum non esse est
mo, quod sicut ingenium diuidetur
do, inuestigando et inuenit, ita
memoria colligendo, custodit, oportet ergo
ut que discendo diuissimus commendata me-
morie colligamur. Colligere est ea de quibus
prolixius vel scriptum vel disputatum est ad bre-
uem quoddam et ppendiosam summam redigere, que
a maioribus epilogus, id est breuis recapitu-
lacio supradictorum appellata est. Habet nam-
que omnis tractatus aliquod principium, tota cu-
i rei veritas et vis sententie innititur, et ad
ipsum cuncta alia referuntur, hec querere et co-
siderate colligere est. Unus fons est et mul-
ti riuuli. Quid autem fluat, fluuium sequentis
tene fontem et totum habes. Hec socrates dico
quam memoria hominis habes est, et breuiter
te gaudet. Et si in multa diuiditur fit minor
in singulis. Debemus ergo in omni doctrina
breue aliquod et certum colligere quod in ar-
cha memorie recondatur. Unum postmodum cum
res exigit reliqua diuina, hoc etiam sepe re-
plicare et de ventre memorie ad palatum reuo-
care necesse est, ne longa intermissione depe-
reat. Unum rogo te o lector ne nimium leteris si
multa legeris. Sed si multa intellexeris. Nec
si tantum intellexeris, sed si retinere poteris, a-
liquin nec legere multum prodest nec intel-
ligere. Quare superius me dixi. Hec colere e-
os qui doctrine opera dant, memoria indigere.

Nota dicta aurea de modo studij et humilitate;

De disciplina

Apiens quidam cum de modo et
forma discendi interrogaretur
ait. Adens humilis studij que-
rendi, vita quieta, Scrutinium
tacitum, paupertas, terra aliena. Hec resera-
te solent multis obscura legendo. Audierat
puto quod dictum est. Ad hoc ornamentum scien-
tiam. Et id est preceptis legendi, preceptis quo-
que viuendi adiungit. Et ut modum vite sue,
et studij sui rationes lector agnoscat. Illud a-
bilis est scientia, quam vita maculat impudica.
Et sicut colimus opere cauendum est ei qui

querit scientiā, vt nō negligat disciplinam.

De humilitate

Pincipiū autem discipline hu-
militas est, cui⁹ cum multa sint
documenta. Hec tria precipue
ad lectōrē pertinet. Primum ē
vt nullā scientiā, nullā scripturā vlem teneat.
Secundū vt a nemine discere erubescat.
Multos hec decipit, quod an te rēpus sapi-
entes videri volunt. Hinc nāq; in quādam
tumoris elacōez protūpūt, vt iam z simula-
te incipiant quod nō sūt, z quod sunt erube-
scere, eoq; longius a sapiētia recedunt, quo
nō esse sapiētes, sed putari incipiūt. Eiusmo-
di multos nosti, qui cū primis adue elemen-
tis indigeat, nō nisi sūmis interesse dignāz,
z ex hoc solummodo se magnos filii putāt.

Nota infra scripta

Si magnorū z sapientū vel scripta legerint
vel audierint vba. Nos inquit v idim⁹ il-
los, nos ab illis audiūm⁹. Sepe nobis illi
loqui solebāt. Illi sūmi, illi famosi cognoue-
rūt nos, Sed vtinam me nemo agnoscat, z
ego cūcā nouerim, Platonē vidisse nō intel-
lexisse gloriāmini, puto indignum nobis eē
deinceps, vt me audiat. Nō ego sū plato,
nec platonē videre merui, sufficit vobis ipm
philosophie sōtem potastis, Sed vtinā ad-
huc sitiretis, rex post aurea pocula de vase
bibit teste. Quid erubescitis, platonē au-
distis, audiat z crispus. In prouerbio di-
citur, Quod tu nō nosti, fortassis nouit asel-
lus. Nemo est cui omnia scire datū sit, Ne-
q; quicq; tuis cui aliquid speciale a natura
accepisse non ptingit. Prudens igit lectōr
omnes libenter audit, omnia legit, nō scrip-
turā, non personam, non doctrinam cuiusq;
spernit. Indifferenter ab omnibus qd sibi
desse vidz querit, nō quānū sciat, sed quātū
ignoret p̄siderat. Hinc illud platoniciū aiūt,
Plato allēz verecunde discere, quā mea im-
pudenter ingerere, cur enī discere erubescis
z nescire verecūdaris. Pudor iste maior est
illo. Aut quid sūma effectas, cū tu faceas in-
imo, p̄sidera potius quid vires tue ferre va-
leant, apertissime incedit, qui incedit ordinare
quidā dū magnum saltum facere volunt, pre-
cium incidunt. Noli ergo festinare nimis,
hoc modo citius ad sapientiam pertringes.

Ab omnib⁹ libet̄er discere, quid tu nescis. Quia
humilitas cōmune facere tibi potest, qd na-
ture cuiq; propriū facti, sapientior omnib⁹
eris, si ab omnib⁹ discere volueris. Quia ab
omnibus accipiunt, omnib⁹ ditiores sunt.
Nullam deniq; scientiam vlem teneas, qz
omnis sapiētia dōa est. Nullā si vacat scrip-
turā saltem legete p̄tempnas, Si nūl lucra-
ris nec perdis aliquid. Maxime cum nulla
scriptura fm meā estimatiōe sit, q̄ aliquid
expetendū nō proponat, si puenienti loco z
ordine tradet, q̄ nō aliquid etiā sp̄sale ha-
beat quod diligens vbi scrutator alibi non
inueni, quāto rari⁹ tanto gratius carpat.
Nihil tamen bonum est quod melius tole-
lit. Si omnia legere nō potes, ea tamē que
vtiliora sunt lege, etiā si omnia legere potu-
eris, nō tamen omnib⁹ idē labor impēdēd⁹ ē
sed quedā ita legēda sūt, vt nō sint incogni-
ta, quedā ne sint inaudita. Et aliqñ pluris
esse credimus, que nō audiūm⁹, z facilius
estimatur res, cuius fruct⁹ agnoscat. Vide-
re nūc potes q̄ necessāria tibi sit humilitas
vt nullā scientiā p̄silipeas, z ab omnib⁹ li-
bet̄er discas. Similiter quoq; tibi expedit,
vt cū tu aliquid sapere ceperis, ceteros non
p̄tempnas. Hoc autem tumoris vicium, hinc
quibusdā accidit, q̄ suā scientiā nimis dilis-
genter inspicūt, z cū sibi aliquid esse vili su-
erint, alios quos nō nouerit tales nō eē nec
fieri potuisse putant. Hinc etiā ebullit, illud
quod nūc muggeruli quidā, nescio vñ glori-
antes, priores patres arguunt simplicita-
tis, z secū natā z secū moriturā sapientiam
putant. In diuinis eloquijs ita simplicem
loquēdi modū esse aiūt, vt in eis magistrōs
audire nō oporteat. Posse satis quandoq;
proprio ingenio veritatis archana penetra-
re, corrigat nasum, z vulgū torquet in lectō-
rem diuinitatis. Et nō intelligūt, q̄ deo in-
iuriā faciūt, cuius vba pulcro quidam edca-
bulo simplicia, sed sensu p̄ano insipida p̄-
dicāt. Nō est mei p̄siliū huiusmodi imitari,
Bonus enī lectōr humilis debet esse z mā-
suetus, a curis inanib⁹ z voluptatum illece-
bris proz⁹ alien⁹. Diligens, z sedulus, vt
ab omnib⁹ diligēter discat nūq; de scientia
sua presumat, peruersi dogmatis audiores
quasi venena fugiat. Diu rē p̄trādet anq;
dicat, nō videri doct⁹ sed esse querat. Dicitā
sapientū intelligat, intellecta diligat, z ea se
per corā oculis suis, quasi vult⁹ sui speculū

tenete studeat. Et si qua forte obscuriora in
tellectu eius non admisserint, non statim in usu
peritum praeparat, ut nil bonum esse credat, nisi quod
ipse intelligere possit. Hoc est humilitas disci-
pline legentium

De studio querens

de necesse de vita philosophorum.

Studium quod ad exercitium per-
tinet. In quo exortatio magis
quam doctrina lector indiget. Qui
enim inspicere diligenter voluerit,

quid antiqui propter amorem sapientie pertule-
runt quam memoranda posteris virtutis suae mo-
nimenta reliquerunt, qualibet sua diligentiam
infertorem videbit, alij calcabant honores.
Alij piecunt divitiis, Alij acceptis iniurijs
gaudebant. Alij penas spreverunt, Alij puter-
nia hominum deserentes, timos recessus secre-
ta heremi penetrantes, soli se philosophie de-
dicabant, ut eo preceptioni magis vacarent quam
nullis qui virtutis iter impedire solent cupidi
tantibus animum subiecerunt.

Permenides

philosophus, xx. annis in rupa egyptia presedit
se legit. Et prometheus ob immodicam medicam
di curam in monte caucaso vulturi expositus com-
memoratur. Quia enim sciebatur verum bonum, non in e-
stimacione hominum, sed in pura conscientia esse
absconditum, eos iam non homines esse, qui reb-
punitis inherentes bonum suum non agnoscerent
Hoc quantum mente et intelligentia a ceteris
differeret ipsa locorum distantia demonstrabat, ne
vna teneret habitatio, quos non vna sociabit
intencio. Quidam philosopho dicebat, Nun-
quid non vides quod te decident homines, et il-
le, Ipsi me inquit decident, et eos asini. Co-
gita si potes quanti estimaverit laudari ab
his a quibus nec vituperari timuit. De alio
vultu legitur quod pro omnia disciplinarum studia, et ar-
tium cacumina ad operum signum descendit. Et al-
terius cuiusdam discipuli cum magister suum laudibus
effertent, Inter cetera nec litorie partem disci-
plina eius carere gloriati sunt. Hanc ergo dili-
gentiam in nostris lectoribus esse vellem, ut nunquam
in eis seneskeret sapientia. Sola ab ysaac su-
namitis senem david calefecit, Quia amor sa-
pientie etiam in arescente corpore dilectorem
suum non deserit. Des pene virtutes corporis
mutantur in senibus et crescente sola sapientia de-

crecant cetera. Senectus enim illorum qui ad o-
lescenciam suam honestis actibus instruxerunt
etate sit doctior, visu tristior, processu te-
potis sapientior. Et vixit studio dulcissimo
mos fructus meritis. Et sapiens vir ille grece
cum expletis septuaginta
ta annis se moriturus cerneret dixisse fertur
se dolere, quod egredere de vita, quando sa-
pere cepisset.

Demoscenes

Plato

Lxxi. annis scribens mortuus est. Et

nonagintanovem
Bocrates annos in docendi
scribendiq; dolore laboreq; complevit. Ta-
ceo ceteros philosophos Pythagoram, De-
mocretum, Zenocratem, Zenonem Et De-
leantem, qui iam etate longeva in sapientie
studijs floruerunt.

Ad poetas venio

Homerum, Hesiodum, Simonidem tero-
sicozum, qui grandes etate nescio quid sed
solito divinus vicina morte ceciderunt.

Sophocles autem

Cum post nimiam senectutem et rei familiaris
negligentiam a filiis accusaretur amittere edip-
pi fabulam quam nup scripserat recitavit in-
dici. Et tantum sapientie in etate iam fracta
specimen dedit, ut severitatem tribunalium
in favorem theatri converteret. Nec mirum
cum etiam katho censorius et romani gene-
ris discretissimus iam senex grecas discere li-
teras non erubuerit, nec desperaverit. Terte
Homerus refert quod de lingua nestoris venit
et iam pene decrepiti dulci oratio sua
fuit. Alure igitur adverte quantum amaverint sapi-
entiam, quos nec decrepita etas, ab a quo inquisi-
tione potuit revocare. Iste igitur ratio amor sa-
pientie, tanta in senibus prudentie habundantia,
progru etiam ex ipsi supradicti nominis inter-
pretacione colligit. Interpretatur enim ab ysaac.
Pater meus superfluum, vel patris mei rugie. Et
quo ostendit habundantissimum et ultra huma-
nam vocem in senibus divini simonis tonitruum co-
morari. Verba namque superfluum in hoc loco pleni-
tudine non redundantiam signat. Porro sumam-
tis in lingua nostra coccinea dicitur, quod satis puenit

lus vero veteris et noui testamenti seriem p
currentes totam pene de presentis vite sta
tu et rebus in tempore gestis contextam cet
nimus. Raro aliqua de dulcedine et ethoz
bonorum et celestis vite gaudijs manifeste
depromi. tamen has scripturas diuinas si
des catholica appellare conuenit. Pbilos
sophorum scripture, quasi luteus partes de
albatu nro e eloquijs foris pollent, q si qn
qz veritatis pretendant speciem, falsa adm
scendo, quasi quodam colore superduo, lu
tum erroris operiunt. Contra diuina elo
quia aptissime fauo competantur, que et p
ter simplicitate finonis foris arida apparer
et intus dulcedine plena sunt. Unde constat
quasi merito tale vocabulum sortita sut, que
sola sic a falsitatis contagione aliena inue
niuntur, vt nihil veritati contrarium contine
re probentur.

Scripture diuine

sunt quas a catholice fidei cultoribus edi
tas, vniuersalis ecclesie auctoritas, ad eius
fidei corroboratiõem in numero diuinor
librorum computandas recipit, et legendas
retinuit. Sunt et preterea alia q plurima o
puscula, a religiosis viris et sapientibus di
uiculis temporibus conscripta que licet aucto
ritate vniuersalis ecclesie probata non sunt,
tamen quia a fide catholica non discrepant
Et nonnulla etiam vtilia docent, inter diuis
na computantur eloquia, que fortasse enu
merando melius quam dissimulando ostend
mus

De triplici ordine

Veteris testamenti,

Quis diuina scriptura in du
obus testamentis continet. In
veteri videlicet et nouo. Et tri
qz testamentum tribus ordini
bus distinguitur. Vetus testamentum con
sinet legem prophetas agiographos. No
uum euangelia, apostolos, patres. Primus
ordo veteris testamenti id est lex quam he
brei Thozar nomiant et greci Pentateu
cum habet, sunt quinqz libri Moyse. In
ter quos Primus est Genesis id e Genes
Secundus Exodus, qui e Exodus, Ter

cius Leuiticus qui est Leuiticus. Quartus
Et agedaber qui est Numeri Quintus A
braim qui est Deutronomius. Secundus
est ordo prophetarum, hic continet octo vo
lumina. Primum Iosue bennam, id est Ie
lium num, qui et Iosue iesunae et iesus nu
cupatur. Secundum Sopbrim qui est li
ber Iudicum. Tertius Samuel qui est p
mus et secundus Regum. Quartum Adala
chim qui est tertius et quartus Regu. Quin
tus Isaias. Sextum Jeremias. Septimum
Ezechiel. Octauum Theresstra qui est duo
decim prophetarum. Tertius ordo nouem
habet libros. Primus Job. Secundus Da
uid. Tertius Adalloth quod grece pabale
latine proverbialia sonat videlicet Salomo
nis. Quartus Eleth qui est Ecclesiastes.
Quintus Straxim id est Cantica cantico
rum. Sextus Daniel. Septimus Dabre
ianim, qui est Paralipomini. Octauus Hel
dras. Nonus Hester. Omnes ergo sunt, xxiij
libri. Sunt preterea alij quidam libri, vt Sa
pientia, Salomonis. Liber Iesu filij Si
rach Et liber Iudith et Thobias. Et liber
Adachabeorum, qui leguntur quidem, sed
non scribuntur in canone.

De triplici ordine noui testamenti

Primus ordo noui testamenti
quatuor habet volumina. Ad
thel. Marci, Luce, et Iohan
nis Secundus similiter quatuor
scilicet Epistolas pauli numerum, xiiij sub
vno volumine contextas et canonicas epis
stolas. Apocalipsim Et actus apostolorum.
In tercio ordine primum locu habent De
creta, que canones id est regulares appella
mus. Deinde sanctorum patrum et doctoru
ecclesie scripta. Hieronimi, Augustini, Gre
gorij, Ambrosij, Ilibon, Origenis, Bede
Et aliorum multorum orthodoxoru, que tam
infinita sunt vt numerari non possunt. Ex quo
profecto apparet, quantum in fide cristiana
feruorem habuerint, pro cuius assertione tot
et tanta opera memoranda posteris relique
runt. Unde nostra quoqz pigritia arguit qui
legere non sufficiunt que dicere illi potuerit

In his autem ordinibus maxime utriusque testamenti apparet presentia, quod sicut post legem prophetarum et post prophetas agyographi ita post euangelium apostolorum et post apostolos doctores ordine successerunt. Et iuxta quadam divine dispensationis ratione actum est, ut cum in singulis plena et perfecta veritas constet, nulla tamen superflua sit. Hec breuiter de ordine et numero diuinorum librorum perstringimus, ut quod sibi prescripta sit materia lector agnoscat.

De autoribus diuinorum librorum

Quinque libros legis moyses scripsit, liber Josue. Idem Josue cuius nomine inscribitur auctor fuisse creditur. Librum iudicum a Samuele editum dicunt. Primam partem libri Samuelis ipse Samuel scripsit, sequentia autem usque ad calcem Dauid, Malachim Jeremias primum in unum volumen collegit. Nam antea sparsus erat per singulorum regum historias, Isaias, Jeremias, Ezechiel, singuli suos libros fecerunt qui inscripti sunt nominibus eorum. Libri, xij, prophetarum, auctor suorum nominibus prenotantur, quorum nomina sunt, Iesaias, Iob, Amos, Abdias, Jonas, Michas, Naum, Abakuk, Sophonias, Aggeus, Zacharias, et Malachias. Qui propterea minores dicuntur, quia sermones eorum breues sunt. Uno et uno volumine comprehenduntur. Isaias autem et Jeremias, Ezechiel et Daniel, quatuor maiores sunt singuli suis voluminibus distincti. Librum Job alij Moysem, alij unum de prophetis nonnulli ipsum scripsisse credunt. Librum psalmodiarum Dauid edidit, Desodas autem postea psalmos ita ut nunc sunt ordinavit et titulos addidit. Parabulas autem et Ecclesiasten et Cantica canticorum Salomon composuit, Daniel sui libri auctor fuit. Liber Desodas auctoris sui titulo prenotatur. In cuius textu eisdem scilicet Desode, Hieremie quoque sermones continentur. Librum Desodas creditur conscripsisse. Liber Sapientie aput Hebreos nullus est. Unde et ipse titulus grecam magis eloquentiam redolet. Hinc quidam Iudei philonis esse affirmant.

Librum Ecclesiasticum certissime Iubelus filius Strach israelita, nepos Iubel faceretis magni, cuius meminist Zacharias eo possit. Idem apud Hebreos inuenitur, sed inter Apocryphos habetur. Judith vero et Tobie et Libri Machabeorum quorum ut testatur Hieronimus modus magis grecus esse probatur, quibus auctoribus scripti sunt minime constat.

De bibliotheca

Bibliotheca a greco nomen accipit eo quod ibi libri recondantur. Nam biblios liber, theca depositio interpretatur. Bibliotheca veteris testamenti Desodas scriba post in censam legem a caldeis, dum iudei regressi sunt Iherusalem diuino afflatus spiritu, reparaui, cumque legis et prophetarum volumina que fuerant a gentibus corrupta corripuit, totumque veteris testamentum in xxxiij, constituit libros, ut tot libri essent in lege quot habebantur et littere. Porro quinque littere duplices aput Hebreos sunt, Laph, me, Num, Iube, Sade, Aliter enim per has scribuntur principia medietatesque verborum, Aliter fines. Quia et quinque libri a plerisque duplices estimantur, scilicet Samuel, Malachim, Dabecaniam, Desodas, Jeremias, cum cymoth h est cum lametationibus suis.

De interpretibus

Interpretationem veteris testamenti primam fecerunt, lxx, interpretes, quos Ptolemaeus cognomento philadelphus rex egypti, omnis scripture et litterature sagaxissimus, phisitatum attemensium tyrannum qui primus aput grecos bibliothecam instituit et Seleucis, Nicatonem, et Alexandrum et ceteros priores qui sapientie operas dedecrant in studio bibliothecarum emularetur non solum gentium scripturas sed etiam diuinas leas in sua bibliotheca preterens, et ut lxx, milia librorum in tempore eius alexandrie inueniretur, ab eleazaro pontifice potens scripturas veteris testamenti grecam vocem ex hebreo lingua interpretari fecit. Sed singuli in singulis cellis separati. Ita omnia per spiritum sanctum interpretati sunt.

Quod alia

vt nihil in alterius eorum codice inuentum esset
quod a ceteris vel in verborum ordine discreparet
propter quod vna est eorum translatio siue
interpretatio. Sed Hieronimus dicit huic non
esse adhibendam fidem. Secunda, tertiam
et quartam faciunt aquila, Symachus, et theodo-
dotion. Quorum primus, scilicet aquila iudeus fuit
Symachus vero et theodotus ebyronice he-
retici. Obtinuit tamen vsus, vt post, lxx. interp-
tes eorum ecclesie grecorum recipient exemplaria et
legerent. Quia vna est videtur, cuius autor
ignorat. Tunc specialiter sibi dedicauit, vt quin-
ta appellaretur. Sexta et septima Origenis,
cuius codices Eusebius et Hieronymus vul-
gauerunt. Quia est Hieronimi que merito
ceteris antefertur. Nam et verborum tenacior
est, et perspicuitate sententie clarior

De autoribus noui testamenti

Luce euangeliu scripterunt, sed
quidam sine spiritu sancto magis co-
nati sunt ornare narraciones quibus
storie reuera veritatem. Tunc san-
cti presbiteri docti per spiritum sanctum quatuor tamen in auto-
ritatem receperunt, ceteris reprobatis. scilicet Mat-
theus, Marcus, Lucas, et Iohannis. Ad simili-
tudinem quatuor fluminum paradisi, et quatuor
animalium in ezechiele. Primus Mattheus
euangelium suum scripsit hebraice, Secundus mar-
cus grece scripsit, Tertius Lucas inter eu-
angelistas greci simonem eruditissimum quippe
medicum in greca euangelium scripsit Theo-
philo episcopo. Ad quem etiam alii apostolorum id scrip-
sit. Quartus et vltimus Iohannes euangelium
scripsit. Paulus, cuius epistolas scripsit, et ad ecclesias
quatuor ad personas, vltima ad hebreos, quam
plurimum non esse pauli dicunt, eandemque alii bar-
nabam, alii Clementem scripsisse suspicant. Je-
ro. tamen huic esse pauli argumntatur. Tandem epistole
sunt, vna Jacobi, due petri, tres Iohannis
Vna Iude Apocalipsim scripsit Iohannes
apostolus, in patibulum insula, exilio relegatus

Quod alia preter

hec sunt apocrypha
Sunt scriptores diuinorum libro-
rum, qui per spiritum sanctum loquentes ad eru-
dicos nostram precepta viuendi re-

gulamque scripserunt. Preter hec alia volumina
apocrypha nuncupantur. Apocrypha autem dicta
sunt, scilicet secreta, quia in dubium veniunt. Est enim eo-
rum occulta origo, nec patet patribus, a quibus
vsque ad nos autoritas veracium scripturarum
certissima et notissima successione puenit. In
his apocryphis, et si aliqua inueniatur veritas,
tamen propter multa falsa nulla in eis est canonice
autoritas. Que recte iudicantur non esse e-
orum credenda quibus ascribuntur. Nam
multa sub nominibus prophetarum. Et recentio-
ra sub nominibus apostolorum ab hereticis pro-
feruntur. Que omnia sub nomine apocryforum
autoritate canonica diligenti examinatione
remota sunt

Ratio de vocabu- lis diuinorum librorum

Enatheus quinque volumi-
nibus dicitur. Penta enim gre-
ce, quinque, tenens voluminum,
vocatur. Genesis eo dicitur quod
generatio seculi in eo pertinetur.
Exodus ab exitu filiorum israel de egipto
Leuiticus eo quod leuitarum ministeria et diuinita-
tatem victimarum exequitur. Numerorum liber dicitur
eo quod in eo egressu tribus enumerantur, et xv. per
heremum missiones. Deuterus vbi grecum est
bisyllabum et interpretatur et nonna lex interp-
tatur. Inde deuteronomius quasi secunda lex. Quia
in eo replicantur ea que in precedentibus libris dis-
fusiua dicta sunt. In libro Iosue quem he-
brei Iosue dennun dicunt terra promissionis
populo diuisit. Liber iudicum dicitur est a
principibus qui iudicabant populum israel,
antequam reges essent in eorum populo. Iudic qui
dam compingunt historiam ruth sub vno vo-
lumine Liber samuelis dicitur est quia nati-
uitatem eius et sacerdotum gesta describit. Qui
licet etiam historiam Saul et Dauid con-
tineat vtrique tamen ad Samuel referuntur
Quia vixit vtrumque. Malach hebraice, la-
tine interpretatur regum. Inde dicitur est
Malachim, pro eo quod reges iude et israel
re gentis, eorumque gesta per ordinem descri-
bit. Ista potest euangelistaque propheta librum suum

edidit, Lulus omnis rextas eloquie pfa in
cedit, Lanticu vero ex ametro z penthame
tto versu difcurrit, Jeremias fimile edidit
libz sum cu trenis eius, quas nos lameta
cos vocamus, eo qm tristioribus rebz
funeribus adhibeant, In quibus quadru
plex diuerso modo pposuit alphabetum,
Quoz duo prima quasi saphico metro scri
pta sunt, qz tres versiculos qui sibi inficem
iuncti sunt; z ab vna m litera incipiunt, he
toicum coma concludit, Tertium, alphabe
tum trimetro scriptuz est, z a tribus literis
idem m versu incipiunt, Quartum alpha
betum simile primo z secundo habetur, E
zechiel principium z finem obscuriora ha
bet vnum volumen, xij, prophetaz, z princi
pia z fines z liber Job, profaica oratione
pexta, Adedia aut ipi ab eo loqz, vbi ait
Pereat dies in qua natus sum, vsqz ad ip
sum locum vbi ait, Fideico ipe me repen
do, z ago penitentiam, Omnia hebreico me
tro difcurrit, Psalmoz liber grece psalte
rium, Hebraice nabula, latine organu dz,
Ideo aut vocat psalteriu q vno pbeta ca
nente ad psalteriu chorus psonando respō
derit, Hunc libz qnqz incisionibus z vno
volumine psalmoz pprehendunt, Psalmos
Dauid pposuit, Sed Desoras ordinavit
Omnes aut lamentationes Jeremie z psa
lmi, z omnia fere scripturaz carica apud he
breos metricè pposita sunt, Et testat Je
ronimus, Origenes, Iosephus, z Eusebi
cesariensis, Nam more romani flacci z gre
ci pndari, Nunc aliq iambo incurunt Nunc
aliq zaphiro nitent trimetror tetrametro in
cedentes, Tribus nominibus vocatur esse
Salomonè, manifestissime scriptura docet
Ydica, i. dilecti dñm, qz euz dilexit dñs, Et
ecceh, i. ecclesiastes, Ecclesiastes aut greco
nomine appellatur, qui cecum, i. ecclesia con
gregat, Quom non possumus appellare con
cionatores, qz loquitur nō ad vnu sed ad to
tam simul concionem populi Porro pacifi
cus vocatus est, eo q in regno eius pax fue
rat Is itaqz iuxta numez vocabuloz tria
edidit volumina, Primum qd hebraice, mas
loth, Grece, parabole, Latine, puerbia; In
scribit, eo q in ipo sub pparua similitudie
figuras verbor, z ymagines veritatis osten
dit, Que videlicet parabole in fine, ab eo
loco, vbi ait, Multiterem fortem quis inue
niet, Alphabeto texant, sicut lamentacōes

Jeremie, zc, qdam scripture cantica, Secū
dum qui hebraice celeth, grece ecclesiastes,
latine concionator dz, Et q fino eius non
• spēat ad vnu, sic in pu et, sz ad diuersos ge
nerat quasi ad totū concionē z ecclesiā diri
gat, Tertiu Syrachim, i. canticacanticoz,
quod quasi epitalamiū, i. carmē nuptiale cri
sti z eccle, In puerbīs paruulū docet, z
quasi de officijs p sententias erudit, Unde
z ad filiū eius crebre fimo repetit In eccle
siastice vero matre etatis instruit, ne quid
q in mūdi rebz putat esse ppetuū, sz cadu
ca z breuis vniuersa q cetninus, ad extremū
psumatū iam viz, z calcato seculo pparatū
in canticacanticoz sponse iūgit amplexibz
Daut paul ab h ordine doctriaz, z philo
sophi suos sectatores erudit vt primū ethi
cam doceat, Deū pblicā interpretent, Et qz
in his pficisci pspexerint, vsqz ad theologi
am pducant, Daniel apud hebreos nō inter
pbat, sed inter ayographos habet, Nec
fm, iij, interpres catholica nō legit ecclesia
eo q multum a veritate discordet, Daniel
maxime z Desoras pbeta, z vna ps Yere
mie, hebraicis quidē lris, sz caldaico hinde
pscripti sunt, Job quoqz euz arabica lingua
plurimā hz societate, Daniel apud hebreos
nec Susanne habet hystoriam, Nec ymnū
trium purorum, Nec beli draconisqz fabu
lam Paraliipomenon grece dicitur qd nos
pretermissorum vel reliquorum dicere pos
sumus, Quia ea que in lege, vel regum scri
ptis, vel omīssa vel non plene reata sunt, in
isto summatim ac breuiter explicantur, Sic
hebraice debreianim dicitur, Quod inret
pretatur vrebā dicitur, Quod significanti
us Cronicon totius diuine hystorie possu
mus appellare, Liber helbre vnus est in q
eiusdem esdre Neemieqz simones sub vno
volumine pntent, Secundus tertius z quar
tus ypocriti sunt, Liber qui sapientia salo
monis inscribit Ideo sapientia vocatur, qz
in eo xpi aduentus, qui est sapientia pīs, z
passio eius auidenter exprimitur, Liber se
su filij Syrach, ideo ecclesiasticus dicitur,
quia de toti ecclesie disciplina, religiosqz
querfationis magna cura z rōne sit editus
De his duobus Yheronimus sic dicit, fere
panatethos iesu; filij syrach; liber, Et aliis
pseudographus, qui sapientia inscribitur,
quorum priorum hebraicam repert, non ec
clesiasticum, vt apud latinos, sed parabolas

denouo
De canonu

anotatum, cui iuncti erant ecclesiastes, et canticorum, ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coequarent. Secundus apud hebreos, usque est, quod et ipse stilus grecam eloquentiam redolet. Et nonnulli scriptorum veterum hunc esse philonis: inde affirmant. Sicut ergo Judith et Tobie et machabeorum libros legit quidem ecclesia, sed inter canonicas scripturas eos non recipit. Sic hec duo volumina legit ad edificandam plebem, non ad auctoritates ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Quorum ergo, xxxiij. elementa sunt, per que hebreice scribitur omne quod loquimur. Et eorum in ceteris uox humana apprehendit. Ita, xxxiij. volumina superputantur. Quibus quasi litteris et exordium in dei doctrina tenera adhaerere laetas uiri iusti eruditae infantia. Quia dicitur historiae Ruth et lamentationes Jeremie seorsum per se inter apographa reputantes. Et hos duos uiginti tribus precedentibus veteris legis libris anumerant sub figura et numero, xxxiij. sententiarum, qui Cyrius in apocalypsi agnum adorant

de nouo testamen

Sicut omnis scriptura ueteris testamenti large lex appellari potest, specialiter tamen quinquaginta libri Moysi dicuntur lex. Ita generaliter totum nouum testamentum euangelium dicitur. Sed tamen specialiter illa quatuor volumina Mathei Marci Luce et Iohannis, in quibus facta et dicta saluatoris plane explicantur, euangelium nuncupari meruerunt. Euangelium interpretatur bonum nuntians, quod eterna bona promittit, non terrenam felicitatem, ut uetus testamentum secundum litteralem intellectum

De canonibus E

uangeliorum
Canon euangeliorum Armonius alexandrie primus excogitauit, quem postea Eusebius cesariensis secutus, plenius exposuit. Qui ideo facti sunt ut per eos inuenire et scire possimus, qui reliquorum euangelistarum similia aut propria dixerunt. Sunt autem numero decem quorum primus continet numeros in quibus quatuor eadem dixerunt, Matheus, Marcus, Lucas et Iohannes, Secundus in quibus tres

Matheus, Marcus, Lucas, Tertius in quibus tres, Matheus, Lucas, et Iohannes, Quartus in quibus tres, Matheus Marcus Iohannes, Quintus in quibus tres, Marcus Lucas Iohannes, Sextus in quibus duo, Matheus Marcus, Septimus in quibus duo, Matheus Lucas, Octauus in quibus duo, Matheus Iohannes, Nonus in quibus duo Lucas Iohannes, Decimus in quibus singuli eorum quedam propria dixerunt, quorum expositio hec est per singulos euangelistas, numerus quidam capitalis affixus adiacet, quibus numeris subdita est area, Quaedam numero notata, que indicat in quoto canone positus sit numerus cui subiecta est area Verbiginta, si est area prima in primo canone Si secunda, in secundo, Si tertia in tercio Et sic per ordinem usque ad decimum uentus, Si ergo aperte quolibet euangelio placuerit scire, qui reliquorum euangelistarum similia dixerint, assume adiacentem numerum capituli, et requires ipsum numerum in suo canone, quem indicat, ibique inuenies, qui, et quid dixerint, Et ita demum in corpore inquisita loca, que ex ipsis numeris indicantur per singula euangelia, de eis deprehendere inuenies,

De canonibus Euangeliorum

Non autem grece latine regula dicitur, Regula autem dicta est, quod recte ducit, nec aliquando aliorum erabit, Alii dixerunt regulam dictam, uel quod recte uiuendi normam prebeat, uel regat, uel quod distortum prauumque quid corrigat, Canones autem generalium conciliorum a temporibus Constantini ceperunt, In precedentibus namque annis, persecutione feruente docendarum plebium copiam minime dabatur, Inde christianitas in diuersas hereses fissa est, Quia non erat licentia episcopis in unum conuenire, Nisi tempore supra dicti imperatoris, Ipse enim dedit facultatem christianis libere congregari Sub hoc sancti patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes Cuiusmodi euangelicam et apostolicam traditionem secundum post apostolos symbolum fidei tradiderunt

De quatuor prin

cipalibus concilijs.

¶ Inter cetera aut p̄cilia, quarta
or venerabiles esse, synodos,
que totā principalit̄ fidez p̄ple
stant quasi euangelia quatuor.

¶ Vel totidem paradisi flumina p̄stat. Harū
primā Nicena synodus. ccc. xlvij. episcopoz
Constantino angusto impante pacta est. In
qua atriāne perfidie p̄demnata est blasphe
mia. Quā de inequalitate sancte trinitatis
idem Atrianus assererat. Et substantialē deo
patri dei filiū eadem sancta synodus p̄ sim
bolū diffiniuit. Secūda synodus. c. l. p̄sbi
teroz sub Theodosio seniore cōstantinopo
li p̄gregata est. Que macedoniū sp̄m sanctū
deū esse negantem p̄demnans. p̄ substantialia
lem p̄t̄i z filio sp̄m sanctū demonstrauit. Hās
symboli formā, qua tota grecoz z latinoz cō
fessio. in ecclēsijs p̄dicat. Tercia synodus
ephesina p̄ma. cc. episcopoz sub iuniorē The
odosio angusto edita est. Que Nestorium
duas in x̄po asserentem p̄sonas iusto ana
themate p̄demnauit. ¶ Stendens in duab⁹
naturis nā dñs ihesu x̄pi p̄sonam. Quarta
synodus Calcidonensis de. xxx. sacerdotuz
sub Marciano principe habita est. In qua
Euticien p̄stantinopolitanū abbatem. verbū
dei z carnis vnam naturā p̄nunciantem. et
eius defensorem Alexandrinū ep̄m. z ip̄m
turis Nestorium cū reliquis hereticis vna
patz sententia damnauit. P̄dicans eadēz
synodas x̄pm deum. sic natum de virgine.
vt in eo substantiā z diuine z humane cōfi
teamur nature. Hec sūt qua tuor synodi p̄n
cipales fidei doctrinam plenissime p̄dicā
tes. Sz z reliqua sunt p̄cilia. que sancti pa
tres sp̄ritu dei pleni. sanxerūt. Post istozū
quatuor auctoritatem. omni manent stabili
ta rigore. Quoz in hoc ope p̄tinent gesta p̄
dita Concilij vero nomen tractum est ex mo
do romano. Tempe enī quo cause agebātur
p̄ueniebant omnes in vnum. p̄muniqz intē
tione tractabant. Vñ z p̄ciliū a p̄muni in
tentione dēn quasi p̄silium. c. in. s. transfer
te. Letus vero p̄uentus est vel p̄gregatio a
cocundo. i. a p̄ueniendo in vñ. Vñ z p̄uen
tus est nūcupat⁹ cētus. vel p̄ciliū a socie
tate multoz in vñ. Epistola grece. missa in
terpretatur latine. Ep̄le canonicē. i. regulares
Que etiā dicūt̄ catholicē. i. vniuersales. qz

non vñ tñi p̄pulo vel cluistrat. sz vniuersis
gentibus generalit̄ sunt scripte. Hās apo
stolorū p̄mordia fidei cristiane in genib⁹
z nascentis ecclēsie historiā digerūt. Et apo
stolorum gesta narrant. Unde z actus apo
stolorum vocantur. Apocalypsis de greco
reuelatio interpretatur. Juxta qđ ip̄e Jobā
nes dicit. Apocalypsis Iesu x̄pi. quā dedit
illī palam facere seruo suo Jobanni.

Qui bibliothecas

fecerunt.

¶ Put nos Panphylus martir.
cuius vitam Eusebius cesari
ensis p̄scripsit. P̄disstratum in

facie bibliotece studio adquare cōtendit.
Hic enī in bibliotece sua. p̄. xxx. milia vo
luminū habuit. Hieronimus quoqz z Beno
dius ecclēsiasticos scriptores toto orbe que
rentes ordine p̄secuti sunt. eoz q̄ studia in
vno voluminis rudicōto p̄prehendit

quorum scripture

sunt autentice

¶ E nostris aput grecos Dige
nes in scripturaz labore tā gre
cos q̄ latinis opum suoz nume

to superant. Deniqz Hieronimus scymilia li
broz eius legisse fertur. Hoz tñ omnīū stu
dia Augustinus ingenio suo seu scientia vi
dit. Nam tanta scripsit. vt diebus ac noctib⁹
nō solum scribere libros eius quisqz. sz nec
legere sufficeret. Scripserūt z alij vtri ha
tholici multa z insignia opa. Anastasi⁹ ale
xandrinus ep̄s. Hilari⁹ pitauens ep̄s. Bla
sius. Capadocenus ep̄s. Gregori⁹ theolog⁹
Et Ambrosius mediolanens ep̄s. Et gre
gorius nazarenus ep̄s. Theophilus alex
andrinus ep̄s. Johannes cōstantinopoli
tanus ep̄s. Cyrillus alexandrinus ep̄s.
Leo papa p̄culus. Ysidorus ispalens. He
da. Epruan⁹ martir. z Cartaginens. episcop⁹
Hieronimus p̄biter. Digenes. cuius scri
pta nec omnino refutat ecclēsia. nec p̄ omnia
recipit. Sedulus. P̄rudentius. Praxatrus.
orator z tuffinus multos libros edidit. Et
interpretatus est quasdā scripturas. Sz qm̄
beatus Hieronimus in aliquibus enī de arbi
triū libertate notauit. Illa sentire debem⁹.
que Hieronimus. Delagius etiā fecit libros
quinqz aduersus Nestorium z Euticen. z

tractat⁹ in modū abrosij. Itē duos libros fecit. z sacramtorū p̄stacōes z oracōes z ep̄i stolas fidi. Dionisi⁹ artopagita ep̄i ordi nar⁹ corinthiorū mltā ingenij sui volūna telij Itē cronica eusebii cesariensis atqz eq̄mit. z r̄c⁹ h̄istorie ecclesiastice libros. Quis i p̄i cipio narracōis sue libro tepuerit z p̄ i lau dib⁹ origenis atqz excusacōe scismatici ynū p̄scripsit libzū p̄ter rez tamē singularē no ticiā. q̄ ad instructōes p̄tinet. nō vsqz quaqz ecclesia refutat. Cassiodor⁹ quoqz in ex pla nacōe psalmorū satis vtile op⁹ scripsit Sūt z aduc atij quozum nomina h̄ic taceo.

Que scripture sint apocriphē

In erarium noie pecti apli qd̄ appellat̄ sūt clemētis libri. vsqz apocriphi. Itē noie adree apli a pocrifi. Eler⁹ noie thome apli a pocrifi. Euāgelia noie thadei apli apocriphi. Euāgelia noie barnabe apli apoc. Euāgla noie thome apli apoc. Euāgla q̄ falsificat lu cian⁹ apoc. Euāgla q̄ falsificat tyri⁹ apoc. Liber de infantis saluatoris apocriphus. Li ber qui appellatur Pastoris apocriph⁹. Libri oēs quos fecit seleuci⁹ discipul⁹ dyaboli a⁹ poc. Liber qui appellat̄ hūdāmitū apocriphus Liber qui appellat̄ thezaur⁹ apoc. Liber qui est de filiab⁹ aue apoc. Centimetū de xp̄o v̄rgilianis vsqz p̄paginatū apoc. Lib qui appellat̄ ad⁹ teclē z pauli apocriph⁹. Lib qui appellat̄ nepotis apoc. Lib puerb⁹ for̄ ab he reticis p̄scrip⁹ z sub h̄xti noie assignat⁹ apo. Reuelacō q̄ appellat̄ pauli apoc. Reuelacō q̄ appellat̄ thome apli apoc. Reuelacō q̄ ap pelat̄ stephani apoc. Lib qui appellat̄ trāsli⁹ r⁹ sanctemarie apocri. Lib qui appellat̄ pe nitētia adā apocri. Lib diogie noie gigāris qui p⁹ diluuiū cū dracone pugnasse ab here ticis dr̄ apocri. Lib qui appellat̄ testamētū sob apocri. Lib qui appellat̄ penitētia orige nis apocriphus Liber qui appellatur penitē tia cipriani apocriphus. Liber qui appellatur iannez mambze apocriphus. Liber qui appel latur for̄ apostolorum apocriphus. Liber lu san. Liber canum apostolorum apocri. Li ber phisiologus ab hereticis conscriptus z beati ambrosij nomine p̄signatus apocri. Historia eusebii pampbili apocri. Opuscu la ruscullini siue africani apocri. Opuscula postimiani z galli apocri. Opuscula montes

ni z pristille z maxmille apoc. Dia opuscula fausti manichi apocri. Opus. alteri⁹ clemētis alexandri apocri. Opus. calliani p̄biteri gal liaz apocri. Opus. victorini p̄lāuētis apo cri. Opus. frumentij apocri. Ep̄la iesu ad agd̄ bay apocri. Ep̄la fausti Regij galliaz Ep̄la frumentij apoc. Passio cyrii z Julite apo Passio georgij apoc. Scripta q̄ appellant̄ salomonis p̄traditio apoc. P̄bulaēria oīa q̄ nō ab āgelo. vt illi p̄figū. sed magis a de mone scripta sūt apoc. Hec et h̄is s̄tia q̄ sy⁹ mō magus. Nicolans cherint⁹. Marcian⁹. Basilides. Eubion Paul⁹. Zamozatenus. Pbotin⁹ et bonosius. qui simili errore de fecerūt. Adōtan⁹ quoqz cū suis obscensiss⁹ mis sequacib⁹. Apollenaris. Valentin⁹. si ue mantheus. Sabelsus. arrius. Macedo nius. Eunomius. Honor⁹. Sabact⁹. Latix. Donat⁹. et Eustachi⁹. Iudubian⁹. Pelagi⁹. Julian⁹. z Ractensis. Celestin⁹. Maximia⁹. Pristillian⁹ ab hyspania. Rāpchi⁹. Dy ostoz. Eutici⁹. Petrus. z ali⁹ pet⁹. E qui b⁹ v̄m⁹ allep̄driā. Ali⁹ anthiochian⁹ macu⁹ laut. Achacius p̄stātinopolitan⁹ cū p̄sori b⁹ suis necnō z oēs hereses quas ip̄i corqz dissimiles siue scismatici docuerūt vel scripse rūt. Quoz nomina minime retinemus. nō so lū repudiata. Im etiaz ab omni catholica z romana ecclia eliminata. atqz cū suis auzori bus. antozqz sequacibus. sub anathematis indissolubili vinculo in eternū p̄stremur esse damnata.

Ethimologie que

dam ad lectonem p̄inentiū
 C Dex mltorū librorū est. Liber vni⁹ voluminis. Et dicit⁹ codex p̄ ranslacōz. a corticib⁹ arborū. q̄si eandē qd̄ ex se mltitudines librorū quasi ra moy p̄tinet. Volumē dr̄ a voluēdo. Liber est interior cortex arboris. In quo atqz an vsum carte vel membranaz scribere solebāt. Vn̄ z scriptores liberatios vocabāt. Vn̄ d̄ aus est liber volumē. Sceda: cui⁹ diminutiū est scedula. q̄ reatū nomen est. Et dr̄ sceda p̄ p̄te. qd̄ ad h̄ emendat̄. z nec dū in libris re daatū est. Caraxpsū primū apur mēphī ciui tate egipti inueni⁹. H̄ca aut̄ carta qd̄ carpy tim bapti tegimen decarpū glutinatur. z sic carta pficit. Cui⁹ genera pla sunt. Perga menū dr̄ a pergamis vbi est inueniū. Dicit̄ in i

bibliothecas
 deum scriptura
 Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

esse membrana qz ex mēbris detrahā. Sic
 bār primū membrana lutei coloris. postea
 Rome cādida membrana reptā est. Melia
 ēz quasi sūmo populatis sic vbi verbū fit ad
 populū. Tractat⁹ est vni⁹ rei multiplex cō-
 positio. Dialog⁹ est collatō duoz vel pluri-
 moz quez latini sūmonem dicūt. Sermo au-
 tem dīctus qz fertur inter vtrūqz. Commēn-
 taria dīctā quasi cū mente. vel a cominiscōz
 Sūnt em̄ interpretacōes. vel pmentaria lu-
 ris vel euangelium dicūt quīdam pmenta
 appellanda gentiliū libroz. Expōsīcōes au-
 tem dīctinoz. Glosa grecum est. Et interpre-
 tat lingua qz quodāmo loquitur significati-
 onē subiecte dīctōis. Hanc philozophi ad-
 uerbiūm dicūt. Quia vocem illam de cuius
 re queritur vno z singulari verbo designat.
 vbiqz gratia. vt contitescere est tacere.

**Explicit quartus
 Incipit quintus**

didascalicon Hugonis. liber de quibusdā sa-
 cre scripture proprietatibus. z modo legēdi

En debet onerosū ēē
 studioso lectōri qz tam
 parie multipliciqz nu-
 mez z ordinem z vo-
 cabula dīctinoz libroz
 tractam⁹ Quia sepe ac-
 cidit vt hec mīnima s-

gnorata. magnoz rez z vtilium notitiam ob-
 scuret. Quapropter semel se expediat lectōz
 vt in hīs quasi quibusdā clausul⁹ prima frō-
 te reseruato libero gressu. possit ind⁹ propo-
 situm iter currere. Ne in singulis libris no-
 ua rudimēta querere oporteat hīs ergo ex-
 peditis. Deinceps cetēta que ad propositiū
 opus valere vdebuntur tradābimus

**De triplici intelligē-
 tia**

Primo omnium sciēdum est. qz
 diuina scripta triplicem habet
 modum intelligendi scz histori-
 ā. allegoriz. tropologā. Sāc
 nō omnia q̄ in diuino reperit⁹

eloquio adhanc intorquenda sunt interpre-
 tationem. vt singula. historīā. allegoriam. z
 tropologiam simul p̄tinere creduntur. Sed z
 si in multis p̄tue assignari possit. vbiqz ta-
 men obsequare aut difficile est aut imposs-

ibile. Sicut em̄ in cytaris z hāscemodi⁹ co-
 ganis musicis. nō quidem omnia que tangū-
 tur canoz aliquid resonant. sed tantum cor-
 de cytere. tam en̄ in toto cytare corpore. Ide-
 o facte sunt. vt essz vbi p̄cederent. z quo ten-
 derent illa que ad cātilene suauitatem mo-
 dulatur⁹ est artifex. Ita in diuinis eloquiis
 quedam posita sūnt. que tantum spiritali-
 ter intelligi volunt. quedam veto morū gra-
 uitati deseruiunt. Quedam etiam sūm simpli-
 cem sensum distozie dīctā sunt. Nonnulla au-
 tem q̄ z historice puenienter exponi possunt
 Unde modo instabili omnia diuina scrip-
 tura Ita per dei sapientiam puenienter su-
 is partibus aptata atqz disposita ē. vt quid-
 quid in ea continetur. aut vice cordaz spiri-
 tuales intelligentie suauitatem perfonet aut
 per historice seriem z littere soliditatem mis-
 terioz dīctā in vnum p̄cedēs. ad modum li-
 gni p̄caul super extensas cordas sil⁹ copulet.
 earūqz sonū recipiens in se dulcōrem auri-
 bus referat. quem non sola corda edidit. sed
 z lignū modulo corporis sui formant. Sic
 z mel in fauo grauis. Et quidquid maior
 exercicio queritur maior etiam desiderio in-
 uenit. oportet ergo sic tractare diuinā scrip-
 turam. vt nec vbiqz historiam. nec vbiqz al-
 legoriam. Nec vbiqz queramus tropologā
 sed singula in suis locis. p̄ont racō postulat
 p̄petēter assignare. Sepe tamen in vna ea-
 demqz littera omnia simul repetiri possunt.
 vt historie veritas z mysticū aliquid per alle-
 goriam insinuet. Et quid agendum sit. part-
 ter per tropologiam demonstratur.

Quod res etiam

significent in diuina scriptura.

Sciendum est etiā qz in diuino
 eloquio nō tantū vba sed etiam
 res significare habēt. qui mod⁹
 non adeo in scripturis inueniri
 solet. philozophus solam nouit vocū significa-
 tionē. Sed excellentior est valde rez signifi-
 catio qz vocū. qz hanc vsus instituit. Illam
 natura dīctauit. Nec hominum vox est. illa
 vox dei ad homines hec plata perit illa cre-
 ata subsistit. Vox tenuis est nota sensuum.
 res. diuinē rationis ē simulacoz. Sed ergo so-
 nūs oris qui simul subsistete incipit z desin-
 nit ad rationem mentis est. hoc omne spaci-
 um tēporis ad eternitatem. Ratio mentis
 intrinsecum vbi est quod sono vocis. i. vbo

extinsecō manifestat, z diuina sapientia quā
de corde suo p̄tendunt in se inuisibilis, p̄
creaturas z in creaturis agnoscit. Et quo ni
mir colligit q̄ p̄sida in sacris l̄is requirē
da sit intelligētia, ubi p̄ vocē ad intellectū p̄
intellectū ad rācōez, p̄ rācōez puenit ad veri
tatē. Ad dū quidā m̄n? docti nō p̄siderant
Nullā in eis esse subtilitātē estimāt, ubi ex
erceri possint ingenta. Et ob hoc ad scriptu
tas philosophoz se transferūt. Et profecto
nū aliud ibi p̄spiciūt nisi solā l̄e sup̄ficiēti
virtutes veritatis ignorātes. Ad autē rez
significacōe sacra v̄tā eloquia, breuē quodā
z apto demonstrābim? exēplo. Dicit scriptu
ra, Si iḡ late qz aduersari? v̄t dyabol? tāq̄
leo rugiēs circūit q̄rens quē deuoret. Sic si
dixeris leonē significare dyabolū, nō vocem
s̄ rem intelligere debem?. Si em̄ due hec
voces dyabol? z leo vnā z eādē rez signifi
cant incompetētē est siluēdo rei ad seip̄s
Restat ergo vt hec vox leo a al ip̄m signifi
cet, aial vero dyabolū. Et ad hūc modū cete
ra oia accipiēda sūt vt cū dicim?, v̄mē v̄tu
lū lapides, z alia huiusmodi x̄pm significare

De septē regulis

sacre scripture

Illud quoqz dili

genter attendendū est q̄ septē esse inter cete
ras regulas diuinārum scripturarū locutō
nis regulas quōdam sapientes dixerunt.

Prima regula est

de dño z ei? corpe q̄ de vno aut ad vñū lo
quē atqz in vna p̄sona modo caput, mō cor
p? ostendit, sic Ysayas ait, Induit me dñs
vestimēto quāsi sp̄sū decoratū, z quāsi sp̄s
faz ornātā monilib? suis. In vna em̄ p̄sona
duplīci vocabulo notata, z caput, i sp̄sū, z
ecclēsiā, i sp̄sū manifestauit, p̄oinde nō
tādū est in scripturis, qñ specialiter caput scri
bit qñ z caput z corpe, aut qñ ex vtroqz trā
sist ad vtrūqz, aut ab altero ad alterū, sicut
quid capiti quid corpori cōueniat, prudens
lector intelligat.

Secunda regula ē

de dñi corpe vero z p̄mixto. Nā vidē quēni
re vni p̄sonē, qd̄ tam non est vnus vt illud
Puer meus es tu, israhel ecce deleni vt nu

bez iniquitates tuas, s̄ sic nebulā peccata tu
a, puertere ad me z redimā te. Hoc ad vñū
nō p̄gnit, Nā altera pars est cui p̄ta dele
uit, z cui dicit, puer meus es tu. Et altera cui
dicit, Conuertere ad me z redimā te, qui si cō
uertat p̄ta eoz deleni. Per hōc em̄ regulas
sic ad oēs loquit scriptura, vt boni redargu
nt cū malis z mali laudāt cū bonis. S̄z quid
ad quē p̄tineat qui prudenter legerit discet

Tercia regula

est de l̄a z sp̄itū, i, de lege z grā. Lege p̄
quā p̄cepta faciēda amouentur. V̄tā p̄
quā inuamur vt operemur, v̄t q̄ lex nō tāū
histōrice, s̄ etiā sp̄itualiter sentiēda z te
nēda sit. Nāqz z histōrie oportet fidem te
nere z sp̄itualiter legem intelligere

Quarta regula

est de specie z genere. Per quā ps ponit pro
toto z totū p̄ parte accipit. Eluti si vñū po
pulo z ciuitati loquat de? z tamē intell̄gat
om̄ez p̄tingere mūdū. Nā licz aduers? v̄māz
ciuitatem babilonā p̄ Ysayā p̄betā dñs cō
m̄nēf. tamez dū p̄tra eā loquit transit ad gē
tes de specie, z p̄uertit p̄tra mōm s̄monem.
Ecce si nō diceret aduers? vn̄mētū orbem
nō ad d̄eret infra generaliter, z disp̄dā om̄ez
terrā z p̄gregadō sup̄ eos mala, z cetera q̄ se
quūt ad interptacōez mūdū p̄tinentia. Et n̄
z addicit, Hoc est p̄sillū, qd̄ cogitauit super
om̄ez terrā, z hec est man? extēsa super om̄
nes gentes, Itē po? q̄ sub p̄sona babilonice
arguit vsuetū mōm, tūti? ad eandē quāsi
de genere ad species tenent dñs, q̄ eidem
ciuitati specialiter p̄tingerūt. Ecce ergo su
scitabo sup̄ oēs medos, Nā halthasar re
gnante, obtenta est a medis babilonia. Sic
ex p̄sona vn̄ius egip̄tī totūz vult intelligere
mōm discendo. Et p̄currere faciā egip̄tos, re
gnū aduers? regnū. Cum egip̄t? nō multa re
gna sed vnum describatur habuisse regnum,

Quinta regula

est de partibus p̄ quā aut mat̄ia ps tēporis
p̄ partē minoris inducitur. Aut ps minima
tēporis, p̄ partē maiorē intelligit. Sic est d̄
tributo dominice sepulture, dū nec trib? die,
b? pleris nec noctib? iacuerit in sepulcro, sed
tamez a parte totū tribū accipit. Et sic il
lud qd̄ quadringentis annis p̄dixerat de? fili
m ij

os strabel futuros in egipto, et sic in egipto egres-
suros qui tamen durante Joseph in egipto do-
minari sunt, nisi statim p. cccc. annos, egressi
sunt, ut fuerat repromissum s. cccc. xxx. pactis
ad egipto recesserunt. Est et alia de temporibus
figura, p. quas quodammodo futura sunt quasi iam
facta sint narrat, ut est illud, Soderunt man-
us meas et pedes meos et dinumerauerunt omnia
ossa mea et diuiserunt sibi vestes meas, et huius
similia. In quibus futura tanquam iam facta
sunt ita narrat. Sed cur quo ad huc facienda e-
rant ita facta dicunt, Quia ea que nobis futura
sunt apud dei eternitates ita facta sunt. Quia pro-
pter quod aliquid faciendum esse pronunciat, secundum
nos dicit. Quia vero que futura sunt ita facta dicunt
secundum dei eternitates accipienda sunt, apud que
iam facta sunt que futura sunt.

Sexta regula

est de recapitulacione. Recapitulacio est dum
scriptura redit ad aliud cuius narracio ita tra-
suerat. Sic cum filios filiorum Noe scriptura ita
comemorasset, dixit, illos fuisse in linguis et
gentibus suis. Et tamen per ea quasi huiusmodi ordi-
ne temporum requiritur. Erat inquit omnis terra la-
bri unum, et vixit vna omnibus erat, Quomodo et
go secundum suas gentes et suas linguas erat. Si
vna lingua erat omnibus. Nisi quia ad il-
lud quod iam transierat reuersa est narratio

Septima regula

est de dyabolo et eius corpore, qua sepe dicitur
tur ipsius capitis que suo magis pueniunt corpo-
ri. Sepe vero videntur eius membra dicitur et
non nisi capiti pgruunt. Ex nomine quippe cor-
poris intelligitur caput, ut est illud in euange-
lio. De zizanibus tritico admixtis dicente do-
mino. Inimicus hoc fecit. Dominus ipsum
dyabolum vocat, et ex nomine corporis caput
designat. Item ex nomine capitis significat
corpus sic in euangelio. Quod cum vos ele-
git, et vnus ex vobis dyabolus est. Iuda vti-
que indicans, quod corpus dyaboli fuit. Apostota
quippe angelus omnium caput est iniquorum. Et
butus capitis corpus sunt omnes iniqui. Sicque
cum membris suis vnus est, ut sepe quod corpus
eius dicitur ad eum potius referat. Rursus quod illi ac-
tribuit ad membra ipsius deriuat. Sic in Ysa-
ia, vbi dicitur protra babiloniam, hoc est protra dyabo-
li corpus multa dixisset sermo prophetie. Rursus
ad caput, id est dyabolus oraculi secretum detinuit
dominus. Quomodo cecidisti lucifer que mane oriebatur

Quid studium

impet diat,
Est quia certas materias prescrip-
sim lectori, et eas scripturas que
ad diuinas proprie pertinent lecti-
ones, suis nominibus assignando
determinatum. Resequens videtur et etiam
de modo et ordine legendi aliquid dicam. Qua-
tenus ex hijs que dicitur sunt agnoscat, cui rei stu-
dium impendere debeat. Ex hijs vero que dicitur
cenda sunt eiusdem studij modum et rationes acci-
piat. Quia vero facilius quid agendum sit intelli-
gimus si prius quod non sit faciendum agnouerimus.
Instruendum est primum quid cauere debeat, ac
deinde informandum qualiter ea que sunt agenda
proficiat. Dicendum quoque quid sit, quid ex tan-
ta turba discencium quorum multi et ingenio pot-
lent et vigent exercicio. Tunc pauci inuenian-
tur quibus ad scientiam puenire contingat, et
ut de illis taceas qui naturaliter sunt ebetes
et tardi, ad intelligendum. Hoc maxime mouet
et dignum quatione videtur, vnde hoc accidat quod duo pa-
ri ingenio et equali studio vni lectioni inten-
dunt, nec tamen simili effectu eius intelligentias
psequuntur. Alter cito penetra, cito quod quod
apprehendit, alter diu laborat et parum proficit.
Sed sciendum est quod in quolibet negotio duo
sunt necessaria. Primum videlicet et ratio, operis
que ita sibi pnexta sunt, et alter sine altero, aut
inutile sit aut minus efficax. Tertium et vi-
detur. Melior est prudentia fortitudine. Quia
et potera aliquando que virtus mouere non possu-
m, arte leuam. Sic nimis est in omni stu-
dio qui sine discrecione operatur laborat quidem
sed non proficit, et quasi aereis verberat cineres
et in ventum fudit. Aspice duos siluaz pariter
transcuntes, et huc quidem per deuta laboran-
tes. Illi vero recti itinere ppendia legen-
tes, pari motu cursu tendunt, sed non eque pueniunt.
Quid autem scripturas dixerim, nisi siluam
cuius sententias quasi fructus quosdam dulcissi-
mos legendo carpinus tractando ruminamus.
Qui ergo in tanta multitudine librorum lege-
di modum et ordinem non custodit quasi in de-
sitate saltus oberrans, tramitem recti itine-
ris perdit. Et sic dicitur Semp discentes, et nunquam
ad scientias puenientes, tantum enim valet dis-
crecione, ut sine ipsa et omne oculi turpe sit et la-
bor inutilis, ut autem vniuersaliter completa
mur, tria sunt que proprie studijs legentium obe-
solent. Negligentia Impudentia. Fortuna
Negligentia est quia ea que discenda sunt, et prius

permittim? et min? studiose dicimus. Im prudentia est qm pgruū ordinem z modū in hīs q dicim? nō seruiam?. Fortuna est mō uentū z casū, siue naturaliter cōtinēt, siue paupertate v? infirmitate v? naturali carpitate, siue doctorū raritate. Et aut nō inueniūt qui doceāt aut qui bene doceāt, aut a ppositō nō retrahamur. In hīs autem trib? de primo .i. de negligentia lector admonend? est. De 2? vero .i. de impudentia instruend? De tertio autem id est forma adiuuandus.

Quid sit fructus

diuine intelligentie.

Quisquis ad diuinā lectōez erudiend? accesserit. Primū qualiter sit fruct? ei? agnoscat, nihil enim sine causa detur. peti. nec de sideria trahit, qd virtutatem nō pmittit. De min? est diuine lectōis fruct?, qz mentem v? scientiā etudiat, v? honorib? ornat. docet qd scire delectat, z qd imitari expediat, quorū alter .i. scientia magis ad historiā respicit z ad allegoriam alter .i. instructio morū magis ad tropologiā spectat. His diuina scriptura refert ad hunc finem. Sane quis expediat magis iustum? esse q? sapientem?. Scio tamen q? plures in studio sacri eloquiū sapientiam magis q?rere q? virtutem. Ego autē qm neutru? improbandū. s? virtūz laudabile z necessarium esse censeo, quid cuiusq? intēioni pperat, paucis absoluam, z p mū quidē de eo qui immortalitatis grām amplectit expediz.

De exemplo z doctrina

Et virtutū noticiā z formā viuendi in sacro qrit eloquio, hos libros magis eligere debet qui huius mudi ptempū suadent, z animum ad amozē pditoris sui accendūt, rectūqz tramitem docent, qualiterqz virtutes acquiri z vicia declinari possint ostēdūt. Primū em qrite regnū dei z iustitiam ei?. Ac si aperte diceret, z celestis patrie gaudia desiderate, z quib? iustitie meritis ad eā perueniat sollerter inquiret. Atqz bonum vtrūqz necessariū, amate z qrite. Si amor ē ocios? esse nō potest. Si puenire desideratis discite quomō pueniat quo reditis. Nec vero scientia duob? modis cooperat vdellect exemplo z doctrina. Exemplo qm sctoz sancta

legim? Doctrina qm eoz dicta ad disciplinā nūz pntentia discim? Interqz beati Gregorij scripta singulariter aplectēdo estimo, qz mihi pcceteris dulcia z eterne vite amozē plena visa sunt, silentio pretereire nolui.

Quomō legenda

sit sacra scriptura ad correptionem morum.

Portet autem, vt qui hāc ingreditus fuerit viam, in libris quos legerit discat, nō solū colore dē tamēnis, s? virtutū emolliōe p

adacti, vt eū nō tā vborū pōpositas aut cōtinuatio q? veritatis pulcritudo delectet. Sed at etiam ad ppositum suū nō pducere vt amozē gapt? desiderio scientie, obscuras z pūdas intelligere scripturas exquirat. In quibus magis occupet anīm? q? edificet. Nec sic eū sola lectio teneat vt a bono opere vacare ppellat. Cristiano philosopho lectio debet esse exhortatio nō occupatio, z bona desideria pascere nō necare. Relatū aliqñ mōchi memini, de quodā satis pbabilis vite viro, qui tāto scripturaz factorū amozē fragebat vt eis ptinuū impendret studiū. Cūqz iudies crescente scientia cresceret, z desideratū ei?, cepit tādē in sapientiā elat? impudēter spretis simpliciorib? scriptis, z pfunda quoqz rimari. Atqz enigmatib? prophetaz enuclandis, z mysticis sacramentoz intellectibus vehemēter insistere. S? mens humana tanū nō sustinens pondus, cepit mox et rei magnitudine z intencōis ruditate deficere, tantoqz huius imptune occupacōis cura pfundi, nō solum ab utilibus, s? a necessariis actib? iam cessaret. Verso siquidem eū tu in pitarium qui legeret scripturas ad edificationem vite cepat. Quia discretōis modetamine vti nō nouerat easdē, nūc occasio ertoris habebat, s? miseracōe diuina tandē p reuelacōem ammonitus est ne ampli? hārū scripturaz studio incūberet, s? sanctorū patrū vitas, z metiti triumphos, aliasqz simplici studio dictatas frequentate pfuisceret scripturas, sicqz in breui ad pristinū statū redactus interne quietis grām accipere meruit, vt vere in eo illā domini voces diceret, quā ipse dolorem nostrum psiderans, pia nos cōsolari voluit dñs. Venite ad me omnes qui laboratis z onerati estis, z ego reficiā vos z deinceps inuenietis requiem animabus

vestris. Hoc exemplum ideo apposui, ut ostēderem eos qui in disciplina non sūtature sed virtutū positi sūt. nō oportere lectiōem esse fastidio. s; oblectamēto. Nā z ppheta. Nō noui inquit lītaturā sine negociacōem in trolobo in potentiam dei. Domine memorabor iusticie tue solius. deus docuisti me a iuuentute mea. Qui em̄ ad occupacōz scripturas ut ita dicam. ad afflicticōem spiritus legit. nō philosophat sed negotiat. Uir nā uehemēs z indiscreta intencō. uicio superbie carete valeat. Quid em̄ de lectiōe simplici pauli dicā qui ante implere regem uoluit q̄ discere. qd nobis pfecto satis exemplo potest esse. nō auditores neq; lectores legis. sed factores potius iustos esse aū deum. Cōsiderandū preterea est. qd lectiō duob; modis animo fastidū ingerere solet. z affligere spiritū. qualitate scz si obiectior fuerit. quantitate si plurius extiterit. In quoz utroq; magno modo ramine uti oportet. ut qd ad refectiōem que sūtū est. nō summat ad suffocacōz. Sunt qui omnia legere uolūt tu noli pretendere. nichil tua interest. an nō omnes legeris libros. In finis est numer; libroz. tu noli sequi infinita. Ubi finis nō est. requies esse non potest. Ubi requies nō est. pax nulla ē. Ubi pax nulla est. deus habitare nō potest. In pace (inquit ppheta) factū est loc; ei; z habitatio eius in syon. sed in pace esse syon oportet. s; pacem nō amittere. Cōtemplare z occupari noli. Noli auar; esse. Audi salomonē. Audi sapientiam z discere prudentiam fili mi inquit amplius hīs nō requiras. faciendū plures libros null; est finis. frequēsq; meditatio carnis afflictio est. Ubi ergo est finis. finem loquendi omnes pariter audiam;. De u; time z mādata ei; obserua. s; ē omnis hō.

De lectione incipientium z opere perfectorum.

Eno ne pro hīs q̄ superius cōmemorant estimet lectorem diligentiam reprehēdere. Cum ergo poci; diligentes lectores ad ppositū hortari intendā z eos qui libenter discant laude dignos ostendere. Sed ibi locut; sum eruditis. Nūc autem erudiendis z doctriā que principium est disciplinē inchoantibus. illis studiū uirtutū. istis uero exercitiū lectiōis ppositū est. sic tamen ut nec hū

uirtute careat. nec illi proisus lectiōem omittant. Nam sepe minus peritidū est opus qd nō precedit lectiō. Et doctrina minus uilis quā nō sequit; bona operatio. Oportet autē sumopē z illis cauere. ne forte ad ea q̄ retro sunt aspiciant. z istos solari. si ubi illi sūt qū qz peruenire desiderant. utrosq; ergo exerciti; z utrosq; promoueri uenit. Nemo retro abeat. ascendere licet sed nō descendere. Si uero nec dū ascendere potes sta i loco tuo liber a culpa. Nō est qui alienū usurpat officii. Si monachus es quid facis in turba. Si amas silentiū cur clamantib; assidue interesse delectas. Tu semper ieiunijs z fletibus insistere debes z si tu philosophari q̄ris. Simplicitas monachi philosophia est. Sed docere inquis altos uolo. Nō est tuū docere sed plangere. Si tamen doctor esse desideras. audi quid facias. uirtutes habitus tui. z simplicitas uultus. innocentia uite z sanctitas puerfationis tue docere debet homines. Melius fugiendū mūdū doces q̄ sequendo. sed aduc forte psequeris. z quid inquis. Nonne saltem si uolo discere michi licet. Supradixi tibi. lege z occupare noli. Exercitium tibi potest esse lectiō. sed non ppositū. Doctrina bona est. sed incipientiū est. Tu uero te perfectū fore permiseras. Et ideo tibi nō sufficit si incipientibus coequaris. plus aliquid te facere oportet. Cōsidera ergo ubi sis. Et quid agere debeas facile agnosces. ^{idib;} exercitiū spiritualis.

De quatuor gradibus

Quatuor sūt in quib; nūc exercetur uita iustoz. z quasi per quos dā grad; ad futurā pfectionem subleuatur. Et idelicet. lectiō sine doctrina meditatio. oratio z operatio. Quinta deniq; sequit; pteplatio in qua quasi quodā pcedentiū fructū in hac uita etiā q̄ sit boni operis merces futura pregustat. Uñ psalmista cū de iudicijs dei loqueretur p̄mendans ea statim subiūgit. In custodiendis illis est retributio multa. De hīs quinq; gradib; p̄rim; grad;. s; lectiō incipientiū est. Suprem; .i. pteplatio pfectoz. Et de medijs quidē. Quāto plures quis ascendit tanto pfectior erit. Verbigratia. p̄rima lectiō intelligētā dat. Secūda meditatio p̄siliū p̄stat. Tertia oratio petit. Quarta operatio q̄rit. Quinta

Stemplatio inuenit. Si ergo legis et intelli-
gentiam habes et nolis quid faciendum sit, ini-
tium boni est. Sed aduc tibi non sufficit, non du-
m pfectus es. Secunde itaque in arce pfecti me-
ditare. qualiter implere valeas. quod faciendum
esse didisti. Multi enim scientiam habent. sed
pauci sunt qui noverunt qualiter scire oportet
ant. Rursum qui pfectum hominis sine divino
auxilio infirmum est et inefficax. Ad orationem
erigere et ei adiutorium petere sine quo nul-
lum potest facere bonum, videlicet ut ipse gratiam
quam pueniendo te illuminavit subsequendo etiam
pedes tuos dirigat in viam pacis et quod in sola
aduc voluntate est. ad effectum producat bone o-
peracionis. Deinde restat tibi. ut ad bonum o-
pus attringaris. ut quod oratio petis. operatio
accipere merearis. Tercium vult operari deus non
cogetis sed iuvantis. si solus tu nihil proficis. si so-
lus deus operatur nihil mereris. Operetur ergo
deus et potius operetur et tu. ut aliquid mere-
aris. via est operari bona. quae sunt ad vitam
qui viam hanc currit vitam gratiam. Laborare et vi-
tiliter age. habet hanc viam premium suum. quoti-
ens ei laboribus fatigari. superem respiciat gratia
illustratur. gustantes et videtes quam suavis est
dominus. Sicque sit quod supra dictum est. quod oratio quae
est prelatio inuenit. Et deo ergo quomodo per
dos gradus ascenditibus pfectio occurrat. ut qui
infra remanserit pfectus esse non possit. Propo-
situm ergo nobis debet esse spiritus ascendere. Sed
quam tanta est mutabilitas vite nostre ut in eodem
stare non possumus. Logimur sepe ad transacta
respicere. et ne amittam illud in quo sumus
repetimus quoniam quod transmittimus. Verbi gratia
Qui in opere strenuus est. orat ne deficiat
ar. qui pfectus insistit. ne orando offedat me-
ditat quid orandum sit. Et qui aliquando in proprio
pfectio mentis pfectio. lectione pfectio. et sic evenit
Et cum ascendere spiritus nobis sit voluntas. descen-
dere tamen aliquando tamen nos cogat necessitas. ita
tamen ut in voluntate non necessitate ppositum nescit
pfectio. Ad ascendimus ppositum est quod descendi-
mus pperet ppositum. Non hinc ergo. sed illud princi-
pale esse debet. obus legentium.

De tribus generi

Actus ut pato manifeste demon-
stratum est. pfectis et aliquid am-
plius de se pmitterent non idem
esse ppositum cum incipientibus. Sed
sicut illis aliquid licite contedit quod iste sine
culpa minime agere possit. Ita etiam abistis

aliquid requirit quoniam illi non duntaxat obligati sunt.
Nunc igitur ad pmissa soluenda redeo. et videlicet
licet ostendat qualiter eis divina scripta les-
genda sit. qui aduc in ea solum gratiam scientiam.
Sunt nonnulli qui divine scripture sapientiam
appetit. Et vel divitias auerent vel hono-
res obtineant vel famam acquirant. quorum
intentio quantum pfecta tantum est miseranda.
Sunt rursus alii quos audire verba dei et ope-
ra ei dicere delectant. non quia salutifera. sed quia
miserabilia sunt. scrutari archana. et mandata
cognoscere volunt. multa scire et nihil facere.
Invanum mirantur potentiam. qui non amant
misericordiam. Ados ergo quis aliud agere
dicam. quam preconia divina in fabulas pmuta-
re. sic theatralibus ludis. sic obscenis carminibus
intender solem. ut scilicet auditu pasca-
mus non animum. Piusmodi tamen non tam pfoundi
quam admirari oportere censeo. quorum voluntas
non vitiosus maligna est. sed improuida. Illi ve-
ro idcirco sacras scripturas legunt. ut scilicet ap-
precepta pati sunt omni pfecti redere ra-
tionem. de ea fide in qua ppositi sunt. ut videli-
cet inimicos veritatis fortiter destruant. mi-
nus eruditos doceant. ipsius veritatis perfe-
ctius viam agnoscant. Et altius dei secreta in-
telligentes artius amant. quorum nimis devo-
tio laudanda est et imitatione digna. Tria
ergo sunt genera hominum sacras scripturas
legentium. Quorum primi quidem misericordiam sunt.
Secundi iuvandi. Tercii vero laudandi. Ados
autem quia omnibus pfulere intendimus. quod bo-
num augeri cupimus. et quod peruersum pmutari.
omnes intelligere volumus que dicimus om-
nes facere quod hortamur.

Explicit quintus.

Incipit sextus li.

Do tibi lector or-
dinem sequi et modum
pono. quod si diligenter
inspexeris. facili-
ter tibi iter legendi
patebit. In horum
vero pssideratione
nec omnia ingenio
tuo reliqua. Ne

quod per meam diligentiam satis fieri tibi pmitto
Sed sic quidem breuiter plibando transcurram. ut
et posita aliqua quibus erudieris et aliqua
m iij

pretermissa quib⁹ exerceatis inuentas. Et
dinem legendi quadrinarius esse supra p^ome
morani. Aliuz in disciplinis Alium in libris
alium in narratione. Alium in expositione.
q^o qualiter in diuina scriptura assignadi sunt
no^o du^o ostendi. in disciplinis.

De ordine qui est

Rimū ergo hūc ordinem qui q^o
rit in disciplinis Inter histori
am. allegoriam. tropologiam. diu
num lectore^o cōsiderare oportet.

Que hor^o alia legendi ordine pcedat. In
quo illud ad meoria^o reuocare no^o est inutile
q^o in edificijs fieri p^ospicit. Ubi p^omu^o quide^o
fūdamentū pontis debinc fabrica sup^o edifica
tur. Ad vltimū p^osumato ope domus colore
sup^o ducto vestit. Sic nimir^o in doctrina fie
ri oportet. vt videlicet prius historia^o discas.
i. rerum gestar^o veritatem a principio repe
rens vsq^o ad finē. quid gestū sit. quomō ge
stū sit. a quib⁹ gestū sit. vbi gestū sit. diligen
ter meoria^o p^omedes. Nec em̄. iij. p^oceptue in
historia requirēda sūt. p^osona. negotiū. tēpus
z loc^o. Neq^o ego te p^ofecte subtiler^o posse fie
ri puto. in allegoria. nisi p^ous fūd^o fueris i
historia. Noli p^oremnere minima hec. Pau
larim defuit qui minima p^oremnere. Si primo
alphabetū discere p^oremisisses nūc inter gra
maticos tātū nomen haberes. Scio quos
dā esse qui statim philosophari volūt. fabu
las pseudo ap^olis relinquēdas alūt. quoz sci
entia forme asini simil^o est. Noli huiusmodi
institari. Paratis imbut^o temp^otas grandia
tut^o. Ego tibi affirmare audeo. me nihil vn
q^o q^o ad eruditōez p^otineret p^otemisille. s^o ml
ta sepe didicisse. q^o alijs loco aut deliramento
silia viderent. Ad em̄. me dū aduc scola
ris esse elaborasse. vt oim^o rez oculis subse
ctaz. aut in vltimū veniendi vocabula scirent.
P^opendens libere rez naturā illū p^osequi
no^o posse qui eandem no^oia aduc ignorat. t.
Quotiens zophismatū meoz q^o gra breuita
tis vna vl^o duab⁹ in pagina didicōib⁹ signa
uerā a memeti^o p^o cotēdinū eregi debita. vt
etiā sententiaz q^ostionū z op^oinionū fere om
nū quas didicēta z solutōes meoria^o tene
rem z numer^o causas sepe informati z dis
positis ad inuicem p^otrouersijs. q^o reb^ooris
q^o oratoris. q^o soliste officij esset. diligen
ter distinxit. calculos in numerū posuit. z ni
gris carbonib⁹ pauca depinxit. Et ip^o exē
plo oculis sublecto q^o ambigoniū. q^o orthogo

nū. q^o origonū differentia esset demonstraui
patenter. Utrū ne quadratū equilaterū duo
bus in se laterib⁹ multiplicatis embadū imple
ret vtrōiq^o p^ocurrētes podissimo didici sepe
noctū. Microscop^o ad hyberna puigil exca
uui. Sepe ad lignū p^otenlū in ligno maga
da ducere solebā z vt vocū differentia aure
p^ociperem z animū patiter mell^o dulcedie ob
lectarem. Nec puerilia quidem fuerant. sed
tamen no^o inutilia. Neq^o ea nunc scire sto
machū meū onerat. Nec autem no^o tibi repli
co vt meā scientiā q^ovl nulla l^o parua ē tacite
Sed vt ostendā tibi illū incedere aprissime.
qui incedit ordinate. Neq^o vt quidā. qui dū
magnū scitū facere volūt. p^ocepticium incidit.
Sic in virtutib⁹. sic in sciencijs quidaz gra
dus sūt. Sed dicit. Multa inuenio in histo
rijs q^o nullius vident esse vtilitatis quare in
huiusmodi occupabor. bene dicit. Multa
liquidem sūt in scripturis q^o in se cōsiderata
nihil expectandū habere vident. q^o tū si alijs
quib⁹ cohererent p^opararetis. z i toto suo tru
tinare ceperis. necessaria pariter z p^opetentia
esse videbis. Alia em̄. p^opter se scienda sunt.
Alia autem quāuis. p^opter se no^o videntur no
stro labore digna. q^o tū sine ip^o illa enucle
ate sciri no^o possūt. nullaten^o debent negligē
ter p^oteriri. Dia discet. Et videbis postea nihil
esse superflū. coartata scientia iocunda non ē
P^oris autem qui ad hanc lectionem vti
les. it. si quid mibi videat q^oris. Hos ma
gis frequentados cōstimo. Benesim. Rodū
Iosue. Libri Iudicū z Regū z Paralipo
menō. Noui testamēti. iij. Euāgelia. Dehic
act^o ap^oloy. Iij. vndecim magis ad historia^o
mibi vident p^otinere. exceptis hys quos his
toriographos p^ope appellam^o. Si tū hui^o vo
cabulū significatōe p^omunī^o vtimur. nullū est
inconueniens. vt se^o historia^o esse dicamus.
no^o tantū rez gestaz narratōez s^o illā p^omā si
gnificatōez cuiuslibet narratōis q^o fm^o p^oboz
p^opetatem est. fm^o quaz accepōez oēs virtut^o
q^o testamēti libros ordine quo sup^o enumera
ti sūt. ad hanc lectionē sedz l^oales sensū p^ofine
re puto z fortasse nisi puerile videret in h^o lo
co aliqua de modo p^ostruendi p^ocepta inter
ponerem. q^o noui diuina^o scripturaz magis
ceteris oib⁹ in et^otu suo esse p^ocellaz. quib⁹
tū idcirco sup^oedere volo. ne nimia p^opositū
interposicōe excedaz. Sūt q^oda^oz loca indiui
na pagina. q^o sedz l^oaz legi no^o possūt. que ma
gna discretione discernere optet. ne p^o negli
gentiam aliqua p^oteream^o. aut p^o importunā

diligentiam ad id ad quod scripta non sunt, vobis
 lenter innotescant. Hoc est ergo o lector quod
 tibi proponimus. Dic caput tui laboris, vomere
 bene sulcat multiplicet tibi fructum refert. De
 dine cuncta gesta sunt, ordine incede, per umbram
 uenit ad corporis figuram, disce et inuenies
 veritatem, nec habes idem dico ut prius veteris testamenti
 figuras labores euoluere et mystica dea scri-
 pturis, priusquam ad euangelium fluente potanda ac-
 cedas sed sic vides, quod omnis edificatio funda-
 mento carere stabilit esse non potest, sic in do-
 ctina, fundamentum autem et principium sacre scrip-
 ture historia est, de qua quasi mel de fauo ve-
 ritas allegorice exprimitur. Edificatur ergo
 primo fundamentum historie pone, Deinde per si-
 gnificaciones typicam in arcem fidei fabricas
 mentis erige, Ad extremum vero per mortalita-
 tis gratiam quasi pulcherrimo supposito colore et
 diffinitum pingit, habes in historia quo dei fac-
 ta miraris. In allegoria ut eius sacramenta
 credas. In mortalitate quomodo eius perfectio
 imiteris. Rege ergo et disce. In principio
 fecit deus celum et terram, Rege quod in principio
 plantauit paradisi voluptatis, in quo posu-
 it hominem quem formauerat peccatorem expulit
 et in erummas huius seculi deiecit. Rege qua-
 liter ab uno homine vniuersa humani gene-
 ris progenies descendit, qualiter deinde peccato-
 res, vnde obruit qualiter. Hoc iustum cum si-
 liis suis in medijs aquis diuina demerita ser-
 uauit, Quasi deum abraam fidei signaculum sus-
 cepit, per quem israel in egyptum descendit, quod de-
 um de filios israel in manu moysi
 et aaron per mare rubrum eduxit, in deserto pauit
 legem dedit in terra promissionis locauit, qualiter
 sepe peccatores in manibus inimicorum suorum tradidit
 et rursum penitentes liberauit, quod primum per iu-
 dices, postea per reges populum rexit. Dauid vnum
 suum de perferentes accepit. Solomonem sapientia il-
 lustrauit. Ezechiel sciens, xv. annos addidit, de
 hinc pariter per populum captiuum in babilonem per
 manum Nabuchodonosor, p. lxx. annos per cyrum
 reduxit, Ad extremum vero morte iam scio filium
 in carne misit, vitam eternam penitentibus, nullis
 in mundum vniuersum apostolis, promissit venturum se
 in fine seculorum ad iudicandum perditur, reddere vni-
 cuique quod secundum opera sua, per dorsum videlicet ignem eter-
 num, iustis autem vitam eternam et regnum, et non erit
 finis, Et sic quod ex quo mundus cepit usque in fi-
 nes seculorum non deficiunt misteraciones domini

De allegoria

Est lectorem historie superest allegoriarum

mysteria inuestigate, vbi mea exhortatione
 opus esse non puto, cum ipsa res satis dige-
 na appareat. Nosce tamen volo o lector hoc
 studium non tardos et eberes sensus sed ma-
 tura expetere ingenia, que sic inuestigando sub-
 tilitate teneatur ut i discendo prudenter etiam si am-
 tati soliditas est iste, et nisi masticee trans-
 gluti non potest. Tali ergo moderamine ut te op-
 teret. Et dum in quarendo subtilis fueris, in presum-
 do temerari non inueniaris. Recoles quod ait
 psalmista, Arcum suum tenuit et pauit illum, et in eo
 sicut vasa mortis, Adeministi: ut estimo, s.
 me diuinam scripturam edificatio silem dixisse,
 vbi primum fundamento posito structura leuata
 plane edificatio silem est, nam et ipsa structura
 habet, Ad hoc ergo pigeat si hac similitudinem paulo
 diligenter persequamur, Respice opus cemen-
 tarum, collocato fundamento lineam extendit, et in
 directo perpendiculari dimittit. Ac deinde lapi-
 des diligenter politos in ordine ponit, alios
 deum atque alios quirit, et si forte aliquos sine di-
 spositione non respondentes inuenit accipit li-
 nam, prominentia perdit, aspera planat, in forma
 ad formam reducit. Sicque deum reliquos in or-
 dine dispositis adiungit, Si vero aliquos tales
 inuenit qui nec per inueni possunt nec coapta-
 ti, eos non assumit, ne forte dum silicem perminuere
 laborant, lima frangit, intende. Res tibi pro-
 sui inuentibus premissis, et intelligentibus
 imitatione dignam, fundamentum in terra est, nisi per
 politos lapides huius fabrica de super terra et e-
 quale structura quirit, sic diuina scriptura multa
 sunt literalis sensum pertinet que et sibi repugnare
 videntur, et nonnunquam absurditatis aut impossi-
 bilitatis aliquid afferre, Spiritus autem intel-
 ligentia nullam admittit repugnantiam. In que
 diuersa multa aduersa nulla esse possunt, quoniam
 prima serie lapidum super fundamentum collocandorum
 ad premissam lineam disponi vides, quibus scilicet to-
 tum operum reliquum innititur coaptatur, significacione
 non caret. Ad hoc huiusmodi quasi aliud fundamentum est et
 totius fabricae basis, Hoc fundamentum et parat su-
 perposita, et a priori fundamento parat, primo funda-
 mento insidiant omnia, sed non omni modo coaptatur
 Huiusmodi insidiant et coaptantur reliqua, primum
 fabricam portat, et est sub fabrica, Hoc fabricam
 parat, et est non solum sub fabrica sed et in fabrica
 Ad sub terra est fundamentum figurare diximus
 Historia fabricam que superedificat, allegoriam in
 sinuare. Et in ipsa basis fabricae huiusmodi ad allego-
 riam pertinere dicitur, Multis ordinibus surgit fa-
 brica, et quisque suam basem habet, et multa sacra-
 menta in diuina pagina continentur que singula sua
 habent principia, Et sic scire qui sunt ordines isti

Primitus ordo est sacramentum trinitatis, quod et hec scriptura pertinet, quod ante omnem creaturam trinitas et unus fuit deus. Sic de nihilo omnem creaturam fecit, visibilem et invisibilem, ecce secundus ordo. Rationali creature liberum dedit arbitrium, et gratiam preparavit, ut eternam mereri possit beatitudinem. Deinde sponte labentes puniunt, et persistentes, ut amplius labi non possent, confirmavit. Que origo peccati, quid peccatum sit, et quod peccati pena, ecce tertius ordo. Que sacramenta primum sub naturali lege ad reparandum hominis instituit, ecce quartus ordo. Sacramentum incarnationis verbi, ecce quintus ordo. Sacramentum novi testamenti, ecce sextus ordo. Ipse deus denique resurrectionis, ecce septimus ordo. Hec est tota divinitas. Hec est illa spiritualis fabrica, que quot pertinet sacramenta. tota quodammodo in istis constructa in altum extollit. His etiam ipsas bases agnoscere. Bases ordinum sunt ipsa principia sacramentorum. Ecce ad lectorem venisti, spirituale edificium edificaturus. In historiae fundamenta in te locata sunt. Restat tibi nunc ipsius fabricae bases fundare lineam tendis positam examullum, quadros in ordine collocas. Et circumgires quedam murorum vestigia figis. Linea pensam recte fidei trames est. Iste spiritualis operis bases, quedam principia fidei sunt, quibus insciaris. Debet liquidus prudens lector curare, ut ante spaciola librorum volumina persequatur, sic de singulis que magis ad positum et perfectionem vere fidei pertinent instructus sit. Ut quicquid postmodum inveniatur, tute edificare possit. Hic enim in tanto librorum pelago, et multiplicibus sententiarum anfractibus, que et numero et obscuritate animam legentis sepe perfundunt, aliquid inde colligere poterit, qui prius summam in unoquoque (ut ita dicam) genere aliquid certum principium firma fide subnixum ad quod cuncta referantur, non agnovit. His ut te doceam qualiter fieri debeant bases iste, respice ad ea que paulo ante enumeravi. Est autem sacramentum trinitatis, multi iam de illo libri facti sunt, multe date sententie difficiles ad intelligendum, et perplexae ad solvendum. longum tibi et onerosum est adhuc omnes persequi, cum multa fortassis inveniatis, in quibus magis trahatis quam edificatis. Noli instare, sic nunquam ad finem venies. Idcirco prius breviter et dilucide quid tenendum sit de fide trinitatis quis sane profiteri, et veraciter credere debeat. Cum autem postea legere cepis libros, et multa obscure, multa aperte et multa ambigue scri-

pta inveniatis, que apta inveniatis adiungere debet si sue, si forte veniant que ambigua sunt, ita interpretare, ut non discordent. Que vero sunt obscura, cetera; si potes, quid si intellegam eorum pernegare non potes, transi nedium presumere cogeris, quod non sufficit periculum erroris incutias, non licet premere ea sed potius venerare, quod audisti quod scriptum est, posuit tenebras latibulum suum quod si aliquid inveniatis peritium illi, quod tu ista firmissima fide tenendum esse didicisti, non tamen expedit tibi contumeliose mutare sententiam, nisi prius doctiores te consulueris, et maxime quid fides universalis, que nunquam falsa esse potest, inde iubeat sententiam agnoveris. Sic de sacramento altaris, sic de sacramento baptismatis, perfirmationis, purgationis, et omnium que tibi supra enumerata sunt, facere debes. Et rides multos scripturas legentes, que fundamentum veritatis non habent, in errores varios labi, et toriones fere mutare sententiam quot legunt lectiones. Rursum alios vides qui secundum illam veritatis agnitionem; qua intus firmati sunt, quasi super scripturas ad peritias interpretationes flexere non erunt, et quid a fide sana discordet, quid conveniat iudicare, in Ezechiele legis, quod ante animalia secuntur, non animalia rotas. Cum ambularent inquit animalia, ambulabant et rotas super ea, et dum eleverant animalia de terra et levabant simul et rotas, sanctorum quippe mentes quantum virtutibus et scientia proficiunt, tamen sanctorum scripturarum archana profanata esse conspiciunt, ut que simplicibus et adhuc stantibus in terram iacere videbantur, erectis sublimis appareant, nam sequitur, quocumque ibat spiritus illuc erant spiritus, et rotas pariter levabant sequentes eum. Spiritus enim iste erat in rotis. Vides quomodo rotas hec animalia sequuntur, et sequuntur spiritum. Rursum a libri dicitur, Litera occidit spiritus autem vivificat, quia nimirum oportet divinum lectorem spirituales intelligentie veritate esse soli datum, ut eorum literarum apices, que et perverte nonnumquam intelligi possunt, ad quod liberum diverticula non inclinet. Quare antequam ille populus qui legem vite acceperat, reprobatus est, nisi quod sic sola littera occideret se curus est, ut spiritum vivificantem non haberet. Hec vero non ideo dico, ut quibuslibet ad voluntatem suam interpretandi, ipsas scripturas occasione prebeam. Sed ut ostendam cum qui tantum solam sequuntur litteras diu sine errore non posse incedere

oportet ergo ut sic sequamur lram, ne nos
suz sensum diuini autoribus pferam, et sic
no sequamur, ut in ea totu veritatis iudiciu
pendere credamus, no latus, sz spualis, om
nia diiudicat. Et q̄ secure possis iudicare l
teru no de tuo sensu psumere, sz eruditi p̄s
et informari oportet. Et quasi quandā incon
cisse veritatis basem, cui tota fabrica innit
tur fundare. Neq; a teo eruditi p̄sumas
ne forte dū te intro ducere putas: magis se
ducas. Ad doctōrib; et sapientibus hec intro
ducō q̄tenda est, qui auctōritatib; sauō
tum patri, et testimonijs scripturaz eaz tibi
put opus est: et facere et apire possint. Neq;
iam introducās fueris testimonijs scripu
raz legendo, singula q̄ docuerit, p̄firmare sic
mibi videt, cui me in h̄ imitari placuerit, li
bens accipio, cui visum fuerit no ita optere
fieri, faciat quid placuerit no prendo. Scio
em̄ plures hunc modū in discēdo no suare
sz quomō quidem p̄ficiunt, rursus ignoro.
Si quis qui libri magis ad hāc lectōem va
leant. Ego puro principū, genesis, de opib;
sex diez, tres vltimos libros moysi, de lega
libus sacramentis, Ysaia, principū et finē
Ezechielis, Job, Psalteriū, Canticacanti
cor, Duo p̄cipue euangelia scz mathei et io
hannis, Ep̄stas pauli, Canonicas ep̄stas, Que
apocalipsim, p̄cipue ep̄stas Pauli, Que
etiā ip̄o numero designāt vtriusq; testamēt
p̄fectōem in se continere

De tropologia. id

est mortalitate

Et tropologia nihil aliū in p̄nti dī
cam q̄ qd̄ sup̄ dōm est. Excepto q̄
ad eā magis rex q̄ vocū significacō p̄tinere
videt. In illa naturalis iusticia est. Et qua
disciplina mox nōz, i. positua iusticia na
scit, p̄ceptando quid fecerit deus, quid nob
faciendū sit, p̄gnoscat. Omnis natura dñi
loquit. Omnis natura hominē docet, Dis
natura racōz parit, et nihil in vniuersitate in
fecundum est.

De ordine librorū

On idē ordo librorū in historicaz
allegorica lectōe suandū est. Histo
ria ordinē t̄p̄sequit. Ad allego
riā magis p̄tinet ordo p̄nticōis. Et sic, s.
dōm est. Doctrina sp̄ no ab obscuris sz ap̄

tis etiā et ab his q̄ magis nota sunt exordū
sumere debet. Cū p̄sequis est, ut nouū testa
mentū, in quo māifesta p̄dicat veritas, i hac
lectōe veteri p̄ponat, vbi eadē veritas figu
ris adumbrata est, oculte p̄nunciat eadem
vtrōiq; veritas, sz ibi est oculta, hic mani
festa, ibi promissa hic exhibita. Adūstis,
cū legeret in apoca, qz signatus erat liber et
nemo inueniri poterat qui solueret signacū
eius, nisi leo de tribu iuda. Signata at̄ lex
signata erāt p̄phetie, qz oculte t̄p̄e v̄tute re
demptōis p̄nunciabant. Nōne tibi ille liber
signat esse v̄s d̄. Ecce virgo p̄cipiet et p̄iet fi
liū, et voca, no, eius Emanuel, Et alio. Tu
inquit bethleem Effreta puulus es in m̄lib;
iuda, ex te em̄ egrediet qui sit d̄iator in Isra
hel, egressus eius ab initio a dieb; et̄nita
tis. Et psal. Nūquid syon d̄icer hō, et hō
natus in ea, et ip̄e erit altissimus. Et rursus
Dñi exitus exit; mortis, Et iter. Dixit dñs
dño meo sc̄, a dex. me. Et p̄ pauca de eodē
D̄cū p̄ncipiū in d̄e v̄tutis tue, in spīe, san.
et vt. an̄ lu. ge. te. Et Daniel, Aspicebat in
visiōe noctis, et ecce in nubibus celi filius
hōis veniet, et vsq; ad antiquū diez p̄uenie
bat, et dedit ei p̄tate honorē et regnū, et oēs
p̄li trib; et lingue ip̄i fuerit. P̄tate ei; p̄tas
eterna, q̄ no auferet. Quisputa hec an̄ q̄ p̄le
rēt intelligere poterat soluere signacū nisi
de tribu iuda. Venit q̄ fili; d̄ei et induit no
strā naturā, nat; est de v̄gine crucif;us, sepul
tus resurrexit, ascendit ad celos, et implēdo
q̄ p̄missa erāt, apuit q̄ latebāt. Ego in euā
gelo, q̄ angls gabriel ad mariā virginē m̄t
ritur pariturā p̄nunciat. Recordor p̄phete
q̄ dicit, Ecce virgo p̄cipiet. Et lege, qz cū esset
ioseph in bethleem cū mariā vxore sua pre
gnante, venit tempus eius pariendi. Et pe
git filiū p̄mogenitum, quē angls p̄dixerat re
gnaturū in trono dauid patris sui. Recordor
p̄phete bethleem effreta parulus es et̄.
Rege rursus. In p̄ncipio erat verbum et
verbum erat apud deū, et deus erat verbū;
hoc erat in principio apud deū. Recordo
bor p̄phete que dicit, Egressus eius ab in
itio a diebus et̄nitas, Ego, verbum ca
ro factū est et habitabit in nobis. Et ne for
te singlo, p̄sequēdo fastidiū tibi faciā nisi p̄
natiuitate xp̄i, p̄dicacōem, passionem, resur
rectōem, atq; ascensionem, et̄, que in carne et
p̄ carnem gessit, agnoueris veterē figuratus
mysteria, penetrare non valebis.

De ordine narrati

Ordine narracōis illud vntis maxime h loco p̄siderandum est, q̄ diuine pagine text⁹ nec naturalem scrip̄tū nec p̄tinuum loq̄ndi ordinem seruat, qz z sepe postiora prioribus antepōit, si cut cū aliqua enumerauerit subito ad sup̄iora quasi subsequētia narrans, sermo recurrat. Sepe etiā ea q̄ lōgo distāt interuallo quasi mox sibi succedentia p̄necit, vt videatur nullū disiuuissē spacium temp̄s illa quē dō discēmit vllum in tēruallū sermonis

De ordine exposi

Expositio tria p̄tinet, scilicet p̄tōis, l̄am, sensum, z Sententiā. In omni narracōe l̄a est, nam ip̄e vōces etiā l̄e sunt, s̄z sensus z sententiā nō in omni narracōe simul inueniunt. Quedā bz l̄am z sensum tm̄, quedā l̄am z sententiā tm̄, quedā omnia simul tria bec p̄tinet. His aut̄ narracō ad m̄nus duo debet habere, Illa vero narracō l̄am z sensum tm̄ habz vt p̄ ip̄am placēm sic apte aliquid significabit, vt nihil aliud relinquitur subintelligendū. Illa vero l̄am z sententiā tm̄ habz vbi ex sola p̄nunciacōe nihil p̄cipere p̄or au ditor nisi addat̄ exposicōe. Illa sensus z sententiā habet, vt z apte aliquid significatur z aliquid aliud subintelligendū relinquitur quod expositione aperitur.

De littera.

Littera aliquā p̄fecta est, quādo ad significandum id quod dicitur nichil p̄ter ea que posita sunt vel addere vel m̄nuere oportet, vt om̄is sapientia a deo est. Aliquā im̄minuta est, q̄ subaudiendum aliquid relinquitur, vt senior electe domine, Aliquā superflua q̄ vel p̄pter inculcōem, vel longā interpretacōem idē repetitur, vt aliquid nō necessarium adiungitur, vt Paulus in fine ep̄stole ad romanos dicit. Et aut̄ postea multis interpositis infert̄ aut̄ est honor et gloria, Aliud hic superfluum esse videtur, superfluum dico, i. nō necessarium ad enunciacōem faciendam. Aliquā talis est l̄a vt nisi in aliam resoluat̄ nichil significare vel incōgrua esse videat̄. Et est illud domin⁹ in celo sedes

eius, i. sedes dñi in celo, Et filij hominū detes eoz arma z sagitte, i. filioz hominū detes, Et hō sicut fenū dies eius, i. dies hominis, Dominatius scz nominis, z gentiu⁹ p̄ominis p̄ vno gentiuo nominis positi. Et multa alia similiter ad litteram p̄stracō z continuatio p̄tinet

De Bensu.

Bensu alius p̄gruus, alii incongruus, Incōgruus alius incredibilis alius impossibilis, alii aburdus, alii falsus, Quidā busimōi inuenies in scripturis, vt illud, Eo mederūt Jacob z illud sub quo curant, hū qui portāt orbem, z illud, Elegit suspēdiū anima mea, z multa alia. Sūt loca quedā in diuina scriptura, vbi licz sit apta verborū significacō, nullus tm̄ sensus vidz. Et p̄pter inusitatū modū loq̄ndi, siue p̄pter aliquā cōstantiā que legentis intelligentiā impedit. Et est verbigra illud qd̄ dicit̄ Ysayas. Apprehendent septem mulieres vitū vnum in die illa dicentes, Panem nostrum comedemus, z vestimentis nostris opetiemur, tantūmodo inuocetur super nos nomen tuum, Plana sunt z aperta verba intelligis satis. Apprehendent septem mulieres vitum vnum intelligis, panem nostrum comedemus, nō intelligis, vestimentis nostris opetiemur, nō intelligis, tantūmodo inuocetur nomen tuum super nos, intelligis, aufer obprobriū nostrū. Sed fortasse quid hoc totum simul significare velit, intelligere nō potes quid dicere voluerit, p̄beta, bonū p̄miserit, an malū m̄nans fuerit ignoras. Unde euenit vt sp̄ua liter tm̄ intelligendū credas, q̄ qualr̄ ad litterā dicit̄ sit, nō vides, Dices q̄ septem mulieres septem dona esse spiritus sancti, que vnum vitum apprehendunt, id est cristum, in hoc omnem plenitudinem gratie placuit in habitare, Quia ip̄e solus sine mensura spiritum accepit, qui solus earum auferret obprobriū, vt inueniat in quo requiescat, nullo alio viuente, vt sancti dona poscebant, Ecce spiritualiter interpretatus es. Et quid sit ad litteram non intelligis, Potuit tamē p̄beta per hec verba etiā ad l̄am aliquid assignare, qz em̄, s̄. de interpretacōe ppl̄i p̄uariatoris locus fuerat. Subiungit nūc tantā in eodm̄ p̄lo ciadem futurā, z vsqz ad eo vrtorū genus delendū, vt vix septē milies vnuz

ut inueniat, cum modo una vna habere soleat.
Et cum nunc mulieres viros rogabunt, Et ne forte vna septem mulieres ducere formidaret, tunc unde eas parceret et vestiret non haberet, dicat ei, panem non habemus, et vestimenta nostra optinemus, non te oportet esse de nobis sollicitum, nimis innocens nomen tuum super nos, ut dicaris vir noster, et sis, ne repudiate dicamur et steriles, et sine semine moriemur quod eo tempore magnam obprobrium fuit. Et hoc est quod dicitur, aufer obprobrium nostrum. Multa huiusmodi inuenis in scripturis, et maxime in veteri testamento secundum ysaia illius lingue dicitur cum ibi apta sint nihil apud nos signare videntur.

De sententia

Sententia diuina non habet falsam nisi quod falsa esse potest, sed cum in sententia Cyriaci dicitur est inueniatur multa peccata, sententia nulla admittit repugnantiam, sed congrua et semper vera, Alia quoniam vniuersa enunciacio vna est sententia, Alia quando vniuersa enunciacio plures sunt sententiae. Aliqua plurimum enunciacio vna est sententia, Aliqua plurimum enunciacio plures sunt sententiae. Cum igitur diuinos libros legimus in tanta multitudine verborum inter electum, qui de paucis eruuntur verbis, et sanitate fidei habet tholice mununtur, id potissimum diligamus quod certum apparuerit cum sensisse quod legimus. Si autem habet later, id certe quod circumstantia scripturae non impedit, et cum sana fide concordat. Si autem in scriptura circumstantia praedicta ac discuti non potest, late id solum quod fides sana praescribit. Aliud est quid potissimum scriptor sententiae, dinoscere non a regula pietatis errare. Si vero vtriusque videretur praesentem se habere fructum legentis. Si vero vtriusque vitare non potest, et si voluntas scriptoris incerta sit, sane fidei congrua non inuoluit esse eruisse scientiam. Item in rebus obscuris, atque a nostris oculis remotissimis si qua inde scripta etiam diuina legerimus, quae possunt salua fide alijs atque alijs parere sententijs, in nulla eorum nos precipiti affirmacoe ita precipiamus, nisi forte diligentius discussa veritas eam labefactauerit, corruam, non per sententiam diuinam scripturam, sed per nostra ita dimicantes, ut eam velimus scripturam esse quam nostra est, nisi potest ea quae scripturam non esse debent.

De modo legendi.

Modus legendi in diuidendo constat

Diuisio fit per partitionem, et investigationem. Partiendo diuidimus, quando ea que confusa sunt distinguimus, Inuestigando diuidimus quoniam ea que occulta sunt referamus.

De meditacione

Etiam ea quae ad laetitia pertinent, quanto lucidius et propendit iustus potestium, explicata sunt. De rebus vero parte doctrine, i. meditacione aliquid in praesenti dicere obmitto. Res tanta specialiter tractatu indiget, et dignum magis est omnino silere in huiusmodi, quam aliquid imperfecte dicere. Res enim valde subtilis est, et sicut in omnia quae et incipientes erudit, et exerceat consuetudines in scriptura, Aliaque scilicet ideoque apostolus praescribit, Rogemus igitur nunc sapientiam, ut ratione dicere dignetur in cordibus nostris, et illuminare nos in sententijs suis, ut introducat nos, ad puram nostris animabus cenam.

Diuisio plene continentium

Continentium vtriusque continentium genera tria sunt, Sapientia, virtus et necessitas, Sapientia est comprehensio rerum put sunt, Virtus est habitus animi in modo nature rationis praesentane, Necessitas est si ne quatinere non possumus, sed felicitatem. Haec tria remedia sunt contra tria mala, quibus subiecta est vita humana, Sapientia contra ignorantiam, Virtus contra vicia, Necessitas contra infirmitatem. Propter ista tria mala existerentia, quae sunt ista tria remedia. Et propter haec tria remedia nascenda, inuenta est omnis ars et omnis disciplina, propter sapientiam inuenta est practica, propter necessitatem inuenta est mechanica, Iste tres vniuersum inuenit, Sed propter ea, propter eloquentiam inuenta est logica, quae cum sit in inuencione vltima, prima tamen dicitur esse doctrina. Quatuor sunt principales scientiae a quibus omnes aliae descendunt, Theorica, practica, mechanica, logica. Theorica diuiditur in theologiam, physicam, mathematicam, Theologia tractat de inuisibilibus substantijs, Physica de inuisibilibus visibilibus causis, Mathematica de visibilibus visibilibus formis, Mathematica diuiditur in quatuor scientias, prima est arithmetica de numero et de quantitate discreta per se, Secunda, est musica, quae tractat de proportione, id est de quantitate discreta ad aliquid, quae ad sonum tractata. Tercia est geometria, quae tractat de spacio id est de quantitate continua immobili, Quarta

ra est astronomia, q̄ tractat de motu, i. de q̄
tate p̄tina mobili. Elementū arismetice ē
vnitas. Elementū musice est vnisonū. Elementū
geometrie est punctū. Elementū astronomie
est instās. Práctica diuidit̄ in solitaria, pri
uata, publicā. Solitaria docet quō vnusquis
q̄ priam vitā honestis morib⁹ instituat ⁊
honoribus exornet. Prūata docet quō re
gendi sunt familiares. Et qui p̄ carnis affe
ctum sunt affines. Publica docet qualē tot⁹
p̄lisz gens a suis rectoribus gubernari de
beat. Solitaria p̄tinet ad singulos. Prūata
ad patrefamilias. Publica ad rectores ci
uitatū. Mechanica tractat de optibus hūa
nis. Et hec diuidit̄ in septē. Prima est lani
ficiū. Secūda armatura. Tercia nauigatio.
Quarta agricultura. Quinta venatio. Sex
medicina. Septima theatra. Logica di
uidit̄ in gramaticā ⁊ rōem differendi. Rācō
differendi diuidit̄ in pbabilem necessariā ⁊
sophisticā. Probabilis diuidit̄ in dyalecticā
⁊ rethoricā. Necessaria p̄tinet ad pbōs. So
phistica ad sophistas. In hīs p̄tibus pbie
talis ordo in doctrīna suat̄ dz, vt p̄ma po
nat̄ logica. Secūda ethica. Tercia theori
ca. Quarta mechanica. Primū em̄ p̄panda
est eloquētia. Deīū Cr̄ ait socrates in ethi
ca p̄ studiū virtutis oclis cordis mūdandus
est, vt deinde in theorica ad inuestigacōem
veritatis p̄spicax esse possit. Nouissime me
chanica sequit̄. q̄ p̄ se omnimodo in efficacē
nisi rōne p̄cedentium fulciatur.

De arte magica.

Agree rector primus credidit So
m roastes Rex Hadrianoz, quē
nōnulli asserūt ipm esse Cham
filium. Hōe. Sz nom'ne muta
to hāc postea An⁹ rex assirtoz bello victū
interfecit. Eiusqz codices artib⁹ maleficioz
plenos igne cremari fecit. Scribit autē Alre,
de hīpo q̄vqz ad vīginti duocentū milia ver
suū ei⁹ de arte magica ab ipō dictatos. libel
eiusdē vsqz ad posteritatis memoriā tradu
xerūt. Hāc artē postea democrit⁹ ampliauit
tpe quo ypocras in arte medicine insignis
habebat. Magica in philosophiā nō recit̄
p̄t. Sz est extrinsecis falsa p̄fessione omnis
iniquitatiz malicie m̄gā, de veto mētens
⁊ veracitatē ledens anīmos seducit a relig
one diuina, culturā demonū suadet, moruz
corruptōem ingerit, ⁊ ad omne scelus ⁊ ne

phas, mentes sequaciū impellit. Hec genera
liter accepta quinqz p̄lectit̄ genera malefi
cioz. Adanticon, qd̄ sonat diuinacō. Ad a
thematicā vanam. Sortilegia. Adaleficia,
Prestigia. Adanticon quinqz p̄tinet spēs
sub se. Primā nigromantiā, q̄ interpretat̄ di
uinacō in mortuis. Nicos em̄ grece mor
tuis latine. Et nigromantiā diuinacō q̄ fit
p̄ sacrificiū sanguinis hūani quē demōes si
tiūt. ⁊ in eo delectant̄ effuso. Secūda ē geo
mantiā. i. diuinacō in terra. Tercia est ydro
mantiā. i. diuinacō in aqua. Quarta est aer
mantiā. i. diuinacō in aere. Quinta est diui
in igne q̄ dz p̄tomātia. Varro em̄ quatuor
dixit eē in quib⁹ diuinacō p̄taret. terrā, aquā
ignē, ⁊ aerem. Prima q̄. i. nigromantiā ad in
fernū vidē p̄tinet. Secūda ad terras. Tercia
ad aquā, quarta ad aerē, quinta ad ignem.
Mechanica diuidit̄ in tres spēs. in Au
ruspiciā. in auguriū. In Horoscopicā. Au
ruspices sunt dicti quasi horuspices. i. hōra
tū inspectores, qui obseruāt tpa in agendis
rebus. Vel auruspices quasi aras inspicien
tes qui in extis in fibris sacrificioz futura
p̄siderāt. Auguriū vel auspiciū aliqñ ad ocu
lum p̄tinet. Et dz auspiciū quasi aus spa
cium qz in motu ⁊ volatu auis attendit̄. Al
liqñ ad aures p̄tinet, ⁊ tē dz auguriū, quasi
garrit⁹ auis, qz aure p̄cipit̄. Horoscopica q̄
p̄stellacō dz, est qñ in stellis fata hōim que
runt, sic genethnart facit̄. natiuitates obf
uat, qui olim spūale magi nūcupabant. De
quib⁹ in euanglō legit̄. Sortilegi sūt qui
fortib⁹ diuinacōes querunt. Adalefici sunt
qui p̄ incantacōes demōiacas sine ligaturas
⁊ alia q̄cūqz excreabilia remedioz genera
coopacōe demonū atz instinū nephāda p̄
ficiūt. Prestigia sūt qñ p̄ fantasticas illu
siones circa rez imitacōes sensib⁹ hūanis arte
demōica illudit̄. Sūt q̄ oēs siml' nouē. sub
mārice quinqz. i. nigromātica, geomātica, y
dromātica, aerimātica, p̄tomātica. Sub ma
thematica tres. i. auruspiciā, auspiciū, hōro
scopica. Postea tres alie. i. sortilegiū, malef
ficiū, p̄stigiū. Prestigia mercuri⁹ dz p̄m⁹ in
uenisse. Auguria friges inuenit̄. Auruspici
cinā teges p̄mus curuistis tradidit̄. Ydro
mantiā p̄mū a persis venit.

Explicit sextus. et

p̄sequēs totus Hugōis in Hydascolicō
liber. De mō studendi, ⁊ ordine legendi.

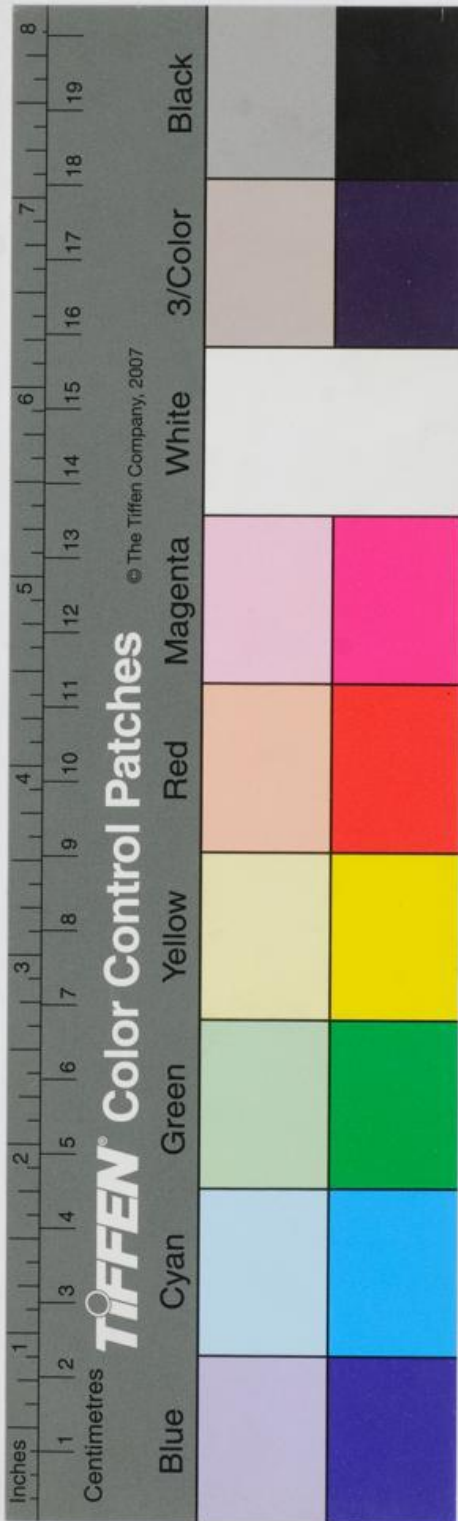
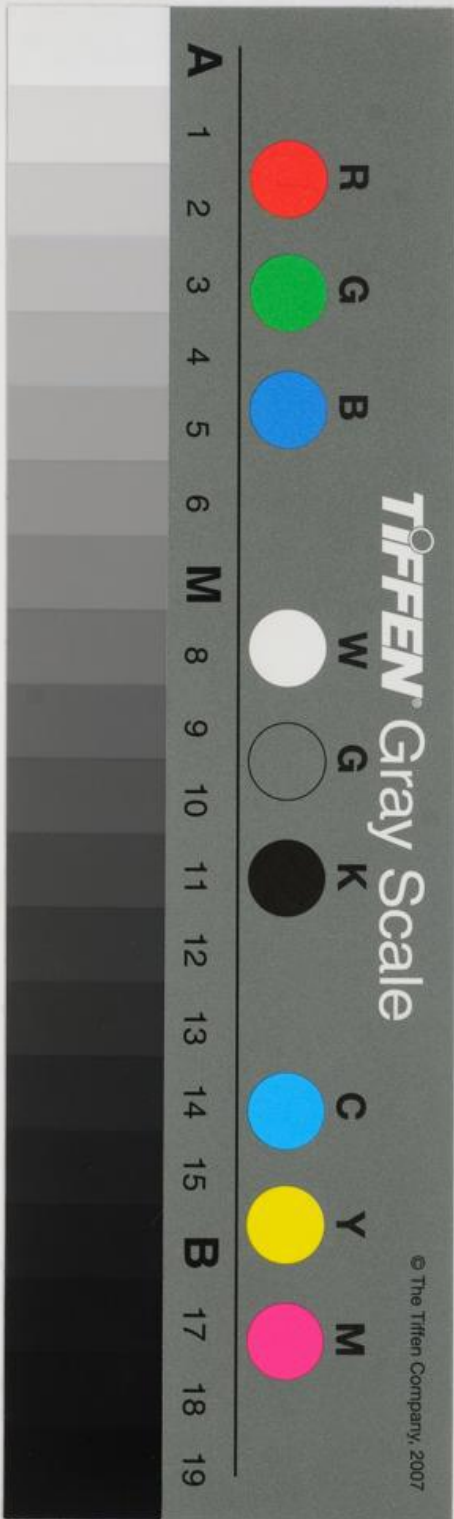

LeK

